

**МІНІСТЕРСТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ТА У СПРАВАХ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ
ВІД НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**ЕКСТРЕМАЛЬНА
ТА КРИЗОВА
ПСИХОЛОГІЯ**
Термінологічний словник

Харків 2010

УДК 159.6
ББК 88.4
Е45

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист МОН України від 08.06.10. № 1/11-4865)*

Рецензенти: доктор психологічних наук, професор Л.М. Балабанова, професор кафедри загальної психології та педагогіки Харківського національного університету внутрішніх справ України;
доктор психологічних наук, професор С.П. Бочарова, завідувач кафедри загальної та інженерної психології Української інженерно-педагогічної академії;
доктор філософських наук, професор О.В. Рябініна, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національного університету цивільного захисту України.

Александров Ю.В., Богданова І.Є., Воронова Ю.В., Гонтаренко Л.О., Євсюков О.П., Куфлієвський А.С., Лебедева С.Ю., Микитюк М.В., Миронець С.М., Назаров О.О., Овсяннікова Я.О., Оніщенко Н.В., Перелигіна Л.А., Поляков І.О., Приходько Ю.О., Садковий В.П., Тімченко О.В., Тігаренко Д.С., Фролова О.І., Христенко В.Є.

Е45 **Екстремальна та кризова психологія: Термінологічний словник /За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. – Х.: ХНАДУ, НУЦЗУ, 2010. — 291 с.**

ISBN 978-966-303-301-3

Словник є першим у вітчизняній літературі найбільш повним систематизованим науково-довідковим виданням, що містить розміщений в алфавітному порядку зведення психологічних термінів, які застосовуються в сучасній науковій і навчальній літературі з екстремальної та кризової психології, а також їх короткі наукові визначення. Включає ряд граничних термінів із суміжних дисциплін.

Призначений для практичних психологів МНС, науковців, викладачів, курсантів та студентів, які навчаються в Національному університеті цивільного захисту України за спеціалізацією «Екстремальна та кризова психологія». Крім того, даний термінологічний словник буде корисним для працівників редакційно-видавничої діяльності ВНЗ МНС України.

УДК 159.6
ББК 88.4

ISBN 978-966-303-301-3

© Александров Ю.В., Богданова І.Є., Воронова Ю.В., Гонтаренко Л.О., Євсюков О.П., Куфлієвський А.С., Лебедева С.Ю., Микитюк М.В., Миронець С.М., Назаров О.О., Овсяннікова Я.О., Оніщенко Н.В., Перелигіна Л.А., Поляков І.О., Приходько Ю.О., Садковий В.П., Тімченко О.В., Тігаренко Д.С., Фролова О.І., Христенко В.Є.
© НУЦЗУ, 2010

ПЕРЕДМОВА

Нинішнє століття відрізняється високою диференціацією психологічної науки, кожна галузь якої розробила свій досить складний понятійний апарат. Це значною мірою позначається і привнесенням в ту чи іншу конкретну галузь психологічної науки термінів і понять суміжних наук. Без оволодіння як загальнопсихологічним, так і вузькопрофесійним словником жоден практичний психолог сьогодні не зможе стати першокласним фахівцем: він не зуміє ні засвоїти накопичені наукою знання, ні достатньо повно в інформативному відношенні викласти свої спостереження, думки. Все це відноситься повною мірою до екстремальної та кризової психології.

Активне залучення в теорію і практику багатого арсеналу методів і засобів сучасної психології підштовхувало авторський колектив взяти на себе відповідальність за складання словника з екстремальної та кризової психології.

Автори пропонованого читачеві видання ставили перед собою мету створити словник, в основі якого лежить міждисциплінарний підхід до вирішення проблеми психологічного забезпечення діяльності підрозділів МНС України. Адже професійна діяльність працівників МНС України носить екстремальний характер, обумовлює високий рівень професійного стресу, що, у свою чергу, може призвести до зниження ефективності професійної діяльності і визначає необхідність оцінки й формування адаптивних поведінкових стратегій подолання стресу.

Це перша спроба у вітчизняній науці створення достатньо повної збірки термінів та їх тлумачень у рамках екстремальної та кризової психології, і тому у пропонованому Вашій увазі словнику можуть міститися окремі недоліки і спірні положення.

Як користуватися словником

Всього в словнику описано близько 1000 термінів.

Словник складається з двох частин: української і російської. Всі терміни розташовані в алфавітному порядку відповідно до мови.

У словнику застосовуються звичайні для довідкового видання скорочення. Так, замість повної назви терміна в тексті, який розкриває його зміст, наводяться лише перші літери складових цієї назви слова.

Терміни в словнику подані, як правило, в однині; виняток становлять лише ті з них, які традиційно вживаються у множині.

**УКРАЇНСЬКО-МОВНИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК
З ЕКСТРЕМАЛЬНОЇ ТА КРИЗОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

А	
АБАЗІЯ	АБАЗИЯ
АБЛЮТОФОБІЯ (абультофобія)	АБЛЮТОФОБИЯ (абультофобия)
АБСАНС	АБСАНС
АБУЛІЯ	АБУЛИЯ
АВАРІЙНА СИТУАЦІЯ	АВАРИЙНАЯ СИТУАЦИЯ
АВАРІЙНО - ВІДБУДОВНЕ ФОРМУВАННЯ	АВАРИЙНО - ВОССТАНОВИТЕЛЬНОЕ ФОРМИРОВАНИЕ
АВАРІЙНО-ВІДБУДОВНІ РОБОТИ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ	АВАРИЙНО-ВОССТАНОВИТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНА СЛУЖБА	АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНАЯ СЛУЖБА
АВАРІЙНО - РЯТУВАЛЬНЕ ФОРМУВАННЯ	АВАРИЙНО - СПАСАТЕЛЬНОЕ ФОРМИРОВАНИЕ
АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНІ РОБОТИ	АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ
АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНІ ТА ІНШІ НЕВІДКЛАДНІ РОБОТИ	АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫЕ И ПРОЧИЕ НЕОТЛОЖНЫЕ РАБОТЫ
АВАРІЯ	АВАРИЯ
АВІАФОБІЯ	АВИАФОБИЯ
АВТЕНТИЧНІСТЬ	АУТЕНТИЧНОСТЬ
АВТОІДЕНТИФІКАЦІЯ, АУТОІДЕНТИФІКАЦІЯ	АВТОИДЕНТИФИКАЦИЯ, АУТОИДЕНТИФИКАЦИЯ
АВТОМАТИЗАЦІЯ	АВТОМАТИЗАЦИЯ
АВТОМАТИЗМ	АВТОМАТИЗМ
АВТОСУГЕСТІЯ	АВТОСУГГЕСТИЯ
АВТОФІЛІЯ	АВТОФИЛИЯ
АГА-ПЕРЕЖИВАННЯ, ХВИЛЮВАННЯ	АГА-ПЕРЕЖИВАНИЕ
АГІОФОБІЯ	АГИОФОБИЯ
АГІРОФОБІЯ	АГИРОФОБИЯ
АГОРАФОБІЯ	АГОРАФОБИЯ
АГРАВАЦІЯ	АГГРАВАЦИЯ
АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА	АГРЕССИВНОЕ ПОВЕДЕНИЕ
АГРЕСИВНІСТЬ	АГРЕССИВНОСТЬ
АГРЕСІЯ	АГРЕССИЯ
АГРЕСІЯ ВЕРБАЛЬНА	АГРЕССИЯ ВЕРБАЛЬНАЯ
АГРЕСІЯ ВОРОЖА	АГРЕССИЯ ВРАЖДЕБНАЯ
АГРЕСІЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНА	АГРЕССИЯ ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ

АГРЕСІЯ НЕПРЯМА	АГРЕССИЯ КОСВЕННАЯ
АГРЕСІЯ ПРЯМА	АГРЕССИЯ ПРЯМАЯ
АГРЕСІЯ РЕАКТИВНА	АГРЕССИЯ РЕАКТИВНАЯ
АГРЕСІЯ ФІЗИЧНА	АГРЕССИЯ ФИЗИЧЕСКАЯ
АДАПТАЦІЯ	АДАПТАЦИЯ
АЕРОАКРОФОБІЯ	АЭРОАКРОФОБИЯ
АЕРОФОБІЯ	АЭРОФОБИЯ
АЖИТАЦІЯ	АЖИТАЦИЯ
АЙХМОФОБІЯ	АЙХМОФОБИЯ
АКАРОФОБІЯ	АКАРОФОБИЯ
АКЛЮРОФОБІЯ	АКЛЮРОФОБИЯ
АКНЕФОБІЯ	АКНЕФОБИЯ
АКРИБОФОБІЯ	АКРИБОФОБИЯ
АКРОФОБІЯ	АКРОФОБИЯ
АЛАРМІСТ	АЛАРМИСТ
АЛГОРИТМ	АЛГОРИТМ
АЛГОФОБІЯ	АЛГОФОБИЯ
АЛЕКСИТИМІЯ	АЛЕКСИТИМИЯ
АЛЕКТОРОФОБІЯ	АЛЕКТОРОФОБИЯ
АЛОДОКСАФОБІЯ	АЛЛОДОКСАФОБИЯ
АМАКСОФОБІЯ	АМАКСОФОБИЯ
АМАТОФОБІЯ	АМАТОФОБИЯ
АМБІВАЛЕНТНІСТЬ	АМБИВАЛЕНТНОСТЬ
АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ПОЧУТТІВ	АМБИВАЛЕНТНОСТЬ ЧУВСТВ
АМБІЦІЯ ПОРУШЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СВДОМОСТІ	АМБИЦИЯ НАРУШЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОЗНАНИЯ
АМБУЛОФОБІЯ	АМБУЛОФОБИЯ
АМЕНЦІЯ	АМЕНЦИЯ
АМІХОФОБІЯ	АМИХОФОБИЯ
АМНЕЗІФОБІЯ	АМНЕЗИФОБИЯ
АМНЕЗІЯ	АМНЕЗИЯ
АМОК	АМОК
АНАЛГЕЗІЯ	АНАЛЬГЕЗИЯ
АНАЛІЗ	АНАЛИЗ
АНГЕДОНІЯ	АНГЕДОНИЯ
АНГІНОФОБІЯ	АНГИНОФОБИЯ
АНГРОФОБІЯ	АНГРОФОБИЯ
АНДРОФОБІЯ	АНДРОФОБИЯ
АНЕМОФОБІЯ	АНЕМОФОБИЯ
АНЕСТЕТИЧНИЙ	АНЭСТЕТИЧНЫЙ
АНКРАОФОБІЯ	АНКРАОФОБИЯ
АНОМІЯ	АНОМИЯ

АНТЛОФОБИЯ	АНТЛОФОБИЯ
АНТРОПОФОБИЯ	АНТРОПОФОБИЯ
АНТРОФОБИЯ	АНТРОФОБИЯ
АПАТІЯ	АПАТІЯ
АПІФОБИЯ	АПИФОБИЯ
АПНОЕ	АПНОЭ
АПОПАТОФОБИЯ	АПОПАТОФОБИЯ
АПРАКСІЯ	АПРАКСІЯ
АРАХНЕФОБИЯ	АРАХНЕФОБИЯ
АРТТЕРАПІЯ	АРТТЕРАПІЯ
АССЕРТИВНИЙ ТРЕНІНГ	АССЕРТИВНИЙ ТРЕНІНГ
АСИМЕТРИФОБИЯ	АСИМЕТРИФОБИЯ
АСТАЗІЯ	АСТАЗІЯ
АСТЕНІЯ	АСТЕНІЯ
АСТЕНОФОБИЯ	АСТЕНОФОБИЯ
АСТРООФОБИЯ	АСТРООФОБИЯ
АТАЗАГОРАФОБИЯ	АТАЗАГОРАФОБИЯ
АТАКСІОФОБИЯ	АТАКСІОФОБИЯ
АТЕЛОФОБИЯ	АТЕЛОФОБИЯ
АТЕФОБИЯ	АТЕФОБИЯ
АТИХІФОБИЯ	АТИХІФОБИЯ
АТОМОСОФОБИЯ	АТОМОСОФОБИЯ
АТРИБУЦІЯ	АТРИБУЦІЯ
АТРИБУЦІЯ КАУЗАЛЬНА	АТРИБУЦІЯ КАУЗАЛЬНА
АТРОФІЯ	АТРОФІЯ
АУТИЗМ	АУТИЗМ
АУТОАГРЕСІЯ	АУТОАГРЕСІЯ
АУТОГЕННЕ ТРЕНУВАННЯ	АУТОГЕННА ТРЕНИРОВКА
АУТОМІЗОФОБИЯ	АУТОМІЗОФОБИЯ
АУТОФОБИЯ	АУТОФОБИЯ
АФЕКТ	АФФЕКТ
АФЕКТ НЕАДЕКВАТНОСТІ	АФФЕКТ НЕАДЕКВАТНОСТИ
АФЕКТ: АКУМУЛЯЦІЯ	АФФЕКТ: АККУМУЛЯЦІЯ
АФЕКТАЦІЯ	АФФЕКТАЦІЯ
АФЕКТИВНА ВИСНАЖУВАНІСТЬ	АФФЕКТИВНАЯ ИСТОЩАЕ- МОСТЬ
АФЕНФОСМОФОБИЯ	АФЕНФОСМОФОБИЯ
АФІЛІАЦІЯ	АФФИЛИАЦІЯ
Б	
БАЗАЛЬНА ДОВІРА	БАЗАЛЬНОЕ ДОВЕРИЕ
БАЗАЛЬНА ТРИВОГА	БАЗАЛЬНАЯ ТРЕВОГА
БАЗОФОБИЯ	БАЗОФОБИЯ

БАКТЕРІОФОБІЯ	БАКТЕРИОФОБИЯ
БАЛІСТОФОБІЯ	БАЛЛИСТОФОБИЯ
БАНК ДАНИХ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	БАНК ДАННЫХ ПО ЧРЕЗВЫЧАЙНЫМ СИТУАЦИЯМ
БАР'ЄР СМИСЛОВИЙ	БАРЬЕР СМЫСЛОВОЙ
БАР'ЄРИ ПСИХОЛОГІЧНІ	БАРЬЕРЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ
БАРОФОБІЯ	БАРОФОБИЯ
БАТЕОФОБІЯ	БАТЕОФОБИЯ
БАТОФОБІЯ	БАТОФОБИЯ
БАТРАХОФОБІЯ	БАТРАХОФОБИЯ
БЕЗПЕКА	БЕЗОПАСНОСТЬ
БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	БЕЗОПАСНОСТЬ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	БЕЗОПАСНОСТЬ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ
БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЇ	БЕЗОПАСНОСТЬ ИНФОРМАЦИИ
БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ	БЕЗОПАСНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА
БЕЗПЕКА НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ	БЕЗОПАСНОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
БЕЗПЕКА ТЕРИТОРІЇ	БЕЗОПАСНОСТЬ ТЕРРИТОРИИ
БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ДЛЯ ЛЮДИНИ	БЕЗОПАСНЫЕ УСЛОВИЯ ДЛЯ ЧЕЛОВЕКА
БЕЗПОВОРОТНІ ВТРАТИ	БЕЗВОЗВРАТНЫЕ ПОТЕРИ
БЕЛЕНОФОБІЯ	БЕЛЕНОФОБИЯ
БЕСІДА	БЕСЕДА
БІБЛІОТЕРАПІЯ	БИБЛИОТЕРАПИЯ
БІЖЕНЦІ	БЕЖЕНЦЫ
БІЛЬ	БОЛЬ
БІОЛОГО-СОЦІАЛЬНА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ	БИОЛОГО-СОЦИАЛЬНАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ
БІОФІЛІЯ	БИОФИЛИЯ
БІОЦЕНОЗ У НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ	БИОЦЕНОЗ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
БЛЕНОФОБІЯ	БЛЕННОФОБИЯ
БОВАРИЗМ	БОВАРИЗМ
БОТАНОФОБІЯ	БОТАНОФОБИЯ
БРЕХНЯ	ЛОЖЬ
БРОМГІДРОФОБІЯ	БРОМГИДРОФОБИЯ
БРОНТОФОБІЯ	БРОНТОФОБИЯ
БУФОНОФОБІЯ	БУФОНОФОБИЯ
В	
ВАГІТНІСТЬ	БЕРЕМЕННОСТЬ

ВАКЦИНОФОБИЯ	ВАКЦИНОФОБИЯ
ВЕНЕРОФОБИЯ	ВЕНЕРОФОБИЯ
ВЕРБАЛЬНІ Й НЕВЕРБАЛЬНІ МЕТОДИ ГРУПОВОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ	ВЕРБАЛЬНЫЕ И НЕВЕРБАЛЬНЫЕ МЕТОДЫ ГРУППОВОЙ ПСИХОТЕРАПИИ
ВЕРМІНОФОБИЯ	ВЕРМИНОФОБИЯ
ВЕРМІФОБИЯ	ВЕРМИФОБИЯ
ВЕРТИГОФОБИЯ	ВЕРТИГОФОБИЯ
ВЕСТИФОБИЯ	ВЕСТИФОБИЯ
ВИБУХ	ВЗРЫВ
ВИБУХОВА ТРАВМА	ВЗРЫВНАЯ ТРАВМА
ВИБУХОСТІЙКІСТЬ	ВЗРЫВОУСТОЙЧИВОСТЬ
ВИВЧЕНА БЕЗПОРАДНІСТЬ	ВЫУЧЕННАЯ БЕСПОМОЩНОСТЬ
ВИДИ ВПЛИВУ НА ЛЮДИНУ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ	ВИДЫ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ЧЕЛОВЕКА В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ВИДИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	ВИДЫ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
ВИЖИВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	ВЫЖИВАНИЕ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
ВИТИСНЕННЯ	ВЫТЕСНЕНИЕ
ВІДРЕАГУВАННЯ	ОТРЕАГИРОВАНИЕ
ВІДЧУЖЕННЯ	ОТЧУЖДЕНИЕ
ВІЙСЬКОВА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ	ВОЕННАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ
ВІКАФОБИЯ	ВИККАФОБИЯ
ВІРА	ВЕРА
ВІРГІНІТІФОБИЯ	ВИРГИНИТИФОБИЯ
ВОМІТОФОБИЯ	ВОМИТОФОБИЯ
ВПЛИВ	ВЛИЯНИЕ
ВРАЗЛИВІСТЬ	ВПЕЧАТЛИТЕЛЬНОСТЬ
Г	
ГАДЕФОБИЯ	ГАДЕФОБИЯ
ГАЛЮЦИНАЦІЯ	ГАЛЛЮЦИНАЦИЯ
ГАПТОФОБИЯ	ГАПТОФОБИЯ
ГАРПАКСОФОБИЯ	ГАРПАКСОФОБИЯ
ГЕДОНОФОБИЯ	ГЕДОНОФОБИЯ
ГЕЛЕНОЛОГОФОБИЯ	ГЕЛЛЕНОЛОГОФОБИЯ
ГЕЛІОФОБИЯ	ГЕЛИОФОБИЯ

ГЕМОФОБІЯ	ГЕМОФОБИЯ
ГЕНОФОБІЯ	ГЕНОФОБИЯ
ГЕРОНТОФОБІЯ	ГЕРОНТОФОБИЯ
ГЕТЕРОФОБІЯ	ГЕТЕРОФОБИЯ
ГЕФІРОФОБІЯ	ГЕФИРОФОБИЯ
ГИПЕНГІОФОБІЯ	ГИПЕНГИОФОБИЯ
ГІПЕРЕСТЕЗІЯ	ГИПЕРЭСТЕЗИЯ
ГІГІЄНА КАТАСТРОФ	ГИГИЕНА КАТАСТРОФ
ГІГІЄНІЧНИЙ ДІАГНОЗ У НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ	ГИГИЕНИЧЕСКИЙ ДИАГНОЗ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ГІДРОДИНАМІЧНА АВАРІЯ	ГИДРОДИНАМИЧЕСКАЯ АВАРИЯ
ГІДРОЗОФОБІЯ	ГИДРОЗОФОБИЯ
ГІДРОФОБІЯ	ГИДРОФОБИЯ
ГІЛОФОБІЯ	ГИЛОФОБИЯ
ГІМНОФОБІЯ	ГИМНОФОБИЯ
ГІНЕКОФОБІЯ	ГИНЕКОФОБИЯ
ГИПЕНГІОФОБІЯ	ГИПЕНГИОФОБИЯ
ГІПНОФОБІЯ	ГИПНОФОБИЯ
ГІПОКІНЕЗІЯ	ГИПОКИНЕЗИЯ
ГІПОФОБІЯ	ГИПОФОБИЯ
ГІППОФОБІЯ	ГИППОФОБИЯ
ГІСОФОБІЯ	ГИСОФОБИЯ
ГЛЕНОФОБІЯ	ГЛЕНОФОБИЯ
ГЛОБАЛЬНА (НАЦІОНАЛЬНА) НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ	ГЛОБАЛЬНАЯ (НАЦИОНАЛЬНАЯ) ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ
ГЛОБАЛЬНІ РИЗИКИ Й ЗАГРОЗИ ДЛЯ ЛЮДИНИ	ГЛОБАЛЬНЫЕ РИСКИ И УГРОЗЫ ЧЕЛОВЕКУ
ГЛОСОФОБІЯ	ГЛОССОФОБИЯ
ГНІВ	ГНЕВ
ГНОЗІОФОБІЯ	ГНОЗИОФОБИЯ
ГОБОФОБІЯ	ГОБОФОБИЯ
ГОДОФОБІЯ	ГОДОФОБИЯ
ГОМІЛОФОБІЯ	ГОМИЛОФОБИЯ
ГОМІХЛОФОБІЯ	ГОМИХЛОФОБИЯ
ГОРЕ	ГОРЕ
ГОРМЕФОБІЯ	ГОРМЕФОБИЯ
ГОТОВНІСТЬ ДО ЕКСТРЕНИХ ДІЙ	ГОТОВНОСТЬ К ЭКСТРЕН- НЫМ ДЕЙСТВИЯМ
ГРАФОФОБІЯ	ГРАФОФОБИЯ
ГРАНИЧНІ СИТУАЦІЇ	ПОГРАНИЧНЫЕ СИТУАЦИИ
ГРАНИЧНІ СТАНИ	ПОГРАНИЧНЫЕ СОСТОЯНИЯ
ГРУПИ ЗУСТРІЧЕЙ	ГРУППЫ ВСТРЕЧ

ГРУПОВА ДИНАМІКА	ГРУППОВАЯ ДИНАМИКА
ГРУПОВА ДИСКУСІЯ	ГРУППОВАЯ ДИСКУССИЯ
ГРУПОВА ІЗОЛЯЦІЯ	ГРУППОВАЯ ИЗОЛЯЦИЯ
ГУМАНІТАРНА КАТАСТРОФА	ГУМАНИТАРНАЯ КАТАСТРОФА
ГУМОР	ЮМОР
Д	
ДЕЗІНФОРМАЦІЯ	ДЕЗИНФОРМАЦИЯ
ДЕЙПНОФОБІЯ	ДЕЙПНОФОБИЯ
ДЕКОНТЕКСТУАЛІЗАЦІЯ	ДЕКОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЯ
ДЕКСТРОФОБІЯ	ДЕКСТРОФОБИЯ
ДЕЛІРІЇ	ДЕЛИРИИ
ДЕЛІРІЙ	ДЕЛИРИЙ
ДЕМЕНТОФОБІЯ	ДЕМЕНТОФОБИЯ
ДЕМЕНЦІЯ	ДЕМЕНЦИЯ
ДЕМОНОФОБІЯ	ДЕМОНОФОБИЯ
ДЕМОФОБІЯ	ДЕМОФОБИЯ
ДЕНДРОФОБІЯ	ДЕНДРОФОБИЯ
ДЕПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ	ДЕПЕРСОНАЛИЗАЦИЯ
ДЕПРЕСІЯ	ДЕПРЕССИЯ
ДЕРЕАЛІЗАЦІЯ	ДЕРЕАЛИЗАЦИЯ
ДЕРМАТОЗІОФОБІЯ	ДЕРМАТОЗИОФОБИЯ
ДЕРМАТОПАТОФОБІЯ	ДЕРМАТОПАТОФОБИЯ
ДЕСТРУКЦІЯ	ДЕСТРУКЦИЯ
ДЕФЛЕКСІЯ	ДЕФЛЕКСИЯ
ДЕЦИДОФОБІЯ	ДЕЦИДОФОБИЯ
ДИНОФОБІЯ	ДИНОФОБИЯ
ДИПСОФОБІЯ	ДИПСОФОБИЯ
ДИСАБІЛОФОБІЯ	ДИСАБИЛЛОФОБИЯ
ДИСИМУЛЯЦІЯ	ДИССИМУЛЯЦИЯ
ДИСМОРФОФОБІЯ	ДИСМОРФОФОБИЯ
ДИСТИХІФОБІЯ	ДИСТИХИФОБИЯ
ДИСТРЕС	ДИСТРЕСС
ДИХАЛЬНА ТЕРАПІЯ ЗА МІДДЕНДОРФ	ДЫХАТЕЛЬНАЯ ТЕРАПИЯ ПО МИДДЕНДОРФ
ДІАГНОЗ ПСИХОЛОГІЧНИЙ	ДИАГНОЗ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ
ДОКСОФОБІЯ	ДОКСОФОБИЯ
ДОМАТОФОБІЯ	ДОМАТОФОБИЯ
ДОРАФОБІЯ	ДОРАФОБИЯ
ДОРОФОБІЯ	ДОРОФОБИЯ
ДОСВІД	ОПЫТ
Е	
ЕВАКОЗАХОДИ	ЭВАКОМЕРОПРИЯТИЯ

ЕВАКУАЦІЙНИЙ ПУНКТ	ЭВАКУАЦИОННЫЙ ПУНКТ
ЕВАКУАЦІЙНИЙ ПУНКТ ПРОМІЖНИЙ	ЭВАКУАЦИОННЫЙ ПУНКТ ПРОМЕЖУТОЧНЫЙ
ЕВАКУАЦІЙНІ ЗАСОБИ	ЭВАКУАЦИОННЫЕ СРЕДСТВА
ЕВАКУАЦІЙНІ ОРГАНИ	ЭВАКУАЦИОННЫЕ ОРГАНЫ
ЕВАКУАЦІЯ	ЭВАКУАЦИЯ
ЕВАКУАЦІЯ ЛЮДЕЙ ПІД ЧАС ПОЖЕЖІ	ЭВАКУАЦИЯ ЛЮДЕЙ ВО ВРЕМЯ ПОЖАРА
ЕВАКУАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ	ЭВАКУАЦИЯ НАСЕЛЕНИЯ
ЕВАКУАЦІЯ УРАЖЕНИХ	ЭВАКУАЦИЯ ПОРАЖЕННЫХ
ЕВТАНАЗІЯ	ЭВТАНАЗИЯ
ЕЙДЖИЗМ	ЭЙДЖИЗМ
ЕЙКОФОБІЯ	ЭЙКОФОБИЯ
ЕЙСОПТРОФОБІЯ	ЭЙСОПТРОФОБИЯ
ЕЙФОРІЯ	ЭЙФОРΙΑ
ЕЙХОФОБІЯ	ЭЙХОФОБИЯ
ЕКЗАЛЬТАЦІЯ	ЭКЗАЛЬТАЦИЯ
ЕКЛЕЗИОФОБІЯ	ЭККЛЕЗИОФОБИЯ
ЕКОЛОГІЧНА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ	ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ЧРЕЗ-ВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ
ЕКОФОБІЯ	ЭКОФОБИЯ
ЕКСГУМАЦІЯ	ЭКСГУМАЦИЯ
ЕКСПРЕСІЯ	ЭКСПРЕССИЯ
ЕКСТРАПУНІТИВНІСТЬ	ЭКСТРАПУНИТИВНОСТЬ
ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ	ЭКСТРЕМАЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ
ЕКСТРЕМАЛЬНА СИТУАЦІЯ	ЭКСТРЕМАЛЬНАЯ СИТУАЦИЯ
ЕКСТРЕНА ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА	ЭКСТРЕННАЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОМОЩЬ
ЕКСТРЕНЕ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ	ЭКСТРЕННОЕ РЕАГИРОВАНИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ
ЕЛЕВТЕРОФОБІЯ	ЭЛЕВТЕРОФОБИЯ
ЕЛЕКТРОФОБІЯ	ЭЛЕКТРОФОБИЯ
ЕМОЦІЇ	ЭМОЦИИ
ЕМОЦІЙНА ВІДСТАНЕНІСТЬ	ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ ОТСТАНЕННОСТЬ
ЕМОЦІЙНА ДЕЗАДАПТАЦІЯ	ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ ДЕЗАДАПТАЦИЯ
ЕМОЦІЙНА ДОСТУПНІСТЬ	ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ ДОСТУПНОСТЬ
ЕМОЦІЙНЕ ЗАРАЖЕННЯ	ЭМОЦИОНАЛЬНОЕ ЗАРАЖЕНИЕ

ЕМОЦІЙНИЙ СТУПОР	ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ СТУПОР
ЕМОЦІЙНІ СТАНИ	ЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ СОСТОЯНИЯ
ЕМОЦІЙНІСТЬ	ЭМОЦИОНАЛЬНОСТЬ
ЕМПАТІЯ	ЭМПАТИЯ
ЕНЕТОФОБИЯ	ЭНЕТОФОБИЯ
ЕНІСОФОБИЯ	ЭНИССОФОБИЯ
ЕНОЗІОФОБИЯ	ЭНОЗИОФОБИЯ
ЕОЗОФОБИЯ	ЭОЗОФОБИЯ
ЕПЛЕСІЯ	ЭПИЛЕПСИЯ
ЕПІСТАКСОФОБИЯ	ЭПИСТАКСОФОБИЯ
ЕРГАЗІОФОБИЯ	ЭРГАЗИОФОБИЯ
ЕРГОФОБИЯ	ЭРГОФОБИЯ
ЕРЕЙТОФОБИЯ	ЭРЕЙТОФОБИЯ
ЕРЕМОФОБИЯ	ЭРЕМОФОБИЯ
ЕРЕСІФОБИЯ	ЭРЕСИФОБИЯ
ЕРЕТИЗМ	ЭРЕТИЗМ
ЕРИТРОФОБИЯ	ЭРИТРОФОБИЯ
ЕТИКА ПСИХОЛОГА ПРОФЕСІЙНА	ЭТИКА ПСИХОЛОГА ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ
ЕФЕБІФОБИЯ	ЭФЕБИФОБИЯ
ЕФЕКТ БУМЕРАНГА	ЭФФЕКТ БУМЕРАНГА
ЕФЕКТ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ	ЭФФЕКТ ДЕЗИНФОРМАЦИИ
ЕФЕКТ НЕДОСТАТНЬОГО ВИПРАВДАННЯ	ЭФФЕКТ НЕДОСТАТОЧНОГО ОПРАВДАНИЯ
ЕФЕКТ ОРЕОЛУ	ЭФФЕКТ ОРЕОЛА
ЕФЕКТ ОЧЕВИДЦЯ	ЭФФЕКТ ОЧЕВИДЦА
ЕФЕКТ ПЕРВИННОСТІ	ЭФФЕКТ ПЕРВИЧНОСТИ
ЕФЕКТ ПОМИЛКОВОГО КОНСЕНСУСУ	ЭФФЕКТ ЛОЖНОГО КОНСЕНСУСА
ЕФЕКТ ПОСИЛАННЯ НА СЕБЕ	ЭФФЕКТ ССЫЛКИ НА СЕБЯ
ЕФЕКТ СПЛЯЧОГО	ЭФФЕКТ СПЯЩЕГО
Є	
ЄВПОФОБИЯ	ЕВПОФОБИЯ
ЄРЕСИФОБИЯ	ЕРЕСИФОБИЯ
Ж	
ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ	ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
ЖИТТЯ	ЖИЗНЬ

З	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОДОЮ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ОБЕСПЕЧЕНИЕ ВОДОЙ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ У ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЖИЛЬЕМ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНАЛЬНО-ПОБУТОВИМИ ПОСЛУГАМИ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОММУНАЛЬНО-БЫТОВЫМИ УСЛУГАМИ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРЕДМЕТАМИ ПЕРШОЇ НЕОБХІДНОСТІ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРЕДМЕТАМИ ПЕРВОЙ НЕОБХОДИМОСТИ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКТАМИ ХАРЧУВАННЯ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОДУКТАМИ ПИТАНИЯ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОМЫШЛЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
ЗАБОРОНА	ЗАПРЕТ
ЗАБОРОННА ЗОНА	ЗАПРЕТНАЯ ЗОНА
ЗАБРУДНЕННЯ	ЗАГРЯЗНЕНИЕ
ЗАГРОЗА (ПОГРОЗА)	УГРОЗА
ЗАГРОЗА БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	УГРОЗА БЕЗОПАСНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
ЗАЗДРІСТЬ	ЗАВИСТЬ
ЗАЇКУВАТІСТЬ	ЗАИКАНИЕ
ЗАМІЩЕННЯ	ЗАМЕЩЕНИЕ
ЗАПАМОРОЧЕННЯ	ГОЛОВОКРУЖЕНИЕ
ЗАПЕРЕЧЕННЯ РЕАЛЬНОСТІ	ОТРИЦАНИЕ РЕАЛЬНОСТИ
ЗАРАЖЕННЯ	ЗАРАЖЕНИЕ
ЗАСОБИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	СРЕДСТВА ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ

ЗАСТУПНИК	ЗАМЕСТИТЕЛЬ
ЗАХИСНІ МЕХАНІЗМИ ПСИХІЧНІ	ЗАЩИТНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПСИХИЧЕСКИЕ
ЗАХИСТ	ЗАЩИТА
ЗАХИСТ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (АВАРІЙ, КАТАСТРОФ)	ЗАЩИТА ОТ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ (АВАРИЙ, КАТАСТРОФ)
ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	ЗАЩИТА НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ Й ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ТА ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ	ЗАЩИТА НАСЕЛЕНИЯ И ТЕРРИТОРИЙ ОТ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ ТЕХНОГЕННОГО И ЕСТЕСТВЕННОГО ХАРАКТЕРА
ЗАХИСТ ПСИХОЛОГІЧНИЙ	ЗАЩИТА ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ
ЗАХИЩЕНІСТЬ	ЗАЩИЩЕННОСТЬ
ЗАХИЩЕНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНА	ЗАЩИЩЕННОСТЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ
ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ І ІНШИХ НЕВІДКЛАДНИХ РОБІТ	МЕРЫ БЕЗОПАСНОСТИ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫХ И ДРУГИХ НЕОТЛОЖНЫХ РАБОТ
ЗАХОДИ ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	МЕРОПРИЯТІЯ ПО ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
ЗАХОДИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	МЕРОПРИЯТІЯ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
ЗАХОДИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	МЕРЫ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ	ЗАХВАТ ЗАЛОЖНИКОВ
ЗБИТОК	УЩЕРБ
ЗДОРОВІЙ ГЛУЗД	ЗДРАВЫЙ СМЫСЛ
ЗДОРОВ'Я	ЗДОРОВЬЕ
ЗЕМІФОБІЯ	ЗЕММИФОБИЯ
ЗІГНАННЯ	ВЫМЕЩЕНИЕ
ЗЛІСТЬ	ЗЛОСТЬ
ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	СНИЖЕНИЕ РИСКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИИ
ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ ПРИРОДНИХ НАД-	СНИЖЕНИЕ РИСКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ПРИРОДНЫХ ЧРЕЗ-

ЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	ВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
ЗНИЩЕННЯ	УНИЧТОЖЕНИЕ
ЗОНА ЙМОВІРНОЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ЗОНА ВЕРОЯТНОЇ ЧРЕЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІИ
ЗОНА ЛИХА	ЗОНА БЕДСТВИЯ
ЗОНА МОЖЛИВОГО УРАЖЕННЯ	ЗОНА ВОЗМОЖНОГО ПОРАЖЕННЯ
ЗОНА НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ЗОНА ЧРЕЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦИИ
ЗОНА ТИМЧАСОВОГО ВІДСЕЛЕННЯ	ЗОНА ВРЕМЕННОГО ОТСЕЛЕНИЯ
ЗООФОБИЯ	ЗООФОБИЯ
І	
ІДЕАЛІЗАЦІЯ	ИДЕАЛИЗАЦИЯ
ІДЕНТИФІКАЦІЯ	ИДЕНТИФИКАЦИЯ
ІДЕНТИЧНІСТЬ	ИДЕНТИЧНОСТЬ
ІДЕОФОБИЯ	ИДЕОФОБИЯ
ІДІОСИНКРАЗІЯ	ИДИОСИНКРАЗИЯ
ІЄРОФОБИЯ	ИЕРОФОБИЯ
ІЗОЛОФОБИЯ	ИЗОЛОФОБИЯ
ІЗОЛЯЦІЯ	ИЗОЛЯЦИЯ
ІЛІНГОФОБИЯ	ИЛЛИНГОФОБИЯ
ІЛЮЗІЯ (ілюзія сприйняття)	ИЛЛЮЗИЯ (иллюзия восприятия)
ІМПУЛЬСИВНІСТЬ	ИМПУЛЬСИВНОСТЬ
ІМПУНІТИВНІСТЬ	ИМПУНИТИВНОСТЬ
ІНГІБІЦІЯ	ИНГИБИЦИЯ
ІНГІБІЦІЯ СОЦІАЛЬНА	ИНГИБИЦИЯ СОЦИАЛЬНАЯ
ІНСАЙТ	ИНСАЙТ
ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ	ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗАЦИЯ
ІНТЕРАКЦІЯ	ИНТЕРАКЦИЯ
ІНТЕРЕС	ИНТЕРЕС
ІНТРАПУНІТИВНІСТЬ	ИНТРАПУНИТИВНОСТЬ
ІНТУЇЦІЯ	ИНТУИЦИЯ
ІОФОБИЯ	ИОФОБИЯ
ІПОХОНДРІЯ	ИПОХОНДРИЯ
ІРИТАЦІЯ	ИРРИТАЦИЯ
ІСТЕРИКА	ИСТЕРИКА
ІСТЕРІЯ	ИСТЕРИЯ
ІХТІОФОБИЯ	ИХТИОФОБИЯ
Й	
ЙЕРКСА - ДОДСОНА ЗАКОНИ	ЙЕРКСА - ДОДСОНА ЗАКОНЫ
К	

КАЕТОФОБИЯ	КАЭТОФОБИЯ
КАЙНОФОБИЯ	КАЙНОФОБИЯ
КАЙРОФОБИЯ	КАЙРОФОБИЯ
КАКОРАФІОФОБИЯ	КАКОРРАФИОФОБИЯ
КАЛІГІНЕФОБИЯ	КАЛИГИНЕФОБИЯ
КАНЦЕРОФОБИЯ	КАНЦЕРОФОБИЯ
КАРДІОФОБИЯ	КАРДИОФОБИЯ
КАРНОФОБИЯ	КАРНОФОБИЯ
КАТАГЕЛОФОБИЯ	КАТАГЕЛОФОБИЯ
КАТАКЛІЗМ	КАТАКЛИЗМ
КАТАЛЕПСІЯ	КАТАЛЕПСИЯ
КАТАРСИС	КАТАРСИС
КАТАСТРОФА	КАТАСТРОФА
КАТАТОНІЯ	КАТАТОНИЯ
КАТІСОФОБИЯ	КАТИСОФОБИЯ
КАТОПТРОФОБИЯ	КАТОПТРОФОБИЯ
КАЯТТЯ	РАСКАЯНИЕ
КЕНОФОБИЯ	КЕНОФОБИЯ
КЕРАУНОФОБИЯ	КЕРАУНОФОБИЯ
КЕРУВАННЯ В КРИЗОВІЙ СИТУАЦІЇ	УПРАВЛЕНИЕ В КРИЗИСНОЙ СИТУАЦИИ
КЕРУВАННЯ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	УПРАВЛЕНИЕ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЕМ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
КЕРУВАННЯ ПРОЦЕСОМ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	УПРАВЛЕНИЕ ПРОЦЕССОМ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРИРОДНЫХ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
КЕРУВАННЯ ТЕХНОГЕННИМ І ПРИРОДНИМ РИЗИКОМ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	УПРАВЛЕНИЕ ТЕХНОГЕННЫМ И ПРИРОДНЫМ РИСКОМ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
КІБЕРФОБИЯ	КИБЕРФОБИЯ
КІДНАП	КИДНАП
КІНЕТОФОБИЯ	КИНЕТОФОБИЯ
КІНОФОБИЯ	КИНОФОБИЯ
КІПРИДОФОБИЯ	КИПРИДОФОБИЯ
КІФОФОБИЯ	КИФОФОБИЯ
КЛАКА	КЛАКА
КЛАРИФІКАЦІЯ	КЛАРИФИКАЦИЯ
КЛАСИФІКАЦІЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	КЛАССИФИКАЦИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ

КЛАУСТРОФОБІЯ	КЛАУСТРОФОБИЯ
КЛЕПТОМАНІЯ	КЛЕПТОМАНИЯ
КЛЕПТОФОБІЯ	КЛЕПТОФОБИЯ
КЛІЄНТ	КЛИЕНТ
КЛІКА	КЛИКА
КЛІМАКОФОБІЯ	КЛИМАКОФОБИЯ
КЛІНІЧНА СМЕРТЬ	КЛИНИЧЕСКАЯ СМЕРТЬ
КЛИНОФОБІЯ	КЛИНОФОБИЯ
КОГНІТИВНИЙ ДИСОНАНС	КОГНИТИВНЫЙ ДИССОНАНС
КОІНОФОБІЯ	КОИНОФОБИЯ
КОЙМЕТРОФОБІЯ	КОЙМЕТРОФОБИЯ
КОЙНОНІФОБІЯ	КОЙНОНИФОБИЯ
КОМА	КОМА
КОМПЕНСАЦІЯ	КОМПЕНСАЦИЯ
КОМУНІКАЦІЯ	КОММУНИКАЦИЯ
КОНГРУЕНТНІСТЬ	КОНГРУЭНТНОСТЬ
КОНОТАЦІЯ	КОННОТАЦИЯ
КОНСУЛЬТУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНЕ	КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ
КОНТРАФОБІЯ	КОНТРАФОБИЯ
КОНТРОЛЬ ДИХАННЯ	КОНТРОЛЬ ДЫХАНИЯ
КОНТРСУГЕСТІЯ	КОНТРСУГГЕСТИЯ
КОНФАБУЛЯЦІЯ	КОНФАБУЛЯЦИЯ
КОНФОРМНІСТЬ	КОНФОРМНОСТЬ
КОПОФОБІЯ	КОПОФОБИЯ
КОУЛРОФОБІЯ	КОУЛРОФОБИЯ
КРЕМНОФОБІЯ	КРЕМНОФОБИЯ
КРИЗА	КРИЗИС
КРИЗОВА ІНТЕРВЕНЦІЯ	КРИЗИСНАЯ ИНТЕРВЕНЦИЯ
КРИЗОВА ПСИХОЛОГІЯ	КРИЗИСНАЯ ПСИХОЛОГИЯ
КРИЗОВИЙ СТАН	КРИЗИСНОЕ СОСТОЯНИЕ
КРИСТАЛОФОБІЯ	КРИСТАЛЛОФОБИЯ
КРІОФОБІЯ	КРИОФОБИЯ
КСАНТОФОБІЯ	КСАНТОФОБИЯ
КСЕНОФОБІЯ	КСЕНОФОБИЯ
КСЕРОФОБІЯ	КСЕРОФОБИЯ
КСИРОФОБІЯ	КСИРОФОБИЯ
Л	
ЛАЛІОФОБІЯ	ЛАЛИОФОБИЯ
ЛАЛОФОБІЯ	ЛАЛОФОБИЯ
ЛАТА	ЛАТА
ЛАТЕРОФОБІЯ	ЛАТЕРОФОБИЯ

ЛАХАНОФОБИЯ	ЛАХАНОФОБИЯ
ЛЕВОФОБИЯ	ЛЕВОФОБИЯ
ЛЕЙКОФОБИЯ	ЛЕЙКОФОБИЯ
ЛЕПРОФОБИЯ	ЛЕПРОФОБИЯ
ЛИХО	БЕДСТВИЕ
ЛИГРОФОБИЯ	ЛИГИРОФОБИЯ
ЛИГРОФОБИЯ	ЛИГРОФОБИЯ
ЛИКВІДАЦІЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ЛИКВИДАЦИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ЛИКВІДАЦІЯ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	ЛИКВИДАЦИЯ ПОСЛЕДСТВИЙ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
ЛИЛАПСОФОБИЯ	ЛИЛАПСОФОБИЯ
ЛИМНОФОБИЯ	ЛИМНОФОБИЯ
ЛИТІКАФОБИЯ	ЛИТИКАФОБИЯ
ЛОГОФОБИЯ	ЛОГОФОБИЯ
ЛОКАЛІЗАЦІЯ ДЖЕРЕЛА НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ЛОКАЛИЗАЦИЯ ИСТОЧНИКА ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ЛОКАЛІЗАЦІЯ ЗОНИ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ЛОКАЛИЗАЦИЯ ЗОНЫ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ЛОКАЛЬНА (ПРИВАТНА) НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ	ЛОКАЛЬНАЯ (ЧАСТНАЯ) ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ
ЛЮТРАФОБИЯ	ЛЮТРАФОБИЯ
М	
МАКРОФОБИЯ	МАКРОФОБИЯ
МАЛЕВЗИОФОБИЯ	МАЛЕВЗИОФОБИЯ
МАНІАКАЛЬНО - ДЕПРЕСИВНИЙ ПСИХОЗ	МАНИАКАЛЬНО - ДЕПРЕССИВНЫЙ ПСИХОЗ
МАНІОФОБИЯ	МАНИОФОБИЯ
МАНІПУЛЯЦІЯ	МАНИПУЛЯЦИЯ
МАНІЯ	МАНИЯ
МАРАФОН	МАРАФОН
МАРЕННЯ	БРЕД
МАРШРУТИ ЕВАКУАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ	МАРШРУТЫ ЭВАКУАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ
МАСОВА КОМУНІКАЦІЯ	МАССОВАЯ КОММУНИКАЦИЯ
МАСОВЕ КРУЖЛЯННЯ, КРУЖІННЯ	МАССОВОЕ КРУЖЕНИЕ
МАСОВІДНІ ЯВИЩА	МАССОВИДНЫЕ ЯВЛЕНИЯ
МАСТИГОФОБИЯ	МАСТИГОФОБИЯ
МЕГАЛОФОБИЯ	МЕГАЛОФОБИЯ
МЕДИЦИНА КАТАСТРОФ	МЕДИЦИНА КАТАСТРОФ
МЕЛАНОФОБИЯ	МЕЛАНОФОБИЯ

МЕЛАНХОЛІЯ	МЕЛАНХОЛИЯ
МЕЛІСОФОБІЯ	МЕЛИССОФФОБИЯ
МЕЛОФОБІЯ	МЕЛОФОБИЯ
МЕНІНГІТОФОБІЯ	МЕНИНГИТОФОБИЯ
МЕРИНТОФОБІЯ	МЕРИНТОФОБИЯ
МЕТАЛОФОБІЯ	МЕТАЛЛОФОБИЯ
МЕТЕОРОФОБІЯ	МЕТЕОРОФОБИЯ
МЕТИЛОФОБІЯ	МЕТИЛОФОБИЯ
МЕТРОФОБІЯ	МЕТРОФОБИЯ
МЕХАНІЗМ ІДЕНТИФІКАЦІЇ	МЕХАНИЗМ ИДЕНТИФИКАЦИИ
МЕХАНОФОБІЯ	МЕХАНОФОБИЯ
МІЗОФОБІЯ	МИЗОФОБИЯ
МІКОФОБІЯ	МИКОФОБИЯ
МІКРОФОБІЯ	МИКРОФОБИЯ
МІРМЕКОФОБІЯ	МИРМЕКОФОБИЯ
МІСТИФІКАЦІЯ	МИСТИФИКАЦИЯ
МІСЦЕВА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ	МЕСТНАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ
МІФОФОБІЯ	МИФОФОБИЯ
МНЕМОФОБІЯ	МНЕМОФОБИЯ
МОБІЛЬНА ОПЕРАТИВНА ГРУПА	МОБИЛЬНАЯ ОПЕРАТИВНАЯ ГРУППА
МОБІЛЬНИЙ ЗАГІН	МОБИЛЬНЫЙ ОТРЯД
МОБІЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ПЕРШОЧЕРГОВОГО ЖИТТЄ-ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	МОБИЛЬНЫЙ КОМПЛЕКС ПЕРВООЧЕРЕДНОГО ЖИЗНЕ-ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
МОЛІЗМОФОБІЯ	МОЛИЗМОФОБИЯ
МОНОПАТОФОБІЯ	МОНОПАТОФОБИЯ
МОНОФОБІЯ	МОНОФОБИЯ
МОРАЛЬНА ШКОДА	МОРАЛЬНЫЙ ВРЕД
МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА НАСЕЛЕННЯ	МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА НАСЕЛЕНИЯ
МОРГ	МОРГ
МОТЕФОБІЯ	МОТТЕФОБИЯ
МОТОРОФОБІЯ	МОТОРОФОБИЯ
МУЗИКОТЕРАПІЯ	МУЗЫКОТЕРАПИЯ
МУЗОФОБІЯ	МУЗОФОБИЯ
Н	
НАВЧАННЯ НАСЕЛЕННЯ ДІЯМ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	ОБУЧЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ ДЕЙСТВИЯМ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ

АЦІЯХ	НЫХ СИТУАЦИЯХ
НАВ'ЯЗЛИВІ СТАНИ	НАВЯЗЧИВЫЕ СОСТОЯНИЯ
НАДЗВИЧАЙНА ЛІСОПОЖЕ- ЖНА СИТУАЦІЯ	ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ ЛЕСОПО- ЖАРНАЯ СИТУАЦИЯ
НАДЗВИЧАЙНА ПОДІЯ	ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРО- ИСШЕСТВИЕ
НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ	ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ
НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ НА АКВАТОРІЇ	ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ НА АКВАТОРИИ
НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ	ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕС- КОГО ХАРАКТЕРА
НАДЗВИЧАЙНИЙ СТАН	ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ
НАДІЯ	НАДЕЖДА
НАКЛЕП	КЛЕВЕТА
НАПРУЖЕНІСТЬ ПСИХІЧНА	НАПРЯЖЕННОСТЬ ПСИХИ- ЧЕСКАЯ
НАСИЛЬСТВО	НАСИЛИЕ
НАСТРІЙ	НАСТРОЕНИЕ
НАСТРІЙ СУСПІЛЬНИЙ	НАСТРОЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЕ
НАТОВП	ТОЛПА
НАУКОВО-ДОСЛІДНА ЛАБО- РАТОРІЯ ЕКСТРЕМАЛЬНОЇ Й КРИЗОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ НА- ЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕ- ТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬ- СКАЯ ЛАБОРАТОРИЯ ЭКСТ- РЕМАЛЬНОЙ И КРИЗИСНОЙ ПСИХОЛОГИИ НАЦИОНАЛЬ- НОГО УНИВЕРСИТЕТА ГРАЖД- АНСКОЙ ЗАЩИТЫ УКРАИНЫ
НЕБЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙ- НИХ СИТУАЦІЯХ	ОПАСНОСТЬ В ЧРЕЗВЫЧАЙ- НЫХ СИТУАЦИЯХ
НЕБЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙ- НИЙ СИТУАЦІЇ	ОПАСНОСТЬ В ЧРЕЗВЫЧАЙ- НОЙ СИТУАЦИИ
НЕВІДКЛАДНІ РОБОТИ В НАДЗВИЧАЙНИЙ СИТУАЦІЇ	НЕОТЛОЖНЫЕ РАБОТЫ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
НЕВІДКЛАДНІ РОБОТИ ПІД ЧАС ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИ- ЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	НЕОТЛОЖНЫЕ РАБОТЫ ПРИ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙ- НЫХ СИТУАЦИЙ
НЕВПІЗНАНИЙ ТРУП	НЕОПОЗНАННЫЙ ТРУП
НЕВРАСТЕНІЯ	НЕВРАСТЕНИЯ
НЕВРОЗИ	НЕВРОЗЫ
НЕВРОТИЗМ	НЕВРОТИЗМ
НЕГАЙНЕ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ	НЕМЕДЛЕННОЕ РЕАГИРОВА- НИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЕ СИ-

	ТУАЦІИ
НЕГАТИВІЗМ	НЕГАТИВИЗМ
НЕКРОФОБІЯ	НЕКРОФОБИЯ
НЕНАВИСТЬ	НЕНАВИСТЬ
НЕОФАРМОФОБІЯ	НЕОФАРМОФОБИЯ
НЕОФОБІЯ	НЕОФОБИЯ
НЕПРИРОДНА СМЕРТЬ	НЕЕСТЕСТВЕННАЯ СМЕРТЬ
НЕРОВО-М'ЯЗОВА РЕЛАКСАЦІЯ	НЕРВНО-МЫШЕЧНАЯ РЕЛАКСАЦИЯ
НЕСВІДОМЕ	БЕССОЗНАТЕЛЬНОЕ
НЕУВАЖНІСТЬ	РАССЕЯННОСТЬ
НЕФОФОБІЯ	НЕФОФОБИЯ
НІКТОГЛОФОБІЯ	НИКТОГИЛОФОБИЯ
НІКТОФОБІЯ	НИКТОФОБИЯ
НОЗОКОМЕФОБІЯ	НОЗОКОМЕФОБИЯ
НОЗОФОБІЯ	НОЗОФОБИЯ
НОМАТОФОБІЯ	НОМАТОФОБИЯ
НОНКОНФОРМІЗМ	НОНКОНФОРМИЗМ
НОСТОФОБІЯ	НОСТОФОБИЯ
НУКЛЕОМИТУФОБІЯ	НУКЛЕОМИТУФОБИЯ
НУМЕРОФОБІЯ	НУМЕРОФОБИЯ
О	
ОБ'ЄКТ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ	ОБЪЕКТ ПОВЫШЕННОЙ ОПАСНОСТИ
ОБМАН	ОБМАН
ОБСЕСІЯ (ананказм)	ОБСЕССИЯ (ананказм)
ОГЛУШЕННЯ	ОГЛУШЕНИЕ
ОЙКОФОБІЯ	ОЙКОФОБИЯ
ОКСИФОБІЯ	ОКСИФОБИЯ
ОКТОФОБІЯ	ОКТОФОБИЯ
ОЛЬФАКТОФОБІЯ	ОЛЬФАКТОФОБИЯ
ОМБРОФОБІЯ	ОМБРОФОБИЯ
ОНЕЙРОГМОФОБІЯ	ОНЕЙРОГМОФОБИЯ
ОНЕЙРОЇД	ОНЕЙРОИД
ОНЕЙРОФОБІЯ	ОНЕЙРОФОБИЯ
ОПЕРАТИВНЕ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ	ОПЕРАТИВНОЕ РЕАГИРОВАНИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ
ОПОФОБІЯ	ОПИОФОБИЯ
ОПОВІЩЕННЯ ПРО НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ	ОПОВЕЩЕНИЕ О ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКВІДАЦІЇ	ОРГАНИЗАЦИЯ ЛИКВИДАЦИИ

НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ОРНИТОФОБИЯ	ОРНИТОФОБИЯ
ОСМОФОБИЯ	ОСМОФОБИЯ
ОСТРАХ	БОЯЗНЬ
ОФІДІОФОБИЯ	ОФИДИОФОБИЯ
ОХЛОФОБИЯ	ОХЛОФОБИЯ
ОХОРОНА ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ОХРАНА ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ОЦІНКА РИЗИКУ	ОЦЕНКА РИСКА
ОЦІНКА РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ОЦЕНКА РИСКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ОЧИЩЕННЯ САНІТАРНОЇ ТЕРИТОРІЇ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ОЧИСТКА САНИТАРНОЙ ТЕРРИТОРИИ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ОЧІКУВАННЯ	ОЖИДАНИЕ
П	
ПАНІКА	ПАНИКА
ПАНІКА МАСОВА	ПАНИКА МАССОВАЯ
ПАРАМНЕЗИЯ	ПАРАМНЕЗИЯ
ПАРОКСИЗМ	ПАРОКСИЗМ
ПАТОЛОГІЧНІ СУМНІВИ	ПАТОЛОГИЧЕСКИЕ СОМНЕНИЯ
ПЕРЕЖИВАННЯ	ПЕРЕЖИВАНИЕ
ПЕРЕЖИВАННЯ ВИТИСНУТЕ	ПЕРЕЖИВАНИЕ ВЫТЕСНЕННОЕ
ПЕРЕЖИВАННЯ ПАТОГЕННЕ	ПЕРЕЖИВАНИЕ ПАТОГЕННОЕ
ПЕРЕКОНАНІСТЬ	УБЕЖДЕННОСТЬ
ПЕРЕКОНАННЯ	УБЕЖДЕНИЕ
ПЕРЕЛЯК	ИСПУГ
ПЕРСЕВЕРАЦІЯ	ПЕРСЕВЕРАЦИЯ
ПІЛЬНУВАННЯ (НЕСПАННЯ)	БОДРСТВОВАНИЕ
ПОВЕДІНКА АГРЕСИВНА	ПОВЕДЕНИЕ АГРЕССИВНОЕ
ПОВЕДІНКОВИЙ ТРЕНІНГ	ПОВЕДЕНЧЕСКИЙ ТРЕНИНГ
ПОВТОРЕННЯ НАВ'ЯЗЛИВЕ	ПОВТОРЕНИЕ НАВЯЗЧИВОЕ
ПОДИВ	УДИВЛЕНИЕ
ПОМ'ЯКШЕННЯ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	СМЯГЧЕНИЕ ПОСЛЕДСТВИЙ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИИ
ПОСТУПЛИВІСТЬ	УСТУПЧИВОСТЬ
ПОТЕРПІЛИЙ	ПОТЕРПЕВШИЙ
ПОТЕРПІЛИЙ У НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ	ПОТЕРПЕВШИЙ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ПОТЬМАРЕННЯ СВІДОМОСТІ СУТІНКОВЕ	ПОМРАЧЕНИЕ СОЗНАНИЯ СУМЕРЕЧНОЕ

АБО ПАМОРОЧНИЙ СТАН	
ПОХОВАННЯ ТРУПІВ	ЗАХОРОНЕНИЕ ТРУПОВ
ПОЧУТТЯ	ЧУВСТВА
ПОЧУТТЯ ГУМОРУ	ЧУВСТВО ЮМОРА
ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ	ЧУВСТВО ВИНЫ
ПОШУКОВО-РЯТУВАЛЬНІ РОБОТИ	ПОИСКОВО-СПАСАТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ
ПРИДУШЕННЯ	ПОДАВЛЕНИЕ
ПРИХИЛЬНІСТЬ	ПРИВ'ЯЗАННОСТЬ
ПРОГРЕСУЮЧА М'ЯЗОВА РЕ- ЛАКСАЦІЯ ДЖЕКОБСОНА	ПРОГРЕССИРУЮЩАЯ МЫШЕЧНАЯ РЕЛАКСАЦИЯ ДЖЕКОБСОНА
ПРОЕКЦІЯ	ПРОЕКЦИЯ
ПСЕВДОНЕВРОЗ	ПСЕВДОНЕВРОЗ
ПСИХАСТЕНІЯ	ПСИХАСТЕНИЯ
ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я	ПСИХИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ
ПСИХОГЕНІЇ	ПСИХОГЕНИИ
ПСИХОДІАГНОСТИЧНЕ ОБСТЕЖЕННЯ	ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКОЕ ОБСЛЕДОВАНИЕ
ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ МЕТОД	ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИЙ МЕТОД
ПСИХОДІАГНОСТИЧНІ СИТУАЦІЇ	ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИЕ СИТУАЦИИ
ПСИХОЗ	ПСИХОЗ
ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА	ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ
ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ	ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ РЕАБИЛИТАЦИЯ
ПСИХОЛОГІЧНЕ ТЕСТУВАННЯ	ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ТЕСТИРОВАНИЕ
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ	ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ЗАЩИТА
ПСИХОНЕВРОЗ	ПСИХОНЕВРОЗ
Р	
РАБДОФОБІЯ	РАБДОФОБИЯ
РАДІОФОБІЯ	РАДИОФОБИЯ
РАДІСТЬ	РАДОСТЬ
РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ	РАЦИОНАЛИЗАЦИЯ
РАЦІОНАЛЬНЕ РОЗМІЩЕННЯ ВИРОБНИЧИХ СИЛ І НАСЕ- ЛЕНИХ ПУНКТІВ НА ТЕРРИ-	РАЦИОНАЛЬНОЕ РАЗМЕЩЕ- НИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ СИЛ И НАСЕЛЕННЫХ ПУНК-

ТОРІЇ	ТОВ НА ТЕРРИТОРИИ
РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	РЕАБИЛИТАЦИЯ УЧАСТНИКОВ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
РЕАГУВАННЯ ЕКСТРЕНЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУ СИТУАЦІЮ	РЕАГИРОВАНИЕ ЭКСТРЕННОЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ
РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТЕХНОГЕННОГО Й ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ	РЕАГИРОВАНИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЕ СИТУАЦИИ ТЕХНОГЕННОГО И ЕСТЕСТВЕННОГО ХАРАКТЕРА
РЕАГУВАННЯ ОПЕРАТИВНЕ НА НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ	РЕАГИРОВАНИЕ ОПЕРАТИВНОЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ
РЕАКТИВНІ СТАНИ	РЕАКТИВНЫЕ СОСТОЯНИЯ
РЕАЛІСТИЧНА ТРИВОГА	РЕАЛИСТИЧЕСКАЯ ТРЕВОГА
РЕГРЕСІЯ	РЕГРЕССИЯ
РЕГРЕСІЯ ПОВЕДІНКИ	РЕГРЕССИЯ ПОВЕДЕНИЯ
РЕЗЕРВ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	РЕЗЕРВ МАТЕРИАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ ДЛЯ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
РЕЗЕРВ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	РЕЗЕРВ МАТЕРИАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ ДЛЯ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
РЕКТОФОБІЯ	РЕКТОФОБИЯ
РЕЛАКСАЦІЯ	РЕЛАКСАЦИЯ
РЕСТАВРАЦІЯ ТРУПА	РЕСТАВРАЦИЯ ТРУПА
РЕТРОФЛЕКСІЯ	РЕТРОФЛЕКСИЯ
РЕФЛЕКСІЯ	РЕФЛЕКСИЯ
РИЗИК	РИСК
РИЗИК ВИНИКНЕННЯ ДЖЕРЕЛ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	РИСК ВОЗНИКНОВЕНИЯ ИСТОЧНИКОВ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
РИЗИК ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	РИСК ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
РИПОФОБІЯ	РИПОФОБИЯ
РИТИФОБІЯ	РИТИФОБИЯ
РИТУАЛЬНІ ПОСЛУГИ	РИТУАЛЬНЫЕ УСЛУГИ
РІШЕННЯ	РЕШЕНИЕ
РІШУЧІСТЬ	РЕШИТЕЛЬНОСТЬ
РОЗВІДКА В ЗОНІ НАДЗВИ-	РАЗВЕДКА В ЗОНЕ ЧРЕЗ-

ЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
РОЗРЯДКА (розрядка напруження)	РАЗРЯДКА (разрядка напряжения)
РОЗУМІННЯ	ПОНИМАНИЕ
РУХОВА ТЕРАПІЯ	ДВИГАТЕЛЬНАЯ ТЕРАПИЯ
РЯТУВАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ	СПАСАТЕЛЬНАЯ ОПЕРАЦИЯ
РЯТУВАЛЬНИК	СПАСАТЕЛЬ
РЯТУВАЛЬНІ РОБОТИ	СПАСАТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ
С	
САМОАНАЛІЗ	САМОАНАЛИЗ
САМОВЛАДАННЯ	САМООБЛАДАНИЕ
САМОГУБСТВО	САМОУБИЙСТВО
САМОДОПОМОГА	САМОПОМОЩЬ
САМОКОНТРОЛЬ	САМОКОНТРОЛЬ
САМОНАВІЮВАННЯ (аутосугестія)	САМОВНУШЕНИЕ (аутосуггестия)
САМОПОЧУТТЯ	САМОЧУВСТВИЕ
САМОТНІСТЬ	ОДИНОЧЕСТВО
САНІТАРНЕ ОЧИЩЕННЯ ТЕРИТОРІЇ В ЗОНІ НАДЗВИ- ЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	САНИТАРНАЯ ОЧИСТКА ТЕРРИТОРИИ В ЗОНЕ ЧРЕЗ- ВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
САНІТАРНІ ВТРАТИ	САНИТАРНЫЕ ПОТЕРИ
САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В НАДЗВИ- ЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ	САНИТАРНО-ГИГИЕНИЧЕС- КОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ В ЧРЕЗ- ВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
САНІТАРНО- ПРОТИЕПІДЕМІЧНЕ (ПРОТИ- ЕПІДЕМІЧНЕ) ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	САНИТАРНО- ПРОТИВОЭПИДЕМИЧЕСКОЕ (ПРОТИВОЭПИДЕМИЧЕСКОЕ) ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЧРЕЗВЫЧАЙ- НОЙ СИТУАЦИИ
САНТИМЕНТ	САНТИМЕНТ
САТАНОФОБІЯ	САТАНОФОБИЯ
СЕЛАФОБІЯ	СЕЛАФОБИЯ
СЕЛАХОФОБІЯ	СЕЛАХОФОБИЯ
СЕЛЕНОФОБІЯ	СЕЛЕНОФОБИЯ
СЕНЗИТИВНІСТЬ	СЕНЗИТИВНОСТЬ
СЕПЛОФОБІЯ	СЕПЛОФОБИЯ
СИГНАЛ СПОВІЩЕННЯ ПРО НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ	СИГНАЛ ОПОВЕЩЕНИЯ О ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
СИДЕРОДРОМОФОБІЯ	СИДЕРОДРОМОФОБИЯ
СИЛИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙ- НИХ СИТУАЦІЯХ	СИЛЫ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙ- НЫХ СИТУАЦИЯХ
СИЛИ І ЗАСОБИ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	СИЛЫ И СРЕДСТВА ЛИКВИ- ДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИ-

	ТУАЦІЙ
СИЛИ СЛУЖБИ ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	СИЛЫ СЛУЖБЫ ЭКСТРЕННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
СИМБОЛОФОБИЯ	СИМБОЛОФОБИЯ
СИММЕТРОФОБИЯ	СИММЕТРОФОБИЯ
СИМУЛЯЦІЯ	СИМУЛЯЦИЯ
СИНГЕНЕЗОФОБИЯ	СИНГЕНЕЗОФОБИЯ
СИНДРОМ АДАПТАЦІЙНИЙ	СИНДРОМ АДАПТАЦИОННЫЙ
СИНДРОМ ВІДЧУЖЕННЯ	СИНДРОМ ОТЧУЖДЕНИЯ
СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ЗГОРАННЯ	СИНДРОМ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СТОРАНИЯ
СИСТЕМА СПОВІЩЕННЯ	СИСТЕМА ОПОВЕЩЕНИЯ
СИТОФОБИЯ	СИТОФОБИЯ
СИТУАЦІЯ	СИТУАЦИЯ
СИТУАЦІЯ ПРОБЛЕМНА	СИТУАЦИЯ ПРОБЛЕМНАЯ
СИФІЛОФОБИЯ	СИФИЛОФОБИЯ
СКАБІОФОБИЯ	СКАБИОФОБИЯ
СКОЛЕЦІФОБИЯ	СКОЛЕЦИФОБИЯ
СКОЛІНОФОБИЯ	СКОЛИНОФОБИЯ
СКОПОФОБИЯ	СКОПОФОБИЯ
СКОПТОФОБИЯ	СКОПТОФОБИЯ
СКОТОМОФОБИЯ	СКОТОМОФОБИЯ
СКОТОФОБИЯ	СКОТОФОБИЯ
СЛУЖБА ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	СЛУЖБА ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
СЛУЖБА ПСИХОЛОГІЧНА	СЛУЖБА ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ
СМЕРТЬ	СМЕРТЬ
СМИСЛОВИЙ БАР'ЄР	СМЫСЛОВОЙ БАРЬЕР
СОМНІФОБИЯ	СОМНИФОБИЯ
СОРОМ	СТЫД
СОТЕРІОФОБИЯ	СОТЕРИОФОБИЯ
СОФОФОБИЯ	СОФОФОБИЯ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ	СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ	СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ТРЕНИНГ
СОЦІОФОБИЯ	СОЦИОФОБИЯ
СПАЦЕФОБИЯ	СПАЦЕФОБИЯ

СПЕКТРОФОБИЯ	СПЕКТРОФОБИЯ
СПІВПЕРЕЖИВАННЯ	СОПЕРЕЖИВАНИЕ
СПІЛКУВАННЯ	ОБЩЕНИЕ
СПОНУКАННЯ	ПОБУЖДЕНИЕ
СПРИЙНЯТТЯ ЧАСУ	ВОСПРИЯТИЕ ВРЕМЕНИ
СПРИЙНЯТТЯ ЧАСУ ПОРУШЕННЯ	ВОСПРИЯТИЯ ВРЕМЕНИ НАРУШЕНИЯ
СТАЗОБАЗОФОБИЯ	СТАЗОБАЗОФОБИЯ
СТАУРОФОБИЯ	СТАУРОФОБИЯ
СТЕНИЧНІ ПОЧУТТЯ	СТЕНИЧЕСКИЕ ЧУВСТВА
СТЕНИЧНІСТЬ	СТЕНИЧНОСТЬ
СТЕНОФОБИЯ	СТЕНОФОБИЯ
СТІЙКІСТЬ СИСТЕМИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	УСТОЙЧИВОСТЬ СИСТЕМЫ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
СТІЙКІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	УСТОЙЧИВОСТЬ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТЕРРИТОРИИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ
СТОКГОЛЬМСЬКИЙ СИНДРОМ	СТОКГОЛЬМСКИЙ СИНДРОМ
СТОМЛЕННЯ	УТОМЛЕНИЕ
СТРАЖДАННЯ	СТРАДАНИЕ
СТРАХ	СТРАХ
СТРЕС	СТРЕСС
СТРЕСОП	СТРЕССОП
СТУПОР	СТУПОР
СУБЛІМАЦІЯ	СУБЛИМАЦИЯ
СУГЕСТИВНІСТЬ, НАВІЮВАНІСТЬ	ВНУШАЕМОСТЬ
СУГЕСТІЯ	ВНУШЕНИЕ, СУГГЕСТИЯ
СУЇЦИД	СУИЦИД
СЦЕЛЕРОФОБИЯ	СЦЕЛЕРОФОБИЯ
СЦИОПОФОБИЯ	СЦИОПОФОБИЯ
Т	
ТАБОФОБИЯ	ТАБОФОБИЯ
ТАЛАСОФОБИЯ	ТАЛАССОФОБИЯ
ТАНАТОФОБИЯ	ТАНАТОФОБИЯ
ТАУРОФОБИЯ	ТАУРОФОБИЯ
ТАФЕФОБИЯ	ТАФЕФОБИЯ
ТЕАТРОФОБИЯ	ТЕАТРОФОБИЯ
ТЕКСТОФОБИЯ	ТЕКСТОФОБИЯ

ТЕЛЕОФОБИЯ	ТЕЛЕОФОБИЯ
ТЕЛЕФОНОФОБИЯ	ТЕЛЕФОНОФОБИЯ
ТЕНЮФОБИЯ	ТЕНИОФОБИЯ
ТЕОЛОГІКОФОБИЯ	ТЕОЛОГИКОФОБИЯ
ТЕОФОБИЯ	ТЕОФОБИЯ
ТЕПЕОФОБИЯ	ТЕПЕОФОБИЯ
ТЕРАТОФОБИЯ	ТЕРАТОФОБИЯ
ТЕРМОФОБИЯ	ТЕРМОФОБИЯ
ТЕРОРИЗМ	ТЕРРОРИЗМ
ТЕРОРИСТ	ТЕРРОРИСТ
ТЕРОРИСТИЧНА АКЦІЯ	ТЕРРОРИСТИЧЕСКАЯ АКЦИЯ
ТЕРОРИСТИЧНА ГРУПА	ТЕРРОРИСТИЧЕСКАЯ ГРУППА
ТЕХНОГЕННА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ	ТЕХНОГЕННАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ
ТЕХНОЛОГІЇ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	ТЕХНОЛОГИИ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ
ТОКОФОБИЯ	ТОКОФОБИЯ
ТОКСИКОФОБИЯ	ТОКСИКОФОБИЯ
ТОЛЕРАНТНІСТЬ	ТОЛЕРАНТНОСТЬ
ТОМОФОБИЯ	ТОМОФОБИЯ
ТОПОФОБИЯ	ТОПОФОБИЯ
ТРАВМА	ТРАВМА
ТРАВМА ПСИХІЧНА (ПСИХОЛОГІЧНА)	ТРАВМА ПСИХИЧЕСКАЯ (ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ)
ТРАВМА ФІКСАЦІЯ (фіксація на травмі)	ТРАВМА ФИКСАЦИЯ (фиксация на травме)
ТРАНС	ТРАНС
ТРАНСКОРДОННА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ	ТРАНСГРАНИЧНАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ
ТРЕДЕКАФОБИЯ	ТРЕДЕКАФОБИЯ
ТРЕМОР	ТРЕМОР
ТРЕМОФОБИЯ	ТРЕМОФОБИЯ
ТРЕНІНГ	ТРЕНИНГ
ТРЕНІНГ ПІДВИЩЕННЯ ПОЧУТТЯ ВПЕВНЕНОСТІ В СОБІ	ТРЕНИНГ ПОВЫШЕНИЯ ЧУВСТВА УВЕРЕННОСТИ В СЕБЕ
ТРЕНІНГ САМОСТВЕРДЖЕННЯ	ТРЕНИНГ САМОУТВЕРЖДЕНИЯ
ТРЕНІНГ СЕНСИТИВНОСТІ	ТРЕНИНГ СЕНСИТИВНОСТИ
ТРИВОГА	ТРЕВОГА
ТРИВОЖНІСТЬ	ТРЕВОЖНОСТЬ
ТРИВОЖНОГО РЯДУ ЯВИЩА	ТРЕВОЖНОГО РЯДА ЯВЛЕНИЯ
ТРИПАНОФОБИЯ	ТРИПАНОФОБИЯ
ТРИХОФОБИЯ	ТРИХОФОБИЯ

ТРОПОФОБИЯ	ТРОПОФОБИЯ
ТУБЕРКУЛЬОЗОФОБИЯ	ТУБЕРКУЛЕЗОФОБИЯ
ТУГА	ТОСКА
ТУНЕЛЕФОБИЯ	ТУННЕЛЕФОБИЯ
У	
УКРИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В ЗАСОБАХ КОЛЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ	УКРЫТИЕ НАСЕЛЕНИЯ В СРЕДСТВАХ КОЛЛЕКТИВНОЙ ЗАЩИТЫ
УПЕВНЕНІСТЬ У СОБИ	УВЕРЕННОСТЬ В СЕБЕ
УПЕРЕДЖЕННЯ	ПРЕДУБЕЖДЕНИЕ
УПЕРТІСТЬ	УПРЯМСТВО
УПІЗНАННЯ	ОПОЗНАНИЕ
УРАНОФОБИЯ	УРАНОФОБИЯ
УРІВНОВАЖЕНІСТЬ	УРАВНОВЕШЕННОСТЬ
УРОФОБИЯ	УРОФОБИЯ
УСТАТКУВАННЯ ПРИЙМА-ЛЕНЬ ЕВАКУАЦІНИХ ПУНКТИВ	ОБОРУДОВАНИЕ ПРИЕМНЫХ ЭВАКУАЦИОННЫХ ПУНКТОВ
УСТАТКУВАННЯ ПРОМІЖ-НИХ ПУНКТИВ ЕВАКУАЦІЇ	ОБОРУДОВАНИЕ ПРОМЕЖУТОЧНЫХ ПУНКТОВ ЭВАКУАЦИИ
УСУНЕННЯ НАСЛІДКІВ КА-ТАСТРОФ	УСТРАНЕНИЕ ПОСЛЕДСТВИЙ КАТАСТРОФ
УТОМА	УСТАЛОСТЬ
Ф	
ФАГОФОБИЯ	ФАГОФОБИЯ
ФАЗМОФОБИЯ	ФАЗМОФОБИЯ
ФАКТОР НЕБЕЗПЕКИ	ФАКТОР ОПАСНОСТИ
ФАКТОР РИЗИКУ	ФАКТОР РИСКА
ФАЛЬШ	ФАЛЬШЬ
ФАНТОМНІ ПОРУШЕННЯ	ФАНТОМНЫЕ НАРУШЕНИЯ
ФАРМАКОФОБИЯ	ФАРМАКОФОБИЯ
ФАСМОФОБИЯ	ФАСМОФОБИЯ
ФАСЦИНАЦІЯ	ФАСЦИНАЦИЯ
ФАТАЛІЗМ	ФАТАЛИЗМ
ФЕБРИФОБИЯ	ФЕБРИФОБИЯ
ФЕНГОФОБИЯ	ФЕНГОФОБИЯ
ФЕНОМЕН «ВИГОРЯННЯ»	ФЕНОМЕН «ВЫГОРАНИЯ»
ФЛЕГМА	ФЛЕГМА
ФОБІЇ	ФОБИИ
ФОБІОФОБИЯ	ФОБИОФОБИЯ
ФОБОФОБИЯ	ФОБОФОБИЯ
ФОНОФОБИЯ	ФОНОФОБИЯ

ФОРМУВАННЯ ВОДНО-РЯТУВАЛЬНЕ	ФОРМИРОВАНИЕ ВОДНО-СПАСАТЕЛЬНОЕ
ФОТОАУГЛЯФОБИЯ	ФОТОАУГЛЯФОБИЯ
ФОТОФОБИЯ	ФОТОФОБИЯ
ФРОНЕМОФОБИЯ	ФРОНЕМОФОБИЯ
ФРУСТРАЦІЯ	ФРУСТРАЦИЯ
ФТИЗИОФОБИЯ	ФТИЗИОФОБИЯ
ФТИРИОФОБИЯ	ФТИРИОФОБИЯ
ФУНКЦІОНАЛЬНА НАПРУГА	ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ НАПРЯЖЕНИЕ
ФУНКЦІОНАЛЬНА НАПРУЖЕНІСТЬ	ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ НАПРЯЖЕННОСТЬ
Х	
ХАЕТОФОБИЯ	ХАЭТОФОБИЯ
ХАЙРОФОБИЯ	ХАЙРОФОБИЯ
ХЕПЕНГІОФОБИЯ	ХЕПЕНГИОФОБИЯ
ХЕРОФОБИЯ	ХЕРОФОБИЯ
ХІЛОФОБИЯ	ХИЛОФОБИЯ
ХІМІЧНА РОЗВІДКА В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	ХИМИЧЕСКАЯ РАЗВЕДКА В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
ХІОНОФОБИЯ	ХИОНОФОБИЯ
ХІРОФОБИЯ	ХИРОФОБИЯ
ХОЛОТРОПНА ТЕРАПІЯ	ХОЛОТРОПНАЯ ТЕРАПИЯ
ХРЕМАТОФОБИЯ	ХРЕМАТОФОБИЯ
ХРОМАТОПСІЯ	ХРОМАТОПСИЯ
ХРОМАТОФОБИЯ	ХРОМАТОФОБИЯ
ХРОМЕТОФОБИЯ	ХРОМЕТОФОБИЯ
ХРОМОФОБИЯ	ХРОМОФОБИЯ
ХРОНОФОБИЯ	ХРОНОФОБИЯ
Ц	
ЦЕНОФОБИЯ	ЦЕНОФОБИЯ
ЦИБОФОБИЯ	ЦИБОФОБИЯ
ЦИКЛОФОБИЯ	ЦИКЛОФОБИЯ
ЦИНІЗМ	ЦИНИЗМ
ЦІННОСТІ	ЦЕННОСТИ
Ч	
ЧЕСТОЛЮБСТВО	ЧЕСТОЛЮБИЕ
ЧУТКИ	СЛУХИ

Ш	
ШОК	ШОК
Ю	
ЮВЕНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ	ЮВЕНАЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ
ЮВЕНІЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	ЮВЕНИЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА
Я	
ЯВИЩЕ МАСОВИДНЕ (масовидні явища психіки)	ЯВЛЕНИЕ МАССОВИДНОЕ (массовидные явления психики)
ЯВИЩЕ ТРИВОЖНЕ (явища тривожного ряду)	ЯВЛЕНИЕ ТРЕВОЖНОЕ (явления тревожного ряда)
ЯТРОГЕНІЯ	ЯТРОГЕНИЯ

А

АБАЗІЯ – порушення здатності ходити при збереженні здатності виконання рухів, що становлять ходу: індивід може робити відповідні дії – у необхідному обсязі й з достатньою силою – лежачи. Найчастіше зустрічається при істерії, при рухових розладах нижніх кінцівок і розладі рівноваги. Часто супроводжується астазією. Згідно з З. Фрейдом – спеціальне порушення однієї конкретної функції моторного апарата.

АБЛЮТОФОБИЯ (абультофобія) – нав'язливий страх плавати; миття й водних процедур.

АБСАНС – короткочасне затемнення, блокування свідомості.

АБУЛІЯ – патологічне порушення психічної регуляції дій. Проявляється у відсутності спонукань до діяльності, в нездатності прийняти рішення і здійснити необхідну дію, хоча її необхідність усвідомлюється. А. слід відрізняти від слабовілля як риси характеру, викликаного неправильним вихованням і переборним спрямованим тренуванням.

АВАРІЙНА СИТУАЦІЯ – 1). Комбінація умов і обставин, що створюють аварійну обстановку, положення. 2). Стан потенційний небезпечного об'єкта, який характеризується порушенням меж і/або умов безпечної експлуатації, але не перейшов у аварію.

АВАРІЙНО-ВІДБУДОВНЕ ФОРМУВАННЯ – структурний підрозділ, призначений для виконання невідкладних робіт щодо відновлення (побудови) першочергових об'єктів життєзабезпечення в зоні надзвичайної ситуації, у який входять фахівці будівельних і монтажних організацій з відповідною технікою й устаткуванням.

АВАРІЙНО-ВІДБУДОВНІ РОБОТИ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ – першочергові роботи в зоні надзвичайної ситуації з локалізації окремих вогнищ руйнувань і підвищеної небезпеки, з усунення аварій і ушкоджень на мережах і лініях комунальних і виробничих комунікацій, створення мінімально необхідних умов для життєзабезпечення населення, а також роботи із санітарного очищення й знезаражування території.

АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНА СЛУЖБА – сукупність організаційно об'єднаних органів керування, сил і засобів, призначених для вирішення завдань щодо запобігання й ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру, а також окремих їхніх наслідків, проведення пошукових, аварійно-рятувальних і інших невідкладних робіт.

АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНЕ ФОРМУВАННЯ – структурний підрозділ аварійно-рятувальної служби, призначений для проведення аварійно-рятувальних робіт.

АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНІ РОБОТИ – роботи, спрямовані на пошук, порятунків і захист людей (включаючи надання їм невідкладної медичної допомоги), захист матеріальних і культурних цінностей і навколишнього середовища під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, із залученням працівників, які мають спеціальну підготовку, засоби індивідуального захисту й оснащення. А Р.Р. включають також локалізацію зони впливу небезпечних факторів, які виникають у випадку аварій, катастроф і стихійних лих

АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНІ ТА ІНШІ НЕВІДКЛАДНІ РОБОТИ – дії щодо рятування людей, матеріальних і культурних цінностей, захисту навколишнього середовища в зоні надзвичайних ситуацій і вгамування або доведення до мінімально можливого рівня характерних для них небезпечних факторів.

АВАРІЯ – 1). Руйнування споруджень і/або технічних обладнань, що застосовуються на небезпечному виробничому об'єкті, неконтрольований вибух і/або викид небезпечних речовин. 2). Небезпечна подія техногенного характеру, яка створює на об'єкті або окремій території загрозу життю й здоров'ю людей і спричиняє руйнування будинків, споруджень, устаткування й транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу або завдає шкоди навколишньому середовищу. Велика аварія (як правило, з людськими жертвами) є катастрофою.

АВІАФОБІЯ – 1). Нав'язливий страх перед птахами. 2). Невротичний страх перед подорожжю літаком.

АВТЕНТИЧНІСТЬ – це здатність людини під час спілкування відмовлятися від різних соціальних ролей (психотерапевта, професіонала, педагога, керівника й т.п.), дозволяючи проявлятися справжнім, властивим тільки даній особистості думкам, емоціям і поведінці. Психологічний зміст А. можна визначити як погоджений, цілісний, взаємозалежний прояв основних психологічних процесів і механізмів, що зумовлюють особистісне функціонування. Прояв або невиявлення А. із цього погляду спостерігається при зіткненні особистісних мотивів і інтересів із соціальними нормами, що домінують над тенденціями суспільної свідомості.

АВТОІДЕНТИФІКАЦІЯ, АУТОІДЕНТИФІКАЦІЯ – самовизначення, ідентифікація (ототожнення) себе з іншим або іншими (групою). В останньому випадку синонімічно використовується термін «групова ідентифіка-

ція» (або «соціальна ідентифікація»). Слід розрізняти процеси формування А., сформовані процеси (і механізми) А. і їхні результати в самосвідомості і «Я-концепції»; для результатів А. можна рекомендувати використання терміна «ідентичність». У вузькому значенні А. означає лише ті процеси особистісної ідентифікації, які є продуктом свідомих прагнень і зусиль особистості, а не побічним продуктом стихійних процесів наслідування, зараження, психологічного захисту або результатом зовнішнього впливу й виховання.

АВТОМАТИЗАЦІЯ – перехід дії, що відпрацьовується, на рівень неусвідомлюваного контролю, коли основна роль надається сприйняттям і відчуттям, особливо кінестетичним. Якщо зміна умов діяльності викликає істотні ускладнення у виконанні дії, то може відбуватися деавтоматизація навички, при якій знову основним регулятором стає свідомий контроль, який здійснюється за допомогою мислення й мовлення. Фізіологічною основою автоматизації рухів вважають утворення динамічних стереотипів.

АВТОМАТИЗМ (автоматизм, який не усвідомлюється) – дії, реалізовані без участі свідомості, що відбуваються «самі собою», без свідомого контролю. Завдяки ним немає потреби в стереотипних випадках орієнтуватися й у самій ситуації, і в ході виконання відповідних операцій. Поява такої ситуації відразу запускає всю послідовність операцій.

АВТОСУГЕСТІЯ (те ж, що й аутосугестія) – сугестія, вплив, вироблений людиною на саму себе.

АВТОФІЛІЯ – самозамилування.

АГА-ПЕРЕЖИВАННЯ (ХВИЛЮВАННЯ) – емоційне переживання, пов'язане з раптово знайденим розв'язанням і розумінням проблеми; емоційний компонент інсайту (ага-реакції). Термін запропонований К. Бюлером (1922). Син. почуттю осяяння.

АГІОФОБІЯ – нав'язливий страх священних предметів.

АГІРОФОБІЯ – нав'язливий страх перетинати вулицю.

АГОРАФОБІЯ – нав'язливий страх відкритого простору, площ та ін.

АГРАВАЦІЯ – перебільшення ваги симптомів реально існуючого захворювання або хворобливості стану. До А. схильні люди з істероїдною акцентуацією, що страждають психопатичними захворюваннями, а також люди літнього віку, що мають виражені зміни психіки. А. слід відрізняти від симуляції, при

якій з корисливих намірів демонструються ознаки насправді відсутнього захворювання.

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА – одна з форм реагування на різні несприятливі у фізичнім і психічним відношенні життєві ситуації, що викликають стрес, фрустрацію й т.под. стани. Психологічно А. виступає одним з основних способів вирішення проблем, пов'язаних зі збереженням індивідуальності й тотожності, із захистом почуття власної цінності, самооцінки, рівня домагань, а також збереженням і посиленням контролю над істотним для суб'єкта оточенням. Агресивні дії виступають у якості: 1) засобу досягнення значимої мети; 2) засобу психологічної розрядки; 3) засобу задоволення потреби в самореалізації й самоствердженні.

АГРЕСИВНІСТЬ – стійка риса особистості – готовність до агресивної поведінки. Рівні агресивності визначаються як навчанням у процесі соціалізації, так і орієнтацією на культурно-соціальні норми, найважливішими з яких є норми соціальної відповідальності й норма відплати за акти А.

АГРЕСІЯ – індивідуальна або колективна поведінка, дія, спрямована на заподіяння фізичної чи психологічної шкоди, збитку або на знищення іншої людини чи групи людей.

АГРЕСІЯ ВЕРБАЛЬНА – форма, при якій використовується відреагування своїх негативних емоцій як за допомогою відповідних інтонацій і інших невербальних компонентів мовлення, так і за допомогою загрозливого змісту висловлень.

АГРЕСІЯ ВОРОЖА – форма агресивної поведінки, що характеризується цілеспрямовано-усвідомленим наміром завдання шкоди іншому.

АГРЕСІЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНА – форма агресивної поведінки, при якій агресивні дії не є вираженням станів емоційних: мета дій суб'єкта, що проявляє агресію, нейтральна, і агресія застосовується лише як засіб досягнення цієї мети.

АГРЕСІЯ НЕПРЯМА – форма агресивної поведінки, спрямованість якої проти особи чи предмета самим суб'єктом агресії приховується або не усвідомлюється.

АГРЕСІЯ ПРЯМА – форма агресивної поведінки агресивного навмисного характеру, мета якої не приховується.

АГРЕСІЯ РЕАКТИВНА – форма агресивної поведінки виникає як реакція суб'єкта на фрустрацію й супроводжується емоційними станами гніву, ворожості, ненависті та ін. Виділяють: 1) агресія афективна; 2) агресія імпульсивна; 3) агресія експресивна.

АГРЕСІЯ ФІЗИЧНА – форма агресивної поведінки з використанням фізичної сили, спрямована проти іншого суб'єкта або об'єкта.

АДАПТАЦІЯ – пристосування органа або організму (фізіологічна адаптація), або особистості (психологічна адаптація) до зміни умов середовища. Якщо мова йде про нові міжособистісні стосунки, говорять про соціально-психологічну адаптацію. Адаптаційні реакції організму на несприятливі впливи значної інтенсивності мають ряд загальних рис і називаються адаптаційним синдромом. Іноді виділяють різні фази процесів А. до незвичайних екстремальних умов (наприклад, фазу первісної декомпенсації й наступні фази часткової, а потім і повної компенсації). Зміни, що супроводжують А., стосуються всіх рівнів організму: від молекулярного до психологічної регуляції діяльності. Вирішальну роль в успішності А. до екстремальних умов відіграють процеси тренування, функціональний, психічний і моральний стан індивіда.

АЕРОАКРОФОБИЯ – нав'язливий страх висоти.

АЕРОФОБИЯ – нав'язливий страх протягів, шкідливих випаровувань, страх рухів повітря.

АЖИТАЦІЯ – афективна реакція людини, що проявляється у відповідь на загрозу життю, аварійну ситуацію й ін. психогенні фактори. А. проявляється у формі сильного занепокоєння, тривоги, втрати цілеспрямованості в діях. Рухи людини стають метушливими, вона здатна виконувати тільки прості автоматизовані дії. У неї з'являється відчуття порожнечі й відсутності думок, порушується можливість міркувати, установлювати складні причинні зв'язки між явищами. Усе це супроводжується блідістю, хеканням, серцебиттям, пітливістю, тремтінням рук і т.п. А. оцінюється як препатологічний стан у межах психологічної норми.

АЙХМОФОБИЯ – нав'язливий страх перед гострими предметами (голки, колючі предмети), їхнім дотиком до тіла.

АКАРОФОБИЯ – нав'язливий страх заразитися коростою; нав'язливий страх комах, шкірної сверблячки.

АКЛЮРОФОБИЯ – нав'язливий страх кішок.

АКНЕФОБИЯ – нав'язливий страх перед появою на шкірі вугрів.

АКРИБОФОБИЯ – нав'язливий страх, побоювання не зрозуміти зміст прочитаного.

АКРОФОБИЯ – нав'язливий страх висоти.

АЛАРМІСТ – індивід, схильний до паніки, що поширює неперевірені, необгрунтовані чутки, які викликають тривожні настрої.

АЛГОРИТМ – припис, який задає на базі системи правил послідовність операцій, точне виконання яких дозволяє вирішувати завдання певного класу. Включає вказівку на необхідні для вирішення завдання вихідні дані й критерій або правило, за яким процес знаходження результату визнається закінченим. Уміння вирішувати завдання взагалі – володіння якимись загальними прийомами вирішення завдань певного класу – означає володіння певним алгоритмом.

АЛГОФОБИЯ – нав'язливий страх перед болем.

АЛЕКСИТИМИЯ – нездатність суб'єкта називати емоції, пережиті їм самим або іншими, тобто переводити їх у вербальний план. Явище описане Р.Є. Сіфнеосом в 1967 р. і розглядалося ним як передумова розвитку психосоматичних захворювань.

АЛЕКТОРОФОБИЯ – нав'язливий страх курей.

АЛОДОКСАФОБИЯ – нав'язливий страх думок.

АМАКСОФОБИЯ – нав'язливий страх вести машину.

АМАТОФОБИЯ – нав'язливий страх пилу.

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ (подвійність, двозначність) – подвійність, двозначність, іноді суперечливість. У психології почуттів означає двоїсте переживання, спільну присутність у душі двох протилежних, начебто несумісних прагнень відносно одного об'єкта – наприклад, симпатії й антипатії.

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ПОЧУТТІВ – непогодженість, суперечливість декількох емоційних ставлень до якогось об'єкта, які відчуються одночасно.

У типовому випадку А. П. обумовлюється тим, що окремі особливості складного об'єкта по-різному впливають на потреби й цінності людини (так, можна поважати когось за працьовитість і засуджувати за запальність). Особливий випадок, коли А.П. є протиріччям між стійкими почуттями до предмета і ситуативними емоціями, що розвиваються з них (наприклад, образа, якщо емоційно - позитивно оцінювані людиною люди виявляють до неї неуважність) .

АМБІЦІЯ ПОРУШЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СВІДОМОСТІ – стан незв'язності, – характернізується: 1) повною втратою орієнтування в зовнішньому світі – коли втрачається усвідомлення самого себе й порушується запам'ятовування нової інформації; 2) руховим порушенням; 3) галюцинаціями; 4) відсутністю спогадів про цей стан, коли він минає.

АМБУЛОФОБИЯ – нав'язливий страх ходити.

АМЕНЦІЯ – вид затьмарення свідомості (незв'язність мислення, фрагментарність сприйняття, безладне порушення, а згодом амнезія).

АМІХОФОБИЯ – нав'язливий страх ушкодження шкіри.

АМНЕЗІФОБИЯ – нав'язливий страх втрати пам'яті.

АМНЕЗІЯ – порушення пам'яті, що виникає при різних локальних поразках мозку. Розрізняють дві основні форми А. – ретроградна й антероградна. Ретроградна А. проявляється у вигляді порушення пам'яті на події, що передують захворюванню (наприклад, травм), коли забуваються події, що відбувалися протягом декількох годин, днів, а іноді й років до захворювання. Антероградна А. – порушення пам'яті на події, що відбувалися після початку захворювання. Вона може охоплювати різні за тривалістю періоди. Виділяються також форми А., що відповідають функціональним порушенням пам'яті (наприклад, післягіпнотична А. – забування подій, що відбувалися протягом гіпнотичного сеансу; захисна А. – забування (витиснення) неприємного минулого досвіду, що травмує).

АМОК – етноспецифічний термін, що означає синдром психопатологічний, характерний раптовим виникненням панічного стану (див. Паніка) зі зміною свідомості за типом сутінкового (див. Потьмарення свідомості сутінкове) і неконтрольованим прагненням рухатися в одному напрямку, трошачи й ламаючи все, що стоїть на шляху, і вбиваючи тих, хто цьому заважає. Триває, поки індивіда не зупинять або поки він не впаде від безсилля. У психологічній картині нападу відзначається регресія поведінки, коли на перший план

спливають інфантильні агресивні реакції, що проявляються у вигляді автоматизмів.

АНАЛГЕЗІЯ – зниження або повне усунення болючої чутливості. Досягається за допомогою ліків-анальгетиків або шляхом концентрації уваги на об'єктах, не пов'язаних із джерелом впливу болю (музика, білий шум та ін.), а також за допомогою впливу, самонавіяння або гіпнозу. Може досягатися застосуванням масажу, загального або точкового, і впливом тепла або холоду на певні точки тіла.

АНАЛІЗ – процес розчленовування цілого предмета або явища на складові частини – у формі уявних уявлень або матеріального моделювання. У людини розвилася здатність виконувати аналіз на рівні оперування поняттями. Вважається, що аналіз включений в усі акти практичної й пізнавальної взаємодії організму із середовищем і є необхідним етапом пізнання; він – одна з основних операцій, з яких складається реальний процес мислення; з нього починається будь-яке наукове дослідження. Аналіз нерозривно пов'язаний із синтезом.

АНГЕДОНІЯ – психічний стан, який характеризується загальною відсутністю інтересу до життя, втратою здатності насолоджуватися, радіти. Розглядається як чітка ознака депресії. А. може бути наслідком соматичних захворювань.

АНГІНОФОБІЯ – нав'язливий страх ангіни, стенокардичних нападів.

АНГРОФОБІЯ – нав'язливий страх гніву.

АНДРОФОБІЯ – нав'язливий страх чоловіків.

АНЕМОФОБІЯ – нав'язливий страх бути захопленим вітром, бурею.

АНЕСТЕТИЧНИЙ – позбавлений чуттєвості.

АНКРАОФОБІЯ – нав'язливий страх вітру.

АНОМІЯ – поняття, введене Є. Дюркгеймом для пояснення поведінки з відхиленнями: самогубств, апатії, розчарування та ін. Являє собою історично обумовлений процес руйнування базових елементів культури – насамперед у плані норм етичних – при досить різкій зміні суспільних ідеалів і моралі. Певні соціальні групи перестають почувати свою причетність до даного суспільства, відчужуються; членами цих груп відкидаються й колишні, і

нові соціальні норми й цінності, у тому числі – зразки поведінки, що соціально декларуються. Замість конвенціональних засобів досягнення мети – індивідуальних або суспільних – висуваються власні засоби, зокрема протиправні. Прояви аномії, зачіпаючи при соціальних потрясіннях усі верстви населення, особливо сильно діють серед молоді.

АНТЛОФОБИЯ – нав'язливий страх повені.

АНТРОПОФОБИЯ – нав'язливий страх, що характеризується патологічним страхом людей і юрби.

АНТРОФОБИЯ – нав'язливий страх квітів.

АПАТІЯ – стан, що характеризується емоційною пасивністю, байдужністю, спрощенням почуттів, байдужістю до подій оточуючої дійсності й ослабленням спонукань і інтересів. А. протікає на тлі зниженої фізичної й психологічної активності. А. може бути короткочасною або тривалою. А. формується в результаті тривалого розладу психіки. Цей стан іноді виникає при деяких органічних поразках головного мозку. А. може спостерігатися при слабоумстві, а також бути наслідком тривалого соматичного захворювання

АПІФОБИЯ – нав'язливий страх перед бджолами й осами.

АПНОЕ – тимчасова затримка дихання, зумовлена збідненням крові на вуглекислий газ.

АПОПАТОФОБИЯ – нав'язливий страх заходити у вбиральні.

АПРАКСІЯ – порушення довільних цілеспрямованих рухів і дій, що не є наслідком елементарних розладів рухів (парезів, паралічів і т.п.), а стосується розладів вищого рівня організації рухових актів. Форма А. залежить від мозкової локалізації поразки. Виділяють наступні основні форми А.: 1) кінестетична А.–розпад потрібного набору рухів (особливо при відсутності зорової опори) через порушення кінестетичного (тобто пов'язаного з відчуттям положення й руху свого тіла) аналізу й синтезу; 2) просторова (конструктивна) А. – порушення зорово-просторової організації рухового акту (максимальне ускладнення рухів, які здійснюються у різних просторових площинах, рішення різних конструктивних завдань); 3) кінетична (динамічна) А. – ускладнення під час виконання серії послідовних рухових актів, що лежать в основі різних рухових навичок, поява рухових персеверацій; 4) «лобова» регуляторна А. – порушення підпорядкування рухів заданій програмі, розлад мовної регуляції довільних рухів і дій, поява складних системних пе-

рсеверацій, ехолалій, ехопраксій; 5) апрактоагнозія – комбінація зорових просторових порушень рухових розладів у вигляді просторової форми А.; 6) оральна А. – порушення кінестетичесної основи мовного апарата; часто сполучається з аферентною моторною афазією.

АРАХНЕФОБИЯ – нав'язливий страх павуків.

АРТТЕРАПИЯ – лікування пластичним образотворчим мистецтвом з метою впливу на психоемоційний стан людини. В А. індивідам пропонуються різноманітні заняття образотворчого й художньо-прикладного характеру (малюнок, графіка, живопис, скульптура, дизайн, дрібна пластика, різьблення, випалювання, карбування, батик, гобелен, мозаїка, фреска, вітраж, усілякі вироби з хутра, шкіри, тканин і ін.), які спрямовані на активізацію спілкування із психотерапевтом або в групі в цілому для більш ясного, тонкого вираження своїх переживань, проблем, внутрішніх протиріч, з одного боку, а також творчого самовираження – з іншого. У цей час в А. включаються й такі форми творчості, як відео-арт, інсталяція, перформанс, комп'ютерна творчість, де візуальний канал комунікації відіграє провідну роль.

АСЕРТИВНИЙ ТРЕНІНГ – безпосередньою метою А.Т. є тренінг певної поведінки, що сприяє формуванню впевненості в собі (асертивності). Основна мета асертивного тренінгу реалізується через певні соціальні ситуації, які тренуються в рольовій грі або в реальних умовах. Вони охоплюють 4 основні категорії поведінки, що самоусвідомлюється: 1) висувати вимоги; 2) говорити «ні» і критикувати; 3) установлювати контакт; 4) відкрито звертати увагу на себе, власну мету й інтереси й дозволяти собі помилки. До методів А.Т. належать: поведінкові вправи й рольова гра, оперантне обумовлювання, відеозворотний зв'язок, послідовне (східчасте) наближення, інструкції й самоінструкції, навчання (аркуш навчання), навчання за моделями і ін. У літературі поряд з терміном «асертивний тренінг» використовуються також терміни «тренінг упевненості в собі», «тренінг підвищення почуття впевненості в собі», «тренінг певної поведінки», «тренінг самоствердження», «тренінг уміння наполягти на своєму» і ін.

АСИМЕТРИФОБИЯ – нав'язливий страх асиметричних речей.

АСТАЗИЯ – порушення здатності стояти, викликане порушенням координації м'язів тіла при великих поразках лобових часток і мозолистого тіла головного мозку.

АСТЕНИЯ – нервово-психічна слабкість, що проявляється в підвищеній стомлюваності й виснаженості, зниженому порозі чутливості, крайній нестійкості настрою, порушенні сну. Виникає в результаті різних захворювань, а

також при надмірних розумових і фізичних перенапругах, тривалих негативних переживаннях і конфліктах.

АСТЕНОФОБИЯ – нав'язливий страх непритомності або слабості.

АСТРООФОБИЯ – нав'язливий страх зірок у небі.

АТАЗАГОРАФОБИЯ – нав'язливий страх забути щось або бути забутим, бути непоміченим.

АТАКСІОФОБИЯ – нав'язливий страх порушення координації рухів.

АТЕЛОФОБИЯ – нав'язливий страх недосконалості.

АТЕФОБИЯ – нав'язливий страх руїн.

АТИХІФОБИЯ – нав'язливий страх невдачі.

АТОМОСОФОБИЯ – нав'язливий страх атомного вибуху.

АТРИБУЦІЯ – приписування соціальним об'єктам (людині, групі, соціальній спільності) характеристик, не відображених у полі сприйняття. Необхідність А. зумовлена тим, що інформація, яку може дати людині спостереження, недостатня для адекватної взаємодії із соціальним оточенням і потребує «добудовування». Основним способом такого «добудовування» інформації, яка сприймається, безпосередньо і є А.

АТРИБУЦІЯ КАУЗАЛЬНА – інтерпретація суб'єктом міжособистісного сприйняття причин і мотивів поведінки інших людей. Вивчення А.К. спирається на наступні положення: 1) люди, пізнаючи одне одного, не обмежуються одержанням зовні спостережуваних відомостей, але прагнуть до з'ясування причин поведінки й висновків, що стосуються відповідних особистісних якостей суб'єкта; 2) оскільки інформація про людину, яка одержується в результаті спостереження, найчастіше недостатня для надійних висновків, спостерігач знаходить імовірні причини поведінки й риси особистості й приписує їх суб'єктові, за яким спостерігає; 3) ця причинна інтерпретація суттєво впливає на поведінку спостерігача. Основними галузями вивчення А.К. є міжособистісне сприйняття, самосприйняття й сприйняття широкого класу інших соціальних об'єктів.

АТРОФІЯ – дегенерація органічної структури. У психології вживається в значенні дегенерації якоїсь психічної функції від несприятливих впливів, що

травмують, – тривалого стресу, конфліктів, фрустрації, наркотиків, інтоксикації та ін.

АУТИЗМ – крайня форма психологічного відчуження, що виражається у відході індивіда від контактів з оточуючою дійсністю й зануренні в світ власних переживань. Термін «А.» уведений Е. Блейлером для позначення психічних порушень, пов'язаних зі зниженими можливостями хворого довільно керувати своїм мисленням, відключатися від болісних думок, які зосереджені навколо обмежених тем і бажань, що й проявляються в спробі уникнути будь-яких контактів, відсутності потреби в спільній предметній діяльності.

АУТОАГРЕСІЯ – агресія, спрямована на себе, яка може проявлятися в самозвинуваченнях, самоприниженні, нанесенні собі тілесних ушкоджень, суїцидній поведінці і ін.

АУТОГЕННЕ ТРЕНУВАННЯ – активний метод психотерапії, психопрофілактики й психогієни, спрямований на відновлення динамічної рівноваги системи гомеостатичних саморегулюючих механізмів організму людини, порушеної в результаті стресового впливу. Основними елементами методики є тренування м'язової релаксації, самонавіяння й самовиховання (аутодідактика).

АУТОМІЗОФОБІЯ – нав'язливий страх забруднення, що змушує людину безупинно митися, мити руки.

АУТОФОБІЯ – нав'язливий страх самотності, страх самого себе.

АФЕКТ – сильне й відносно короткочасне нервово-психічне порушення – емоційний стан, пов'язаний з різкою зміною важливих для суб'єкта життєвих обставин. Супроводжується різко вираженими руховими проявами й змінами у функціях внутрішніх органів, втратою волевого контролю й бурхливим вираженням емоційних переживань. Виникає у відповідь на подію, яка вже відбулась. У його основі лежить стан внутрішнього конфлікту, що породжується протиріччями між потягами, прагненнями й бажаннями, або ж протиріччями між вимогами, пропонованими людині (також самому собі), і можливостями їх виконати. Афект розвивається в критичних умовах при нездатності суб'єкта знайти адекватний вихід з небезпечних, найчастіше несподіваних ситуацій. Володіючи властивостями домінанти, він гальмує не пов'язані з ним психічні процеси й нав'язує якийсь стереотипний спосіб «аварійного» розв'язання ситуації (заціпеніння, втеча, агресія), що склалася в ході еволюції й тому виправдана лише в типових умовах. Для стану афекту характерне звуження свідомості, при якій увага цілком поглинається обста-

винами, що породили афект, і нав'язаними їм діями. Порушення свідомості можуть призвести до нездатності згодом згадати окремі епізоди події, що викликала афект, а у випадку винятково сильного афекту можуть завершитися втратою свідомості й повною амнезією. Стійкість до залучення в стан афекту залежить від рівня розвитку моральної мотивації особистості.

АФЕКТ НЕАДЕКВАТНОСТІ – негативний емоційний стан, що виникає у відповідь на неуспіх, невдачу. Характеризується або запереченням самого факту неуспіху, або перекладанням відповідальності за нього на інших. Може проявлятися в підвищеній уразливості, недовірливості, підозрливості, агресивності й негативізмі. Цей стан пов'язаний з небажанням установити адекватний контакт із оточуючими і є захисною реакцією, що дозволяє зберегти завищений рівень претензій і уникнути усвідомлення своєї неспроможності.

АФЕКТ: АКУМУЛЯЦІЯ – процес тривалого нагромадження негативних емоцій невеликої сили з наступною розрядкою у вигляді бурхливого й мало керованого афективного вибуху, що настає без видимих причин.

АФЕКТАЦІЯ – незвичайне, надмірне порушення, що проявляється в неприродних жестах, позах, мовних зворотах і інтонаціях.

АФЕКТИВНА ВИСНАЖЕНІСТЬ – короткочасність яскравих емоційних проявів (гніву, болю, жалю, радості), за якими приходять байдужність і слабкість.

АФЕНФОСМОФОБІЯ – нав'язливий страх дотику.

АФІЛІАЦІЯ – прагнення людини бути в товаристві інших людей. Тенденції до А. зростають при залученні суб'єкта в потенційно небезпечну стресову ситуацію. При цьому товариство інших людей дозволяє йому перевірити обраний спосіб поведінки й характер реакцій на складну й небезпечну обстановку. У відомих межах близькість інших приводить і до прямого зниження тривожності, пом'якшуючи наслідки як фізіологічного, так і психологічного стресу. Блокування А. викликає почуття самотності, відчуженості, породжує фрустрацію.

Б

БАЗАЛЬНА ДОВІРА – внутрішнє відчуття того, що соціальний світ – це безпечне й стабільне місце, а люди, що опікують, турботливі й надійні.

БАЗАЛЬНА ТРИВОГА – всепроникне почуття самотності й ізоляції у ворожому світі.

БАЗОФОБИЯ – нав'язливий страх ходьби.

БАКТЕРІОФОБИЯ – нав'язливий страх заразитися бактеріями від інфікованих предметів.

БАЛІСТОФОБИЯ – нав'язливий страх кулі.

БАНК ДАНИХ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – інформаційно-довідкова система, що містить сукупність відомостей про надзвичайні ситуації, які накопичуються, постійно поповнюються й підтримуються в робочому стані і які мали місце, можуть виникнути або відбуваються.

БАР'ЄР СМИСЛОВИЙ – непорозуміння між людьми, яке є наслідком того, що те саме явище має для них різний зміст. Розбіжність змістів висловлювань, прохань, наказів і т.д. створює перешкоду для розвитку взаємодії партнерів.

БАР'ЄРИ ПСИХОЛОГІЧНІ — психічний стан, що проявляється як неадекватна пасивність, яка перешкоджає виконанню тих або інших дій, — внутрішня перешкода психологічного походження: небажання, страх, непевність та ін. Часто з'являється в ділових і особистих взаєминах, заважаючи встановленню відкритих і довірливих стосунків. Емоційний механізм Б.П. полягає в посиленні негативних переживань і установок, які асоціюються із завданням, — сорому, почуття провини, страху, тривоги, низької самооцінки (наприклад, «страх сцени»). У соціальній поведінці Б.П. представлені бар'єрами комунікативними (бар'єрами спілкування), що проявляються у відсутності емпатії, у твердості міжособистісних соціальних установок та іншому; а також бар'єрами значеннєвими.

БАРОФОБИЯ – нав'язливий страх підйому ваги, страх земного тяжіння.

БАТЕОФОБИЯ – нав'язливий страх висоти.

БАТОФОБИЯ – нав'язливий страх високих будинків.

БАТРАХОФОБИЯ – нав'язливий страх жаб.

БЕЗПЕКА – стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Безпека є найважливішою потребою людини поряд з потребою в їжі, воді, одязі, житлі, інформації. Ця загальнонаукова категорія виступає інтегральною формою вираження життєздатності й життєстійкості різних об'єктів конкретного світу у

внутрішній і зовнішній політиці, обороні, економіці, екології, соціальній політиці, здоров'ї народу, інформатиці, технології й т.под.

БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – стан захищеності населення, об'єктів економіки й природного середовища від небезпек у надзвичайній ситуації. Розрізняють безпеку за видами (промислова, радіаційна, хімічна, сейсмічна, пожежна, біологічна, екологічна), за об'єктами (населення, об'єкт економіки й природне середовище) і основними джерелами надзвичайної ситуації.

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ – 1) сприятливий, нормальний стан оточуючого людину середовища – умов праці й навчання, харчування й відпочинку, при яких знижена можливість виникнення небезпечних факторів, що загрожують її здоров'ю, життю, майну, законним інтересам; 2) навчальна дисципліна, що дає знання, навички й уміння забезпечення власної безпеки й виживання в несприятливих або загрозливих умовах.

БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЇ – стан захищеності інформації від випадкового або навмисного доступу осіб, які не мають на це права, для її одержання, розкриття, модифікації або руйнування.

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ – стан захищеності людини як індивіда й члена суспільства, його права на життя й здоров'я.

БЕЗПЕКА НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ – стан захищеності життя й здоров'я людей, їх майна й середовища мешкання від небезпек у надзвичайній ситуації.

БЕЗПЕКА ТЕРИТОРІЇ – забезпечення безпечного й сталого розвитку території, життя й здоров'я населення, що проживає на ній в умовах можливих зовнішніх і внутрішніх загроз. Досягається комплексом правових, організаційних, технологічних, інженерно-технічних і інших заходів залежно від можливих конкретних загроз.

БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ДЛЯ ЛЮДИНИ – стан середовища проживання, при яким відсутня небезпека шкідливого впливу її факторів на людину.

БЕЗПОВОРОТНІ ВТРАТИ – люди, що загинули в момент виникнення надзвичайної ситуації, що померли на першому етапі медичної евакуації (у медичний заклад) і зниклі безвісти.

БЕЛЕНОФОБИЯ – нав'язливий страх гострих предметів, страх уколотися, проковтнути голку.

БЕСІДА – метод одержання інформації на основі вербальної (словесної) комунікації. Широко застосовується в різних сферах психології (соціальной, медичній, дитячій й ін.), є основним способом уведення того, хто досліджується, в ситуацію психологічного експериментування — від строгої інструкції в психофізичному експерименті до вільного спілкування в психотерапії. Серед специфічних видів Б. можна виділити наступні: «уведення в експеримент» – залучення до співробітництва; «експериментальна бесіда», у ході якої перевіряються робочі гіпотези; інтерв'ю.

БІБЛІОТЕРАПІЯ – лікувальний вплив на психіку хворої людини за допомогою читання книг. Лікування читанням (так звана Б.) входить як одна з ланок у систему психотерапії. Методика Б. є складною комбінацією книгознавства, психології й психотерапії. Б. може застосовуватися в індивідуальній і груповій формі.

БІЖЕНЦІ – особи, що покинули свою країну добровільно або за розпорядженням влади, в результаті воєнних дій, насильства, переслідувань, ін. надзвичайних обставин. У повсякденні таких осіб називають змушеними переселенцями.

БІЛЬ – психічний стан, що виникає в результаті надсильних або руйнівних впливів на організм під час загрози його існуванню або цілісності. З погляду емоційного переживання болюче відчуття має гнітючий тяжкий характер, часом характер страждання, служить стимулом для різноманітних захисних реакцій, спрямованих на усунення зовнішніх або внутрішніх подразників, що обумовили виникнення цього відчуття. Болючі відчуття формуються в центральній нервовій системі в результаті об'єднання процесів, що починаються в рецепторних формуваннях, закладених у шкірі або внутрішніх органах, імпульси від яких за спеціальними провідними шляхами потрапляють у підкоркові системи мозку, що вступають у динамічну взаємодію із процесами кори його великих півкуль. Болюча реакція є найбільш інертною й сильною безумовною реакцією. Болюче відчуття певною мірою піддається впливу з боку вищих психічних процесів, пов'язаних з діяльністю кори й залежить від таких особистісних особливостей, як спрямованість, переконання, ціннісні орієнтації та ін.

БІОЛОГО-СОЦІАЛЬНА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ – стан, при якому в результаті виникнення джерела біолого-соціальної надзвичайної ситуації на певній території порушуються нормальні умови життя й діяльності людей, існування сільськогосподарських тварин і виріст рослин, виникає загроза життю й здоров'ю людей, широкого поширення інфекційних хвороб, знищення сільськогосподарських тварин і рослин.

БІОФІЛІЯ – один із видів загального, основного орієнтування, що визначає спосіб життя, який проявляється в потязі до життя й усього живого, у прагненні любити, творити добро. Б. протилежна й альтернативна некрофілії й деструктивності.

БІОЦЕНОЗ У НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ – сукупність тварин і мікроорганізмів, що населяють дану ділянку суші або водойми в умовах впливу вражаючих факторів джерел надзвичайної ситуації.

БЛЕНОФОБІЯ – страх слизу.

БОВАРИЗМ – термін, що означає клінічний стан, який характеризується втратою здатності проводити чітку грань між дійсністю й фантазією, схильністю підмінювати реальне уявним. При цьому уявлюваний світ може мати як позитивну валентність («мрії бажань»), так і негативну («фантазії страхів»).

БОТАНОФОБІЯ – нав'язливий страх рослин.

БРЕХНЯ – феномен спілкування, що полягає в навмисному перекручуванні справжнього стану речей. Б. найчастіше знаходить вираження в змісті мовних повідомлень, які перевірити складно або неможливо. Б. є усвідомленим продуктом мовної діяльності, що має за мету ввести реципієнтів в оману. Як правило, Б. викликана прагненням добитися особистих або соціальних переваг у конкретних ситуаціях. Характерно, що індивід неусвідомлено розцінює свою Б. як щось нестійке й тимчасове; звідси інтенція спочатку вигадувати їй нові підтвердження, а пізніше — повністю замовчувати.

БРОМГІДРОФОБІЯ – нав'язливий страх того, що оточуючі можуть помітити поганий запах тіла, пітливість індивіда.

БРОНТОФОБІЯ – нав'язливий страх грому й блискавки.

БУФОНОФОБІЯ – нав'язливий страх жаб.

В

ВАГІТНІСТЬ – фізіологічний процес, пов'язаний із заплідненням і розвитком плода.

ВАКЦИНОФОБІЯ – нав'язливий страх щеплень.

ВЕНЕРОФОБИЯ – нав'язливий страх заразитися венеричною хворобою.

ВЕРБАЛЬНІ Й НЕВЕРБАЛЬНІ МЕТОДИ ГРУПОВОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ – вербальні методи базуються на вербальній комунікації й спрямовані переважно на аналіз вербального матеріалу. Невербальні методи спираються на невербальну активність, невербальну комунікацію й концентруються на аналізі невербальної продукції. До вербальних методів групової психотерапії звичайно відносять групову дискусію й психодраму, до невербальних – психогімнастику, проєктивний малюнок, музикотерапію, хореотерапію й ін.

ВЕРМІНОФОБИЯ – нав'язливий страх бактерій і мікробів.

ВЕРМІФОБИЯ – нав'язливий страх хробаків і пов'язаних з ними хвороб, іноді буває пов'язаний з танатофобією.

ВЕРТИГОФОБИЯ – нав'язливий страх запаморочення.

ВЕСТИФОБИЯ – нав'язливий страх одягатися.

ВИБУХ – процес фізичних і хімічних перетворень речовин, що супроводжується звільненням значної кількості енергії в обмеженому обсязі, у результаті якого в просторі утворюється й поширюється ударна хвиля, здатна призвести або приводить до виникнення техногенної надзвичайної ситуації.

ВИБУХОВА ТРАВМА – травма, що виникає при вражаючому впливі вибуху на людей; як правило, характеризується крововиливами, у тому числі у внутрішні органи людини, розривами барабанних перетинок, переломами кісток, опіками шкіри й внутрішніх дихальних органів, задишкою й отруєнням або контузією.

ВИБУХОСТІЙКІСТЬ – властивості устаткування, будівельних конструкцій, транспортних засобів, енергетичних систем і ліній зв'язку протистояти вражаючому впливу вибуху, завдяки запасу міцності й доцільному розташуванню.

ВИВЧЕНА БЕЗПОРАДНІСТЬ – стан, що виникає в людини й тварин після більш-менш тривалого аверсивного впливу, уникнути якого не вдається. В.Б. проявляється емоційними розладами (депресія або невротична тривога); на цьому тлі можливе виникнення психосоматичних розладів. Основною характеристикою В.Б. є її тенденція до генералізації – будучи виробленою в одній конкретній ситуації, вона, як правило, поширюється на багато інших, таким чином суб'єкт перестає робити спроби впоратися навіть із тими завданнями, які піддаються розв'язанню.

ВИДИ ВПЛИВУ НА ЛЮДИНУ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ – механічні травми (переломи, рани, вивихи, синдром тривалого здавлювання); радіаційний вплив (зовнішнє опромінення, інкорпорація радіонуклідів); термічний вплив (опіки й відмороження); психологічна травма; вплив токсичних речовин (хімічні отруєння, хімічні опіки); вплив електричного струму.

ВИДИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – згруповані за функціональним призначенням і подібними властивостям послуги й відповідні матеріально-технічні засоби, призначені для задоволення фізіологічних, матеріальних і духовних потреб населення (медичне забезпечення, забезпечення водою, продуктами харчування, житлом, комунально-побутовими послугами й предметами першої необхідності).

ВИЖИВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – задоволення потреб населення в життєзабезпеченні (медичне обслуговування, вода, продукти харчування, житло, предмети першої необхідності) на мінімально необхідному для життєдіяльності рівні в умовах надзвичайної ситуації.

ВИТИСНЕННЯ – один з видів психологічного захисту – процес, у результаті якого неприйнятні для індивіда думки, спогади, переживання виганяються зі свідомості й переводяться в сферу несвідомого, продовжуючи впливати на поведінку індивіда й переживаються ним як тривоги, страхи та ін. За З. Фрейдом, процес і механізм, сутність яких – видалення й відсторонення від свідомості якого-небудь змісту, а також неможливість усвідомлення. Витиснення вважається найбільш примітивним і неефективним засобом захисту, тому що витиснений зміст психіки все ж проривається у свідомість і до того ж нерозв'язаний конфлікт проявляється як високий рівень тривожності й почуття дискомфорту.

ВІДРЕАГУВАННЯ — процес прояву переживань зовні, що супроводжується різко забарвленою емоцією; емоційна розрядка, пов'язана з подією, що травмувала.

ВІДЧУЖЕННЯ – прояв таких життєвих взаємин суб'єкта зі світом, при яких продукти його діяльності, він сам, а також інші індивіди й соціальні групи, будучи носіями певних норм, установок і цінностей, усвідомлюються як протилежні йому самому (від відмінності до неприйняття й ворожості). Це виражається у відповідних переживаннях суб'єкта: почуттях відособленості, самотності, відкидання, втрати «Я» та ін. У сучасній соціальній психології В. використовується при характеристиці міжособистісних взаємин, при яких індивід протиставляється іншим індивідам, групі, суспільству

в цілому, випробовуючи той або інший ступінь своєї ізольованості. Подібні конфліктні стосунки в групі пов'язані з порушенням опосередкованості ціннісним змістом спільної діяльності, із втратою почуття солідарності, коли індивід у групі сприймає інших як далеких і ворожих собі, відкидаючи при цьому норми групи, закони й приписи.

ВІЙСЬКОВА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ – обстановка на певній території, акваторії, що склалася в результаті впливу засобів збройної боротьби сторін, при якій порушуються нормальні умови життєдіяльності людей, виникає загроза їх життю й здоров'ю, наноситься збиток майну й оточуючому середовищу.

ВІКАФОБИЯ – нав'язливий страх чаклунів і чаклунок.

ВІРА – 1) особливий стан психіки, що полягає в повному й беззастережному прийнятті людиною яких-небудь відомостей, текстів, явищ, подій або власних подій і висновків, які можуть виступати надалі основою її «Я», визначати деякі з її вчинків, суджень, норм поведінки й стосунків; 2) визнання чогонебудь дійсним з такою рішучістю, котра перевищує силу зовнішніх фактичних і формально-логічних доказів.

ВІРГІНІТІФОБИЯ – нав'язливий страх зґвалтування.

ВОМІТОФОБИЯ – нав'язливий страх блювоти.

ВПЛИВ – процес і результат зміни одним індивідом поведінки іншого індивіда, його установок, намірів, уявлень, оцінок і т.под. у ході взаємодії з ним. Розрізняють спрямований і ненаправлений В. Механізмом першого є переконання. У цьому випадку суб'єкт ставить перед собою завдання досягти певного результату від об'єкта В. На відміну від спрямованого В., неспрямований В. подібного спеціального завдання не має, хоча ефект впливу виникає, проявляючись нерідко в дії механізмів зараження й наслідування. Розрізняють також прямий В., коли суб'єкт відкрито пред'являє об'єкту впливу свої претензії й вимоги, і непрямий В., безпосередньо спрямований не на об'єкт, а на оточуюче його середовище.

ВРАЗЛИВІСТЬ – здатність мати уявлення, різні за яскравістю й за зв'язком із зовнішнім світом, з різним ступенем виразності в них почуттів. Ця якість особистості вільна від уявлень.

Г

ГАДЕФОБИЯ – нав'язливий страх пекла.

ГАЛЮЦИНАЦІЯ – сприйняття, які переживаються при відсутності будь-якої зовнішньої стимуляції; сприйняття реально відсутніх предметів, що суб'єктивно визнаються реальними. Патологічне порушення перцептивної діяльності, що полягає в сприйнятті об'єктів, котрі в цей момент не впливають на відповідні органи чуттів. Виникає звичайно при різних психічних розладах, у стресових ситуаціях, а також під час тривалої сенсорної ізоляції.

ГАПТОФОБІЯ – нав'язливий страх дотику людей, що оточують.

ГАРПАКСОФОБІЯ – нав'язливий страх грабіжників.

ГЕДОНОФОБІЯ – нав'язливий страх радості, насолоди.

ГЕЛЕНОЛОГОФОБІЯ – нав'язливий страх складної наукової термінології.

ГЕЛІОФОБІЯ – нав'язливий страх сонця; перебування на сонці, страх інсоляції.

ГЕМОФОБІЯ – нав'язливий страх крові.

ГЕНОФОБІЯ – нав'язливий страх, який характеризується патологічним страхом колін.

ГЕРОНТОФОБІЯ – 1) нав'язливий страх спілкування зі старими; 2) страх старості, старіння.

ГЕТЕРОФОБІЯ – нав'язливий страх представників протилежної статі.

ГЕФІРОФОБІЯ – нав'язливий страх, який характеризується патологічним страхом мостів.

ГИПЕНГІОФОБІЯ – нав'язливий страх відповідальності.

ГІПЕРЕСТЕЗІЯ – надмірно підвищена чутливість організму до сприймання звичайних зовнішніх подразників.

ГІГІЄНА КАТАСТРОФ – науковий напрямок і галузь практичної діяльності, що вивчають санітарно-гігієнічні наслідки надзвичайної ситуації, розробляють принципи й організацію санітарно-гігієнічного забезпечення під час їх ліквідації.

ГІГІЄНІЧНИЙ ДІАГНОЗ У НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ – висновок про санітарно-гігієнічний стан зони надзвичайної ситуації, що є підставою

для організації й проведення заходів щодо збереження здоров'я й працездатності населення й учасників аварійно-рятувальних робіт під час ліквідації надзвичайної ситуації.

ГІДРОДИНАМІЧНА АВАРІЯ – аварія на гідротехнічній споруді, пов'язана з поширенням із великою швидкістю води, що й створює загрозу виникненню техногенної надзвичайної ситуації.

ГІДРОЗОФОБИЯ – нав'язливий страх спітніти й застудитися або стати джерелом неприємного запаху.

ГІДРОФОБИЯ – нав'язливий страх води; виникнення судом під час спроби зробити ковток води, з'являється при спогляданні води або згадуванні про неї.

ГІЛОФОБИЯ – нав'язливий страх лісів.

ГІМНОФОБИЯ – нав'язливий страх наготи.

ГІНЕКОФОБИЯ (гінофобія) – нав'язливий страх жінок.

ГІПНОФОБИЯ – нав'язливий страх бути загіпнотизованим, заснути, що мотивується побоюванням умерти уві сні.

ГІПОКІНЕЗИЯ – природне або штучне зниження рухової активності.

ГІПОФОБИЯ – нав'язливий страх коней.

ГІППОФОБИЯ – недостатнє почуття страху, що з'являється при деяких психічних розладах, алкогольнім сп'янінні.

ГІСОФОБИЯ – нав'язливий страх висоти.

ГЛЕНОФОБИЯ – нав'язливий страх погляду ляльки.

ГЛОБАЛЬНА (НАЦІОНАЛЬНА) НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ – надзвичайна ситуація, що вражає, дія якої може спричинити або спричинила людські жертви, збиток здоров'ю людей і природному середовищу, матеріальні втрати й порушення умов життєдіяльності людей на такій за чисельністю населення й/або площею території, що ліквідація її наслідків вимагає погоджених зусиль зі світовим співтовариством.

ГЛОБАЛЬНІ РИЗИКИ Й ЗАГРОЗИ ЛЮДИНИ – потенційні небезпеки природного характеру в планетарному масштабі: зміна параметрів оточуючого середовища, генна деградація, вплив космічних об'єктів.

ГЛОСОФОБИЯ – нав'язливий страх привселюдно виступати.

ГНІВ – стан сильного обурення.

ГНОЗІОФОБИЯ – нав'язливий страх знань.

ГОБОФОБИЯ – нав'язливий страх жебраків.

ГОДОФОБИЯ – нав'язливий страх подорожувати.

ГОМІЛОФОБИЯ – нав'язливий страх спілкування з оточуючими через побоювання виявити свою неспроможність, здатися їм смішним або підозрілим, привернути до себе увагу.

ГОМІХЛОФОБИЯ – нав'язливий страх туману.

ГОРЕ – стан глибокої скорботи, суму.

ГОРМЕФОБИЯ – нав'язливий страх шоку.

ГОТОВНІСТЬ ДО ЕКСТРЕНИХ ДІЙ – здатність швидкого діючого реагування на непередбачені ситуації: здатність швидкого включення в нестандартні ситуації, а також довільної зміни свого стану відповідно до їхніх вимог.

ГРАФОФОБИЯ – нав'язливий страх писати, брати в руки письмове приладдя.

ГРАНИЧНІ СИТУАЦІЇ – ситуації індивідуального існування (особистого буття), у яких самосвідомість особистості загострюється й людина мимоволі пізнає себе. Згідно з К. Ясперсом, граничні ситуації виникають перед смертю, провинною, випробуваннями із непередбаченим результатом. Г.С. спонукують людину спиратися на свої сутнісні сили й служать джерелом рефлексії. Г.С. – важливі моменти саморозвитку особистості, стимули діяльності; у той же час вони здатні викликати надмірну напругу (Див. Стрес), можуть послужити причиною невротизації й психічних травм.

ГРАНИЧНІ СТАНИ – позначення слабких, стертих форм нервово-психічних розладів, що перебувають поблизу умовної межі між психічним здоров'ям і вираженою патологією. Коло таких розладів дуже широке.

Виділяються Г.С. у вузькому значенні – це психогенії без гострих психотичних розладів (реактивні стани, неврози), психопатії, психічні порушення в екстремальних умовах діяльності. Г.С. у широкому, лікувально-практичному значенні – це форми шизофренії, які в'яло протікають, повільно починаються, м'які форми циркулярного психозу (циклотимія), психосоматичні розлади, хронічний алкоголізм (без вираженої деградації особистості) і т.д., коли індивіди не виявляють глибоких змін психіки. У цілому для Г.С. характерна наявність конкретних психосоціальних факторів, що мають домінуючий вплив на їхнє формування, і порушення адаптивних можливостей та інтегрованості особистості.

ГРУПИ ЗУСТРІЧЕЙ – члени групи в процесі спілкування вільно виражають свої почуття й схвалюють почуття інших, сфокусовані на пошуку автентичності й відкритості у взаєминах з оточуючими. Лідер намагається створити атмосферу безпеки й довіри, допомагає її підтримці з метою заохочення свободи вираження інтимних думок і почуттів членами групи, уникає проведення запланованих процедур; він орієнтує на безумовне позитивне прийняття іншої особистості для подолання опору учасників розкриттю особистісних установок і включення в груповий процес усіх членів групи. Інший різновид Г.З. пов'язаний з концепцією «відкритої зустрічі». Центральним тут є поняття про єдність тіла й свідомості; будь-який психологічний вплив, що ігнорує тілесні відчуття, буде неповним. Як правило, Г.З. розцінюються як ті, що відрізняються від традиційних психотерапевтичних груп і за методами, і за метою.

ГРУПОВА ДИНАМІКА – сукупність внутрішньогрупових соціально-психологічних процесів і явищ, що характеризують увесь цикл життєдіяльності малої групи і її етапи – створення, функціонування, розвиток, стагнацію, регрес, розпад, – називається Г.Д. Інакше кажучи, це вчення про силу, структуру й процеси, які діють у групі. До характеристик Г.Д. належать: мета й завдання групи; норми групи; структура групи, групові ролі й проблема лідерства; групова згуртованість; напруга в групі; актуалізація колишнього емоційного досвіду (проекція); формування підгруп, фази розвитку психотерапевтичної групи.

ГРУПОВА ДИСКУСІЯ – традиційно Г.Д. відносять до вербальних методів групової психотерапії, тому що основним засобом взаємодії тут є вербальна комунікація, а в центрі аналізу перебуває здебільшого вербальний матеріал. Подібний розподіл також умовний, тому що аналіз невербальної поведінки, погодженості або суперечливості вербальної й невербальної комунікації становить істотний аспект Г.Д. Прийнята в літературі класифікація припускає виділення як предмет Г.Д. біографію індивіда, певні теми й інтеракції (міжособистісна взаємодія в групі), тобто розрізняють біографічну, тематичну й інтеракційну орієнтації Г.Д.

ГРУПОВА ІЗОЛЯЦІЯ (психологічний аспект) – змушене тривале перебування групи людей в умовах обмеженого простору, мізерності сенсорних подразників і постійного спілкування з тими самими людьми. Із часом в умовах Г.І. у взаєминах людей на етапі нестійкої психічної діяльності починає проявлятися емоційна напруженість, виникають конфлікти, які в ряді випадків можуть закінчуватися трагічно. В основі порушення спілкування лежить астенизація нервової системи, яка викликана цілим рядом психогенних факторів, які не дозволяють адекватно сприймати партнера по спілкуванню, оцінювати події, загальмовувати імпульсивні дії. До специфічних психогенних факторів Г.І. належать постійна «публічність» і інформаційна виснаженість партнерів по спілкуванню. Емоційна напруженість, що обумовлюється необхідністю протягом тривалого часу втримувати себе в певній рольовій функції, прагнення сховати від оточуючих свої думки й переживання актуалізують потребу лишитися на самоті. При неможливості задоволення цієї потреби людина перестає приховувати свої почуття й думки («психологічний стриптиз»), що є однією з форм захисної реакції. На відміну від одиночної ізоляції переживання «фізичної оголеності», «відкритості думок» на етапі нестійкої психічної діяльності, що виникають під впливом фактора «публічності», чітко персоніфікуються, тобто приписуються діям конкретних партнерів, провокуючи конфліктність і викликаючи аутизацію. Типовою для Г.І. особливістю порівняно з іншими формами змінених умов існування є комплексність психічних станів, єдність, складність відділення одного симптому від іншого усередині загальної «психопатоподібної» картини поведінки.

ГУМАНІТАРНА КАТАСТРОФА – подія із трагічними наслідками для життєдіяльності й існування населення в певному районі, регіоні, країні.

ГУМОР – здатність людини бачити, розуміти і відображати в явищах смішні сторони, ставитися до них доброзичливо і жартома.

Д

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ - невірна, неправильна інформація; введення в оману неправильною інформацією.

ДЕЙПНОФОБИЯ – нав'язливий страх образи й образливих розмов.

ДЕКОНТЕКСТУАЛІЗАЦІЯ – 1) один із захисних механізмів, який полягає в тому, що людина уникає ситуацій і об'єктів, які в попередньому досвіді викликали неприємні переживання й нічого гарного не обіцяють у майбутньому; таку поведінку називають також «відходом» або, що зрозуміліше,

«униканням». 2). Інтерпретація значення чого-небудь (тексту, сновидіння, ситуації, поведінки) без урахування (поза) контексту; ін. словами, буквальна й обмежена інтерпретація. Зокрема, Д. призводить до т.зв. фундаментальної помилки атрибуції. 3). Історичний і/або онтогенетичний процес узагальнення значень і вмінь (семіотичних дій), процес перетворення їх у більш абстрактні й незалежні від конкретних умов дії.

ДЕКСТРОФОБИЯ – нав'язливий страх усього, що знаходиться з правого боку тіла.

ДЕЛІРІЇ – порушення свідомості, перекручене відбиття дійсності, що супроводжується галюцинаціями, маренням, руховим порушенням. Виникає найчастіше на вищій стадії інфекційних захворювань і після травм, що викликають органічну поразку головного мозку.

ДЕЛІРІЙ — розлад свідомості, який характеризується наявністю галюцинацій, сильними руховими порушеннями, порушенням орієнтування в часі й просторі. Д. може перериватися періодами ясної свідомості із критичним ставленням до хворобливих переживань. Буває при інфекційних захворюваннях, алкоголізмі (біла гарячка), деяких психічних захворюваннях.

ДЕМЕНТОФОБИЯ – нав'язливий страх божевілля.

ДЕМЕНЦІЯ – надбане слабоумство, яке проявляється в ослабленні пізнавальної здатності, збіднінні почуттів, зміні поведінки, ускладнення при використанні знань, попереднього досвіду. Д. може бути глобальною або осередковою. Глобальна Д. охоплює всі види психічної діяльності, включаючи й пам'ять. Людина перестає ставитися до подій і до себе критично, деградує як особистість. При осередковій Д. особистість в основному не змінюється, практичне ставлення до дійсності зберігається. Спостерігаються часткові дефекти: знижується кмітливість, пам'ять.

ДЕМОНОФОБИЯ – нав'язливий страх диявола, демонів, злого духу, нечистої сили.

ДЕМОФОБИЯ – нав'язливий страх скупчення людей, юрби.

ДЕНДРОФОБИЯ – страх дерев.

ДЕПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ — 1) зміна самосвідомості, для якої характерне відчуття втрати свого Я і болісне переживання відсутності емоційних залучень у ставлення до близьких, до роботи і т.д. Д. можлива при психічних за-

хворюваннях, станах на межі. У легкій формі Д. спостерігається в психічно здоровіших людей при емоційних перевантаженнях, соматичних хворобах і т.д.; 2) виражена в певній мірі об'єктивна втрата індивідом можливості бути ідеально представленим у життєдіяльності інших людей, виявити здатність бути особистістю.

ДЕПРЕСІЯ (у психології) — афективний стан, що характеризується негативним емоційним тлом, зміною мотиваційної сфери, когнітивних (пов'язаних з пізнанням) уявлень і загальною пасивністю поведінки. Суб'єктивно людина у стані Д. відчуває насамперед важкі, болісні емоції й переживання — пригніченість, тугу, розпач. Потяги, мотиви, волюва активність різко знижені. Характерними є думки про власну відповідальність за різноманітні неприємні, важкі події, що відбулися в житті людини або її близьких. Почуття провини за події минулого й відчуття безпорадності перед життєвими труднощами сполучаються з почуттям безперспективності. Самооцінка різко занижена. Зміненим виявляється сприйняття часу, який триває болісно довго. Для поведінки в стані Д. характерні сповільненість, безініціативність, швидка стомлюваність; усе це приводить до різкого падіння продуктивності. У важких, тривалих станах Д. можливі спроби до самогубства. Різняться функціональні стани Д., можливі в здорових людей у рамках нормального психічного функціонування, і патологічні Д., що є одним з основних психіатричних синдромів.

ДЕРЕАЛІЗАЦІЯ — порушення сприйняття, при яким те, що оточує, є нереальним. Часто зовнішній світ сприймається віддаленим, безбарвним. Д. супроводжується порушеннями пам'яті. Нерідко виникає стан «уже баченого», коли незнайомі явища сприймаються як ті, що раніше зустрічалися. В ін. випадках добре знайома обстановка видається незнайомою, вперше побаченою. Цей стан називається «ніколи не бачене». Істотною рисою Д. є переживання того, що сприймається, як неясного, позбавленого характеру реальності. Д. може виникати як при поразках мозку (особливо глибинних відділів височної ділянки), так і в станах пробудження або при деяких психічних захворюваннях.

ДЕРМАТОЗІОФОБІЯ – нав'язливий страх шкірних захворювань.

ДЕРМАТОПАТОФОБІЯ – нав'язливий страх хвороби шкіри.

ДЕСТРУКЦІЯ – руйнування, порушення нормальної структури чогонебудь, знищення.

ДЕФЛЕКСІЯ – один із захисних механізмів. Суть його полягає в тому, що людина уникає прямого, безпосереднього контакту з ін. людиною шляхом

відходу в спілкуванні із ситуації «тут і тепер». Вона може пускатися в довгі міркування ні про що, міркування на банальні теми, що не мають відношення до актуальної ситуації, уникати живого емоційного включення в сьогодні, іти в минуле, ігнорувати важливість того, про що їй говорять, і т.под. Іти від контакту подібним чином може й ініціатор спілкування, і його партнер. В 1-му випадку ініціатор швидко починає відчувати безплідність і марність подібного спілкування, в 2-му випадку його партнер, прикриваючись якимось «щитом», також починає відчувати дискомфорт, зниклої, незручності, він відчуває себе нелюбимим, неважливим, незначним. Слід зазначити, що здатність до відходу від контакту може виявитися корисною в певних ситуаціях, коли розпал пристрастей занадто великий і може привести до руйнівних наслідків. Однак якщо Д. стає стилем спілкування, людина взагалі втрачає контакт із оточуючими й виявляється не здатною до повноцінної взаємодії з ними. Людина, у результаті, не одержує від спілкування з ін. людьми того, що очікує. Навіть якщо така людина зовні володіє навичками спілкування, вона не вступає в справжній контакт із світом іншого, не відчуває його.

ДЕЦИДОФОБИЯ – нав'язливий страх ухвалювати рішення.

ДИНОФОБИЯ – нав'язливий страх запаморочення, нудоти.

ДИПСОФОБИЯ – нав'язливий страх пити.

ДИСАБІЛОФОБИЯ – нав'язливий страх роздягнутися при людях.

ДИСИМУЛЯЦІЯ – свідоме прагнення людини сховати свої хворобливі розлади, найчастіше симптоми психічних захворювань.

ДИСМОРФОФОБИЯ – нав'язливий страх виглядати виродком.

ДИСТИХІФОБИЯ – нав'язливий страх нещасного випадку.

ДИСТРЕС – негативний вплив стресів і стресових ситуацій на діяльність аж до її повного руйнування.

ДИХАЛЬНА ТЕРАПІЯ ПО МІДДЕНДОРФ – техніка дихальної терапії й дихальної педагогіки. Як вчення про дихання має також назву «пізнаване дихання». В основу методу покладений тісний зв'язок життя й дихання. Без дихання життя загасає усього через кілька хвилин. Саме ж дихання, безпосередньо пов'язаний з життям феномен, є самою невід'ємною частиною соматичних процесів у людини. По Міддендорф, різняться 3 види дихання:

неусвідомлене (несвідоме) дихання, бажане дихання і пізнаване дихання. Дихальна терапія проте лікує не «хворобу», а людину у всіх її проявах. Дихання також стабілізує й гармонізує так звану «здоровішу» людину на психічному й фізичному рівні, збільшуючи здатність протистояти хворобам.

ДІАГНОЗ ПСИХОЛОГІЧНИЙ – кінцевий результат діяльності психолога, спрямований на з'ясування сутності індивідуально-психологічних особливостей особистості з метою оцінки їх актуального стану, прогнозу подальшого розвитку й розробки рекомендацій, зумовлених завданням психодіагностичного обстеження. Предмет Д.П. - установлення індивідуально-психологічних відмінностей у нормі й у патології. Найважливішим елементом Д.П. є з'ясування в кожному окремому випадку того, чому дані прояви виявляються в поведінці того, кого обстежують, які їхні причини й наслідки. В силу збагачення психологічних знань елемент у Д.П., імовірно, не буде мати настільки істотного значення, як у цей час, у всякому разі в поточній, практичній роботі. Симптоматичний діагноз обмежується констатацією певних особливостей або симптомів, на підставі яких безпосередньо будуються практичні висновки. Етіологічний діагноз ураховує не тільки наявність певних особливостей (симптомів), але й причини їх виникнення. Вищий рівень – типологічний діагноз, що полягає у визначенні місця й значення отриманих даних у цілісній, динамічній картині особистості.

Діагноз нерозривно пов'язаний із прогнозом. За Л. С. Виготським, зміст прогнозу й діагнозу збігається, але прогноз будується на вмінні настільки зрозуміти саморухи процесу розвитку, що на основі минулого й сьогодення намічає шлях розвитку. Рекомендується розбивати прогноз на окремі періоди й вдаватися до тривалих повторних спостережень.

ДОКСОФОБИЯ – нав'язливий страх виражати свої думки.

ДОМАТОФОБИЯ – нав'язливий страх домівки.

ДОРАФОБИЯ – нав'язливий страх обрости волоссям після доторкання до хутра й шкіри тварин.

ДОРОФОБИЯ – нав'язливий страх одержувати або робити подарунки.

ДОСВІД — 1) сукупність практично засвоєних знань, навичок або вмінь; 2) одержання в результаті активної практичної взаємодії із зовнішнім світом відбиття у свідомості законів цього світу й суспільної практики; 3) приблизно те ж, що експеримент: відтворення якогось явища, створення чого-небудь нового в певних умовах з метою випробування, дослідження; 4) спроба виконати щось, пробне здійснення чого-небудь.

Е

ЕВАКОЗАХОДИ – комплекс заходів щодо організованого вивозу й/або виводу населення із уражених зон чи ймовірної надзвичайної ситуації, а також життєзабезпечення евакуйованих у районі розміщення.

ЕВАКУАЦІЙНИЙ ПУНКТ – 1) у системі цивільного захисту – місце збору населення, яке евакуують; 2) сукупність медичних установ, що розгортаються у воєнний час для надання спеціалізованої медичної допомоги пораненим і хворим, а також підготовки їх до евакуації.

ЕВАКУАЦІЙНИЙ ПУНКТ ПРОМІЖНИЙ – евакуаційний пункт у системі цивільного захисту, що розгортається на зовнішній границі зони надзвичайної ситуації, забезпечує облік, перереєстрацію, дозиметричний і хімічний контроль, санітарну обробку й відправлення населення в місця розміщення в безпечних районах. На Е.П.П. здійснюється пересадка евакуйованих із транспорту, що працює в зоні надзвичайної ситуації, на незаражені транспортні засоби. При необхідності на Е.П.П. проводиться обмін або спеціальна обробка забрудненого (зараженого) одягу й взуття. Е.П.П. розташовуються поблизу залізничних і шосейних доріг, водних шляхів сполучення.

ЕВАКУАЦІЙНІ ЗАСОБИ - 1) засоби, які використовуються для переміщення людей, техніки й ін. майна із зон бойових дій, стихійних лих, заражень і ін.; 2) у системі цивільного захисту – різні види транспортних засобів, необхідні для розосередження й евакуації населення, вивозу продовольства й матеріальних цінностей, евакуації уражених людей з місць поразки (зараження) і районів стихійних лих.

ЕВАКУАЦІЙНІ ОРГАНИ – органи, на які безпосередньо покладають планування, організацію й проведення евакуації населення. До евакуаційних органів належать: евакуаційні комісії; евакоприймальні комісії; збірні евакуаційні пункти; прийомні евакуаційні пункти; проміжні пункти евакуації; групи керування на маршрутах пішої евакуації; оперативні групи щодо вивозу евакуйованого населення.

ЕВАКУАЦІЯ – комплекс заходів щодо організованого вивозу (виведення) населення з районів (місць), зон можливого впливу наслідків надзвичайних ситуацій і розміщення його в безпечних районах (місцях) у випадку виникнення безпосередньої загрози життю й заповідянню шкоди здоров'ю людей.

ЕВАКУАЦІЯ ЛЮДЕЙ ПІД ЧАС ПОЖЕЖІ – змушене переміщення людей із зони можливого впливу небезпечних факторів пожежі.

ЕВАКУАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ – комплекс заходів щодо організованого виведення й/або вивозу населення із зон надзвичайної ситуації або ймовірної надзвичайної ситуації, а також життєзабезпечення евакуйованих у районі розміщення.

ЕВАКУАЦІЯ УРАЖЕНИХ – комплекс заходів щодо організованої і швидкої доставки уражених у безпечні місця або лікувальні установи після надання їм медичної допомоги.

ЕВТАНАЗІЯ – задоволення прохання хворого про прискорення його смерті діями або засобами, у тому числі припиненням штучних засобів підтримки життя.

ЕЙДЖИЗМ – негативне ставлення до людей літнього віку.

ЕЙКОФОБІЯ – нав'язливий страх околиць свого будинку.

ЕЙСОПТРОФОБІЯ – нав'язливий страх власного відображення в дзеркалі.

ЕЙФОРІЯ – підвищений радісний, веселий настрій, стан благодушності й безтурботності, який не відповідає об'єктивним обставинам, при яким спостерігається мімічне й загальне рухове поживлення, психомоторні порушення.

ЕЙХОФОБІЯ – страх виголошувати або вислуховувати добрі побажання, забобонне їх уникання..

ЕКЗАЛЬТАЦІЯ — захоплений, збуджений стан; хвороблива жвавість.

ЕКЛЕЗІОФОБІЯ – нав'язливий страх церков.

ЕКОЛОГІЧНА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ – екологічно небезпечна ситуація, що вимагає з метою захисту життя й здоров'я громадян, а також з метою захисту навколишнього природного середовища обов'язкового вживання екстрених заходів для усунення такої ситуації.

ЕКОФОБІЯ – нав'язливий страх своєї домівки.

ЕКСГУМАЦІЯ – витягування уже похованого трупа для огляду або розтину, щоб з'ясувати причини смерті або встановити ідентичність трупа. Е. може проводитися й за інших підстав, не пов'язаних з розслідуванням кримінальної справи (наприклад, перепоховання).

ЕКСПРЕСІЯ – будь-який показ, демонстрація, імітація за допомогою рухів, поз і звуків, з яких надходить інформація про внутрішній стан суб'єкта.

ЕКСТРАПУНІТИВНІСТЬ — схильність перекладати провину за невдачі на інших.

ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ – науково-практичний розділ психології, який вивчає психологічні закономірності діяльності особистості під час виникнення надзвичайних обставин і ситуацій, пов'язаних з підвищеним професійним ризиком, небезпекою для життя й здоров'я й розробляє науково обґрунтовані заходи психологічного забезпечення професійної й функціональної надійності працівників екстремальних професій під час виконання завдань в умовах, які потребують граничної мобілізації фізичних, психологічних і моральних якостей особистості.

ЕКСТРЕМАЛЬНА СИТУАЦІЯ – обстановка, яка виникає в природі або в процесі діяльності людини, при якій психофізичні параметри можуть перевищити межі компенсації організму, що призводить до порушення безпеки життєдіяльності людини.

ЕКСТРЕНА (НЕВІДКЛАДНА) ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА – комплекс психологічних короткочасних заходів, проведених у надзвичайній ситуації для захисту психіки потерпілих, їх рідних, очевидців, персоналу МНС, що виконують завдання щодо ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Надання Е.П.Д. звичайно відбувається при дефіциті часу, недоліку інформації, впливі негативних емоцій великої сили. Е.П.Д. спрямована на: 1) надання допомоги одній людині, групі людей або великій кількості потерпілих після екстремальної або надзвичайної події; 2) регуляцію актуального психологічного, психофізіологічного стану й пов'язаних із цією ситуацією негативних емоційних переживань за допомогою професійних методів, що відповідають вимогам даної ситуації. Основна мета Е.П.Д. – запобігання патологічній еволюції людини, яка опинилася у вогнищі надзвичайної ситуації.

ЕКСТРЕНЕ (НЕВІДКЛАДНЕ) РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ – здійснення взаємозалежних дій органів керівництва й повсякденного керування силами МНС щодо негайного одержання інформації про факт виникнення надзвичайної ситуації, своєчасне сповіщення про це населення й зацікавлені організації, а також уточнення й аналіз обстановки, прийняття рішень і організації дій сил і засобів ліквідації.

ЕЛЕВТЕРОФОБИЯ – нав'язливий страх волі.

ЕЛЕКТРОФОБИЯ – нав'язливий страх електрики.

ЕМОЦІЇ – психічне відбиття у формі безпосереднього упередженого переживання життєвого змісту явищ і ситуацій, обумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта. Найпростіша форма Е. - так званий емоційний тон відчуттів - безпосередні переживання, що супроводжують окремі життєво важливі впливи (наприклад, смакові, температурні), що й спонукують суб'єкта до їхнього збереження або усунення. В екстремальних умовах, коли суб'єкт не справляється з ситуацією, що виникла, розвиваються афекти. Е. за походженням є формою видового досвіду: орієнтуючись на них, індивід робить необхідні дії (наприклад, щодо уникнення небезпеки, продовження роду), доцільність яких залишається для нього прихованою. Е. важливі й для набуття індивідуального досвіду. При Е. відбуваються зміни в діяльності органів дихання, травлення, серцево-судинної системи, залоз внутрішньої секреції, скелетних м'язів і гладкої мускулатури й ін. Будучи суб'єктивною формою вираження потреб, Е. передують діяльності щодо їх задоволення, спонукуючи й направляючи її. Сильне почуття, що абсолютно домінує, називається пристрастю. Е. виражають оцінне ставлення до окремих умов, які сприяють або перешкоджають здійсненню діяльності (наприклад, страх, гнів), до конкретних досягнень у ній (радість, прикрість), до ситуацій, що склалися або можуть бути і т.под. Е. людини відрізняються ступенем усвідомленості. Е. виступають у ролі регуляторів людського спілкування, впливаючи на вибір партнерів спілкування й визначаючи його способи й засоби.

ЕМОЦІЙНА ВІДСТАНЕНІСТЬ – слабе емоційне реагування на емоційний стан оточуючих.

ЕМОЦІЙНА ДЕЗАДАПТАЦІЯ – стан, викликаний хронічною емоційною напруженістю, що й виражається в поведінці тимчасовим зниженням практично всіх психічних функцій (від їхнього нормального рівня розвитку) через механізми нагромадження фізіологічного нервового виснаження й виникнення симптомів псевдоадаптаційної поведінки (невротичних симптомів).

ЕМОЦІЙНА ДОСТУПНІСТЬ – готовність надати підтримку іншій людині, виявити розуміння й схвалення, дати іншій людині своє тепло, ніжність.

ЕМОЦІЙНЕ ЗАРАЖЕННЯ – це тенденція до автоматичного наслідування й синхронізації виразів обличчя, голосових реакцій, тілесних поз і рухів з виразами обличчя, голосовими реакціями, позами й рухами ін. люд., що приводить до зближення з нею в емоційнім значенні.

ЕМОЦІЙНИЙ СТУПОР – стан, що виникає під впливом сильних душевних потрясінь (жах, страх, загроза життю), що й проявляється у вигляді блокування афективної діяльності, рухової активності, уповільненні розумової

діяльності. Даний стан може проходити без істотних наслідків. Але може виникнути панічний стан із прагненням до хаотичних дій (наприклад, втеча), а також депресія. Виникає в солдатів під час бою, учасників і свідків катастроф, у дітей ситуації, коли до них пред'являють занадто великі вимоги (страх іспиту).

ЕМОЦІЙНІ СТАНИ – психичні стани, які виникають у процесі життєдіяльності суб'єкта й визначають не тільки рівень інформаційно-енергетичного обміну (як функціональні стани), але й спрямованість поведінки. Основні емоційні стани, які виділяють у психології: 1) радість (задоволення, веселощі); 2) смуток (апатія, сум, депресія); 3) гнів (агресія, озлоблення); 4) страх (тривога, переляк); 5) подив (цікавість); 6) відраза (презирство, бридливість).

ЕМОЦІЙНІСТЬ – властивості людини, що характеризують зміст, якість і динаміку її емоцій і почуттів. Змістовні аспекти Е. відбивають явища й ситуації, що мають особливу значимість для суб'єкта. Вони нерозривно пов'язані зі стрижневими особливостями особистості, її моральним потенціалом: спрямованістю мотиваційної сфери, світоглядом, ціннісними орієнтаціями та ін.

ЕМПАТІЯ – збагнення емоційного стану, «проникнення» в переживання іншої людини. Розрізняють емоційну Е., засновану на механізмах проєкції й наслідуванні моторних і афективних реакцій іншої людини; когнітивну Е., що базується на інтелектуальних процесах (порівняння, аналогія й т.под.), і предикативну Е., що проявляється як здатність людини пророкувати афективні реакції іншої в конкретних ситуаціях. Як особливі форми Е. виділяють співпереживання – переживання суб'єктом тих емоційних станів, які відчуває інша людина, через ототожнення з нею, і співчуття – переживання власних емоційних станів відносно почуттів іншого.

ЕНЕТОФОБІЯ – нав'язливий страх шпильок.

ЕНІСОФОБІЯ – нав'язливий страх критики.

ЕНОЗІОФОБІЯ – нав'язливий страх згрішити.

ЕОЗОФОБІЯ – страх денної пори.

ЕПЛЕСІЯ – захворювання неврологічного походження, що характеризується періодичними нападами судорог, які супроводжуються різними психі-

чними порушеннями, у тому числі втратою свідомості й змінами особистості («в'язкість мислення», злопам'ятність і т.под.).

ЕПІСТАКСОФОБИЯ – страх носової кровотечі.

ЕРГАЗІОФОБИЯ – страх здійснення якої-небудь дії, руху.

ЕРГОФОБИЯ – нав'язливий страх працювати.

ЕРЕЙТОФОБИЯ – страх почервоніти в присутності інших людей.

ЕРЕЙТОФОБИЯ – страх, що виникає при розгляданні пофарбованих у червоний колір предметів, що можливо нагадують кров.

ЕРЕМОФОБИЯ – страх перебувати в безлюднім місці, бути на самоті.

ЕРЕТИЗМ – підвищена нервово-психічна збудливість і дратівливість.

ЕРИТРОФОБИЯ – нав'язливий страх червоного кольору.

ЕТИКА ПСИХОЛОГА ПРОФЕСІЙНА – реалізація психологом у своїй діяльності специфічних моральних вимог, норм поведінки як у стосунках з колегами, науковим співтовариством, так і з випробуваними, респондентами, особами, що звертаються за психологічною допомогою. Поряд з універсальними етичними принципами й нормами, значимими для всіх категорій учених, учений-психолог під час проведення досліджень не повинен використовувати методи, техніку, процедури, що принижують гідність тих, кого випробовують, їх інтереси; йому слід суворо дотримуватися гарантій конфіденційності – нерозголошення наданих респондентами відомостей; слід інформувати випробуваних про мету проведеного дослідження. У випадку, якщо для уникнення свідомого або несвідомого викривлення відомостей, що даються випробуваним, потрібно сховати від нього наукову мету, то про неї необхідно повідомити після завершення експерименту. Якщо участь у дослідженні припускає вторгнення психолога в сферу особистих інтересів або інтимних переживань, випробуваному повинна бути надана беззастережна можливість за бажанням відмовитися від подальшої участі в дослідженні на будь-якому етапі його проведення. Даючи рекомендації, засновані на отриманих результатах, психолог не має морального права уникати відповідальності за наслідки їх впровадження в суспільну практику.

ЕФЕБІФОБИЯ – нав'язливий страх підлітків.

ЕФЕКТ БУМЕРАНГА – при деяких впливах джерела інформації на аудиторію або на окремих осіб одержаний результат, протилежний тому, що очікувався. Як правило, Е.Б. виникає, коли підірвана довіра до джерела інформації, якщо передана інформація тривалий час носить одноманітний, такий, що не відповідає умовам характер, якщо суб'єкт, що передає інформацію, викликає ворожість до себе й тих, хто сприймає цю інформацію й т.под.

ЕФЕКТ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ – ефект, що виникає тоді, коли людина, що була присутня під час події, одержує неправильну інформацію про неї й пізніше вбудовує цю дезінформацію у свою пам'ять.

ЕФЕКТ НЕДОСТАТНЬОГО ВИПРАВДАННЯ – зменшення дисонансу шляхом внутрішнього виправдання своєї поведінки, коли зовнішніх виправдань «недостатньо».

ЕФЕКТ ОРЕОЛУ – поширення в умовах дефіциту інформації про людину загального враження про неї, сприйняття її вчинків і особистісних якостей. При формуванні й розвитку першого враження про людину Е.О. може виступати у формі позитивної оцінної упередженості («позитивний ореол») і негативної оцінної упередженості («негативний ореол»). В основі Е.О., як і багатьох інших явищ соціальної перцепції, лежать механізми, що забезпечують при недоліку інформації про соціальні об'єкти, необхідну для успіху тієї або іншої діяльності, її категоризацію, спрощення й відбір.

ЕФЕКТ ОЧЕВИДЦЯ – відкриття, згідно з яким людина з меншою ймовірністю буде схильна надавати кому-небудь допомогу, коли є очевидці.

ЕФЕКТ ПЕРВИННОСТІ – за інших рівних умов вплив інформації, яка надана раніше, звичайно сильніший.

ЕФЕКТ ПОМИЛКОВОГО КОНСЕНСУСУ – тенденція переоцінювати поширеність якої-небудь думки, небажаної або неефективної поведінки.

ЕФЕКТ ПОСИЛАННЯ НА СЕБЕ – тенденція ефективно обробляти й добре запам'ятовувати інформацію, що стосується самого себе.

ЕФЕКТ ТОГО, ХТО СПИТЬ – відстрочений вплив повідомлення; має місце, коли ми пам'ятаємо саме повідомлення, але забуваємо причину недовіри до нього.

Є

ЄВПОФОБИЯ – нав'язливий страх почути гарну новину.

ЄРЕСИФОБИЯ – нав'язливий страх ідей, що відрізняються від загально-прийнятих.

Ж

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ – сукупність видів активності, які поєднуються поняттям життя, й властиві живим істотам.

ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – сукупність взаємозалежних за часом, ресурсами і місцем проведення силами й засобами МНС заходів, спрямованих на створення й підтримку умов, мінімально необхідних для збереження життя й підтримки здоров'я людей у зонах надзвичайної ситуації, на маршрутах їх евакуації й у місцях розміщення евакуйованих за нормами і нормативами для умов надзвичайної ситуації.

ЖИТТЯ – 1) Сукупність явищ, що відбуваються в організмах. З позицій матеріалізму – особлива форма існування й руху матерії, що мимовільно виникла на певній стадії її розвитку. 2) Фізіологічне існування живого організму. 3) Діяльність суб'єкта або суспільства в деяких проявах.

З

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – прийняття й дотримання правових норм, виконання екологозахисних галузевих або відомчих вимог і правил, а також проведення комплексу організаційних, економічних, екологозахисних, санітарно-гігієнічних, санітарно-епідеміологічних і спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення захисту населення, об'єктів економіки й інфраструктури, природного середовища від небезпек у надзвичайних ситуаціях.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – дотримання правових норм, виконання еколого-захисних, галузевих або відомчих вимог і правил, а також проведення комплексу правових, організаційних екологозахисних, санітарно-гігієнічних, санітарно-епідеміологічних і спеціальних заходів, спрямованих на запобігання або граничне зниження загрози життю й здоров'ю людей, втраті їх майна й порушення умов життєдіяльності у випадку виникнення надзвичайних ситуацій.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОДОЮ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – видобуток, очищення, зберігання, заповнення запасів, транспортування й розподіл води для задоволення потреб населення в зоні надзвичайних ситуацій.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ У ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – розгортання й спорудження тимчасового житла, а також використання житлового фонду, що зберігся, для розміщення населення, яке втратило домівок, в зоні надзвичайних ситуацій.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНАЛЬНО-ПОБУТОВИМИ ПОСЛУГАМИ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – задоволення мінімальних потреб населення в теплі, освітленні, банно-пральних послугах, видаленні нечистот і побутових відходів на житловій території в зоні надзвичайних ситуацій.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРЕДМЕТАМИ ПЕРШОЇ НЕОБХІДНОСТІ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – задоволення потреб населення в одязі, взутті, білизні, найпростішому побутовому посуді, мийних засобах у зоні надзвичайних ситуацій.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКТАМИ ХАРЧУВАННЯ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – виробництво, транспортування, зберігання й розподіл продуктів харчування для задоволення потреб населення в зоні надзвичайних ситуацій.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – прийняття й дотримання правових норм, виконання екологічних, галузевих або відомчих вимог і правил, а також проведення комплексу організаційних, технологічних і інженерно-технічних заходів, спрямованих на запобігання промисловим аваріям і катастрофам у зонах надзвичайних ситуацій.

ЗАБОРОНА – настанова, що пропонує відмову в задоволенні потягу.

ЗАБОРОННА ЗОНА - 1) ділянка (район) місцевості (акваторії або повітряного простору), у межах якої знаходження й пересування населення, транспортних засобів, військ (плавання кораблів, суден і польоти літальних апаратів) заборонені. З.З. встановлюються й оголошуються: у мирний час – органами державної влади, а на землях, виділених Збройним Силам, уповноваженими військовим командуванням; у воєнний час – військовим командуванням; 2) територія, що безпосередньо примикає до території об'єкта, який охороняється, (арсеналу, бази, складу військової техніки й ін. військового майна). Заборонні зони й райони встановлюються з метою забезпечення безпеки зберігання озброєння, військової техніки й ін. військового майна, захисту населення й об'єктів, а також навколишнього середовища при техногенних і природних надзвичайних ситуаціях. Ширина З.З. від зовнішнього огороження території військового складу встановлюється: для військових складів ракет, боєприпасів, вибухових речовин, легкозаймистих і горючих

рідин – до 400 м; для військових складів озброєння й військового майна – до 100 м.

ЗАБРУДНЕННЯ – усе, що виводить природні системи й об'єкти із властивого для природи стану рівноваги й відрізняється від звичайної норми.

ЗАГРОЗА – 1) безпосередня небезпека заподіяння збитку об'єкту; 2) потенційна можливість реалізації небезпеки. Виникає в результаті дії окремих факторів або їх сукупності.

ЗАГРОЗА БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – стан, при якому створюється небезпека для життя й здоров'я людини або групи людей, а також для її або їх власності в надзвичайній ситуації.

ЗАЗДРІСТЬ – почуття досади, викликане благополуччям, успіхом іншого; у крайньому вираженні З. доходить до ненависті (злості) стосовно удачі ін. і жаги його падіння. Б. Спіноза визначав З. таким чином: «З. є ненависть, оскільки вона діє на людину так, що вона відчуває невдоволення, побачивши чуже щастя, і навпаки – знаходить задоволення в чужім нещасті».

ЗАЇКУВАТИСТЬ – порушення усного мовлення, при яким воно стає переривчастим, відбувається мимовільне членування слова на склади або звуки, виникає судомоподібна напруга м'язів, що призводить до ускладнення спілкування з іншими людьми.

ЗАМІЩЕННЯ – захисний механізм, що має дві різні форми прояву. У психоаналізі виділені захист шляхом заміщення об'єкта й захист шляхом заміщення потреби. При З. об'єкта ті почуття й дії, які повинні були спрямовуватися на об'єкт, що викликав тривогу, переносяться на іррелевантний об'єкт (, що не має стосунку до ситуації й причини конфлікту). З. об'єкта відбувається при неможливості виразити почуття або здійснити дії стосовно потрібного об'єкта внаслідок соціальних або фізичних причин. Інший прояв захисту за типом З. полягає в зміні на протилежне почуття при збереженні незмінним об'єкта (любов, яка не знайшла відповіді, перетворюється в ненависть, сексуальна потреба – в агресію). У психодинамічних теоріях уважається, що захисні ефекти при З. досягаються завдяки розрядці енергії, що супроводжується катарсисом.

ЗАПАМОРОЧЕННЯ – ілюзія обертання предметів, що оточують, (об'єктивне вертіго) і/або самого спостерігача (суб'єктивне вертіго); нерідко супроводжується такими дискомфорфтними відчуттями, як нудота, помутніння поля зору, нестійкість.

ЗАПЕРЕЧЕННЯ РЕАЛЬНОСТІ – згідно з З. Фрейдом – захисний механізм, що заперечує існування загрозливих зовнішніх факторів. Окремий випадок витиснення: Я відкидає існування ситуацій, що несуть тривогу, або ж компенсаторно замінює їх на уявлювані – наприклад, втечею в мрії.

ЗАРАЖЕННЯ – проникнення в організм людини або тварини патогенних мікроорганізмів (бактерій, вірусів, рикетсій, грибків, найпростіших або ін.).

ЗАРАЖЕННЯ (зараження емоційне) – процес передачі емоційного стану від одного індивіда до іншого на психофізіологічному рівні контакту – крім значеннєвого впливу або додатково. Буває за різним ступенем довільним. При наявності зв'язку зворотного зараження здатне наростати в силу взаємної індукції, знаходячи вид циркулярної реакції.

ЗАСОБИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – комунально-побутові й виробничі об'єкти, спорудження й технічні засоби, вироблена ними продукція й надані послуги, резерви матеріальних ресурсів, що використовуються для життєзабезпечення населення в надзвичайній ситуації.

ЗАСТУПНИК — щиросердний імпульс, спрямований з несвідомого у свідомість, що являє собою нову форму старої витиснутої ідеї, пов'язаної з несумісним бажанням.

ЗАХИСНІ МЕХАНІЗМИ ПСИХІЧНІ — неусвідомлені реакції, що захищають індивідуума від таких неприємних емоцій, як тривога й почуття провини; его-захисні тенденції, що спотворюють або приховують загрозливі імпульси від людини.

ЗАХИСТ (захист психічний) — сукупність несвідомих психічних процесів, що забезпечують охорону психіки й особистості від небезпечних негативних і деструктивних дій внутрішніх психічних і зовнішніх імпульсів. Особливі форми несвідомої психічної активності, що дозволяють хоча б тимчасово полегшити конфлікт і зняти напругу, а в конкретних ситуаціях так спотворити зміст подій і переживань, щоб не завдати збитку уявленням про самого себе як про якийсь ідеал.

ЗАХИСТ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (АВАРІЙ, КАТАСТРОФ) – комплекс правових, організаційних, економічних, інженерно-технічних, природоохоронних і спеціальних заходів, спрямованих на попередження виникнення джерел небезпеки, підготовку й подолання наслідків надзвичай-

них ситуацій з метою збереження життя й здоров'я людей, зниження збитку на об'єктах і в середовищі проживання й життєдіяльності.

ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – сукупність взаємозалежних щодо часу, ресурсів і місця здійснення заходів, спрямованих на запобігання й зменшення загрози життю й здоров'ю населення від руйнівних факторів і (або) дії джерел небезпеки.

ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ Й ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО Й ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ — система організаційних, технічних, медико-біологічних, фінансово-економічних і інших заходів щодо запобігання й реагування на надзвичайні ситуації техногенного й природного характеру й ліквідації їх наслідків, які реалізуються центральними й місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, відповідними силами й засобами підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності й господарювання, добровільними формуваннями, спрямованими на захист населення й територій, а також матеріальних і культурних цінностей і навколишнього середовища.

ЗАХИСТ ПСИХОЛОГІЧНИЙ — система регуляторних механізмів у психіці, які спрямовані на усунення або зведення до мінімуму негативних, таких що травмують особистість переживань, сполучених із внутрішніми або зовнішніми конфліктами, станами тривоги й дискомфорту. Ситуації, що вимагають З.П., характеризуються реальною або вигаданою загрозою цілісності особистості, її ідентичності й самооцінки. Ця суб'єктивна загроза може породжуватися конфліктом суперечливих тенденцій усередині особистості або невідповідністю інформації. З.П. спрямована, в остаточному підсумку, на збереження стабільності самооцінки особистості, її образу Я й образу світу, які досягаються: 1) усуненням зі свідомості джерел конфліктних переживань або ж 2) їх трансформацію таким чином, щоб попередити виникнення конфлікту; 3) до механізмів З.П. відносять також специфічні форми реагування (поведінки), що знижують гостроту переживання загрози або внутрішньоособистісного конфлікту. Усього описано більше 20 видів механізмів З.П. Основні з них: 1) **витиснення** — усунення зі свідомості неприйнятних потягів і переживань; 2) **реактивний утвір** (інверсія) — трансформація у свідомості емоційного ставлення до об'єкта на прямо протилежне; 3) **регресія** — повернення до більш примітивних форм поведінки й мислення; 4) **ідентифікація** — несвідоме уподібнення загрозливому об'єкту; 5) **раціоналізація** — раціональне пояснення людиною своїх бажань і дій, справжні причини яких містяться в ірраціональних соціально або особистісно неприйнятних потягах; 6) **сублімація** — перетворення енергії сексуального потягу в соціально прийнятні форми активності; 7) **проекція** — припису-

вання іншим людям власних витиснутих мотивів, переживань і рис характеру; 8) **ізоляція** — блокування негативних емоцій, витиснення зі свідомості зв'язків між емоційними переживаннями і їх джерелом.

ЗАХИЩЕНІСТЬ – це сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, що визначають безпеку суб'єкта в данім середовищі перебування. Загальний рівень захищеності складається з 3-х складових: психофізичної, соціальної й інформаційної.

ЗАХИЩЕНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНА — відносно стійке позитивне емоційне переживання й усвідомлення індивідом можливості задоволення своїх основних потреб і забезпеченості власних прав у будь-якій, навіть несприятливій ситуації, при виникненні обставин, які можуть блокувати або ускладнювати їхню реалізацію. Одним з найважливіших механізмів, що забезпечують З.п., є психологічний захист — необхідна умова формування адекватного почуття З.п.; а якщо ні, то закономірне виникнення почуття психологічної незахищеності.

ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ І ІНШИХ НЕВІДКЛАДНИХ РОБІТ – комплекс спеціальних правил, прийомів і способів виконання робіт, спрямованих на створення умов для ефективного ведення аварійно-рятувальних і інших невідкладних робіт у зоні надзвичайних ситуацій і забезпечення безпеки особового складу формувань, потерпілих і населення.

ЗАХОДИ ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – дії, спрямовані на зниження ризиків і пом'якшення наслідків надзвичайних ситуацій.

ЗАХОДИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – сукупність заходів, проведених завчасно й спрямованих на максимально можливе зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій, а також на збереження життя й здоров'я людей, зниження розмірів збитку навколишньому природному середовищу й матеріальних втрат у випадку їх виникнення.

ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ – будь-яка особа, яка захоплює або втримує іншу особу й погрожує вбити, завдати шкоди або продовжує втримувати іншу особу (далі називається заручник) для того, щоб примусити третю сторону, а саме: державу, міжнародну міжурядову організацію, будь-яку фізичну, юридичну особу або групу осіб, – здійснити або утриматися від здійснення будь-якого акту як прямої, так і опосередкованої умови для звільнення заручника.

ЗБИТОК – втрати й витрати, які нанесені (можуть бути нанесені) суспільству в результаті надзвичайної ситуації.

ЗДОРОВИЙ ГЛУЗД — сукупність загальноприйнятих, часто неусвідомлених способів пояснення й оцінки явищ зовнішнього й внутрішнього світу, які спостерігаються. З.Г. підсумовує значимі, необхідні кожній людині в її повсякденнім житті фрагменти історично доступного досвіду. Поряд з інформацією про природу й суспільні відносини досить значну роль в З.Г. відіграють уявлення, що стосуються міжособистісних взаємодій.

ЗДОРОВ'Я – об'єктивний стан і суб'єктивне відчуття повного фізичного, психологічного (психічного) і соціального комфорту.

ЗЕМІФОБИЯ – нав'язливий страх пацюків.

ЗІГНАННЯ – специфічна форма проекції – несвідома реорієнтація імпульсу або почуття на більш доступний об'єкт.

ЗЛІСТЬ – роздратовано-ворожий стан.

ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – комплекс заходів, спрямованих на зменшення індивідуального й соціального ризику до або нижче гранично припустимого рівня, встановленого відповідним органом виконавчої влади з урахуванням економічних і спеціальних факторів.

ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ ПРИРОДНИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – зниження ймовірності виникнення природної надзвичайної ситуації шляхом проведення комплексу організаційних, інженерно-технічних, природоохоронних, санітарно-гігієнічних, санітарно-епідеміологічних і спеціальних заходів, спрямованих на організацію спостереження й контролю над станом природного середовища, прогнозування й підготовку до надзвичайної ситуації.

ЗНИЩЕННЯ — згідно із З. Фрейдом — механізм захисту, що ліквідує попередній акт наступним актом.

ЗОНА ЙМОВІРНОЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – територія або акваторія, на якій існує або є ймовірність виникнення надзвичайної ситуації.

ЗОНА ЛИХА – частина території або окрема місцевість у зоні надзвичайної ситуації, що сильно постраждала й потребує додаткової, негайної допомоги й матеріальних ресурсів для ліквідації надзвичайної ситуації.

ЗОНА МОЖЛИВОГО УРАЖЕННЯ – окрема територія, на якій внаслідок виникнення надзвичайної ситуації техногенного й природного характеру виникає загроза життю або здоров'ю людей і спричинення матеріальних втрат.

ЗОНА НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – окрема територія, де склалася надзвичайна ситуація техногенного й природного характеру.

ЗОНА ТИМЧАСОВОГО ВІДСЕЛЕННЯ – територія, звідки при загрозі або під час виникнення надзвичайної ситуації евакуюється або тимчасово виселяється населення, яке на ній проживає, з метою забезпечення його безпеки.

ЗООФОБИЯ – нав'язливий страх тварин, частіше певного виду (кішок, курок та інших).

I

ІДЕАЛІЗАЦІЯ — згідно з З. Фрейдом — прагнення, що створює помилкове судження, яке проявляється у феномені сексуальної переоцінки об'єкта через те, що обраний об'єкт якоюсь мірою не зазнає критики й усі його якості оцінюються вище, ніж якості нелюбимих людей, якості того ж самого об'єкта, поки він ще не був любимим. Завдяки ідеалізації об'єкт, не змінюючись за суттю, стає більш значимим і оцінюється вище. Ідеалізація можлива як відносно Я-лібідо, так і об'єкт-лібідо.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ – 1) ситуативне уподібнення (як правило, неусвідомлене) себе іншому (напр., одному з батьків) як зразку на підставі емоційного зв'язку з ним. За допомогою механізму І. з раннього дитинства в дитини починають формуватися багато рис особистості й поведінкові стереотипи, статеві ідентичність і ціннісні орієнтації. Ситуативна І. часто має місце під час дитячої рольової гри. 2) стійке ототожнення себе зі значимим ін., прагнення бути схожим на нього. Розрізняють первинну й вторинну І. Первинна І. — це І. дитини (немовляти) спочатку з матір'ю, потім з одним із батьків, стать якої дитина визнає своєю (статева І.). Вторинна І. — це І. у більш пізньому віці з людьми, що не є батьками. 3) Ототожнення себе з персонажем художнього твору, завдяки чому відбувається проникнення в значеннєвий зміст твору, його естетичне переживання. 4) Механізм психологічного захисту, що полягає в несвідомому уподібненні об'єкту, що викликає страх або тривогу. 5) І. групова — стійке ототожнення себе з (великою або малою) соціальною групою або спільнотою, прийняття її мети і системи, усвідомлення себе членом цієї групи або спільності. Синонім автоідентифікація, самоідентифікація.

ІДЕНТИЧНІСТЬ (ідентичність «Я») – згідно з Є. Еріксоном, – почуття самототожності, власної істинності, повноцінності, причетності до світу й інших людей. Почуття знаходження, адекватності й стабільного володіння особистістю власним «Я» незалежно від змін останнього й ситуації; здатність особистості до повноцінного рішення завдань, що стають перед нею на кожному етапі розвитку.

ІДЕОФОБИЯ – нав'язливий страх ідей.

ІДЮСИНКРАЗІЯ – незвичайна суб'єктивна реакція відрази стосовно деяких стимулів (напр., нестерпність запаху деяких квітів, відраза до їжі). Змінена реактивність людського організму до деяких харчових продуктів (риба, молоко, суніця), медикаментів (йод, бром, хінін) і ін.; проявляється, напр., висипом на шкірі й загальним нездужанням.

ІЄРОФОБИЯ – нав'язливий страх зустрічі із предметами релігійного культу, священиками.

ІЗОЛОФОБИЯ – нав'язливий страх залишитися на самоті, страх самотності в житті.

ІЗОЛЯЦІЯ — 1) виключення індивіда зі звичайних стосунків, що може спостерігатися при особливих умовах роботи або в клініці нервових і душевних хвороб (при поразках аналізаторів, при психічних захворюваннях). У подібних умовах проявляються побічні наслідки ізоляції — у вигляді появи станів дрімоти, апатії, дратівливості; відбувається втрата тимчасового орієнтування; порушується здатність мислити й пригадувати. Можуть розвинути ілюзії або галюцинації; 2) у психології особистості — форма психологічного захисту, яка характеризується тим, що при її дії відбувається блокування негативних емоцій шляхом усунення зі свідомості зв'язку між ними і їх джерелом; 3) у психоаналізі — згідно з З. Фрейдом — захисний механізм, що відсторонює асоціативні зв'язки, коли усвідомлюється загроза небезпеки. Відділення афекту від інтелекту. Неприємні емоції блокуються, так що зв'язок між якоюсь подією або розумовим змістом і його емоційним забарвленням не усвідомлюється. Своєю феноменологією цей вид захисту нагадує синдром відчуження.

ІЛІНГОФОБИЯ – нав'язливий страх запаморочення, коли дивишся вниз.

ІЛЮЗІЯ (ілюзія сприйняття) — неадекватне відбиття предмета, що сприймається, і його властивостей; викривлення сприйняття приватних ознак деяких предметів або зображень. Іноді так називають самі конфігурації подра-

зників, що викликають подібне сприйняття. Найбільш вивченими є ілюзорні ефекти, що спостерігаються при зоровім сприйнятті двомірних контурних зображень. Ці оптико-геометричні ілюзії полягають в уявній викривленні метричних співвідношень між фрагментами зображень. До іншого класу ілюзій належить феномен контрасту яскравого; так, сіра смужка на світлім тлі видасться темнішою, ніж на чорному. Відомо багато ілюзій видимого руху: 1) рух автокінетичний — хаотичні переміщення об'єктивно нерухливого джерела світла, що спостерігається в повній темряві; 2) рух стробоскопічний — враження руху об'єкта при швидкім послідовнім пред'явленні двох нерухливих стимулів у близькій сусідстві; 3) рух індукований — вигаданий рух нерухливого об'єкта убік, протилежний руху зовнішнього тла. Існують ілюзії сприйняття незорової природи, настановні ілюзії. Трансформація образів об'єктивної дійсності відбувається під впливом цілісних утворів особистості: установок, значенневих утворів, картини світу. За зміною особливостей сприйняття ілюзій можна визначити глобальні характеристики і якості людини — її стан (утома, активність), характер і тип особистості, статус і самооцінку, патологічні зміни, схильність до впливу.

ІМПУЛЬСИВНІСТЬ — особливість поведінки людини (у стійких формах — риса характеру), що полягає в схильності діяти за першим спонуканням, під впливом зовнішніх обставин або емоцій. Імпульсивна людина не обмірковує свої вчинки, не зважає всі «за» і «проти», вона швидко й безпосередньо реагує й нерідко настільки ж швидко кається у своїх діях.

ІМПУНІТИВНІСТЬ — схильність приписувати відповідальність за невдачі.

ІНГІБІЦІЯ — процес і результат пригнічення, уповільнення або навіть припинення деяких реакцій, процесів, якоїсь діяльності або активності.

ІНГІБІЦІЯ СОЦІАЛЬНА — зниження (придушення), погіршення продуктивності діяльності, яка виконувалась індивідом, її швидкості і якості в присутності сторонніх людей або спостерігачів, реальних або уявних (без втручання в його дії), що виступають у ролі суперника або спостерігача за його діями.

ІНСАЙТ — раптове розуміння, «схоплювання» взаємин і структури проблемної ситуації, знаходження розв'язання завдання.

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ — захисний механізм, дія котрого проявляється в специфічному способі аналізу проблем, які стоять перед особистістю, що характеризується надмірним перебільшенням ролі розумового компонента при повному ігноруванні емоційних, афективних, почуттєвих складових аналізу. При функціонуванні механізму І. життєво важливі події й факти

стають об'єктом «спокійного й холоднокровного» розгляду й обговорення, що викликає здивування і нерозуміння оточуючих (наприклад, раковий хворий вираховує ймовірність виживання, мати детально й «байдуже» розповідає про загибель дитини). Однак І. не веде до повного подолання негативних переживань. Емоційний компонент, втрачаючи свій предметний зміст, «відщеплюючись» від події, що травмує особистість, залишається у свідомості у вигляді генералізованого почуття тривоги, занепокоєння, страху.

ІНТЕРАКЦІЯ — взаємодія, вплив один на одного.

ІНТЕРЕС — форма прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності й тим самим сприяє орієнтуванню, ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності. Суб'єктивно І. виявляється в емоційному тоні, який здобуває процес пізнання, в увазі до об'єкта І. Задоволення І. не веде до його вгасання, а викликає нові І., що відповідають більш високому рівню пізнавальної діяльності. І. у динаміці свого розвитку може перетворюватися в схильність як прояв потреби в здійсненні діяльності, що викликає І. Розрізняють безпосередній І., викликаний привабливістю об'єкта, і опосередкований І. до об'єкта як засобу досягнення мети діяльності. Стійкість І. виражається в тривалості його збереження і в його інтенсивності. Про стійкість І. свідчить подолання труднощів у здійсненні діяльності, яка сама по собі І. не викликає, але виконання якої є умовою здійснення діяльності, що цікавить людину.

ІНТРАПУНІТИВНІСТЬ — схильність постійно звинувачувати в усіх невдачах самого себе.

ІНТУЇЦІЯ — розумовий процес, що полягає в знаходженні вирішення завдання на основі орієнтирів пошуку, не зв'язаних логічно або недостатніх для одержання логічного висновку. Для І. характерна швидкість (іноді ментальність) формулювання гіпотез і ухвалення рішення, а також недостатня усвідомленість його логічних підстав. І. проявляється в умовах суб'єктивно й/або об'єктивно неповної інформації й органічно входить у властиву мисленню людини здатність екстраполяції (поповнення наявної й передбачення ще невідомої інформації).

ІОФОБІЯ — нав'язливий страх отрут, можливості випадкового отруєння.

ІПОХОНДРІЯ — стан надмірної уваги до свого здоров'я, страх перед невиліковними хворобами (наприклад, канцерофобія, кардіофобія й т.под.). При І. людина переоцінює вагу менш серйозного захворювання або переконана у тому, що вона страждає важкою недугою. Відповідно до ступеню виразності

проявів (від недовірливості до маревної переконаності) виділяють різні види І. (обсесивна, депресивна й маревна).

ІРИТАЦІЯ – порушення, хвилювання, подразнення.

ІСТЕРИКА – нервовий припадок, що виражається в несподіваних переходах від сміху до сліз і т.под.

ІСТЕРІЯ – патологічний стан психіки людини, що характеризується підвищеною сугестивністю, слабкістю свідомої регуляції поведінки. Для І. характерна невідповідність між глибиною переживань і яскравістю, гіпертрофованістю їх зовнішніх виражень: голосні лементи, плач, уявні непритомності, виразні жести із приводу незначних подій. Прагнення будь-що привернути до себе увагу, театральність і манірність поведінки, «гра в хвилювання» — типові прояви І.

ІХТІОФОБИЯ – нав'язливий страх риб.

Й

ЙЕРКСА-ДОДСОНА ЗАКОНИ – установлення залежності якості (продуктивності) діяльності, що виконується, від інтенсивності (рівня) мотивації. Перший Й-Д.З. стверджує, що при збільшенні інтенсивності мотивації якість діяльності змінюється за дзвоноподібною кривою: спочатку підвищується, потім, після переходу через точку найбільш високих показників успішності діяльності, поступово знижується. Рівень мотивації, при яким діяльність виконується максимально успішно, називається оптимумом мотивації. Згідно з другим Й-Д.З., чим складніша для суб'єкта діяльність, яка виконується, тим нижчий рівень мотивації, що є для неї оптимальним.

К

КАЕТОФОБИЯ – страх волосся.

КАЙНОФОБИЯ — нав'язливий страх нових об'єктів, ситуацій, знайомств.

КАЙРОФОБИЯ – нав'язливий страх нових ситуацій, пов'язаних зі зміною місця, появою незнайомих людей, обстановки, що вимагає підвищеної уваги, що пред'являє підвищені вимоги.

КАКОРАФІОФОБИЯ – нав'язливий страх поразки.

КАЛІГНЕФОБІЯ – нав'язливий страх гарних жінок.

КАНЦЕРОФОБІЯ – нав'язливий страх занедужати злоякісною пухлиною чи захворіти раком.

КАРДІОФОБІЯ – почуття нав'язливого страху, що стосується діяльності серця, нав'язливий страх інфаркту.

КАРНОФОБІЯ – нав'язливий страх м'яса.

КАТАГЕЛОФОБІЯ – нав'язливий страх бути осміяним.

КАТАКЛІЗМ – 1) руйнівна подія, явище; 2) переворот; 3) катастрофа.

КАТАЛЕПСІЯ – сноподібний стан, який характеризується зниженням чутливості до зовнішніх і внутрішніх стимулів, «восковою гнучкістю», що проявляється в мимовільному збереженні пози. К. може виникати в гіпнотичному сні, а також при деяких психічних захворюваннях (шизофренія, істерія й ін.).

КАТАРСИС – емоційне потрясіння, яке людина переживає під впливом вторинного переживання особистих патогенних і (або) стресогенних афектів, що стали джерелом психічної травми, і надалі адекватному відреагуванню, тобто звільненню від хвороботворних симптомів.

КАТАСТРОФА – велика аварія, яка тягне за собою людські жертви, збиток здоров'ю людей, руйнування або знищення об'єктів, матеріальних цінностей у значних розмірах, а також призводить до серйозного збитку природного середовища.

КАТАТОНІЯ — нервово-психічний розлад, що характеризується м'язовими спазмами, порушенням довільних рухів, або порушеннями, що проявляються в співі, танцях з вираженням захвату на обличчі, у різних несподіваних учинках і т.под.

КАТІСОФОБІЯ – нав'язливий страх сидіти.

КАТОПТРОФОБІЯ – нав'язливий страх дзеркал.

КАЯТТЯ — почуття провини, що виникає після здійснення злочину.

КЕНОФОБИЯ – нав'язливий страх великих незаповнених просторів, наприклад порожнього будинку або безлюдної площі.

КЕРАУНОФОБИЯ – нав'язливий страх грому й блискавки.

КЕРУВАННЯ В КРИЗОВІЙ СИТУАЦІЇ – діяльність керівного складу й органів керування силами МНС щодо забезпечення безпеки населення й ліквідації кризової ситуації, спрямована на безперервне добування, збір і аналіз даних про обстановку, прийняття рішень на проведення рятувальних операцій і робіт, доведення завдань до підлеглих сил, підготовку сил і безпосереднє керівництво ними, організацію й підтримку взаємодії, всебічне забезпечення заходів щодо ліквідації кризової ситуації.

КЕРУВАННЯ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – здійснення виконавчою владою й органами місцевого самоврядування всіх рівнів, спеціально уповноваженими на вирішення завдань у сфері захисту населення й територій від надзвичайної ситуації, завчасної підготовки системи й підсистем життєзабезпечення населення в надзвичайній ситуації до функціонування в надзвичайній ситуації, а також оперативне керування процесом життєзабезпечення населення в надзвичайній ситуації безпосередньо після появи загрози або факту виникнення джерела надзвичайної ситуації.

КЕРУВАННЯ ПРОЦЕСОМ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – діяльність органів керування відповідних рівнів влади щодо планування й реалізації заходів, спрямованих на зниження ризику виникнення природних надзвичайних ситуацій.

КЕРУВАННЯ ТЕХНОГЕННИМ І ПРИРОДНИМ РИЗИКОМ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – розробка й реалізація оптимальних програм діяльності органів представницької й виконавчої влади щодо зниження ризику, пом'якшення наслідків впливу джерел надзвичайної ситуації на населення, об'єкти економіки й природне середовище.

КІБЕРФОБИЯ – нав'язливий страх працювати за комп'ютером, страх комп'ютерів взагалі.

КІДНАП — викрадення людей, в тому числі дітей, з метою вимагання викупу.

КІНЕТОФОБИЯ – нав'язливий страх рухатися.

КІНОФОБИЯ – нав'язливий страх собак, страх заразитися від них сказом.

КІПРІДОФОБІЯ – нав'язливий страх заразитися венеричним захворюванням, нав'язливий страх повій.

КІФОФОБІЯ – страх сутулості.

КЛАКА — група людей, найнятих для створення успіху (гучними оплесками, оваціями) або провалу (свистом, лементом) артиста (артистів).

КЛАРИФІКАЦІЯ – просвітління, прояснення. Психоаналітичний термін, що позначає виникнення сильного почуття, внутрішньої впевненості в тому, що з усією багатозначністю або суперечливістю покінчено й людина твердо знає, що саме вона повинна робити далі.

КЛАСИФІКАЦІЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – систематизація різних видів надзвичайних ситуацій за якими-небудь ознаками: за характером джерела -природні, техногенні, військові, соціально-економічні й інші; за масштабами втрат і збитку – локальні, місцеві, територіальні, регіональні, федеральні й транскордонні.

КЛАУСТРОФОБІЯ – нав'язливий страх перед перебуванням у замкненому просторі, закритому приміщенні.

КЛЕПТОМАНІЯ – нав'язливе (патологічне, непереборне) прагнення до злодійства (без корисливої мети).

КЛЕПТОФОБІЯ – нав'язливий страх украсти.

КЛІЄНТ — людина, що звернулася за психологічною допомогою. Цей термін важливіший за термін «пацієнт», який підкреслює стан хвороби.

КЛІКА – 1) група людей, що прагнуть будь-якими засобами досягти корисливої, непорядної мети; 2) група однолітків чисельністю приблизно 3-9 чоловік, ізольована або в складі компанії.

КЛІМАКОФОБІЯ – нав'язливий страх ходьби сходами.

КЛІНІЧНА СМЕРТЬ – стан організму, при якому відсутні видимі ознаки життя (серцева діяльність і дихання), знижуються функції центральної нервової системи, але зберігаються обмінні процеси в тканинах.

КЛІНОФОБІЯ – страх засинання.

КОГНІТИВНИЙ ДИСОНАНС — переживання дискомфорту, що виникає через дії, що йдуть врозрід із власними переконаннями (атитюдами). Внутрішня проблема, внутрішньособистісний конфлікт може розв'язатися, якщо змінити переконання або інтерпретацію ситуації.

КОІНОФОБИЯ – нав'язливий страх заходити в приміщення, де зібралося багато людей.

КОЙМЕТРОФОБИЯ – нав'язливий страх цвинтарів.

КОЙНОНІФОБИЯ – нав'язливий страх кімнат взагалі.

КОМА — порушення діяльності свідомості, яке характеризується відсутністю реагування на зовнішні впливи, включаючи болючі подразники. При цьому зіниці розширені, реакція на світло не фіксується. Часто виникають патологічні рефлекси.

КОМПЕНСАЦІЯ — згідно із З. Фрейдом — реакція організму й психіки, що протидіє травматичним порушенням шляхом вилучення активної енергії з усіх психічних систем і створенням відповідного енергетичного заповнення навколо травмованих елементів. Згідно з А. Адлером — підвищений, компенсаторний розвиток фізичних, психічних і особистісних компонентів, що відшкодовує якийсь недолік, реальний або уявний. Надмірна компенсація переходить у надкомпенсацію. Та й інша виступають як механізми й засіб нейтралізації й подолання комплексу неповноцінності.

КОМУНІКАЦІЯ – Вербальна К. – цілеспрямований процес передачі за допомогою мови (мовного коду) якогось уявного змісту. Існує й **невербальна К.**, яка, з одного боку, може дублювати й підтримувати вербальну К., з ін. — забезпечувати нецілеспрямовану передачу психічного змісту (не тільки внутрішньовербального, але й образного, емоційного, мотиваційного).

КОНГРУЕНТНІСТЬ – справжність, відкритість, чесність. К. – це процес прийняття й усвідомлення людиною своїх власних реальних і актуальних відчуттів, переживань і проблем з їхнім наступним точним озвучуванням у мовленні й вираженням у поведінці способами, що не травмують ін. людей. К. – це такий динамічний стан, у якому людина найбільш вільна й автентична у якості самої себе, не відчуваючи при цьому потреби у використанні психологічних захистів, у тому, щоб пред'являти «фасад», приховати себе. К. спостерігається в тих випадках, коли наші внутрішні почуття й переживання точно відбиваються нашою свідомістю й точно виражаються в нашій поведінці, коли нас можна сприймати й бачити тими, хто ми є насправді.

КОНОТАЦІЯ – емоції й асоціації, які викликані тим або іншим словом.

КОНСУЛЬТУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНЕ — форма надання практичної психологічної допомоги у вигляді порад і рекомендацій — на базі попереднього вивчення проблем, що турбують клієнтів, а також вивчення самих клієнтів і їх взаємин з людьми, які їх оточують.

КОНТРАФОБІЯ – нав'язливе прагнення протистояти ситуації, що викликала страх, мета якого – знаходження можливості одержати певні, звичайно гострі, переживання, не відчуваючи при цьому страху.

КОНТРОЛЬ ДИХАННЯ – метод зняття емоційної напруги. Існують три основні типи дихання, що мають значення під час навчання довільній регуляції дихання: ключичне, грудне й діафрагмальне. Ключичне дихання є найбільш коротким і поверховим. Його можна визначити як легке підняття ключиць догори, що супроводжується невеликим розширенням грудної клітини на вдиху. Грудне дихання є більш глибоким диханням, тому що вдихається більша кількість повітря. Це тип дихання, що найчастіше зустрічається. Нарешті, діафрагмальне дихання є найглибшим, тому що спочатку наповнюються повітрям нижні відділи легенів. Специфічні механізми, що відповідають за зниження напруги при регуляції дихання, можуть різнитися залежно від конкретної методики, однак їх загальною терапевтичною дією є здатність діафрагмального дихання викликати тимчасовий трофотропний стан. Довільна регуляція дихання — найбільш гнучкий із усіх способів зняття надмірної напруги. Його можна використовувати в найрізноманітніших обставинах, викликаних як умовами навколишнього середовища, так і поведінковими факторами.

КОНТРСУГЕСТІЯ – здатність протистояти прямому впливу й зараженню чужими почуттями й думками, критично оцінюючи ті й ін. Знижена в назовпі й у стані гіпнозу.

КОНФАБУЛЯЦІЯ – неправильні спогади про вигадані або реальні (які не мали місця в зазначений людиною час) події, факти. Син. галюцинації спогаду. Інакше кажучи, К. – порушення пам'яті (за типом парамнезії), при якому пробіли в пам'яті заповнюються вигадками. Індивіди (перебуваючи в ясній свідомості) повідомляють про події, що не мали місця в період, про який іде мова. Подібні фальсифікації можуть бути іноді пояснені як захисний механізм, іноді – впливами. Спостерігаються при прогресуючих розладах пам'яті й деяких формах марення.

КОНФОРМНІСТЬ – 1) процес зміни атитюдів, думок, сприйняття, поведінки індивіда у бік згоди із групою у відповідь на реальний або уявлюваний груповий тиск у ситуаціях, коли немає прямої необхідності погоджуватися із групою. «Тиск» на індивіда звичайно виражається в самому факті маніфе-

стації консолідованої позиції ін. членів групи й необхідності після цього привселюдно виразити власну позицію; 2) властивість особистості, що виражається в схильності до К. у попередньому змісті.

КОПОФОБИЯ – нав'язливий страх перевтоми, втоми.

КОУЛРОФОБИЯ – нав'язливий страх клоунів.

КРЕМНОФОБИЯ – нав'язливий страх прірв.

КРИЗА – стан душевного розладу із критичним загостренням протиріч, негативних явищ і тенденцій, викликаний тривалою незадоволеністю собою й/або взаєминами із зовнішнім світом.

КРИЗОВА ІНТЕРВЕНЦІЯ – швидка медико-психологічна допомога особам, що перебувають у стані кризи.

КРИЗОВА ПСИХОЛОГІЯ – галузь прикладної психології, що вивчає закономірності етапів виходу індивіда із кризового стану.

КРИЗОВИЙ СТАН – психічний (психологічний) стан людини, що раптово пережила суб'єктивно значиму й важку психічну травму (внаслідок різкої зміни способу життя, внутрішньоособистісної картини світу) або та, що перебуває під загрозою виникнення психотравмуючої ситуації. Характеризується почуттям занепокоєння, тривоги різної інтенсивності; фіксацією на ситуації, яка психічно травмує; переживаннями власної неспроможності, безпорадності, безнадійності, песимістичною оцінкою власної особистості, актуальної ситуації й майбутнього; вираженими ускладненнями в плануванні діяльності. Є однією з основних і безпосередніх умов суїцидогенезу. Виділяють наступні стадії кризового стану (Амбрумова А. Г., Полєєв А. М., 1986): «психічного шоку»(період дезорганізації психічної діяльності тривалістю до трьох діб з моменту одержання психотравми); дезорганізації (період «проживання» психотравми тривалістю від доби до двох тижнів); демобілізації (період повного усвідомлення ситуації, що склалася, її безвихідності, неможливості заповнення втрати і т.під.), що часто служить тригером формування депресивних розладів тривалістю від декількох діб до декількох тижнів; адаптації («прийняття» ситуації, що виникла) – період раціоналізації психотравми, включення її (або її наслідків) у внутрішньоособистісну картину світу, а також вирішення ситуації, що психічно травмує, протягом декількох тижнів; відновлення (період нормалізації психічної діяльності тривалістю до декількох місяців). Найбільше суїцидонебезпечними є стадії дезорганізації й демобілізації.

КРИСТАЛОФОБИЯ – нав'язливий страх кришталю й скла, нав'язливий страх дотику до скляних предметів.

КРІОФОБИЯ – нав'язливий страх холоду, льоду й морозу.

КСАНТОФОБИЯ – нав'язливий страх жовтого кольору.

КСЕНОФОБИЯ – 1) нав'язливий страх перед незнайомими особами, страх порожніх кімнат (див. Нав'язливі стани); 2) негативне ставлення, зокрема недовіра й навіть ненависть до іноземців, іноземного, чужого.

КСЕРОФОБИЯ – нав'язливий страх посухи.

КСИРОФОБИЯ – нав'язливий страх бритви.

Л

ЛАЛІОФОБИЯ – страх говорити.

ЛАЛОФОБИЯ – страх говорити через виникнення заїкуватості.

ЛАТА – етноспецифічний термін, що означає синдром, який характеризується порушенням поведінки в екстремальних ситуаціях: вона розгортається за схемою повторення дій, фраз і жестів інших людей (ехолалія, ехопраксія), автоматичного виконання наказів, стереотипного повторення окремих фраз. Це відбувається на тлі різкого зростання збудження, що викликає появу галюцинацій.

ЛАТЕРОФОБИЯ – страх лежати на одному боці, частіше – на лівому (при кардіофобії).

ЛАХАНОФОБИЯ – страх овочів.

ЛЕВОФОБИЯ – страх усього, що знаходиться з лівого боку тіла.

ЛЕЙКОФОБИЯ – страх білого кольору.

ЛЕПРОФОБИЯ – нав'язливий страх прокази, заразитися лепрою (проказою).

ЛИХО – обстановка на певній території, яка склалася внаслідок аварії, небезпечного природного явища, природної або техногенної катастрофи, які мо-

жуть нанести або завдали значної шкоди навколишньому середовищу й населенню у фізичному, соціальному, економічному й культурному аспектах.

ЛІГРОФОБИЯ – нав'язливий страх голосного шуму.

ЛІГРОФОБИЯ – нав'язливий страх темних місць.

ЛІКВІДАЦІЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – аварійно-рятувальні й інші невідкладні роботи, які проводяться під час виникнення надзвичайних ситуацій і спрямовані на порятунок життя й збереження здоров'я людей, зниження розміру збитку навколишньому природному середовищу й матеріальних втрат, а також на локалізацію зон надзвичайних ситуацій, припинення дії характерних для них небезпечних факторів.

ЛІКВІДАЦІЯ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – проведення комплексу заходів, які включають аварійно-рятувальні й інші невідкладні роботи, які здійснюються у випадку виникнення надзвичайних ситуацій техногенного, природного й військового характеру і спрямовані на припинення дії небезпечних факторів, рятування життя й збереження здоров'я людей, а також на локалізацію зон надзвичайних ситуацій.

ЛІЛАПСОФОБИЯ – нав'язливий страх ураганів.

ЛІМНОФОБИЯ – нав'язливий страх озер.

ЛІТКАФОБИЯ – нав'язливий страх судових процесів.

ЛОГОФОБИЯ – нав'язливий страх порушення здатності експресивного мовлення, проголошення слів.

ЛОКАЛІЗАЦІЯ ДЖЕРЕЛА НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – дії, спрямовані на обмеження або запобігання можливості, подальшого поширення небезпечних природних явищ, аварій або небезпечних техногенних подій, інфекційних хвороб людей, сільськогосподарських тварин і рослин.

ЛОКАЛІЗАЦІЯ ЗОНИ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – комплекс завчасних і оперативних заходів, спрямованих на обмеження розширення території, на якій склалася надзвичайна ситуація.

ЛОКАЛЬНА (ПРИВАТНА) НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ – надзвичайна ситуація, у результаті якої постраждало не більше 10 людей, або порушені умови життєдіяльності не більше 100 людей, або матеріальний збиток ста-

новить не більше 1 тисячі мінімальних розмірів оплати праці на день виникнення надзвичайної ситуації й зона надзвичайної ситуації не виходить за межі території об'єкта виробничого або соціального призначення. Л.(П.)Н.С. ліквідується силами й засобами організації, підприємства, об'єкта.

ЛЮТРАФОБИЯ – нав'язливий страх видр.

М

МАКРОФОБИЯ – нав'язливий страх довго чекати.

МАЛЕВЗІОФОБИЯ – нав'язливий страх народжувати.

МАНІАКАЛЬНО-ДЕПРЕСИВНИЙ ПСИХОЗ — психічне захворювання (психоз) з розладами настрою, які періодично виникають, у вигляді нападів маніакальності, що змінюють один одного (порушення, невиправдана веселість) і депресії (пригніченість, невиправдана тужливість, загальмованість).

МАНІОФОБИЯ – нав'язливий страх психічно занедужати.

МАНІПУЛЯЦІЯ – вид психологічного впливу, митецьке виконання якого призводить до прихованого порушення в іншій людині намірів, що не збігаються з її актуально існуючими бажаннями.

МАНІЯ – 1) психічний розлад, що характеризується порушенням рухів, безладним мисленням, балакучістю; 2) патологічне прагнення, потяг, пристрасть (наприклад, графоманія); 3) синонім слова "марення" (наприклад, М. переслідування).

МАРАФОН – групове заняття, яке триває від декількох годин (більше 5-ти) до декількох днів, використовується для тренінгу професіоналів, психопрофілактики здорових пацієнтів і значно рідше – для психотерапії.

МАРЕННЯ – уявлення й висновки, які не відповідають реальності, у помилковості котрих патологічно переконаного в їхній правильності суб'єкта неможливо переконати. М. виступає симптомом багатьох психічних захворювань, при цьому його зміст може бути найрізноманітнішим: М. переслідування, отруєння, ревнощів, величі і т.д. Розрізняють М. двох видів: при першому порушується когнітивна сфера – людина підкріплює своє перекручене судження рядом суб'єктивних доказів, об'єднаних в «логічну» систему; при другому порушується й сенсорна сфера – М. хворого носить образний характер з перевагою мрій і фантазій. У деяких випадках М. супроводжується-

ся афективними проявами страху, тривоги, відчуттям неясної небезпеки (наприклад, параноїдне М. переслідування, під час якого хворий кожний жест і вчинок оточуючих тлумачить як «змову, подачу знаків» і т.д. і тому прагне втекти, зникнути та ін.). М. необхідно відрізнити від надцінних ідей, при яких та або інша реальна життєва проблема набуває у свідомості психічно здорового суб'єкта надмірно більшої (надцінної) значимості.

МАРШРУТИ ЕВАКУАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ – шляхи проходження на транспорті або пішим порядком населення, яке евакуювали, з місць, що перебувають під загрозою нападу супротивника, природних або техногенних надзвичайних ситуацій.

МАСОВА КОМУНІКАЦІЯ – систематичне поширення (за допомогою технічних засобів тиражування) спеціально підготовлених повідомлень, що мають соціальну значимість серед чисельно більших, анонімних аудиторій, з метою вплинути на установки, оцінки думок і поведінки людей. Комплекси технічних обладнань, що забезпечують швидку передачу й масове тиражування словесної, образної, музичної інформації (преса, радіо, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис), загалом називаються засобами М.К., або засобами масової інформації.

МАСОВЕ КРУЖІННЯ – заснований на емоційнім зараженні несвідомий процес передачі масових настроїв від індивіда до індивіда.

МАСОВИДНІ ЯВИЩА – оцінки й установки, що збігаються, прийняті стереотипи, і викликані зразки поведінки, пов'язані психічними станами людей, як результат комунікацій у більших групах. До М.Я. відносять різноманітні види поведінки юрби, масову істерію й масову паніку, чутки, моду, а також соціально-психологічні особливості народів, суспільні настрої, суспільну думку й т.под.

МАСТИГОФОБИЯ – нав'язливий страх бути побитим.

МЕГАЛОФОБИЯ – нав'язливий страх великих предметів.

МЕДИЦИНА КАТАСТРОФ – галузь медицини й служби охорони здоров'я, що вивчає медико-санітарні наслідки природних, техногенних і антропогенних аварій і катастроф, що розробляє принципи й організацію їх ліквідації, що організовує й безпосередньо бере участь у виконанні комплексу лікувально-евакуаційних, санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів, а також у забезпеченні медико-санітарним майном у районі надзвичайних ситуацій.

МЕЛАНОФОБИЯ – нав'язливий страх чорного кольору.

МЕЛАНХОЛІЯ — 1) хворобливий стан, що проявляється в пригнобленому настрої, сповільненості рухів і ускладненому плинні думок. Найважча форма постійної депресії; 2) застаріла назва депресії, походження якої стародавні греки пояснювали отруєнням « чорною жовчю».

МЕЛІСОФОБИЯ – нав'язливий страх бджіл і ос.

МЕЛОФОБИЯ – нав'язливий страх музики.

МЕНІНГІТОФОБИЯ – нав'язливий страх захворювань мозку.

МЕРИНТОФОБИЯ – нав'язливий страх опинитися зв'язаним.

МЕТАЛОФОБИЯ – нав'язливий страх металів і металевих предметів.

МЕТЕОРОФОБИЯ – нав'язливий страх метеорів, метеоритів.

МЕТИЛОФОБИЯ – нав'язливий страх алкоголю.

МЕТРОФОБИЯ – нав'язливий страх поезії.

МЕХАНІЗМ ІДЕНТИФІКАЦІЇ — забезпечує передачу «особистісного» досвіду непрямим чином — через особистий приклад, «зараження», наслідування. Характерна риса процесу ідентифікації — у тому, що він проходить, особливо спочатку, незалежно від свідомості дитини, а також не контролюється повною мірою батьками. На пізніх вікових стадіях надзвичайно розширюється коло осіб, з яких вибирається зразок-об'єкт ідентифікації. Серед таких можуть бути не тільки реальні люди, знайомі або незнайомі, але й літературні герої. Але звичайно раніше або пізніше приходить час, коли «зразок» втрачає привабливість і суб'єктивну значимість, і це природно: особистість сприйняла від зразка щось важливе й потрібне, але в неї — свій шлях.

МЕХАНОФОБИЯ – нав'язливий страх машин.

МІЗОФОБИЯ – страх забруднення, прагнення уникнути дотику до предметів, які оточують.

МІКОФОБИЯ – нав'язливий страх грибів.

МІКРОФОБИЯ – нав'язливий страх маленьких предметів.

МІРМЕКОФОБИЯ – нав'язливий страх мурах.

МІСТИФІКАЦІЯ — обдурювання, навмисне введення кого-небудь в оману.

МІСЦЕВА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ – надзвичайна ситуація, у результаті якої постраждало понад 10, але не більше 50 чол., або порушені умови життєдіяльності понад 100, але не більше 300 чол., або матеріальний збиток становить понад 1 тис., але не більше 5 тис. мінімальних розмірів оплати праці на день виникнення надзвичайної ситуації, і зона надзвичайної ситуації не виходить за межі населеного пункту, міста, району. Ліквідація місцевої надзвичайної ситуації організовується органами місцевого самоврядування й здійснюється, як правило, місцевими силами й засобами.

МІФОФОБИЯ – нав'язливий страх міфів і казок.

МНЕМОФОБИЯ – нав'язливий страх спогадів.

МОБІЛЬНА ОПЕРАТИВНА ГРУПА – особовий склад керівного органу, підрозділу, який здійснює чергування на мобільній техніці й забезпечений засобами зв'язку й сповіщення, технічними засобами, спеціальним одягом і спорядженням для здійснення організаційно-управлінських функцій щодо реагування на надзвичайні ситуації безпосередньо на місці їх виникнення, з урахуванням особливостей організації служби, установленими нормативними актами МНС.

МОБІЛЬНИЙ ЗАГІН – позаштатне формування, створене з метою виконання конкретних завдань з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, оснащене відповідними технічними засобами й здатне швидко пересуватися в район надзвичайної ситуації.

МОБІЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ПЕРШОЧЕРГОВОГО ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – сукупність автономних технічних засобів і запасів матеріальних ресурсів, які пристосовуються для самостійного пересування або транспортування в зони надзвичайних ситуацій на різних видах транспорту, призначених для постачання постраждалого населення першочерговими життєво важливими матеріальними засобами й/або комунально-побутовими послугами, предметами першої необхідності, а також медичним забезпеченням.

МОЛІЗМОФОБИЯ – нав'язливий страх заразитися інфекцією.

МОНОПАТОФОБИЯ – нав'язливий страх певної хвороби.

МОНОФОБИЯ – нав'язливий страх залишитися на самоті; єдиний вид страху, що не сполучається з іншими.

МОРАЛЬНА ШКОДА – шкода, яка заподіяна особистим немайновим правам суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, яка призвела або може привести до збитку, що має матеріальне вираження.

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА НАСЕЛЕННЯ – процес формування в населення психологічної стійкості до виникнення надзвичайних ситуацій, небезпечних для життя й здоров'я людини, що й спричиняють дезорганізуючий вплив на її психіку, а також психологічну готовність до виживання й активних дій у надзвичайних ситуаціях.

МОРГ – спеціальне приміщення при лікарнях, судово-медичних установах для зберігання, упізнання, розтину й видачі трупів для поховання.

МОТЕФОБИЯ – нав'язливий страх молі.

МОТОРОФОБИЯ – нав'язливий страх автомобілів.

МУЗИКОТЕРАПІЯ – психотерапевтичний метод, що використовує музику як лікувальний засіб. Виділяють 4 основних напрямки лікувальної дії М.: емоційне активування в ході вербальної психотерапії; розвиток навичок міжособистісного спілкування (комунікативних функцій і здатностей); регулюючий вплив на психовегетативні процеси; підвищення естетичних потреб.

МУЗОФОБИЯ – нав'язливий страх мишей.

Н

НАВЧАННЯ НАСЕЛЕННЯ ДІЯМ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – сукупність організаційних і навчально-методичних заходів щодо підвищення населенням теоретичних і практичних знань, знаходження й закріплення практичних навичок, необхідних для збереження життя й здоров'я людей в умовах надзвичайної ситуації, при захисті від небезпек, викликаних аваріями, катастрофами, стихійними лихами, епідеміями, епізоотіями або впливом сучасних засобів поразки, а також при участі в проведенні аварійно-рятувальних і інших невідкладних робіт у зонах надзвичайної ситуації.

НАВ'ЯЗЛИВІ СТАНИ – мимовільні тяжкі думки, що раптово з'являються у свідомості, уяві або спонукання до дії, що сприймаються людиною як далекі, емоційно-неприємні.

НАДЗВИЧАЙНА ЛІСОПОЖЕЖНА СИТУАЦІЯ – обстановка на певній території, що склалася в результаті виникнення джерела природної надзвичайної ситуації — лісової пожежі (лісових пожеж), яка може спричинити або спричинила людські жертви, збиток здоров'ю людей і/або природному середовищу, значні матеріальні втрати й порушення умов життєдіяльності людей.

НАДЗВИЧАЙНА ПОДІЯ – несподівана, непередбачена подія, яка спричинила знищення або пошкодження матеріальних об'єктів, загибель людей або інші тяжкі наслідки.

НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ – порушення нормальних умов життя й діяльності людей на об'єкті або території, викликане аварією, катастрофою, стихійним лихом або іншими факторами, які привели (можуть привести) до загибелі людей, тварин і рослин, значного матеріального збитку й (або) завдати шкоди навколишньому середовищу. Залежно від кількості постраждалих людей, розміру матеріального збитку й межі зон поширення вражаючих факторів надзвичайні ситуації підрозділяються на державні, регіональні, місцеві або об'єктні.

НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ НА АКВАТОРІЇ – стан, при якому в результаті виникнення джерела надзвичайної ситуації на акваторії порушуються нормальні умови життя й діяльності людей і мореплавання, виникає загроза їх життю й здоров'ю, наноситься збиток майну населення, морським (річковим) об'єктам, водній флорі й (або) фауні моря або внутрішньому водному басейну.

НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ – надзвичайні ситуації, пов'язані із протиправними діями терористичного й антиконституційного напрямку – збройні напади, силове утримання важливих об'єктів або реальна загроза здійснення таких акцій; збройні напади, захоплення й силове утримання атомних електростанцій або інших об'єктів атомної енергетики, або реальна загроза здійснення таких акцій; замах на життя керівників держави й народних депутатів України; напад, замах на життя членів екіпажу повітряного або морського (річкового) судна, викрадення (спроба викрадення), знищення (спроба знищення) таких суден; захоплення заручників із числа членів екіпажу або пасажирів, установлення вибухового обладнання в багатолюдних місцях, установах, організаціях, на підприємствах, у житловому секторі, на транспорті; зникнення або викрадення зброї й небезпечних речовин з об'єктів їх зберігання, використання, переробки під час їх транспортування; виявлення застарілих боєприпасів, аварії на арсеналах, складах боєприпасів і інших об'єктах військового приз-

начення з викиданням уламків, реактивних і звичайних снарядів, нещасні випадки з людьми й ін.

НАДЗВИЧАЙНИЙ СТАН – особливий правовий режим діяльності органів державної влади й керівництва, підприємств, установ і організацій, що вводить в країні або окремих її районах з метою захисту від зовнішньої або внутрішньої небезпеки, підтримки громадського порядку. Припускає обмеження прав громадян, юридичних осіб, а також покладання на них додаткових обов'язків.

НАДІЯ – емоційне переживання, що виникає під час очікування суб'єктом якоїсь бажаної події і відбиває ймовірність її реального здійснення. Н. формується внаслідок пізнання об'єктивних причин, від яких залежать очікувані події, або на основі суб'єктивного емоційного досвіду (переживань радості, неуспіху й т.под.), накопиченого в подібних ситуаціях у минулому. Пророкуючи можливий розвиток подій у обставинах, які склалися, Н. відіграє роль внутрішнього регулятора діяльності, що допомагає суб'єктові визначати її наслідки й доцільність. У випадку сильної мотивації Н. може зберегтися й за відсутності умов, що її обґрунтують.

НАКЛЕП – поширення свідомо неправдивих відомостей, що ганьблять честь і гідність іншої особи або підривають її репутацію.

НАПРУЖЕНІСТЬ ПСИХІЧНА – психічний стан, зумовлений передбаченням несприятливого для суб'єкта розвитку подій. Н.П. супроводжується відчуттям загального дискомфорту, тривоги, іноді страху, однак, на відміну від тривоги, містить у собі готовність опанувати ситуацією, діяти в ній певним чином. Ступінь Н.П. визначається багатьма факторами, найважливішими з яких є сила мотивації, значимість ситуації, наявність досвіду подібних переживань, ригідність (негнучкість) психічних функціональних структур, залучених у той або інший вид діяльності. Серед факторів, що породжують Н.П., найбільше значення мають фрустрації й конфлікти в сфері значимих відносин особистості і її соціального оточення. Коли Н.П. не може бути дозволена в реальній діяльності, вона активує механізми психологічного захисту. За характером впливу на ефективність діяльності виділяють стани операціональної і емоційної Н.П.

НАСИЛЬСТВО – фізичний або психічний вплив однієї людини на іншу, що порушує гарантоване Конституцією право громадян на особисту недоторканність. Фізичне Н. виражається в безпосередньому впливі на організм людини: побої, тілесні ушкодження, катування різними способами (у т.ч. із застосуванням яких-небудь предметів і речовин) і т.д. Психічне Н. полягає у впливі на психіку людини шляхом залякування, погроз (зокрема, погроз фі-

зичною розправою), щоб зломити волю потерпілого до опору. Н. може бути з обставинами, обтяжуючими відповідальність (при здійсненні злочину з особливою жорстокістю або знущанням над потерпілим), способом учинення злочину (наприклад, убивства, викрадення повітряного судна) або конститутивним (кваліфікуючим) ознакою складових злочину (наприклад, при згвалтуванні).

НАСТРІЙ – порівняно тривалий, стійкий психічний стани помірної або слабкої інтенсивності, що проявляється в якості позитивного або негативного емоційного тла психічного життя індивіда. На відміну від ситуативних емоцій і афектів, Н. є емоційною реакцією не на безпосередні наслідки тих або інших подій, а на їхнє значення для людини в контексті її загальних життєвих планів, інтересів і очікувань. Н., що сформувалися, у свою чергу, здатні впливати на безпосередні емоційні реакції із приводу подій, що відбуваються, змінюючи відповідно напрямок думок, сприйняття й поведінку людини. Залежно від ступеня усвідомленості причин, що викликали той або інший Н., він переживається або в якості нерозчленованого загального емоційного тла («піднятий», «подавлений» Н. і т.д.), або як чітко ідентифікований стан (нудьга, сум, туга, страх або, навпаки, захопленість, радість, захват і т.д.). Уміння контролювати свій Н., знаходити й засвоювати способи його свідомої корекції виступає важливим завданням виховання й самовиховання. Безпричинні коливання Н. можуть мати патологічне походження, зумовлюючись такими властивостями індивіда, як підвищена тривожність, нестійкість, емоційність і т.д.

НАСТРІЙ СУСПІЛЬНИЙ – стан почуттів і умів тих або інших соціальних груп у певний період часу. Н.С. являє собою не тільки саме масовидне явище соціальної психології, але й одну з найбільш значних сил, що спонукують людей до діяльності, що накладають відбиток на поведінку різних колективів, груп, шарів суспільства, а також класів, націй і навіть народів. Н.С. характеризується певною предметною спрямованістю (політичний, естетичний, релігійний настрої і т.д.), а також характером і рівнем емоційного запалу (апатія, депресія - підйом, ентузіазм). Поряд із глобальними проявами (масові настрої, настрої шарів, класів і народів) Н.С. може носити й локальний характер, проявляючись у соціально-психологічному кліматі мікросередовища.

НАТОВП – безструктурне скупчення людей, позбавлених ясно усвідомленої спільної мети, але пов'язаних між собою подібністю емоційного стану й загальним об'єктом уваги. Основними механізмами формування Н. і розвитку його специфічних якостей вважаються циркулярна реакція (наростаюче емоційне зараження), а також чутки. Виділяються чотири основні види Н.: 1) okazіональний Н., пов'язаний цікавістю до зненацька виниклої події

(наприклад, дорожня аварія і т.д.); 2) конвенціональний Н., пов'язаний інтересом до якої-небудь задалегідь оголошеної масової розваги (наприклад, деякі види спортивних змагань і т.д.) і готова, часто лише тимчасово, дотримуватися дифузійних норм поведінки; 3) експресивний Н., що спільно виражає загальне ставлення до якої-небудь події (радість, ентузіазм, збурювання, протест і т.д.), його крайньою формою є екстатичний Н., що досягає внаслідок взаємного, ритмічно наростаючого зараження стану загального екстазу (як на деяких масових релігійних ритуалах, карнавалах, концертах рок-музики і т.д.); 4) діючий Н., який, у свою чергу, включає наступні підвиди: а) агресивний Н., об'єднаний сліпою ненавистю до якогось об'єкта (побиття релігійних, політичних супротивників і т.д.); б) панічний Н., що стихійно рятується від реального або уявленого джерела небезпеки; в) корисливий Н., що вступає в неупорядкований безпосередній конфлікт за володіння якими-небудь цінностями (грошима, місцями в транспорті і т.д.); г) повстанський Н.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ЛАБОРАТОРІЯ ЕКСТРЕМАЛЬНОЇ Й КРИЗОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ – науковий підрозділ, який вирішує завдання проведення наукових досліджень в галузі екстремальної й кризової психології, а також проводить апробації й упровадження в діяльність служби психологічного забезпечення МНС України сучасних психотехнологій. Створена в 2006 році за наказом МНС України № 379 від 20 червня 2006 року.

НЕБЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ – стан, при якому створюється або є ймовірність загрози виникнення вражаючих факторів і впливів джерела надзвичайної ситуації на населення, сільськогосподарські тварини і рослини, об'єкти народного господарства й природне середовище в зоні надзвичайної ситуації.

НЕВІДКЛАДНІ РОБОТИ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ – аварійно-рятувальні й аварійно-відбудовні роботи, надання екстреної медичної допомоги, проведення санітарно-епідеміологічних заходів і охорона громадського порядку в зоні надзвичайної ситуації.

НЕВІДКЛАДНІ РОБОТИ ПІД ЧАС ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – діяльність, спрямована на всебічне забезпечення аварійно-рятувальних робіт, надання населенню, що постраждало у надзвичайних ситуаціях, медичної й інших видів допомоги, створення умов, мінімально необхідних для збереження життя й здоров'я людей, підтримки їх працездатності.

НЕВПІЗНАНИЙ ТРУП – у криміналістиці труп або його частини, які не можуть бути відразу ідентифіковані.

НЕВРАСТЕНІЯ — функціональне захворювання нервової системи, астєнія, що розвилася внаслідок тривалої розумової або емоційної перенапруги й фізіологічної шкоди (наприклад, обмеження або позбавлення сну) поряд з факторами, що травмують психіку.

НЕВРОЗИ – група найпоширеніших нервово-психічних розладів, психогенних за своєю природою, в основі яких лежить протиріччя між особистістю й значимими для неї сторонами дійсності, що супроводжується виникненням хворобливо-тяжких переживань невдачі, незадоволення потреб, не досяжності життєвої мети, непоправної втрати і т.д. При Н. на перший план виступають розлади емоційної сфери. Ускладнення з пошуком виходу з переживань спричиняє психічну й фізіологічну дезорганізацію особистості, формування симптомів Н. Психогенний характер Н. означає, що вони зумовлені дією переважно психологічних факторів (переживання невротичного конфлікту) і пов'язані з активізацією симптомів розладу в психотрамуючих ситуаціях. Клінічно виділяються три основні форми Н.: неврастенія, істерія, невроз нав'язливих станів. Основними симптомами Н, що виникають переважно при довгостроково діючих психотрамуючих факторах, є дратівлива слабкість (збудливість у комбінації з легкою виснаженістю), лабільність емоцій, нестійкий настрій, часто знижений. У деяких випадках з'являється тривога або страх, нетерплячість, розлади сну, різноманітні порушення вегетативної нервової системи.

НЕВРОТИЗМ – стан, що характеризується емоційною нестійкістю, тривогою, низькою самоповагою, вегетативними розладами. Н. не слід ототожнювати з неврозом, тому що невротичні симптоми можуть проявлятися й у здорової людини.

НЕГАЙНЕ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ – виконання дій органів державного управління щодо негайного одержання інформації про виникнення надзвичайної ситуації, своєчасне повідомлення населення, зацікавлених міністерств, відомств і організацій, уточнення й аналіз обстановки, прийняття рішень і організація дій сил і засобів щодо ліквідації надзвичайних ситуацій.

НЕГАТИВІЗМ – невмотивована поведінка суб'єкта, що проявляється в діях, навмисно протилежних вимогам і очікуванням інших індивідів або соціальних груп. Н. як ситуативна реакція або як особистісна риса (за винятком клінічних випадків безглузлого опору) зумовлений потребою суб'єкта в самоствердженні, у захисті свого «Я», а також є наслідком сформованого егої-

зму суб'єкта і його відчуження від потреб і інтересів інших людей. Психологічною основою Н. є установка суб'єкта на незгоду, заперечення певних вимог, форм спілкування, очікувань членів тієї або іншої соціальної групи, на протест стосовно даної групи й відкидання тієї або іншої особистості як такої, що усуває Н. як форму поведінки.

НЕКРОФОБИЯ – нав'язливий страх трупів і похоронного приладдя .

НЕНАВИСТЬ – стійке активне негативне почуття людини, спрямоване на явища, що суперечать її потребам, переконанням, цінностям. Н. здатна викликати не тільки відповідну оцінку свого предмета, але й активну діяльність, спрямовану проти нього. Формуванню Н. звичайно передують гостре невдоволення, яке викликане небажаним розвитком подій, або систематичне нагромадження слабких впливів джерела негативних переживань; предметом Н. у таких випадках стає реальна або уявлювана причина цих подій.

НЕОФАРМОФОБИЯ – нав'язливий страх нових ліків.

НЕОФОБИЯ – нав'язливий страх усього нового (зміни роботи, оточення).

НЕПРИРОДНА СМЕРТЬ – смерть у результаті вбивства, самогубства або нещасного випадку. Смерть, що настала після операції, розглядається як природна, якщо немає вказівок на навмисну помилку або на провинну медперсоналу.

НЕРВОВО-М'ЯЗОВА РЕЛАКСАЦІЯ – процес виконання індивідом ряду вправ, які можуть знизити нервову активність (нервова), і скорочувальна напруга поперечно-смугастої кістякової мускулатури (м'язова). Цей процес звичайно включає ізотонічні й/або ізометричні скорочення м'язів, що виконуються індивідом згідно з вихідними інструкціями психолога.

НЕСВІДОМЕ – 1) сукупність психічних процесів, актів і станів, зумовлених явищами дійсності, у впливі яких суб'єкт не віддає собі звіту; 2) форма психічного відбиття, у якій образ дійсності й ставлення до неї суб'єкта не виступають як предмет спеціальної рефлексії, становлячи нерозчленоване ціле. Н. відрізняється від свідомості тим, що реальність, яка ним відображається, зливається з переживаннями суб'єкта, його ставленнями до світу, тому в Н. неможливі довільний контроль дій, які здійснюються суб'єктом, і оцінка їх результатів. У Н. дійсність переживається суб'єктом через такі форми уподібнення, ототожнення себе з іншими людьми і явищами, як: безпосереднє емоційне відчуття, ідентифікація, емоційний вплив, об'єднання різних явищ в один ряд через співпричетність, а не через виявлення логічних про-

тиріч і відмінностей між об'єктами за тими чи іншими істотними ознаками. У Н. найчастіше минуле, сучасне й майбутнє співіснують, поєднуючись у якому-небудь одному психічному акті (наприклад, у сновидінні). Н. знаходить своє вираження в інтуїції, афектах, паніці, гіпнозі, сновидіннях, звичних діях, підпороговім сприйнятті, мимовільнім запам'ятовуванні і т.д., а також у прагненнях, почуттях і вчинках, причини яких не усвідомлюються особистістю. Виділяються чотири класи проявів Н.: надсвідомі явища; неусвідомлювані спонукачі; неусвідомлювані регулятори способів виконання діяльності; прояви субсенсорного сприйняття.

НЕУВАЖНІСТЬ – функціональне або органічне порушення здатності до зосередженої, цілеспрямованій діяльності. Іноді Н. виникає при напруженій розумовій роботі як результат однобічної зосередженості. У якості дефекту довільної уваги Н. може бути обумовлена різноманітними факторами: від стомлення й відсутності відповідної мотивації до тих або інших клінічних розладів, найчастіше пов'язаних з порушеннями мислення.

НЕФОФОБИЯ – нав'язливий страх хмар.

НІКТОГІЛОФОБИЯ – нав'язливий страх лісів, темних заростей.

НІКТОФОБИЯ – страх приходу ночі – через темряву, передчуття болісного безсоння, кошмарних сновидінь.

НОЗОКОМЕФОБИЯ – нав'язливий страх лікарень.

НОЗОФОБИЯ – нав'язливий страх занедужати якою-небудь хворобою.

НОМАТОФОБИЯ – нав'язливий страх імен.

НОНКОНФОРМІЗМ – прагнення будь-що суперечити думці більшості й діяти протилежним чином, не зважаючи ні на що. Н. – синонім поняття «негативізм», антонім конформності.

НОСТОФОБИЯ – нав'язливий страх вертатися додому.

НУКЛЕОМИТУФОБИЯ – нав'язливий страх ядерної зброї.

НУМЕРОФОБИЯ – нав'язливий страх чисел.

О

ОБ'ЄКТ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ – об'єкт, який згідно із законом вважається таким, на якому є реальна загроза виникнення аварії й/або надзвичайної ситуації техногенного й природного характеру.

ОБМАН – термін, який уживається як синонім поняття «неправда», «свідоме, навмисне введення в оману». Головне, що ріднить обман з неправдою, — це свідоме прагнення суб'єкта спотворити істину. Обман, неправду можна розглядати як складову частину псевдосвідчення. О. може бути виражений не тільки вербальними засобами, але й у вигляді здійснення тих або інших дій. Крім того, обман може бути виражений і у вигляді бездіяльності. Обман як псевдосвідчення можна розглядати як волевиявлення, спрямоване на свідоме створення неправильного уявлення про ті або інші обставини у інших осіб.

ОБСЕСІЯ (ананказм) – різновид нав'язливих станів, що проявляються в переживаннях і діях в певних ситуаціях (наприклад, нав'язливе миття рук; страх перед числом 3 (три), тому що в слові рак три букви; страх наступити на межу та ін.). Обсесія спостерігається в багатьох людей, для яких характерні скрупульозність, педантизм, схильність до формалізму — поряд із душевною інертністю, тривожною непевністю в собі.

ОГЛУШЕННЯ – порушення діяльності свідомості, що характеризується різким підвищенням порогу сприйняття для всіх зовнішніх впливів; при цьому сприйняття ускладнене, а дії загальмовані.

ОЙКОФОБИЯ – страх повернення додому, у родину після виписки із психіатричної лікарні.

ОКСИФОБИЯ – нав'язливий страх гострих предметів.

ОКТОФОБИЯ – нав'язливий страх числа 8 (вісім).

ОЛЬФАКТОФОБИЯ – нав'язливий страх запахів.

ОМБРОФОБИЯ – нав'язливий страх дощу.

ОНЕЙРОГМОФОБИЯ – нав'язливий страх нічної еякуляції.

ОНЕЙРОЇД — розлад свідомості, що характеризується вигадливою змішаністю фрагментів відбиття реального світу й рясно спливаючими у свідомості яскравими фантастичними уявленнями подібно тим, які бувають уві сні; характерний для шизофренії й інших гострих психозів.

ОНЕЙРОФОБИЯ – нав'язливий страх снів.

ОПЕРАТИВНЕ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ – здійснення взаємозалежних дій органів керівництва й повсякденного керування щодо негайного одержання інформації про факт виникнення надзвичайних ситуацій, своєчасне сповіщення населення й зацікавлених організацій, а також уточнення й аналіз обстановки, прийняття рішень і організації ліквідації надзвичайних ситуацій відповідними силами й засобами.

ОПОФОБИЯ – нав'язливий страх лікуватися в лікарів.

ОПОВІЩЕННЯ ПРО НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ - доведення сигналів і повідомлень органів управління про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, аварій, катастроф, епідемій, пожеж і т.под. до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – комплекс заходів щодо підготовки й проведення в зоні надзвичайної ситуації аварійно-рятувальних і інших невідкладних робіт, спрямованих на порятунок життя й збереження здоров'я, а також життєзабезпечення постраждалого населення.

ОРНІТОФОБИЯ – нав'язливий страх птахів.

ОСМОФОБИЯ – нав'язливий страх тілесних ушкоджень.

ОСТРАХ – стан очікування небезпеки і підготовки до неї.

ОФІДІОФОБИЯ – нав'язливий страх змій.

ОХЛОФОБИЯ – нав'язливий страх опинитися в юрбі.

ОХОРОНА ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – дії сил охорони громадського порядку в зоні надзвичайної ситуації щодо організації й регулювання руху всіх видів транспорту, охороні матеріальних цінностей незалежно від форм власності й особистого майна потерпілих, а також щодо забезпечення режиму надзвичайного стану, порядку в'їзду й виїзду громадян і транспортних засобів.

ОЦІНКА РИЗИКУ – ідентифікація небезпеки й можливих її джерел, дослідження механізму їх виникнення, оцінка ймовірності виникнення ідентифікованих небезпечних подій і їх наслідків.

ОЦІНКА РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – процедура визначення ймовірності (частоти) виникнення джерела надзвичайної ситуації, а також оцінки індивідуального й соціального ризику виникнення надзвичайної ситуації на конкретнім підприємстві (організації), території, населеному пункті.

ОЧИЩЕННЯ САНІТАРНОЇ ТЕРИТОРІЇ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – дії спеціальних підрозділів сил і засобів ліквідації надзвичайної ситуації щодо пошуку й збору предметів, що являють загрозу, і продуктів органічного й неорганічного походження, що утворювалися в результаті виникнення надзвичайної ситуації, і їх похованню в спеціально відведених для цього місцях, а також щодо знезаражування місць їх знаходження.

ОЧІКУВАННЯ — поняття, що виражає здатність передбачення суб'єктом майбутніх подій.

П

ПАНІКА — на відміну від паніки масової (як явища тривожного або явища масовидного), розглядається як явище індивідуальне, але подібне за проявами. Виражається в почуттях занепокоєння, страху, у хаотичних рухах і непередуманих діях. У патологічних випадках з'являється без реальних причин.

ПАНІКА МАСОВА — явище масовидне, один з видів поведінки юрби. Психологічно характеризується появою одночасно в багатьох людей, що перебувають у контакті, почуття занепокоєння, хаотичних рухів і непередуманих дій, станом масового страху перед реальною або уявленою небезпекою, який наростає в ході взаємного зараження й блокує здатність раціональної оцінки обстановки, мобілізації волі й організації спільної протидії. Група людей тим легше вироджується в панічну юрбу, чим менше зрозуміла або суб'єктивно значима загальна мета, чим нижче згуртованість групи й авторитет її лідерів. Виділяються: 1) соціально-ситуативні умови появи масової паніки, пов'язані із загальною обстановкою психічної напруженості, що викликає стан тривоги, очікування важких подій; 2) загальнопсихологічні умови — несподіванка, переляк, пов'язаний з браком відомостей про конкретне джерело небезпеки, часу її появи й способах протидії; 3) фізіологічні умови — втома, голод, сп'яніння та ін.

ПАРАМНЕЗІЯ — обмани пам'яті, «неправильні спогади». Найчастіше під П. розуміють розлади пам'яті, при яких те, що відбувається в цей момент, видається знайомим, уже пережитим колись. У виникненні П. у нормі важливу роль відіграють емоції й афекти, типовим є, зокрема, переоцінка впливу власної особистості на результат деяких подій, що мали місце в минуло-

му. У сучасній медичній психології встановлений зв'язок П. із прикордонними станами (стрес, гостре й хронічне стомлення), психастенією й іншими змінами функціонування центральної нервової системи.

ПАРОКСИЗМ — 1) загострення, посилення якого-небудь хворобливого процесу, що іноді має форму припадку, який є раптовим; 2) гостра форма переживання якої-небудь емоції (наприклад, розпачу, люті, жаху й т.п.).

ПАТОЛОГІЧНІ СУМНІВИ — неадекватні тяжко-тривожні переживання морально-етичного, іпохондричного (турбота про здоров'я) й іншого змісту, що не відповідають реальній і можливій неприємності або лиху. Наприклад, найменше неприємне відчуття в шлунку або невинні порушення шкірних покривів породжують у такого суб'єкта тривожні роздуми про можливу їхню злоякісність. Сприяють їм також самовразливість, схильність до аналізу й інші особливості характеру.

ПЕРЕЖИВАННЯ — 1) будь-який пережитий суб'єктом емоційно забарвлений стан і явище дійсності, безпосередньо представлені в його свідомості й виступають для нього як події його власного життя; 2) наявність прагнень, бажань і хотінь, що представляють в індивідуальній свідомості процес вибору суб'єктом мотивів і мети його діяльності й тим самим сприятливих усвідомленню ставлень особистості до подій, що відбуваються в його житті; 3) форма активності, що виникає при неможливості досягнення суб'єктом провідних мотивів його життя, втраті ідеалів і цінностей, що й проявляється в перетворенні його психологічного світу, спрямованого на переосмислення свого існування.

ПЕРЕЖИВАННЯ ВИТИСНУТЕ – вилучені зі свідомості переживання, комплекси, «защемлені афекти», які зі сфери несвідомого різноманітно впливають на життєдіяльність і поведінку; можуть ставати джерелами творчих прагнень, нервово-психічних захворювань та ін.

ПЕРЕЖИВАННЯ ПАТОГЕННЕ – переживання, що приносять страждання.

ПЕРЕКОНАНІСТЬ – особлива якість особистості, що визначає загальну спрямованість усієї її діяльності й ціннісних орієнтацій і виступає регулятором її свідомості й поведінки. П. виражається в суб'єктивнім ставленні особистості до своїх учинків і переконань, пов'язаних із глибокою й обґрунтованою впевненістю в істинності знань, принципів та ідеалів, якими вона керується. П. може ухвалювати перекручені форми, коли особистість некритично засвоює певні уявлення, догматично сприймає незаперечність яких-небудь принципів, будь-чийого авторитету.

ПЕРЕКОНАННЯ – 1) усвідомлена потреба особистості, що спонукує її діяти відповідно до своїх ціннісних орієнтацій. Зміст потреб, що виступають у формі переконань, відбиває певне розуміння природи й суспільства. Утворюючи впорядковану систему поглядів, сукупність переконань виступає як світогляд; 2) метод впливу на свідомість особистості через звертання до її власного критичного судження, що використовується у комунікації.

ПЕРЕЛЯК – стан у ситуації раптової, несподіваної небезпеки. Згідно з З. Фрейдом, переляк підкреслює дію небезпеки, коли не було готовності до страху.

ПЕРСЕВЕРАЦІЯ – циклічне повторення або наполегливе відтворення, часто всупереч свідомому наміру, якої-небудь дії, думки або переживання. Розрізняють П. у руховій, емоційній, сенсорно-перцептивній і інтелектуальній сферах. Тенденція до П. часто спостерігається в клініці локальних поразок мозку, при мовних, рухових і емоційних розладах; П. можливі також при відволіканні уваги або станах гострої перевтоми (див. Стомлення). Припускають, що в основі П. лежать процеси циклічного порушення нейронних структур, пов'язані із запізненням сигналу про припинення дії.

ПИЛЬНУВАННЯ (НЕСПАННЯ) (інакше – активний стан). У західній психології традиційно розглядається як стан активації всього організму, що дозволяє йому вловлювати, відбирати й інтерпретувати сигнали зовнішнього світу, запам'ятовувати деякі з них або ж реагувати на них адекватною чи неадекватною поведінкою – залежно від попереднього досвіду й навичок. Отже, це – стан, при яким можна пристосовуватися до зовнішньої дійсності. Він періодично змінюється сном, утворюючи цикл пильнування (неспанья) – сон.

ПОВЕДІНКА АГРЕСИВНА – специфічна форма дій людини, що характеризуються демонстрацією переваги в силі або застосуванням сили стосовно іншої людини або групи осіб, яким суб'єкт прагне завдати шкоди. П.А. може варіюватися за ступенем інтенсивності й формою прояву: від демонстрації ворожості і недобррозичливості – до словесних образ («вербальна агресія»), до застосування грубої фізичної сили («фізична агресія»).

ПОВЕДІНКОВИЙ ТРЕНІНГ – метою його є навчання умінням пристосовуватися, необхідним при зіткненні зі складними життєвими ситуаціями. Добір індивідів у групи нерідко здійснюється на основі подібних проблем і чітких завдань. Людина на певних життєвих етапах здобуває конкретні вміння, необхідні для подолання критичних ситуацій і для продовження розвитку. Групи П.Т. найбільш ефективні при навчанні такому важливому вмінню, як упевненість у собі. Різний життєвий досвід членів групи є сприятливим

грунтом для створення й відпрацьовування впевнених, невпевнених і агресивних відповідей, а також для забезпечення зворотного зв'язку.

ПОВТОРЕННЯ НАВ'ЯЗЛИВЕ — несвідома схильність до повторення в сьогодні раніше пережитих травматичних моментів і ситуацій.

ПОДИВ – це короткочасна реакція, що швидко проходить, на раптову, несподівану подію. Існуюча до того активність різко обривається. Вираз обличчя здобуває характерні риси: широко розкриті очі, підняті брови, наморщене чоло й напіввідкритий круглий рот. При крайньому ступені П., особливо при перелякові, спостерігаються моргання очима і постуральні реакції. Це одна з емоцій, що легко розізнається і є універсальною.

ПОМ'ЯКШЕННЯ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – комплекс заходів, проведених завчасно й у ході ліквідації надзвичайної ситуації з метою зниження масштабів і рівня впливу аварій і катастроф природного й техногенного характеру на людину, суспільство й природне середовище.

ПОСТУПЛИВІСТЬ – конформізм, при якому зовнішні дії хоча й відповідають соціальному тиску, однак присутня особиста незгода. Феномен «нога-в-дверях». Тенденція, відповідно до якої люди, спочатку погодилися на необтяжливе прохання, пізніше уступили більш серйозним вимогам. Феномен «рівні». Тенденція чоловіків і жінок вибирати у якості свого партнера того, хто є «рівним» за привабливістю й іншими рисами.

ПОТЕРПІЛИЙ – особа, якій адміністративним правопорушенням, злочинном, заподіяна моральна, фізична або майнова шкода.

ПОТЕРПІЛИЙ У НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ – людина, яка пережила нанесення матеріального й (або) морального збитку внаслідок надзвичайної ситуації.

ПОТЬМАРЕННЯ СВІДОМОСТІ СУТІНКОВЕ – порушення діяльності свідомості, що характеризується глибоким дезорієнтуванням у зовнішньому світі при відносному збереженні логічної послідовності дій. Супроводжується яскравими й застрашливими галюцинаціями. Виникають сильні ефекти страху, злості й туги; проявляється схильність до агресивних дій.

ПОХОВАННЯ ТРУПІВ – поховання трупів у землю. За діючими правилами допускається не раніше 48 годин після настання клінічної смерті. Менший термін допускається при безумовно встановленій смерті і явних ознаках посмертних змін трупа.

ПОЧУТТЯ – одна з основних форм переживання людиною свого ставлення до предметів і явищ дійсності, що відрізняється відносною стійкістю. На відміну від ситуативних емоцій і афектів, П. виділяють явища, що мають стабільну мотиваційну значимість. Предметами П. стають насамперед ті явища й умови, від яких залежить розвиток подій, які мають значення для особистості й тому сприймаються емоційно.

ПОЧУТТЯ ГУМОРУ – здатність помічати в явищах комічні сторони, емоційно відгукуючись на них. Нерозривно пов'язане з умінням виявляти протиріччя в оточенні – наприклад, зауважувати, а іноді й перебільшувати протилежність позитивних і негативних рис у якійсь людині, чиясь уявну значущість і невідповідну їй поведінку та ін. Стосовно об'єкта гумору, що начебто зазнає своєрідної емоційної критики, зберігається дружелюбність.

ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ – одне з психічних почуттів, що може бути поясненим як розбіжність між Я і Понад-Я. Згідно із З.Фрейдом, більша частина почуття провини в нормі буває несвідомою і являє собою топологічний різновид страху, який у більш пізній стадії повністю збігається зі страхом перед Понад-Я.

ПОШУКОВО-РЯТУВАЛЬНІ РОБОТИ – роботи, спрямовані на пошук, рятування й захист людей (у тому числі надання їм невідкладної медичної допомоги), які потребують залучення працівників, що мають спеціальну підготовку, засоби індивідуального захисту й оснащення.

ПРИДУШЕННЯ – своєрідний стан і процес, що характеризуються особливими психічними умовами, за яких частина душевних переживань сновидінь не може бути усвідомлена (Див. Витиснення).

ПРИХИЛЬНІСТЬ – почуття близькості, засноване на відданості, симпатії до кого-небудь або чого-небудь.

ПРОГРЕСУЮЧА М'ЯЗОВА РЕЛАКСАЦІЯ ДЖЕКОБСОНА – належить до групи поведінкових методик. Методика Джекобсона узгоджується з уявленнями про те, що м'язова релаксація є антифобічним фактором. У ході її виконання за допомогою концентрації уваги спочатку формується здатність уловлювати напругу в м'язах і почуття м'язового розслаблення; потім працює навичка оволодіння довільним розслабленням напружених м'язових груп.

ПРОЕКЦІЯ – 1). Процес і результат збагнення й породження значень, що полягає у свідомім або несвідомім перенесенні суб'єктом власних властивостей або станів на зовнішні об'єкти. Захисний механізм уперше розглянув З.

Фрейд. Полягає в приписуванні власних – звичайно витиснутих – спонукань і почуттів іншим людям. Несвідоме наділення інших людей власними почуттями, неусвідомлене приписування їм своїх, найчастіше «ганебних» неусвідомлених прагнень. Різняться кілька видів проекції: 1) проекція класична, або захисна; 2) проекція атрибутивна; 3) проекція аутистична. 2). Під проекцією нерідко розуміється не тільки засіб захисту психологічного, але й обумовленість процесів сприйняття пам'яттю всіх минулих сприйнятих. Згідно із Фрейдом, проекцією називаються два суттєво різні явища, що поєднуються неусвідомленими трансформаціями, яких зазнають вихідні потяги, – у свідомості ж виступає лише продукт цих трансформацій.

ПСЕВДОНЕВРОЗ (синдром неврозоподібний) – невротичні стани, що виникають при різних соматичних, органічних інфекційно-токсичних і подібних захворюваннях (див. Невроз).

ПСИХАСТЕНІЯ – хворобливий розлад психіки, що характеризується нерішучістю, боязкістю, схильністю до нав'язливих ідей.

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я – стан душевного благополуччя, який характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів, що й забезпечує адекватну умовам оточуючої дійсності регуляцію поведінки, діяльності. До основних критеріїв П.З. слід віднести: відповідність суб'єктивних образів відображеним об'єктам дійсності й характеру реакцій – зовнішнім подразникам, значенню життєвих подій; адекватному віковій рівню зрілості емоційно-вольової і пізнавальної сфер особистості; адаптивність у мікросоціальних відносинах; здатність керування поведінкою, розумного планування життєвої мети і підтримки активності в їхньому досягненні й ін. Визначення критеріїв П.З. належить до складних комплексних проблем філософії, соціології, психології, медицини.

ПСИХОГЕНІЇ – розлади психіки, що виникають під впливом психічних травм. П. виникають у зв'язку з миттєвою ситуацією, яка психотравмує, інтенсивно впливає, чи можуть бути результатом відносно слабшого, але тривалого травмування. У виникненні П. істотну роль відіграє певна готовність до «психічного зриву», що розвивається на тлі ослаблення організму після перенесеного захворювання, тривалої нервової напруги, специфічних особливостей нервової системи й особистісних рис. У клініці психічних хвороб П. поділяються на дві різні за своїми складовими групи: реактивні стани (психогенні або реактивні психози) і неврози. До П. належать ятрогенії — психогенні реакції, викликані неправильним, непродуманим ставленням лікаря до хворого.

ПСИХОДІАГНОСТИЧНЕ ОБСТЕЖЕННЯ - діяльність психолога, кінцевим результатом якої є діагноз психологічний. Виділяють три основні етапи П.О.: збір даних відповідно до завдання дослідження; переробка й інтерпретація отриманих даних; винесення рішень (діагноз або прогноз).

ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ МЕТОД – дослідницький метод психологічної науки. П.М. має певну специфіку стосовно традиційних дослідницьких методів психології, неекспериментального (описового) і експериментального. Основною особливістю П.М. є його вимірально-іспитова спрямованість, коли досягається кількісна (і якісна) оцінка досліджуваного явища. Це стає можливим у результаті виконання певних вимог. Одна з найважливіших вимог – стандартизація інструмента виміру, в основі якої лежить поняття норми, оскільки індивідуальна оцінка, напр. успішність виконання того або іншого завдання, може бути отримана тільки шляхом зіставлення з результатами інших обстежуваних. Не менш істотні для П.М. вимоги до надійності й валідності інструмента виміру, а також тверда регламентація процедури обстеження (точне дотримання інструкції, певні способи уявлення стимулюючого матеріалу, невтручання дослідника в діяльність обстежуваного й ін.). Завдання, що стоїть перед П.М., не обмежується кваліфікацією досліджуваного явища; обов'язковою є його інтерпретація (Див. Діагноз психологічний).

ПСИХОДІАГНОСТИЧНІ СИТУАЦІЇ – ситуації, у яких здійснюється спільна діяльність експериментатора й обстежуваного, метою якої є одержання яких-небудь даних про особистість за допомогою психологічних тестів.

ПСИХОЗ — глибокий розлад психіки, що проявляється в порушенні відображення реального світу, можливості його пізнання, зміні поведінки й ставлення до того, що оточує. Прояви П. різноманітні й можуть супроводжуватися маренням, потьмаренням свідомості, грубими порушеннями пам'яті, мислення, змінами емоційної сфери, безглуздими й безконтрольними вчинками та ін. Крім первинної поразки головного мозку П. можуть виникати внаслідок вторинної його поразки в результаті інфекцій, отруєнь, внутрішніх хвороб. П. також можуть бути наслідком конституціональної й спадкової схильності людини. Розвиток П. можливий після психічної травми. Вивчення й лікування П. входить в галузь так званої. «великої психіатрії». П. класифікуються за ознакою причини їх виникнення. Розрізняють інфекційні, травматичні, інтоксикаційні, що виникають при органічних поразках головного мозку, при внутрішніх захворюваннях, психогенні й ін. П.

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА – це стан захищеності психіки людини, який характеризується відсутністю небезпеки як для психіки, так і з боку психіки

людини. Вона включає сукупність спеціально-застосовуваних заходів, спрямованих на усунення такої небезпеки.

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ – це комплекс медико-психологічних заходів, спрямованих на відновлення, корекцію й компенсацію порушених психічних функцій, станів, особистісного й соціального статусу осіб, що постраждали в надзвичайній ситуації.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ТЕСТУВАННЯ – 1) процес обстеження за допомогою психологічного тесту (тестів); 2) напрямок досліджень, пов'язаних з розробкою й використанням тестів як інструментів виміру індивідуально-психологічних відмінностей.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ – запобігання або зменшення ступеня негативного психологічного впливу на населення й своєчасне надання ефективної психологічної допомоги. Психологічний захист забезпечується шляхом здійснення таких заходів: планування діяльності й використання існуючих сил і засобів підрозділів психологічного забезпечення спеціально вповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань цивільного захисту; своєчасне застосування психопрофілактичних методів; виявлення за допомогою психологічних і соціологічних методів факторів, які сприяють виникненню соціально-психологічної напруги; використання сучасних технологій психологічного впливу для нейтралізації негативного впливу на населення.

ПСИХОНЕВРОЗ — неврози, причина яких — чисто психічні фактори, на відміну від неврозів, що виникають від органічних причин.

Р

РАБДОФОБІЯ – нав'язливий страх фізичного або морального покарання.

РАДІОФОБІЯ – нав'язливий страх радіації.

РАДІСТЬ – стан великого душевного задоволення із приводу справджених бажань.

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ – захисний механізм, функцією якого є маскування, приховування від свідомості самого суб'єкта справжніх мотивів його дій, думок і почуттів для забезпечення стану внутрішнього комфорту, пов'язаного з бажанням зберегти почуття власної гідності, самоповагу, відповідність «образу ідеального Я», запобігти відчуттям провини або сорому. Р. спрямована на блокування усвідомлення тих мотивів, які виступають як соціально

неприйнятні або несхвалювані (наприклад, мають егоїстичну або інстинктивну природу), а також індивідуально небажані, внаслідок розбіжності з «Я-концепцією», життєвими планами й конкретною метою діяльності. У дорослої людини активне використання процесів Р. приводить до неадекватного контролю поведінки, відсутності правильного розуміння себе й навколишнього світу.

РАЦІОНАЛЬНЕ РОЗМІЩЕННЯ ВИРОБНИЧИХ СИЛ І НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ НА ТЕРИТОРІЇ – комплекс завчасно проведених заходів щодо розміщення потенційно небезпечних об'єктів економіки й населених пунктів на території регіону з урахуванням ризику виникнення на ній джерел природних і техногенних надзвичайних ситуацій.

РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – система медичних, психологічних і професійних заходів, спрямованих на попередження розвитку патологічних процесів, що призводять до втрати працездатності, на ефективне й раннє повернення учасників ліквідації надзвичайної ситуації до професійної діяльності. Розрізняють наступні види Р.: медична, психологічна, професійна, екстрена. *Медична реабілітація* – система медичних заходів, спрямованих на попередження зниження і втрати працездатності, швидке відновлення порушених функцій, профілактику ускладнень і рецидивів захворювань, раннє повернення до професійної діяльності. *Психологічна реабілітація* – заходи щодо своєчасної профілактики й лікування психічних порушень; формування в осіб, що брали участь у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, свідомої й активної участі в реабілітаційному процесі. *Професійна реабілітація* – комплекс заходів, спрямованих на відновлення професійних навичок або перенавчання учасників ліквідації НС, вирішення питань їх працевлаштування. *Екстрена реабілітація* – комплекс заходів щодо своєчасного попередження і швидкого відновлення порушених психосоматичних функцій, спрямованих на підтримку працездатності осіб, що брали участь у ліквідації надзвичайної ситуації, і профілактику в них різних захворювань.

РЕАГУВАННЯ ЕКСТРЕНЕ НА НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ – здійснення взаємозалежних дій органів керівництва й повсякденного керування силами МНС щодо негайного одержання інформації про факт виникнення надзвичайної ситуації, своєчасне сповіщення про це населення й зацікавлених організацій, а також уточнення й аналіз обстановки, прийняття рішень і організації дій сил і засобів ліквідації.

РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТЕХНОГЕННОГО Й ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ – скоординовані дії підрозділів єдиної державної системи щодо реалізації планів локалізації й ліквідації аварії

(катастрофи), уточнених в умовах конкретного виду й рівня надзвичайної ситуації техногенного й природного характеру, з метою надання невідкладної допомоги потерпілим, усунення загрози життю й здоров'ю людей, а також рятувальникам, якщо виникне необхідність.

РЕАГУВАННЯ ОПЕРАТИВНЕ НА НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ – здійснення в найкоротший термін взаємозалежних дій органів керівництва й повсякденного керування силами МНС щодо негайного одержання інформації про факт виникнення надзвичайної ситуації, своєчасне сповіщення населення й зацікавлених організацій, а також уточнення до аналізу обстановки, прийняття рішень і організації ліквідації надзвичайної ситуації відповідними силами й засобами.

РЕАКТИВНІ СТАНИ – особливі психічні стани (психогенії), у клінічній картині яких відбивається зміст психічної травми. Виділяють наступні види Р.С.: 1) реактивні депресії, коли в результаті психотравми людина перебуває в пригнобленому стані, що проявляється в загальмованості, збідненій міміці (людина малорухома, на запитання відповідає односкладово, невиразним голосом), думки її постійно зосереджені на тому, що відбулося і що патологічно переживається; 2) афективно-шокові реакції, що виникають звичайно у відповідь на які-небудь масові катастрофи, аварії, що й проявляються у звуженні свідомості, паніці, безладній руховій активності або, навпаки, повній загальмованості (психогенний ступор). В осіб психопатичного складу у відповідь на хворобу або важку психотравму можуть розвиватися реактивні психози у формі реактивного марення, сутінкового стану свідомості та ін.

РЕАЛІСТИЧНА ТРИВОГА — емоційна відповідь, викликана загрозою або сприйняттям реальних небезпек у зовнішньому оточенні.

РЕГРЕСІЯ — 1) захисний механізм, який полягає в тому, що індивідуум відступає на більш ранню стадію розвитку, більш безпечну й приємну; 2) деякий рух назад у явищах сновидінь, неврозу та ін. Згідно з З. Фрейдом, виділяють два типи регресії: повернення до об'єктів інцестуозного характеру, які першими були захоплені лібідо; повернення загальної психосексуальної організації до пройдених шаблів розвитку. Обидва види зустрічаються при неврозах перенесення.

РЕГРЕСІЯ ПОВЕДІНКИ – форма психологічного захисту, що полягає в поверненні до ранніх, пов'язаних з дитинством типів поведінки, переході на попередні рівні психічного розвитку й актуалізації успішних у минулому способів реагування. Р.П. проявляється в стресогенних ситуаціях, адекватна поведінка в яких виявляється неможливою для індивіда в силу їх високої значимості, новизни, складності або психофізіологічного стану самого індивіда (утома, хвороба, регресія віку в гіпнозі).

РЕЗЕРВ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – запаси матеріальних засобів, що завчасно накопичуються для життєзабезпечення населення в надзвичайній ситуації.

РЕЗЕРВ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – запаси матеріальних засобів, що завчасно накопичуються для забезпечення ліквідації надзвичайної ситуації.

РЕКТОФОБИЯ – страх не мати фізіологічного випорожнення.

РЕЛАКСАЦІЯ – довільний стан спокою, розслабленості, що виникає внаслідок зняття напруги після сильних переживань або фізичних зусиль. Буває мимовільною (розслабленість перед сном) і довільною, викликаною шляхом прийняття спокійної пози, уявлення станів, що звичайно відповідають спокою, розслаблення м'язів, залучених у різні види активності.

РЕСТАВРАЦІЯ ТРУПА – у криміналістиці надання трупу прижиттєвого вигляду для можливості впізнання. Проводиться звичайно при виявленні трупів невідомих осіб, спотвореної голови, розчленованого трупа й трупів, спотворених до невпізнанності в результаті аварій або інших нещасних випадків.

РЕТРОФЛЕКСІЯ – один з основних захисних механізмів, що виділяють у гештальт-терапії поряд з інтродекцією, проекцією й злиттям. Буквальне слово «Р.» означає «погляд поза собою». Зміст цього механізму полягає в тому, що людина замість активної зміни середовища й обставин направляє енергію на зміну самої себе. При Р. людина робить для себе те, що вона прагнула б зробити для іншого, або те, що вона прагнула б одержати від іншого. При цьому відбувається поділ себе на об'єкт, який зазнає зміни, і суб'єкт, який, власне, змінює. Виникнення Р. пов'язується, зокрема, з недостатньою увагою оточуючих до дитини, у результаті чого в неї формується інтродективне переконання: «Ніхто не здатен подбати про мене. Отже, я повинна зробити це сама». Точно так само відбувається «розворот» на себе негативних емоцій, що випробовуються на оточуючих. Р. може виконувати функцію твердої самокорекції, однак при частому повторенні цей механізм перетворюється в лещата, що сковують людину в статичному стані, коли вона виявляється не здатною вплинути на зовнішній світ, зосереджуючи всю свою енергію на самій собі.

РЕФЛЕКСІЯ – процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів. Р. – це не просте знання або розуміння суб'єктом самого себе, але й з'ясування того, як інші знають і розуміють «рефлектуючого», його особис-

тісні особливості, емоційні реакції й когнітивні (пов'язані з пізнанням) уявлення. Р – це процес подвоєного, дзеркального взаємовідображення суб'єктами один одного, змістом якого виступає відтворення особливостей один одного. Для більш глибокого розуміння Р. її необхідно розглядати не як дію, а на більш складно організованих реальних соціальних групах, об'єднаних значимою спільною діяльністю.

РИЗИК – ситуативна характеристика діяльності, що полягає в невизначеності її результату й можливих несприятливих наслідках у випадку неуспіху. У психології терміну «Р.» відповідають три основні взаємозалежні значення: 1) Р. як захід очікуваного неблагополуччя при неуспіху в діяльності, обумовлений комбінацією ймовірності неуспіху й ступенем несприятливих наслідків у цьому випадку; 2) Р. як дія, що загрожує суб'єктові втратою (програшем, травмою, збитком). Експериментально різняться Р. мотивований, розрахований на ситуативні переваги в діяльності, і невмотивований. Крім того, виходячи зі співвідношення очікуваного виграшу й очікуваного програшу при реалізації відповідної дії, виділяють виправданий і не виправданий Р.; 3) Р. як ситуація вибору між двома можливими варіантами дії: менш привабливим, однак більш надійним, і більш привабливим, але менш надійним (результат якого проблематичний і пов'язаний з можливими несприятливими наслідками).

РИЗИК ВИНИКНЕННЯ ДЖЕРЕЛ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – ймовірність (частота) виникнення протягом певного часу джерела надзвичайної ситуації з фіксованими параметрами вражаючого фактора.

РИЗИК ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – ймовірність або частота виникнення джерела надзвичайної ситуації, зумовлена відповідними показниками ризику. Виділяються три види ризику виникнення надзвичайної ситуації: ризик індивідуальний, ризик природний і ризик соціальний.

РИПОФОБИЯ – нав'язливий страх забруднитися; страх бруду, нечистот.

РИТИФОБИЯ – нав'язливий страх зморшок.

РИТУАЛЬНІ ПОСЛУГИ – послуги, пов'язані з похованням громадян, у т.ч. організація похорону, бальзамування, санітарна й косметична обробка трупів; поховання й перепоховання; послуги крематоріїв; догляд за могилою; виготовлення трун.

РІШЕННЯ – формування розумових операцій, що знижують вихідну невизначеність проблемної ситуації. У процесі Р. виділяють стадії пошуку, прийняття й реалізації Р. Конкретизація поняття Р. залежить від рівня дослі-

дження (системний, функціональний, особистісний, діяльний), галузі дослідження (пізнавальне, творче, оперативне, управлінське Р.), психологічних механізмів Р. (вольове, інтелектуальне, емоційне, імовірнісне Р. і ін.).

РІШУЧІСТЬ – здатність самостійно ухвалювати відповідальні рішення й неухильно реалізовувати їх у діяльності. Особливо яскраво проявляється в складних ситуаціях, коли вчинок пов'язаний з відомим ризиком і необхідністю вибору з декількох альтернатив. Рішучість — це також здатність сміливо брати на себе відповідальність за ухвалене рішення, своєчасність дії, уміння швидко його виконувати або затримувати. Моральна оцінка рішучих учинків залежить від їхнього конкретного соціального змісту.

РОЗВІДКА В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – збір і передача органам повсякденного керування й силам МНС достовірних даних про обстановку в зоні надзвичайної ситуації, необхідних для ефективного проведення організації і невідкладних робіт.

РОЗРЯДКА (розрядка напруги) – процес і механізм відновлення психічної рівноваги, що забезпечує зниження рівня внутрішньої психічної напруженості через зовнішнє реагування. Може реалізуватися, наприклад, через сміх, плач, лайку, рухи, сновидіння, невротичні симптоми та ін.

РОЗУМІННЯ – 1) здатність опанувати зміст і значення чого-небудь і досягти завдяки цьому результату; 2) специфічний стан свідомості, який викликається зовнішніми або внутрішніми впливами, фіксується суб'єктом як впевненість в адекватності відтворених уявлень і змістові впливів. Без Р. як особливого стану суб'єкта неможливе продовження спілкування, координація дій і будь-які інші осмислення дії і впливу. Для Р. характерне відчуття ясності внутрішнього зв'язку, організованості розглянутих явищ. Це може бути логічна впорядкованість, ясне «бачення» причинно-наслідкових зв'язків, коли факти, що раніше механічно перелічувалися, поєднуються в єдину логічну систему. Можливе ясне відчуття суб'єктом єдності й осмисленості явищ без урахування їх логічного каркаса. У цьому випадку явище виступає як таке, що спрямоване на деяку мету, порівняну із метою даного суб'єкта: людина розуміє поведінку іншої людини, її думки, мотиви і т.д.; подібним же чином можливе й Р. соціо-культурних, у тому числі історичних, подій, писемних пам'яток; на цій же основі може відбуватися Р. поведінки тварин і явищ природи, пов'язане з їх антропоморфізацією, приписуванням їм аналогій з поведінкою людей. Можливе, нарешті, Р. на основі співпереживання, ідентифікації (Р. емоцій іншої людини; нероздільне «Р. людини»; Р. етичних і естетичних явищ і т.д.). До психологічних механізмів Р. людини належать ідентифікація, проекція, соціальна перцепція, емпатія, інсайт, інтуїція, каузальна атрибуція (Див. Атрибуція каузальна).

РУХОВА ТЕРАПІЯ – вихідною теоретичною передумовою Р.Т. є теза про те, що рух тіла є основою всіх життєвих проявів, включаючи когнітивні й емоційні. Можна виділити три основні форми Р.Т. До функціональних методів належать лікувальна гімнастика, фізіотерапія, дихальна терапія, методи релаксації, масаж і хореотерапія. Функціональні методи мають за мету стимуляцію й оптимізацію психофізичних функцій — сприйняття схеми тіла, ставлення до нього, чутливості, експресивності й здатності до м'язової релаксації. Цей метод є однією з модифікацій психоаналітичної психотерапії.

РЯТУВАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ – сукупність погоджених і взаємозалежних за метою, місцем і часом дій, проведених щодо пошуку й рятування людей, надання ураженим першої медичної допомоги і їх евакуація із зони надзвичайної ситуації.

РЯТУВАЛЬНИК – громадянин, підготовлений і атестований для проведення аварійно-рятувальних робіт.

РЯТУВАЛЬНІ РОБОТИ – система заходів, які здійснюються спеціальними підрозділами й спрямовані на порятунок людей, матеріальних і культурних цінностей, захист природного середовища в зоні надзвичайної ситуації, локалізацію надзвичайної ситуації й придушення або доведення до мінімально можливого рівня небезпечних впливів, що загрожують життю й здоров'ю людей. Р.Р. включають: розвідку зони надзвичайної ситуації, пошук і деблокування потерпілих, надання їм першої медичної допомоги, евакуацію із зони зараження та їх життєзабезпечення.

С

САМОАНАЛІЗ – аналіз індивідом власних суджень, переживань, потреб і вчинків. Поняття С. значною мірою зосереджує увагу на процесуальному аспекті власної психіки, відрізняється цілеспрямованістю й довільністю процесу цього аналізу.

САМОВЛАДАННЯ – здатність людини здійснювати діяльність у дезорганізуючих її ситуаціях, що впливають на емоційну сферу. У С. проявляється свідомо-вольова організація психічних процесів, що регулюють цю діяльність. С. – показник емоційної й соціальної зрілості особистості.

САМОГУБСТВО – навмисне позбавлення себе життя (Див. Суїцид).

САМОДОПОМОГА – перша медична допомога, яка надається на місці події постраждалим самому собі.

САМОКОНТРОЛЬ — усвідомлення й оцінка суб'єктом власних дій, психічних процесів і станів. Формування довільної саморегуляції припускає можливість людини усвідомлювати й контролювати ситуацію, процес. С. припускає наявність еталона й можливості одержання відомостей про контрольовані дії й стани. Вольова регуляція заснована на самоконтролі як компонент саморегуляції; але й С. може бути об'єктом вольової регуляції, наприклад у стресових ситуаціях.

САМОНАВІЯННЯ (аутосугестія) – процес впливу, адресований самому собі, при якому суб'єкт і об'єкт впливу збігаються. С. приводить до підвищення рівня саморегуляції, що дозволяє суб'єктові викликати в собі ті або інші відчуття, сприйняття, керувати процесами уваги, пам'яті, емоційними й соматичними реакціями. Довільне С. досягається за допомогою вербальних (словесних) самоінструкцій або уявного відтворення певних ситуацій, пов'язаних з необхідною зміною психічного або фізичного стану. Ефективному довільному С. сприяють психічна релаксація, багата уява. Мимовільне С. характеризується некритичним ставленням суб'єкта до власних ідей, концепцій, оцінок, відсутністю сумнівів у їхній правильності й вірогідності, зниженням контролюючих функцій свідомості. Наслідком цього іноді є ригідність (відсутність гнучкості) психічної діяльності. С. може проявлятися в порушеннях функціонування різних систем організму в результаті суб'єктивного очікування певного розладу й упевненості, що він обов'язково настане або вже настав.

САМОПОЧУТТЯ – відчуття фізіологічної й психологічної комфортності внутрішнього стану. Може бути презентовано у вигляді: 1) деякої узагальнюючої характеристики – С. гарне, погане, бадьорість, нездужання та ін.; 2) локалізованих стосовно певних органів, систем і функцій переживань – відчуття дискомфорту в різних частинах тіла, складнощі виконання певних моторних і когнітивних актів та ін. Характерні симптоми змін С. чітко проявляються при різних станах індивіда – наприклад, стомленні, напруженості, стресі. Цим обумовлене традиційне використання симптоматики самопочуття як основної групи ознак у суб'єктивних методиках оцінки психічного стану.

САМОТНІСТЬ – один із психогенних факторів, що впливають на емоційний стан людини, яка перебуває в незвичних умовах ізоляції від інших людей. При потраплянні людей в умови самотності, зумовлені експериментальною, географічною, соціальною або тюремною ізоляцією, усі безпосередні, «живі» зв'язки з іншими людьми перериваються, і це викликає появу гострих емоційних реакцій. У ряді випадків виникає психологічний шок, що характеризується тривожністю, депресією, супроводжується вираженими вегетативними реакціями. У силу тривалості перебування в умовах самотності актуалізується потреба в спілкуванні. У відповідь на неможливість її задоволення люди

персоніфікують предмети, тварин (від павуків до коней), створюють уявлених партнерів (іноді – у формі яскравих ейдетичних образів, спроектованих у сні), розмовляють із ними вголос. Ці екстеріоризаційні реакції оцінюються як захисні (компенсаторні) і розглядаються в межах психологічної норми. Також з'являються домінуючі ідеї й відзначаються випадки, коли випробувані плутають сновидіння з реальністю (реалізовані сновидіння). У силу збільшення тривалості жорстких умов самотності, на етапі глибоких психічних змін з'являються ідеї надцінні, ідеї відносин, деперсоналізаційні переживання (роздвоєння особистості) і галюцинації реактивні.

САНІТАРНЕ ОЧИЩЕННЯ ТЕРИТОРІЇ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – дії спеціальних підрозділів сил і засобів ліквідації надзвичайної ситуації щодо пошуку й збору предметів, що є небезпечними, і продуктів органічного й неорганічного походження, що утворювалися в результаті виникнення надзвичайної ситуації, і їх похованню в спеціально відведених для цього місцях, а також щодо знезаражування місць їх знаходження.

САНІТАРНІ ВТРАТИ – уражені (що залишилися живі) і ті, що захворіли в результаті надзвичайної ситуації.

САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ – комплекс заходів, проведених у зоні (районі) надзвичайної ситуації з метою збереження здоров'я населення й особового складу, що брало участь у ліквідації надзвичайної ситуації, шляхом: медичного контролю за станом їх здоров'я; санітарного нагляду за умовами розміщення (поза місцями постійного проживання), харчуванням, водопостачанням, санітарним станом території, видаленням нечистот, похованням трупів загиблих людей і тварин; оцінки санітарно-гігієнічного стану зони (району) надзвичайної ситуації; прогнозування впливу несприятливих факторів на стан здоров'я населення й особового складу, що бере участь у ліквідації надзвичайної ситуації, і розробки пропозицій щодо поліпшенню цього впливу; гігієнічного виховання.

САНІТАРНО-ПРОТИЕПІДЕМІЧНЕ (ПРОТИЕПІДЕМІЧНЕ) ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – комплекс організаційних, правових, медичних і протиепідемічних заходів, спрямованих на попередження виникнення й ліквідацію інфекційних захворювань, а також дотримання санітарних правил і норм при різкій погіршенні санітарно-епідеміологічного стану в зоні надзвичайної ситуації. Включає: заходи щодо попередження виникнення інфекційних захворювань у зоні надзвичайної ситуації; активне раннє виявлення, ізоляцію інфекційних хворих і їх евакуацію в інфекційні лікарні; виявлення осіб із хронічними формами інфекційних захворювань і бактеріоносіїв; дотримання протиепідемічного режиму на етапах медичної евакуації; виявлення осіб, що набули ризику зараження, і

організацію за ними спостереження; ізоляційно-обмежувальні заходи; дезінфекцію, дезінсекцію, дератизацію; специфічну й екстрену профілактику; санітарно-просвітницьку роботу.

САНТИМЕНТ — зайва чутливість, що проявляється в словах, учинках.

САТАНОФОБИЯ – нав'язливий страх сатани.

СВІТМЕКОФОБИЯ – нав'язливий страх мурів.

СЕЛАФОБИЯ – нав'язливий страх спалахів світла.

СЕЛАХОФОБИЯ – нав'язливий страх акул.

СЕЛЕНОФОБИЯ – нав'язливий страх Місяця.

СЕНЗИТИВНІСТЬ – характерологічна особливість людини, що проявляється в підвищеній чутливості до подій, які відбуваються з нею, звичайно супроводжується підвищеною тривожністю, страхом нових ситуацій, людей, усякого роду випробувань і т.под. Сензитивним людям властиві сором'язливість, вразливість, схильність до тривалого переживання минулих або майбутніх подій, почуття власної недостатності, тенденція до розвитку підвищеної моральної вимогливості до себе. З віком С. може згладжуватися, зокрема внаслідок формування в процесі виховання й самовиховання вміння справлятися із ситуаціями тривоги, що викликають тривогу.

СЕПЛОФОБИЯ – нав'язливий страх гниття й розпаду.

СИГНАЛ СПОВІЩЕННЯ ПРО НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ – повідомлення, що передали в системі сповіщення сил надзвичайної ситуації на певній території або на об'єкті народного господарства, що є попередженням про виникнення надзвичайної ситуації й командою для проведення заходів або дій органів повсякденного керування, сил і засобів ліквідації надзвичайної ситуації, а також для використання населенням засобів і способів захисту від вражаючих факторів і впливів джерела надзвичайної ситуації або для негайного включення населенням радіотехнічних засобів масової інформації.

СИДЕРОДРОМОФОБИЯ – нав'язлива боязнь наростаючої швидкості при їзді залізницею.

СИЛИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – підрозділи й формування, що здійснюють надання населенню різних видів життєзабезпечення в зонах надзвичайної ситуації.

СИЛИ І ЗАСОБИ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – сили й засоби територіальних, функціональних і галузевих підсистем, призначені для проведення аварійно-рятувальних, аварійно-відбудовних та інших робіт у зонах надзвичайної ситуації й вогнищах поразки.

СИЛИ СЛУЖБИ ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – медичні формування різного призначення, що створюються для дій у зонах надзвичайної ситуації на клінічних базах, станціях швидкої допомоги, екстреної й планово-консультативної медичної допомоги, у лікувально-профілактичних, санітарно-епідеміологічних і інших установах охорони здоров'я.

СИМБОЛОФОБИЯ – нав'язливий страх предметів, подій, явищ, сновидінь, які носять особливий, прихований зміст і сприймаються як знак несприятливих ознак.

СИМЕТРОФОБИЯ – нав'язливий страх перед симетрією.

СИМУЛЯЦІЯ – поведінка, спрямована на імітацію хвороби або її окремих симптомів з метою ввести в оману. Мотивами С. можуть бути: досягнення певних пільг, відхилення від обов'язків, прагнення звернути на себе увагу, потреба в допомозі, опіці і т.д. Особистісний зміст, мета С. можуть бути як усвідомленими, так і неусвідомленими. Серед варіантів С. можна виділити навмисну С., вчинену зацікавленою особою з певною метою, перебільшення (агравация) наявних окремих симптомів захворювання або продовження симптомів, що були раніше (метасимуляція).

СИНГЕНЕЗОФОБИЯ – нав'язливий страх родичів.

СИНДРОМ АДАПТАЦІЙНИЙ (синдром адаптації) – сукупність адаптаційних реакцій організму людини й тварин загального захисного характеру. Виникає у відповідь на значні за силою й тривалістю несприятливі впливи — стресори. У розвитку адаптаційного синдрому виділяють три стадії: стадію тривоги, що триває від декількох годин до двох діб і включає в себе фази шоку й протишоку; на останній відбувається мобілізація захисних реакцій організму; стадію опірності, що характеризується підвищенням стійкості організму до різних впливів; стадію стабілізації стану й наступного ви-

дужання або стадію виснаження, яка може закінчитися загибеллю (Див. також Адаптація).

СИНДРОМ ВІДЧУЖЕННЯ – для нього характерне почуття втрати емоційного зв'язку з іншими людьми, раніше значимими подіями або із власними переживаннями, хоча їх реальність усвідомлюється.

СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ЗГОРЯННЯ – специфічний вид професійної деформації осіб, що працюють у тісному емоційному контакті із клієнтами й пацієнтами, при наданні професійної допомоги. С.Е.З. – це вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій (зниження їх енергетики) у відповідь на певні психотравмуючі впливи.

СИСТЕМА СПОВІЩЕННЯ – комплекс організаційно-технічних заходів, апаратури й технічних засобів сповіщення; засобів і каналів зв'язку, призначених для своєчасного доведення сигналів і інформації про виникнення надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій і населення.

СИТОФОБИЯ – 1) страх вживання їжі; 2) страх вживання їжі при захворюваннях органів харчового апарата.

СИТУАЦІЯ – система зовнішніх стосовно суб'єкта умов, що спонукають і визначають його активність. У просторовому значенні – розташування поза ним; у значенні часу – передумання дії суб'єкта; у функціональній відношенні – незалежність від нього відповідних умов у момент дії. До елементів ситуації можуть належати й стани самого суб'єкта в попередні моменти, якщо вони обумовлюють його наступну поведінку. Реалізація вимог ситуації створює передумови її перетворення або подолання. Вихід за межі ситуації відбувається в тій мірі, в якій у суб'єкта – при значимості для нього цієї ситуації – складаються й починають реалізуватися нові вимоги до себе, надлишкові відносно первинних.

СИТУАЦІЯ ПРОБЛЕМНА – протиріччя, що не має однозначного співвідношення між обставинами й умовами, у яких розгортається діяльність індивіда або групи. С.П. характеризує взаємодію суб'єкта і його оточення, а також психічний стан особистості, включеної в об'єктивне й суперечливе за змістом середовище.

СИФІЛОФОБИЯ – нав'язливий страх заразитися сифілісом.

СКАБІОФОБІЯ – нав'язливий страх занедужати коростою.

СКОЛЕЦИФОБІЯ – нав'язливий страх хробаків.

СКОЛИНОФОБІЯ – нав'язливий страх школи.

СКОПОФОБІЯ – страх здатися смішним, привернути до себе увагу.

СКОПТОФОБІЯ – нав'язливий страх пильного розглядування іншими.

СКОТОМОФОБІЯ – нав'язливий страх осліпнути.

СКОТОФОБІЯ – нав'язливий страх темряви.

СЛУЖБА ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – функціонально-організаційна структура системи життєзабезпечення населення в надзвичайній ситуації, призначена для організації й проведення в рамках своєї компетенції заходів щодо життєзабезпечення населення в надзвичайній ситуації.

СЛУЖБА ПСИХОЛОГІЧНА – система практичного використання психології для вирішення комплексних завдань психологічної діагностики, експертизи, консультації в різних сферах виробництва, культури, медицини, правоохоронної діяльності суспільства й ін. В організаційному відношенні С.П. оформлюється найчастіше як служба професійного консультування, консультації з питань родини й шлюбу, медико-психологічні лабораторії, консультації й т.под. Розвиток і зміцнення С.П., широке впровадження методів психологічної діагностики в суспільну практику, підвищення ефективності психологічного діагнозу й прогнозу – завдання як теоретичної психодіагностики, так і прикладних галузей психології (соціальної, промислової, медичної, педагогічної, спортивної і т.д.).

СМЕРТЬ – являє собою східчастий процес, що пролягає від життя до біологічної С. (невідворотного припинення життєдіяльності організму). На сьогодні медицина визнає С. людини як момент невідвратної загибелі головного мозку. Відповідно висновок про смерть дається на основі констатації цього факту.

СМИСЛОВИЙ БАР'ЄР – непорозуміння, що виникає при спілкуванні. Обумовлене тим, що учасники спілкування приписують тим самим подіям різний зміст.

СОМНІФОБІЯ – нав'язливий страх спати.

СОРОМ – емоція, що виникає в результаті усвідомлення людиною реальної або уявної невідповідності її вчинків або тих чи інших індивідуальних проявів тим нормам, що прийняті у данім суспільстві й розділяються нею самою, вимогам моралі. С. може бути пов'язаний з поведінкою або проявом особистісних рис інших, як правило, близьких людей (С. за інших). С. переживається як незадоволення собою, осуд або обвинувачення себе. С. - повністю соціально обумовлена емоція, що формується в онтогенезі в ході свідомого засвоєння етичних норм і правил поведінки конкретного суспільного ладу, конкретної культури.

СОТЕРІОФОБИЯ – нав'язливий страх залежності від інших.

СОФОФОБИЯ – нав'язливий страх вчитися.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – здатність індивіда ефективно взаємодіяти з оточуючими його людьми в системі міжособистісних відносин. До складу С П.К. входить вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, правильно визначати особистісні особливості й емоційні стани інших людей, вибрати адекватні способи поводження з ними й реалізувати ці способи в процесі взаємодії. Особливу роль тут відіграє вміння поставити себе на місце іншого. С П.К. формується в ході освоєння індивідом систем спілкування й залучення до спільної діяльності.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ – один з методів активного навчання й психологічного впливу, що здійснюється в процесі інтенсивної групової взаємодії й спрямований на підвищення компетентності у сфері спілкування. Загальна мета СП.Т. – підвищення компетентності в сфері спілкування — конкретизується різними завданнями, що вирішуються в його процесі. Залежно від пріоритету завдань, на які спрямований СП.Т., він може здобувати різні форми. Усе різноманіття цих форм умовно можна розділити на 2-а великих класи: 1) орієнтовані на набуття й розвиток спеціальних навичок, наприклад вміння вести ділову бесіду, розв'язувати міжособистісні конфлікти й ін.; 2) націлені на поглиблення досвіду аналізу ситуацій спілкування, наприклад корекція, формування й розвиток установок, необхідних для успішного спілкування, розвиток здатності адекватно сприймати себе й інших людей, аналізувати ситуації групової взаємодії.

СОЦІОФОБИЯ – нав'язливий страх публічності, страх публічних виступів, контактів, соціальних ситуацій, оцінки оточуючими.

СПАЦЕФОБИЯ – нав'язливий страх порожнього простору.

СПЕКТРОФОБИЯ – нав'язливий страх дзеркал.

СПВПЕРЕЖИВАННЯ – уподібнення емоційного стану суб'єкта стану іншої особистості (або соціальної групи); при цьому в індивідуальній свідомості суб'єкта відбивається ставлення іншої людини (або соціальної групи) до подій, що відбуваються з нею. Розрізняють два класи С.: 1) С., що виникають внаслідок неусвідомлюваного мимовільного емоційного зараження й охоплюють суб'єкта при безпосередньому, як правило, випадковому контакті з людьми, що відчують ті або інші емоції (наприклад, страх або радість, що миттєво поширюються в зовні пов'язаній групі людей). Такого роду С. іноді називають безпосередніми відповідними емоціями; 2) С., які представляють в індивідуальній свідомості суб'єкта відповідний рівень міжособистісних відносин, опосередкованих спільною діяльністю, загальною метою, нормами й цінностями соціальної групи (наприклад, радість із приводу успіху й жаль невдачі стосовно члена колективу). У їхній основі лежить емоційна ідентифікація, коли індивід ніби ставить себе на місце іншого в спільній діяльності.

СПЛКУВАННЯ – взаємодія суб'єктів, яка здійснюється знаковими засобами (мімікою, символами, образами й т.п.), викликана потребами їх спільної діяльності й спрямована на значиму зміну в стані, поведінці й індивідуально-значенневих утворах партнера.

СПОНУКАННЯ – бажання, намір діяти.

СПРИЙНЯТТЯ ЧАСУ – відбиття об'єктивної тривалості, швидкості й послідовності явищ дійсності. В основі С.Ч. лежить ритмічна зміна збудження й гальмування у великих півкулях головного мозку. У С.Ч. беруть участь різні аналізатори, найбільш точно диференціювання відрізків часу дають кінестетичні й слухові відчуття. Суб'єктивне сприйняття тривалих періодів часу значною мірою визначається характером переживань, якими вони були заповнені, і емоційним станом суб'єкта. Час, заповнений цікавою, глибоко мотивованою діяльністю, видається коротшим, ніж час, проведений у бездіяльності. Однак у ретроспективному звіті співвідношення може бути зворотним: час, проведений в неробстві й нудзі, видається коротшим, коли про нього згадують через деякий час. Позитивні емоції дають ілюзію швидкого перебігу часу, негативно - суб'єктивно трохи розтягують часові інтервали.

СПРИЙНЯТТЯ ЧАСУ ПОРУШЕННЯ – втрата або зниження здатності орієнтуватися в коротких (сек., хв., год.) і довгих (дні, міс, рр.) відрізках часу; проявляються в 2-х основних формах. 1) С.Ч.П., пов'язані з порушенням свідомості, що й проявляється у вигляді загального дезорієнтування в часі. Подібні порушення виникають як при локальних поразках мозку (лобових часток, глибоких структур правої півкулі й ін.), так і при психічних захворюваннях (у синдромах різних порушень свідомості). 2) С.Ч.П., що мають більш приватний характер і проявляються як неможливість правильно оці-

нити відносно короткі інтервали часу (сек., хв.). Ця форма порушень виникає при поразці скроневих відділів мозку (переважно правої півкулі) у синдромі ін. розладів у роботі слухового аналізатора. С.Ч.П. можливі при різних екстремальних станах: при стресі, тривалій сенсорній депривації, алкогольним сп'янінні й ін.

СТАЗОБАЗОФОБИЯ – страх стояння й ходи.

СТАУРОФОБИЯ – нав'язливий страх хрестів і розп'ять.

СТЕНІЧНІ ПОЧУТТЯ – позитивні емоційні стани, пов'язані з підвищенням рівня життєдіяльності, що характеризуються виникненням відчуттів порушення, радісного хвилювання, підйому, бадьорості. При цьому дихання стає більш частим, глибоким і легенеvim, активізується робота серця, у цілому організм у фізіологічному плані готовий до більших витрат енергії. Протилежні астеничним почуттям.

СТЕНІЧНІСТЬ – характеристика високої працездатності індивіда, стійкості до різних перешкод, здатності до тривалої безперервної діяльності, навіть при позбавленні сну протягом декількох діб. Протилежною до С. є астенія.

СТЕНОФОБИЯ – нав'язливий страх вузьких коридорів.

СТІЙКІСТЬ СИСТЕМИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – здатність системи життєзабезпечення населення стабільно задовольняти в необхідних обсягах і номенклатурі першочергові потреби населення в надзвичайній ситуації.

СТІЙКІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ – здатність територіальних народногосподарських структур нормально функціонувати в умовах ризику виникнення надзвичайної ситуації, протистояти вражаючим впливам, запобігати або обмежувати загрозу життю й здоров'ю населення і ймовірний збиток об'єктам економіки, а також забезпечувати ліквідацію надзвичайної ситуації в мінімально короткий термін на відповідній території.

СТОКГОЛЬМСЬКИЙ СИНДРОМ – стан жертви злочину, при яким спостерігається невинувато добре ставлення жертви до злочинця. Може призвести до навмисного викривлення жертвою інформації про злочин і злочинця.

СТОМЛЕННЯ — тимчасове зниження працездатності під впливом тривалого впливу навантаження. Виникає в результаті виснаження внутрішніх ресурсів і неузгодженості в роботі систем, що забезпечують діяльність. С. має

різноманітні прояви на рівнях: 1) поведінковому — зниження продуктивності праці, зменшення швидкості й точності роботи; 2) фізіологічному — ускладнення вироблення умовних зв'язків, підвищення інерційності в динаміці нервових процесів; 3) психологічному – зниження чутливості, порушення уваги, пам'яті, інтелектуальних процесів, порушення в емоційно-мотиваційній сфері. Виділяють різні види С.: фізичне, розумове, гостре, хронічне й ін.

СТРАЖДАННЯ — 1) фізичний або моральний біль, муки. Стан болю, хвороби, суму, страху, туги, тривоги та ін.; 2) перетерплювання, протилежність діяльності.

СТРАХ – емоція, що виникає в ситуаціях загрози біологічному або соціальному існуванню індивіда й спрямована на джерело дійсної або уявної небезпеки. На відміну від болю й інших видів страждання, що викликані реальною дією небезпечних для існування факторів, С. виникає при їхньому передбаченні. Залежно від характеру загрози інтенсивність і специфіка переживання С. варіює в досить широкому діапазоні відтінків (побоювання, страх, переляк, жах). У випадку, коли С. досягає сили афекту (панічний страх, жах), він здатний нав'язати стереотипи поведінки (втеча, заціпеніння, захисна агресія).

СТРЕС – термін, що використовується для позначення великого кола станів людини, що виникають у відповідь на різноманітні екстремальні впливи (стресори). Первісне поняття «С.» виникло у фізіології для позначення неспецифічної реакції організму («загального адаптаційного синдрому») у відповідь на будь-який несприятливий вплив (Сельє). Пізніше стало використовуватися для опису станів індивіда в екстремальних умовах на фізіологічному, психологічному й поведінковому рівнях. Залежно від виду стресора й характеру його впливу виділяють різні види С., у загальній класифікації - фізіологічний С. і психологічний С. Останній поділяється на інформаційний і емоційний С. С. може виявляти як позитивний, що мобілізує, так і негативний вплив на діяльність (дистрес), аж до її повної дезорганізації. Тому оптимізація будь-якого виду діяльності повинна включати комплекс заходів, що попереджують причини виникнення С.

СТРЕСОР – фактор, що викликає стан стресу. Розрізняють фізіологічні С. - надмірне фізичне навантаження, висока й низька температура, болючі стимули, ускладнення дихання і т.д. І психологічні С. - фактори, що діють своїм сигнальним значенням: загрозою, небезпекою, образою, інформаційним перевантаженням та ін.

СТУПОР – одна з найдужчих захисних реакцій організму. Відбувається після найсильніших нервових потрясінь (землетрус, напад, жорстоке насильство), коли людина затратила стільки енергії на виживання, що сил на контакт із оточуючим світом уже немає. Ступор характеризується пригніченістю, що виражається в повній нерухомості, мовчазності й може тривати від декількох хвилин до декількох годин. За своєю природою ступор може бути кататонічним, депресивним, психогенним та істеричним.

СУБЛІМАЦІЯ – один з механізмів психологічного захисту, що знімає напругу в ситуації конфлікту шляхом трансформації інстинктивних форм психіки в більш прийнятні для індивіда й суспільства. Приватним випадком С., згідно із З. Фрейдом, є переключення енергії лібідо на процес творчості, а також жарту, прояву дотепності та інші дії, що миттєво викликають розрядку напруги у формі, санкціонованій суспільством.

СУГЕСТИВНІСТЬ – індивідуальна некритична піддатливість, готовність підкоритися впливу книг, реклами та ін., прийняти їхні ідеї як свої власні. Люди, що піддаються сугестивності, відносно легко підкоряються вказівкам і порадам, навіть якщо ці поради суперечать їхнім власним переконанням і інтересам, легко піддаються чужим настроям і звичкам. С. може проявлятися в схильності до наслідування або самонавіяння певних станів. Ступінь С. залежить від багатьох особистісних і ситуативних факторів. Властивий суб'єктові ступінь С. може бути підвищений дією ситуативних факторів: утоми, стресу, дефіциту часу, недоліку компетентності, групового тиску та ін. Підвищена С. має місце в дітей (особливо дошкільного віку) і в дорослих при утомі, різноманітних захворюваннях, в умовах невизначеності й у деяких ін. соціально-психологічних ситуаціях, а також під впливом гіпнозу.

СУГЕСТІЯ – вид цілеспрямованого прихованого комунікативного впливу на поведінку й свідомість людини (або групи людей), у результаті якого людина (група людей) всупереч наявній фактичній інформації (що сприймається, дістається з пам'яті) визнає існування того, що в дійсності не існує, або щось робить всупереч своїм намірам або звичкам. Іноді використовується як синонім терміна «вплив». Інакше кажучи, С. змінює властиві людині способи аналізу інформації й способи поведінки. С. досягається вербальними (слова, інтонація) і невербальними (міміка, жести, дії іншої людини, оточення) засобами. Ефект С. зумовлений зниженням самоконтролю й самокритики відносно змісту С.

СУЇЦИД – акт самогубства, чинений людиною в стані сильного душевного розладу або під впливом психічного захворювання; усвідомлений акт усунення з життя під впливом гострих психотравмуючих ситуацій, при яких власне життя як вища цінність втрачає для людини зміст. Причини С. різно-

манітні й кореняться не тільки в особистісних деформаціях суб'єкта й обстановці, що оточує його і яка психічно травмує, але й у соціально-економічній і моральній організації суспільства.

СЦЕЛЕРОФОБИЯ – нав'язливий страх злодіїв.

СЦИОПОФОБИЯ – нав'язливий страх тіней.

Т

ТАБОФОБИЯ – страх занедужати спинною сухоткою (зустрічається вкрай рідко).

ТАЛАСОФОБИЯ – нав'язливий страх морів і океанів.

ТАНАТОФОБИЯ – нав'язливий страх смерті й помирання.

ТАУРОФОБИЯ – нав'язливий страх биків.

ТАФЕФОБИЯ – 1) страх бути похованим заживо; 2) страх похорону й пов'язаного з ним ритуалу.

ТЕАТРОФОБИЯ – нав'язливий страх театрів.

ТЕКСТОФОБИЯ – нав'язливий страх тканин.

ТЕЛЕОФОБИЯ – страх релігійних ритуалів.

ТЕЛЕФОНОФОБИЯ – страх користуватися телефоном, частіше – очікування від телефонного дзвінка неприємної звістки.

ТЕНІОФОБИЯ – страх заразитися глистами.

ТЕОЛОГІКОФОБИЯ – нав'язливий страх теології.

ТЕОФОБИЯ – страх Бога, Божої кари, Божого втручання в долю.

ТЕПЕОФОБИЯ – нав'язливий страх релігійних церемоній.

ТЕРАТОФОБИЯ – нав'язливий страх виродків.

ТЕРМОФОБИЯ – страх жару, нагрітих приміщень.

ТЕРОРИЗМ – 1) у широкому значенні політика й практика терору, вид насильницької злочинності; 2) насильство відносно фізичних осіб чи організацій, або загроза його застосувати, а також знищення (ушкодження) або загроза знищення (ушкодження) майна й інших матеріальних об'єктів, що створюють небезпеку загибелі людей або значного майнового збитку, а також інші суспільно небезпечні наслідки, якщо перераховані дії здійснюються з метою порушити суспільну безпеку, злякати населення, або вплинути на прийняття органами влади рішень, вигідних терористам, або задовольнити їхні неправомірні майнові й (або) інші інтереси; зазіхання на життя державного або суспільного діяча, зроблене з метою припинити його діяльність або з помсти за таку діяльність; напад на представника іноземної держави чи співробітника міжнародної організації, що користуються міжнародним захистом, а також на службові приміщення або транспортні засоби осіб, що користуються міжнародним захистом, якщо це діяння зроблене з метою провокації війни або ускладнення міжнародних відносин; 3) у кримінальному праві – злочин проти суспільної безпеки.

ТЕРОРИСТ – особа, що бере участь у здійсненні терористичної діяльності.

ТЕРОРИСТИЧНА АКЦІЯ – безпосереднє здійснення злочинної акції терористичного характеру у формі: вибуху, підпалу, застосування або загрози застосування ядерних вибухових обладнань, радіоактивних, хімічних, біологічних, вибухових, токсичних, сильнодіючих, отруйних речовин; знищення, ушкодження або захоплення транспортних засобів або інших об'єктів; зазіхання на життя державного або суспільного діяча, представника національних, етнічних, релігійних або інших груп населення; захоплення заручників, викрадення людини; створення умов для аварій і катастроф техногенного характеру; поширення загроз у будь-якій формі й будь-якими засобами; інших дій, що створюють небезпеку загибелі людей, заповідання значного майнового збитку або інших суспільно небезпечних наслідків.

ТЕРОРИСТИЧНА ГРУПА – група осіб, що об'єдналися з метою здійснення терористичної діяльності.

ТЕХНОГЕННА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ – стан, при якому у результаті виникнення джерела техногенної надзвичайної ситуації на об'єкті, певній території або акваторії порушуються нормальні умови життя й діяльності людей, виникає загроза їх життю й здоров'ю, наноситься збиток майну населення, народному господарству й природному середовищу. Розрізняють техногенні надзвичайні ситуації за місцем їх виникнення й за характером основних вражаючих факторів джерела надзвичайної ситуації.

ТЕХНОЛОГІЇ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – сукупність процесів, способів і прийомів проведення робіт з ліквідації надзвичайної ситуації, які використовуються професійно підготовленими фахівцями; підвищуючи ефективність аварійно-рятувальних, аварійно-відновлювальних та інших робіт і безпеку рятувальників.

ТОКОФОБИЯ – страх пологів.

ТОКСИКОФОБИЯ – нав'язливий страх отруєння.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ – відсутність або ослаблення реагування на який-небудь несприятливий фактор у результаті зниження чутливості до його впливу. Наприклад, Т. до тривоги проявляється в підвищенні порога емоційного реагування на загрозову ситуацію, а зовні – у витримці, самовладанні, здатності довгостроково переживати несприятливі впливи без зниження адаптивних можливостей.

ТОМОФОБИЯ – нав'язливий страх хірургічної операції.

ТОПОФОБИЯ – страх залишитися одному в приміщенні. Страх, що не вдасться урятуватися або що нікому буде надати допомогу, якщо буде пожежа або землетрус.

ТРАВМА – це порушення анатомічної цілісності або фізіологічних функцій тканин чи органів людини, викликане раптовим зовнішнім впливом. Звичайно буває наслідком раптового впливу на працівника небезпечного виробничого фактора. Згідно з видом впливу діляться на механічні (переломи, рани й ін.), теплові (опіки, обмороження, теплові удари), хімічні (хімічні опіки, гостре отруєння), електричні, комбіновані й ін. За ступенем важкості можуть бути легкими, важкими й смертельними.

ТРАВМА ПСИХІЧНА (ПСИХОЛОГІЧНА) – психологічний відбиток у пам'яті неординарних екстремальних і гіперекстремальних ситуацій, пережитих людиною, що проявляються в її важких психічних станах, несприятливо відбиваються на поведінці й становлять загрозу виникнення хворобливих психічних розладів. Травма психічна (психологічна) – не тільки продукт впливу ситуацій, але й результат їх величезної психологічної значимості для людини, її недостатньої психологічної підготовленості до них, її слабкої психофізіологічної стійкості. Психотравмуючими можуть бути ситуації смертельного ризику, масової загибелі людей, смерть близької людини, важкі події в родині, позбавлення життя іншої людини, каліцтво, контузія, потрапляння в катастрофу й т.под. Реакція на психотравмуючу подію проходить три фази. Перша фаза – психологічного шоку – характеризується психологічним оглу-

шенням, загальмованістю, порушенням орієнтування в оточенні, дезорганізацією здійснюваної діяльності. У нормі ця фаза досить короткочасна. Друга фаза – «вплив» – проявляється у виражених емоційних реакціях на подію і її наслідки. Це можуть бути сильний страх, жах, тривога, гнів, плач, обвинувачення – емоції, що відрізняються безпосередністю і крайньою інтенсивністю прояву. Поступово вони змінюються реакцією критики або сумніву в собі, яка протікає за типом «що було б, якби...» і супроводжується хворобливим усвідомленням невідворотності того, що відбулось, визнанням власного безсилля й самобичуванням. Характерний приклад – описане в літературі почуття «провини за виживання». Друга фаза є критичною в тому значенні, що після неї починається або процес відновлення (відреагування, прийняття реальності, адаптація до обставин, які знову виникли), або третя фаза – нормального реагування, коли відбувається фіксація на травмі й надалі досить імовірним стає виникнення дезадаптивного післятравматичного стресового стану. Чималу роль у попередженні негативних наслідків психічної травматизації, настання її третьої фази, відіграє своєчасна (невідкладна) психологічна допомога, заходи для психологічної реабілітації.

ТРАВМА ФІКСАЦІЯ (фіксація на травмі) – закріплення життєвої установки на якомусь певному відрізку або події власного минулого, у силу чого сьогодення й майбутнє залишаються для людини тією чи іншою мірою далекими. Загальна й практично дуже значима риса всякого неврозу.

ТРАНС – розлад свідомості, що проявляється автоматичним виконанням складних актів поведінки протягом декількох хвилин або більш тривалого часу, без усвідомлення оточуючої ситуації й мети своїх учинків.

ТРАНСКОРДОННА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ – надзвичайна ситуація, фактори, що вражають, виходять за межі країни, або надзвичайна ситуація, яка відбулася за рубежем, торкається території країни.

ТРЕДЕКАФОБИЯ – страх числа тринадцять.

ТРЕМОР – мимовільні ритмічні м'язові скорочення, що викликають коливальні рухи кінцівок, тулуба. Виділяється фізіологічний Т., що постійно супроводжує довільні рухи й підтримку статичної пози тіла. Амплітуда й частота Т. у нормі залежить від напрямку рухів і м'язових зусиль. Т. підсилюється при стомленні, переживанні сильних емоцій. Патологічний Т. виникає при хронічних отруєннях (наприклад, при алкоголізмі), деяких інших нервових і психічних захворюваннях. Найчастіше спостерігається Т. пальців рук, голови, повік.

ТРЕМОФОБИЯ – страх тремтіння.

ТРЕНІНГ – це сукупність психотерапевтичних, психокорекційних і навчальних методів, спрямованих на розвиток навичок самопізнання й саморегуляції, спілкування й міжперсональної взаємодії, комунікативних і професійних умінь.

ТРЕНІНГ ПІДВИЩЕННЯ ПОЧУТТЯ ВПЕВНЕНOSTІ В СОБІ – один із психотерапевтичних методів. Тренінг, що сприяє підвищенню почуття впевненості в собі, ґрунтується на 2-х передумовах: 1) те, що ви робите, служить підставою для розвитку вашої Я-концепції, ваше самоствердження визначає ваша самоповага; 2) поведінка складається не з ізольованих подій, а із взаємодіючих між собою й таких, що утворюють патерни психологічної організації. Мета тренінгу: 1) підвищення поінформованості про права особистості; 2) уміння розрізнати невпевненість, упевненість і агресивність; 3) навчання вербальним і невербальним навичкам.

ТРЕНІНГ САМОСТВЕРДЖЕННЯ – один з методів поведінкової психотерапії, близький до тренінгу впевненості в собі. Т.С. поділяється на 2 шаблі: перший охоплює роботу в середовищі (прохання-вимога, відмова при зіткненні зі складними ситуаціями на вулиці, у магазині і т.д.); друга – уміння захищати себе (впевнене «так», «ні» авторитетній особі, відстоювання власної точки зору, критика свого начальника). Заключний етап тренінгу – навчання захисту від агресії інших. Впевнена поведінка веде до підвищення самооцінки, впевнені відповіді становлять один з варіантів комунікації, який допомагає учасникам у досягненні «дорослої» поведінки й самоактуалізації.

ТРЕНІНГ СЕНСИТИВНОСТІ – одна з форм групового динамічного тренінгу. У якості основного завдання Т.С. більшість авторів розглядають вдосконалювання здатності людини розуміти інших людей. У найбільш загальному вигляді мета Т.С. може бути визначена як загострення чутливості до групових процесів, власних особистості й іншим людям. Підвищення сприйнятливості до групових процесів, до власного внутрішнього життя й внутрішнього життя інших людей, до своїх і чужих ролей, позицій і установок, виховання відкритості, щирості й спонтанності здійснюється при Т.С. за рахунок використання міжособистісної взаємодії й міжособистісних взаємин, аналізу групового процесу, таких феноменів, як групова мета й норми, ролі, групова структура, проблеми керівництва й лідерства, групові конфлікти й групова напруга і т.д.

ТРИВОГА – емоційний стан, що виникає в ситуаціях невизначеної небезпеки, що проявляється в чеканні неблагополучного розвитку подій. На відміну від страху як реакції на конкретну загрозу, Т. являє собою генералізований, дифузійний або безпредметний страх. Функціонально Т. не тільки попереджає суб'єкта про можливу небезпеку, але й спонукає до пошуку й кон-

кретизації цієї небезпеки, до активного дослідження дійсності з установкою визначити предмет, що загрожує. Вона може проявлятися як відчуття безпорадності, невпевненості в собі, безсилля перед зовнішніми факторами, перебільшення їх могутності й загрозового характеру. Поведінкові прояви Т. полягають у загальній дезорганізації діяльності, що порушує її спрямованість і продуктивність.

ТРИВОЖНІСТЬ (готовність до страху) – стан доцільного підготовчого підвищення сенсорної уваги й моторної напруги в ситуації можливої небезпеки, що забезпечує відповідну реакцію на страх. У цілому тривожність – це суб'єктивний прояв неблагополуччя особистості. Вона звичайно підвищена: 1) при захворюваннях нервово-психічних і важких соматичних; 2) у здорових людей, що переживають наслідки психічної травми; 3) у багатьох груп людей з неадекватною поведінкою. Дослідження тривожності спрямовані на розрізнення: 1) тривожності ситуативної – пов'язаної з конкретною зовнішньою ситуацією; 2) тривожності особистісної – стабільної властивості особистості. Також розробляються методи аналізу тривожності як результату взаємодій особистості і її оточення.

ТРИВОЖНОГО РЯДУ ЯВИЩА – поняття, уведене Ф. Б. Березіним (1967) – емоційні стани, що закономірно змінюють один одного в міру зростання стану тривоги. Найменшу інтенсивність тривоги виражає відчуття внутрішньої напруженості, що є 1-м членом (рівнем) Т.Р.Я. Виражається в переживаннях напруженості, сторожкості, дискомфорту. Це відчуття не несе в собі ознаки загрози, а служить сигналом наближення більш виражених тривожних явищ. Даний рівень тривоги має найбільше адаптивне значення. На 2-м рівні гіперстезичні реакції змінюють відчуття внутрішньої напруженості або приєднуються до нього. Раніше нейтральні стимули здобувають значимість, а при посиленні – негативне емоційне забарвлення. На цьому ґрунтується недиференційоване реагування, що визначається як дратівливість. 3-й рівень – властиві тривога – проявляється в переживанні невизначеної загрози, почуття неясної небезпеки. 4-й рівень – страх – виникає при наростанні тривоги й проявляється в опредметнюванні, конкретизації невизначеної небезпеки. При цьому об'єкти, з якими пов'язується страх, не обов'язково відбивають реальну причину тривоги, дійсну загрозу. 5-й рівень – відчуття невідворотності катастрофи, що насувається, – виникає в результаті тривалого наростання тривоги й виражається в переживанні неможливості уникнути небезпеки, неминучої катастрофи, жаху. При цьому дане переживання пов'язане не зі змістом страху, а лише з наростанням тривоги. Подібні переживання може викликати й невизначена, але дуже сильна тривога. 6-й рівень – найбільш високий: тривожно-боязке порушення виражається в потребі рухової розрядки, панічному пошукові допомоги. Дезорганізація поведінки й діяльності, викликана тривогою, досягає при цьому свого максимуму.

ТРИПАНОФОБИЯ – нав'язливий страх поранення.

ТРИХОФОБИЯ – страх потрапляння волосся в їжу, на одяг, на поверхню тіла.

ТРОПОФОБИЯ – страх змін, переїзду.

ТУБЕРКУЛЬОЗОФОБИЯ – страх занедужати туберкульозом.

ТУГА – поєднаний зі смутком стан душевної тривоги.

ТУНЕЛЕФОБИЯ – страх проходження на транспорті або пішки через тунель.

У

УКРИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В ЗАСОБАХ КОЛЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ – збір, розміщення й життєзабезпечення населення в засобах колективного захисту з метою збереження життя й здоров'я людей під час виникнення надзвичайної ситуації.

УПЕВНЕНІСТЬ У СОБІ — готовність суб'єкта вирішувати досить складні завдання, причому рівень домагань не знижується через одні побоювання невдачі. Якщо рівень здатностей значно нижчий за необхідний для наміченої дії, то має місце самовпевненість.

УПЕРЕДЖЕННЯ – установка, що перешкоджає адекватному сприйняттю повідомлення або дії. Як правило, людина не усвідомлює або не бажає усвідомити, що вона упереджена, і розглядає своє ставлення до об'єкта У. як наслідок об'єктивної й самостійної оцінки якихось фактів. У. може бути наслідком поспішних і необґрунтованих висновків, що базуються на особистому досвіді, а також результатом некритичного засвоєння стандартизованих суджень, прийнятих у певній суспільній групі (забобон).

УПЕРТІСТЬ – особливість поведінки, а в стійких формах – риса характеру; виступає як дефект вольової сфери індивіда, що виражається в прагненні неодмінно чинити по-своєму, всупереч розумним доводам, проханням, порадам або вказівкам інших людей. Може викликатися почуттями образи, злості, гніву, помсти. У дитинстві може бути формою протесту, що виражає невдоволення необґрунтованим пригніченням самостійності, ініціативи дитини.

УПІЗНАННЯ – 1) процес віднесення пропонованого об'єкта до одного з декількох задалегідь фіксованих класів або категорій. Найважливішим моментом цих процесів є результат порівняння перцептивного опису об'єкта з

еталонами, що зберігаються в пам'яті, опису відповідних (релевантних) класів або категорій; 2) у карному процесі слідча дія, що полягає в пред'явленні в ході дізнання або попереднього слідства свідкові (потерпілому підозрюваному, обвинувачуваному) у встановленому законом порядку людини або якого-небудь об'єкта з метою встановити їхню тотожність або відмінність із тим, що той, хто впізнає, спостерігав у зв'язку з подією, яка розслідується, про що він раніше дав показання.

УРАНОФОБИЯ – нав'язливий страх дивитися в небо.

УРІВНОВАЖЕНІСТЬ – спокій, рівність характеру, поведінки.

УРОФОБИЯ – нав'язливий страх потягу до сечовипускання в умовах, де він не може бути реалізований.

УСТАТКУВАННЯ ПРИЙОМНИХ ЕВАКУАЦІЙНИХ ПУНКТІВ – комплекс завчасно виконуваних заходів щодо вибору місць розгортання прийомних евакуаційних пунктів у місцях розміщення евакуйованого населення, що забезпечують розміщення адміністрації прийомних евакуаційних пунктів, тимчасове – до відправлення в місця наступного розміщення – утримання евакуйованого населення, що прибуло, й створення умов для його першочергового життєзабезпечення.

УСТАТКУВАННЯ ПРОМІЖНИХ ПУНКТІВ ЕВАКУАЦІЇ – комплекс заходів, що забезпечують своєчасне розгортання на зовнішніх межах зон надзвичайних ситуацій проміжних пунктів евакуації. У проміжних пунктах евакуації передбачається розміщення обслуговуючого персоналу, постів дозиметричного (хімічного) контролю, пунктів санітарної обробки й спеціальної обробки забрудненого (зараженого) одягу й взуття. В особливих випадках на проміжних пунктах евакуації проводиться заміна одягу й взуття й передбачається пересадка евакуйованих, що працювали в зоні НС, із транспортних засобів на «чисті» засоби для їхнього наступного перевезення по незабрудненій (незараженій) території.

УСУНЕННЯ НАСЛІДКІВ КАТАСТРОФ – дії, спрямовані на порятунок життя й збереження здоров'я людей, зниження розмірів збитку середовищу мешкання, а також локалізації вражаючих впливів.

УТОМА — комплекс суб'єктивних переживань, що супроводжують розвиток стану втоми. Характеризується слабкістю, млявістю, безсиллям, відчуттями фізіологічного дискомфорту, усвідомленням порушень у протіканні психічних процесів, втратою інтересу до роботи, перевагою мотивації на

припинення діяльності, негативними емоційними реакціями. У. може виникнути також при тривалім виконанні одноманітної діяльності. Однак можлива й У. парадоксальна, не пов'язана зі стомленням (як і відсутність почуття втоми в об'єктивно стомленої людини).

Ф

ФАГОФОБИЯ – нав'язливий страх вживати їжу через побоювання подавитися нею; нав'язливий страх ковтати.

ФАЗМОФОБИЯ – страх примар, духів, дияволів і інших фантастичних істот.

ФАКТОР НЕБЕЗПЕКИ – приведені в дію природні, техногенні, військові процеси і явища, що сприяють небажаним змінам у надзвичайній ситуації, нормальній життєдіяльності населення, об'єкта, території, країни.

ФАКТОР РИЗИКУ – психогенний фактор змінених (незвичних) умов існування, що характеризуються наявністю загрози для життя. Ф.Р. впливає на переживання людиною екстремальної ситуації. На етапі стартової психічної напруги з'являється психічна напруженість, яка об'єктивується в міміці, мовній активності, глибині сну, змінах фізіологічних функцій, що реєструються У генезі стартової напруги при наявності Ф.Р. чітко прослідковується, з одного боку, невпевненість у надійності технічних систем, з іншого боку - «програвання» у розумовому плані ймовірності можливих аварійних ситуацій. У людей, що потрапляють у змінені умови вперше, відразу ж при подоланні психологічного бар'єра психічна напруженість змінюється підвищеним настроєм, що доходить до ейфорії й психомоторного порушення. У генезі зміни емоційного стану лежать як психологічні (зняття інформаційної невизначеності), так і фізіологічні (емоційний дозвіл) механізми. На етапі нестійкої психічної діяльності в умовах аварійних ситуацій можуть виникати незвичайні психічні стани, що проявляються у формі ажитації (надмірно сильного порушення) і короткочасного ступору (пригніченості, що виражається в нерухомості й мовчанні). У генезі розвитку афективних станів прослідковується невідповідність людини до діяльності в умовах загрози життю, астенизація нервової системи, а також несподіванка виникнення аварійної ситуації. На етапі глибоких психічних змін розвиваються афективні неврози у формі фобій, виражених рухових порушень і тривалого ступору, які можуть приводити до неадекватних реакцій. Наслідком цього є збільшення ймовірності несприятливого результату, зокрема катастроф і великих аварій.

ФАЛЬШ — нещирість, лицемірство, обман, шахрайство.

ФАНТОМНІ ПОРУШЕННЯ – неправильні відчуття (біль, сверблячка, анемія, судороги й ін.) з боку неіснуючої частини тіла (наприклад, після ампутації кінцівки). Ф.П. можуть мати нав'язливий, тяжкий характер. Відсутня кінцівка або її частина можуть відчуватися цілком реально. У деяких випадках можливе відтворення характеру болі, що спостерігався у хворого до ампутації. Значна роль у формуванні Ф.П. належить уявленню індивіда про власне тіло, зафіксоване в процесі розвитку.

ФАРМАКОФОБИЯ – нав'язливий страх вживати ліки.

ФАСМОФОБИЯ – нав'язливий страх примар.

ФАСЦИНАЦІЯ – спеціально організований вербальний (словесний) вплив, призначений для зменшення втрат семантично значимої інформації при сприйнятті повідомлення реципієнтами, у зв'язку з чим підвищується можливість її впливу на їх поведінку. Форми Ф. можуть бути різними. Залежно від акустичної організації інтенсивність Ф. може варіювати від мінімальної (монотонне дикторське мовлення) до максимальної (спеціально інтоноване мовлення, декламація, спів). Важливим фактором Ф. виступає ритмічна організація повідомлення. Існує також семантична Ф., коли текст повідомлення за певних умов виявляється життєво значимим для реципієнтів, викликаючи різку зміну їх поведінки. Ефект семантичної Ф. мають також чутки.

ФАТАЛІЗМ – віра в невідворотність долі, приречення.

ФЕБРИФОБИЯ – нав'язливий страх грипу.

ФЕНГОФОБИЯ – нав'язливий страх сонячного світла.

ФЕНОМЕН «ВИГОРЯННЯ» – різновид гострого кризового стану. Це невід'ємна частина професійної діяльності тих фахівців, які традиційно належать до категорії « професій, що допомагають, » (психологи, психотерапевти, соціальні працівники, юристи, співробітники правоохоронних органів і ін.), які у своїй роботі мають справу з негативними переживаннями людей і є залученими до них. Феномен «вигоряння» характеризується щиросердечною й фізичною утомою, втратою віри у свої сили і, як наслідок, неможливістю проводити ефективну психологічну роботу. «Вигоряння» призводить до втрати продуктивності праці, інтересу до роботи, почуття перевтоми, до плинності кадрів і інших наслідків, які можуть коливатися від незначного тривалого подразнення (наприклад, головний біль) до самогубства або навіть убивства. «Вигоряння» включає три компоненти: «деперсоналізацію»; «мінімізацію особистих досягнень» (почуття самодевальвації, безрезультатності, неспроможності, бажання «усе кинути») і «емоційне виснаження».

Виділяють чотири етапи «вигорання»: 1) «ідеалістичний ентузіазм», 2) «застій», 3) «фрустрація», 4) «апатія» – тобто повне «вигорання».

ФЛЕГМА – незворушність, що граничить із байдужністю, холоднокрівністю.

ФОБІЇ – нав'язливі неадекватні переживання страхів конкретного змісту, які охоплюють суб'єкта в певній (фобічній) обстановці, що й супроводжуються вегетативними дисфункціями (серцебиття, рясний піт і т.под.). Розрізняють: нозофобії (страх захворювання – канцерофобії, кардіофобії і т.д.), соціофобії (страх публічних виступів, страх почервоніти і т.д.), страх простору (клаустрофобія – страх закритих приміщень, агрофобія – страх відкритого простору) і ін. Якщо пацієнт не виявляє виразне критичне розуміння безпідставності, нерозумності своїх страхів, то частіше це не Ф., а патологічні сумніви (побоювання), марення. Ф. мають певні поведінкові прояви, мета яких - уникати предмет Ф. або зменшити страх за допомогою нав'язливих, ритуалізованих дій.

ФОБІОФОБІЯ – нав'язливий страх фобій.

ФОБОФОБІЯ – страх появи симптомів страху.

ФОНОФОБІЯ – нав'язливий страх говорити по телефону.

ФОРМУВАННЯ ВОДНО-РЯТУВАЛЬНЕ – підрозділ пошуково-рятувальної служби, що складається з рятувальників-професіоналів, які перебувають у готовності для пошуку й рятування груп населення або окремих громадян, що потрапляють у біду, що потрапили в екстремальну обстановку на воді, а також для проведення невідкладних робіт у надзвичайній ситуації на акваторіях.

ФОТОАУГЛАФОБІЯ – нав'язливий страх яскравого світла.

ФОТОФОБІЯ – нав'язливий страх світла.

ФРОНЕМОФОБІЯ – нав'язливий страх думати.

ФРУСТРАЦІЯ – психічний стан переживання невдачі, що виникає при наявності реальних або уявних непереборних перешкод на шляху до якоїсь мети. Може розглядатися як одна з форм психологічного стресу. У зв'язку із фрустрацією розрізняють: 1) фрустратор – причину, що викликає фрустрацію; 2) ситуацію фрустраційну; 3) реакцію фрустраційну. Фрустрація супроводжується гамою в основному негативних емоцій: гнівом, роздратуванням,

почуттям провини й ін. Рівень фрустрації залежить: 1) від сили, інтенсивності фрустратора; 2) від функціонального стану людини, що потрапила в ситуацію фрустраційну; 3) від стійких форм емоційного реагування на життєві труднощі, що склалися при становленні особистості. Важливим поняттям при вивченні Ф. є толерантність фрустраційна — стійкість до фрустраторів, в основі якої лежить здатність до адекватної оцінки ситуації фрустраційної і передбачення виходу з неї. Виникає також при блокуванні досягнення особистої мети.

ФТИЗИОФОБИЯ – нав'язливий страх туберкульозу.

ФТИРІОФОБИЯ – страх вошивості.

ФУНКЦІОНАЛЬНА НАПРУГА — доцільна реакція організму й психіки людини, адекватний ступінь робочого навантаження, вона проявляється в активізації, мобілізації функцій енергетичного й інформаційного забезпечення діяльності.

ФУНКЦІОНАЛЬНА НАПРУЖЕНІСТЬ — надмірна, неадекватна реакція організму й психіки людини на робоче навантаження, що виникає при невідповідності рівня його функціональних можливостей вимогам діяльності.

X

ХАЕТОФОБИЯ – нав'язливий страх волосся.

ХАЙРОФОБИЯ – страх появи почуття радості, веселощів в невідповідній обстановці, наприклад на похороні.

ХЕПЕНГІОФОБИЯ – страх відповідальності.

ХЕРОФОБИЯ – нав'язливий страх веселощів.

ХІЛОФОБИЯ – страх лісу (заблукати, зустрітися зі звірами).

ХІМІЧНА РОЗВІДКА В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ – збір і передача даних про хімічну обстановку в зоні надзвичайної ситуації.

ХІОНОФОБИЯ – нав'язливий страх снігу.

ХИРОФОБИЯ – 1) нав'язливий страх рук; 2) нав'язливий страх танцювати; 3) нав'язливий страх холери.

ХОЛОТРОПНА ТЕРАПІЯ – дана стратегія психотерапії використовує для досягнення терапевтичного ефекту змінені стани свідомості, викликані за допомогою керованого дихання, музики, що провокує, і інших форм звукового впливу, специфічних прийомів роботи з тілом і малювання мандал у заключній частині сеансу (довільних малюнків – звітів про проведені сеанси).

ХРЕМАТОФОБИЯ – страх доторкнутися до паперових грошей, монет.

ХРОМАТОПСІЯ – викривлення кольорових відчуттів, що характеризується сприйняттям лише одного з основних кольорів. Так, при еритропсії все сприймається як пофарбоване червоним кольором (наприклад, при отруєнні йодом); при ксантопсії – жовтим кольором (при отруєнні сантоніном); при цианопсії – синім кольором (при отруєнні грибами).

ХРОМАТОФОБИЯ – страх якого-небудь кольору й пофарбованих у нього предметів.

ХРОМЕТОФОБИЯ – нав'язливий страх грошей.

ХРОМОФОБИЯ – нав'язливий страх кольорів взагалі.

ХРОНОФОБИЯ – нав'язливий страх часу й годинників.

Ц

ЦЕНОФОБИЯ – нав'язливий страх порожніх кімнат.

ЦИБОФОБИЯ – нав'язливий страх їжі.

ЦИКЛОФОБИЯ – нав'язливий страх велосипедів.

ЦИНІЗМ — безсоромність, нахабність, груба відвертість; зухвале ставлення до загальноприйнятих норм моральності й моралі.

ЦІННОСТІ – корисні об'єкти, предмети, явища, здатні задовольняти будь-які потреби людини, суспільства, держави, служити їхнім інтересам і меті. Ц. підрозділяються на природні: необхідні природні умови існування людини (сонячне тепло, повітря, волога й т.п.); економічні: предмети праці, знаряддя виробництва, матеріальні блага; соціально-політичні ідеологічні від-

носини, що включають матеріальні блага (воля, рівність, справедливість і т.д.); етичні (добро, чесність й ін.); естетичні (краса); наукові (істина).

Ч

ЧЕСТОЛЮБСТВО – виразність у особистості мотивів досягнення першості, прагнення до слави, до одержання нагород, до почесного місця в якій-небудь галузі діяльності, сфері суспільного життя. Гіпертрофоване Ч. підсилюється марнославством - зарозумілим ставленням до інших. Ч. як прагнення до суспільного визнання може відіграти об'єктивно відносно позитивну роль, стимулюючи підвищену соціальну активність людини.

ЧУТКИ – специфічний вид міжособистісної комунікації, у процесі якої сюжет, що відбиває деякі реальні або вигадані події, до певної міри стає надбанням великої дифузійної аудиторії. Поряд з описаною подією Ч. відбивають також суспільні думки й настрої, більш загальні соціальні стереотипи й установки аудиторії й, нарешті, інформаційну ситуацію в регіоні. Ч. належать до стихійних масовидних соціально-психологічних явищ, що часто передують розвитку агресивної поведінки юрби, паніки. Чутки відносять до малоправдоподібної інформації або інформації, яка не має підстав. Вона, як правило, критично не оцінюється й сприймається «на віру». Ч. звичайно народжуються й поширюються тоді, коли немає офіційної інформації або коли вона не задовольняє людей, виявляється непереконливою, сумнівною. Важливо, що чутки служать для задоволення потреб людей, не пов'язаних з одержанням і поширенням інформації. Ч. можна класифікувати за рядом підстав: 1) за адекватністю подіям розрізняють Ч. абсолютно недостовірні, недостовірні з елементами правдоподібності, правдоподібні, достовірні з елементами неправдоподібності; 2) за позицією розповсюджувача – чутки-бажання, чутки-лякання чутки, що викривають, агресивні чутки; 3) за походженням – стихійні й навмисне сфабриковані Ч.; 4) за силою впливу на свідомість людей – ті, що хвилюють суспільну свідомість, що викликають асоціальну поведінку певної частини людей, що руйнують соціальні зв'язки між людьми й виливаються в масові безлади, бешкетування юрби, панічну поведінку людських мас.

Ш

ШОК – своєрідна реакція організму на вплив надзвичайних подразників (при травмі, опікові, інфаркті міокарда, психічній травмі й т.под.), що проявляється важкими розладами кровообігу, дихання, обміну речовин, зумовленими різким порушенням нервової регуляції життєвих процесів.

Ю

ЮВЕНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ – розділ юридичної психології, що вивчає формування особистості підлітка-правопорушника: формування правосвідомості дітей і підлітків у соціально нормативному напрямку або розвиток асоціальних установок; фактори, що впливають на становлення агресивно-насильницьких тенденцій і дисоціальної поведінки у підлітків; проблеми судової експертизи неповнолітніх обвинувачуваних, свідків і потерпілих; профілактика правопорушень дітей і підлітків; виховні й реабілітаційні заходи, що застосовуються стосовно тих із них, хто переступив закон. Одна з найважливіших завдань Ю.П. – розробка психологічної інтерпретації юридичного поняття «інтереси дітей», що використовується в міжнародних правових документах.

ЮВЕНІЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА – у біології характеристика, властива молодим, нещодавно створеним, новонародженим, тим, що розвиваються, ростуть організмам.

Я

ЯВИЩЕ МАСОВИДНЕ (масовидні явища психіки) – соціально-психологічні явища, що виникають у людських масах (група, юрба, населення, нації та ін.). Оцінки й установки, що збігаються, прийняті стереотипи й викликані зразки поведінки, пов'язані з більш-менш одночасно пережитими психічними станами людей, як результат комунікацій у більших групах. Сюди належать різноманітні види поведінки юрби, істерія масова й паніка масова, чутки, моди, наслідування, зараження, вплив та ін., а також соціально-психологічні особливості народів, настрої суспільні, думка суспільна та ін.

ЯВИЩЕ ТРИВОЖНЕ (явища тривожного ряду) – поняття, уведене Ф. Б. Березіним на позначення зміни емоційних станів при наростанні тривожності. При відносно невисокому ступені тривожності виникають відчуття внутрішньої напруженості, дискомфорту. Після цього стан підвищеної чутливості змінюється станом внутрішньої напруженості, дратівливості, коли раніше нейтральні стимули стають значимими й забарвлюються негативними емоціями. Потім розвивається тривога – як почуття нелокалізованої небезпеки. На наступній стадії почуття невизначеної небезпеки пов'язується з конкретними предметами. При цьому об'єкти, з якими пов'язується страх, не обов'язково відбивають реальну причину тривоги, дійсну загрозу. Нарешті, розвивається відчуття невідворотності катастрофи, що насувається, що породжує емоції жаху й панічні дії (див. Паніка).

ЯТРОГЕНІЯ – несприятлива зміна психічного стану, що сприяє виникненню неврозів, яка виникає в результаті ненавмисного впливу лікаря на пацієнта (наприклад, внаслідок необережного коментування особливостей його захворювання). Синонім: нав'язна хвороба.

**РУССКО-ЯЗЫЧНЫЙ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ
СЛОВАРЬ ПО ЭСТРЕМАЛЬНОЙ И КРИЗИСНОЙ
ПСИХОЛОГИИ**

А	
АБАЗИЯ	АБАЗІЯ
АБЛЮТОФОБИЯ (абульто-фобия)	АБЛЮТОФОБІЯ (абультофобія)
АБСАНС	АБСАНС
АБУЛИЯ	АБУЛІЯ
АВАРИЙНАЯ СИТУАЦИЯ	АВАРІЙНА СИТУАЦІЯ
АВАРИЙНО - ВОССТАНОВИТЕЛЬНОЕ ФОРМИРОВАНИЕ	АВАРІЙНО-ВІДБУДОВНЕ ФОРМУВАННЯ
АВАРИЙНО-ВОССТАНОВИТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	АВАРІЙНО-ВІДБУДОВНІ РОБОТИ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ
АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНАЯ СЛУЖБА	АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНА СЛУЖБА
АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНОЕ ФОРМИРОВАНИЕ	АВАРІЙНО - РЯТУВАЛЬНЕ ФОРМУВАННЯ
АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫЕ И ПРОЧИЕ НЕОТЛОЖНЫЕ РАБОТЫ	АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНІ ТА ІНШІ НЕВІДКЛАДНІ РОБОТИ
АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ	АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНІ РОБОТИ
АВАРИЯ	АВАРІЯ
АВИАФОБИЯ	АВІАФОБІЯ
АВТОИДЕНТИФИКАЦИЯ, АУТОИДЕНТИФИКАЦИЯ	АВТОІДЕНТИФІКАЦІЯ, АУТОІДЕНТИФІКАЦІЯ
АВТОМАТИЗАЦИЯ	АВТОМАТИЗАЦІЯ
АВТОМАТИЗМ	АВТОМАТИЗМ
АВТОСУГГЕСТИЯ	АВТОСУГГЕСТІЯ
АВТОФИЛИЯ	АВТОФІЛІЯ
АГА-ПЕРЕЖИВАНИЕ	АГА-ПЕРЕЖИВАННЯ, ХВИЛЮВАННЯ
АГГРАВАЦИЯ	АГРАВАЦІЯ
АГИОФОБИЯ	АГІОФОБІЯ
АГИРОФОБИЯ	АГІРОФОБІЯ
АГОРАФОБИЯ	АГОРАФОБІЯ
АГРЕССИВНОЕ ПОВЕДЕНИЕ	АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА
АГРЕССИВНОСТЬ	АГРЕСИВНІСТЬ
АГРЕССИЯ	АГРЕСІЯ
АГРЕССИЯ ВЕРБАЛЬНАЯ	АГРЕСІЯ ВЕРБАЛЬНА
АГРЕССИЯ ВРАЖДЕБНАЯ	АГРЕСІЯ ВОРОЖА
АГРЕССИЯ ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ	АГРЕСІЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНА

АГРЕССИЯ КОСВЕННАЯ	АГРЕСІЯ НЕПРЯМА
АГРЕССИЯ ПРЯМАЯ	АГРЕСІЯ ПРЯМА
АГРЕССИЯ РЕАКТИВНАЯ	АГРЕСІЯ РЕАКТИВНА
АГРЕССИЯ ФИЗИЧЕСКАЯ	АГРЕСІЯ ФІЗИЧНА
АДАПТАЦИЯ	АДАПТАЦІЯ
АЖИТАЦИЯ	АЖИТАЦІЯ
АЙХМОФОБИЯ	АЙХМОФОБИЯ
АКАРОФОБИЯ	АКАРОФОБИЯ
АКЛЮРОФОБИЯ	АКЛЮРОФОБИЯ
АКНЕФОБИЯ	АКНЕФОБИЯ
АКРИБОФОБИЯ	АКРИБОФОБИЯ
АКРОФОБИЯ	АКРОФОБИЯ
АЛАРМИСТ	АЛАРМІСТ
АЛГОРИТМ	АЛГОРИТМ
АЛГОФОБИЯ	АЛГОФОБИЯ
АЛЕКСИТИМИЯ	АЛЕКСИТИМІЯ
АЛЕКТОРОФОБИЯ	АЛЕКТОРОФОБИЯ
АЛЛОДОКСАФОБИЯ	АЛОДОКСАФОБИЯ
АМАКСОФОБИЯ	АМАКСОФОБИЯ
АМАТОФОБИЯ	АМАТОФОБИЯ
АМБИВАЛЕНТНОСТЬ	АМБІВАЛЕНТНІСТЬ
АМБИВАЛЕНТНОСТЬ ЧУВСТВ	АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ПОЧУТТІВ
АМБИЦИЯ НАРУШЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОЗНАНИЯ	АМБІЦІЯ ПОРУШЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СВІДОМОСТІ
АМБУЛОФОБИЯ	АМБУЛОФОБИЯ
АМЕНЦИЯ	АМЕНЦІЯ
АМИХОФОБИЯ	АМІХОФОБИЯ
АМНЕЗИФОБИЯ	АМНЕЗІФОБИЯ
АМНЕЗИЯ	АМНЕЗИЯ
АМОК	АМОК
АНАЛИЗ	АНАЛІЗ
АНАЛЬГЕЗИЯ	АНАЛГЕЗІЯ
АНГЕДОНΙΑ	АНГЕДОНІЯ
АНГИНОФОБИЯ	АНГІНОФОБИЯ
АНГРОФОБИЯ	АНГРОФОБИЯ
АНДРОФОБИЯ	АНДРОФОБИЯ
АНЕМОФОБИЯ	АНЕМОФОБИЯ
АНКРАОФОБИЯ	АНКРАОФОБИЯ
АНОМИЯ	АНОМІЯ
АНТЛОФОБИЯ	АНТЛОФОБИЯ
АНТРОПОФОБИЯ	АНТРОПОФОБИЯ

АНТРОФОБИЯ	АНТРОФОБИЯ
АНЭСТЕТИЧНЫЙ	АНЕСТЕТИЧНИЙ
АПАТИЯ	АПАТІЯ
АПИФОБИЯ	АПІФОБИЯ
АПНОЭ	АПНОЕ
АПОПАТОФОБИЯ	АПОПАТОФОБИЯ
АПРАКСИЯ	АПРАКСІЯ
АРАХНЕФОБИЯ	АРАХНЕФОБИЯ
АРТТЕРАПИЯ	АРТТЕРАПІЯ
АСИММЕТРИФОБИЯ	АСИМЕТРИФОБИЯ
АЛЕКСИТИМИЯ	АЛЕКСИТИМІЯ
АССЕРТИВНЫЙ ТРЕНИНГ	АССЕРТИВНИЙ ТРЕНІНГ
АСТАЗИЯ	АСТАЗІЯ
АСТЕНИЯ	АСТЕНІЯ
АСТЕНОФОБИЯ	АСТЕНОФОБИЯ
АСТРООФОБИЯ	АСТРООФОБИЯ
АТАЗАГОРАФОБИЯ	АТАЗАГОРАФОБИЯ
АТАКСИОФОБИЯ	АТАКСІОФОБИЯ
АТЕЛОФОБИЯ	АТЕЛОФОБИЯ
АТЕФОБИЯ	АТЕФОБИЯ
АТИХИФОБИЯ	АТИХІФОБИЯ
АТОМОСОФОБИЯ	АТОМОСОФОБИЯ
АТРИБУЦИЯ	АТРИБУЦІЯ
АТРИБУЦИЯ КАУЗАЛЬНАЯ	АТРИБУЦІЯ КАУЗАЛЬНА
АТРОФИЯ	АТРОФІЯ
АУТЕНТИЧНОСТЬ	АВТЕНТИЧНІСТЬ
АУТИЗМ	АУТИЗМ
АУТОАГРЕССИЯ	АУТОАГРЕСІЯ
АУТОГЕННАЯ ТРЕНИРОВКА	АУТОГЕННЕ ТРЕНУВАННЯ
АУТОМИЗОФОБИЯ	АУТОМІЗОФОБИЯ
АУТОФОБИЯ	АУТОФОБИЯ
АФЕНФОСМОФОБИЯ	АФЕНФОСМОФОБИЯ
АФФЕКТ	АФЕКТ
АФФЕКТ НЕАДЕКВАТНОСТИ	АФЕКТ НЕАДЕКВАТНОСТІ
АФФЕКТ: АККУМУЛЯЦИЯ	АФЕКТ: АКУМУЛЯЦІЯ
АФФЕКТАЦИЯ	АФЕКТАЦІЯ
АФФЕКТИВНАЯ ИСТОЩАЕМОСТЬ	АФЕКТИВНА ВИСНАЖУВАНІСТЬ
АФФИЛИАЦИЯ	АФІЛІАЦІЯ
АЭРОАКРОФОБИЯ	АЕРОАКРОФОБИЯ
АЭРОФОБИЯ	АЕРОФОБИЯ

Б	
БАЗАЛЬНАЯ ТРЕВОГА	БАЗАЛЬНА ТРИВОГА
БАЗАЛЬНОЕ ДОВЕРИЕ	БАЗАЛЬНА ДОВІРА
БАЗОФОБИЯ	БАЗОФОБИЯ
БАКТЕРИОФОБИЯ	БАКТЕРІОФОБИЯ
БАЛЛИСТОФОБИЯ	БАЛІСТОФОБИЯ
БАНК ДАННЫХ ПО ЧРЕЗ- ВЫЧАЙНЫМ СИТУАЦИЯМ	БАНК ДАНИХ З НАДЗВИЧАЙ- НИХ СИТУАЦІЙ
БАРОФОБИЯ	БАРОФОБИЯ
БАРЬЕРЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ	БАР'ЄРИ ПСИХОЛОГІЧНІ
БАРЬЕР СМЫСЛОВОЙ	БАР'ЄР СМИСЛОВИЙ
БАТЕОФОБИЯ	БАТЕОФОБИЯ
БАТОФОБИЯ	БАТОФОБИЯ
БАТРАХОФОБИЯ	БАТРАХОФОБИЯ
БЕДСТВИЕ	ЛИХО
БЕЖЕНЦЫ	БІЖЕНЦІ
БЕЗВОЗВРАТНЫЕ ПОТЕРИ	БЕЗПОВОРОТНІ ВТРАТИ
БЕЗОПАСНОСТЬ	БЕЗПЕКА
БЕЗОПАСНОСТЬ В ЧРЕЗ- ВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
БЕЗОПАСНОСТЬ ЖИЗНЕДЕЯ- ТЕЛЬНОСТИ	БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
БЕЗОПАСНОСТЬ ИНФОРМАЦИИ	БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЇ
БЕЗОПАСНОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	БЕЗПЕКА НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ
БЕЗОПАСНОСТЬ ТЕРРИТОРИИ	БЕЗПЕКА ТЕРИТОРІЇ
БЕЗОПАСНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА	БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ
БЕЗОПАСНЫЕ УСЛОВИЯ ДЛЯ ЧЕЛОВЕКА	БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ДЛЯ ЛЮДИНИ
БЕЛЕНОФОБИЯ	БЕЛЕНОФОБИЯ
БЕРЕМЕННОСТЬ	ВАГІТНІСТЬ
БЕСЕДА	БЕСІДА
БЕССОЗНАТЕЛЬНОЕ	НЕСВІДОМЕ
БИБЛИОТЕРАПИЯ	БІБЛІОТЕРАПІЯ
БИОЛОГО-СОЦИАЛЬНАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ	БІОЛОГО-СОЦІАЛЬНА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ
БИОЦЕНОЗ В ЧРЕЗВЫЧАЙ- НОЙ СИТУАЦИИ	БІОЦЕНОЗ У НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ
БИОФИЛИЯ	БІОФІЛІЯ
БЛЕННОФОБИЯ	БЛЕНОФОБИЯ
БОВАРИЗМ	БОВАРИЗМ

БОДРСТВОВАНИЕ	ПИЛЬНУВАННЯ (НЕСПАННЯ)
БОЛЬ	БІЛЬ
БОТАНОФОБИЯ	БОТАНОФОБИЯ
БОЯЗНЬ	ОСТРАХ
БРЕД	МАРЕННЯ
БРОМГИДРОФОБИЯ	БРОМГІДРОФОБИЯ
БРОНТОФОБИЯ	БРОНТОФОБИЯ
БУФОНОФОБИЯ	БУФОНОФОБИЯ
В	
ВАКЦИНОФОБИЯ	ВАКЦИНОФОБИЯ
ВЕНЕРОФОБИЯ	ВЕНЕРОФОБИЯ
ВЕРА	ВІРА
ВЕРБАЛЬНЫЕ И НЕВЕРБАЛЬНЫЕ МЕТОДЫ ГРУППОВОЙ ПСИХОТЕРАПИИ	ВЕРБАЛЬНІ Й НЕВЕРБАЛЬНІ МЕТОДИ ГРУПОВОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ
ВЕРМИНОФОБИЯ	ВЕРМІНОФОБИЯ
ВЕРМИФОБИЯ	ВЕРМІФОБИЯ
ВЕРТИГОФОБИЯ	ВЕРТИГОФОБИЯ
ВЕСТИФОБИЯ	ВЕСТИФОБИЯ
ВЗРЫВ	ВИБУХ
ВЗРЫВНАЯ ТРАВМА	ВИБУХОВА ТРАВМА
ВЗРЫВОУСТОЙЧИВОСТЬ	ВИБУХОСТІЙКІСТЬ
ВИДЫ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ЧЕЛОВЕКА В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ВИДИ ВПЛИВУ НА ЛЮДИНУ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ
ВИДЫ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	ВИДИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ВИККАФОБИЯ	ВІКАФОБИЯ
ВИРГИНИТИФОБИЯ	ВІРГІНІТІФОБИЯ
ВЛИЯНИЕ	ВПЛИВ
ВНУШАЕМОСТЬ	СУГЕСТИВНІСТЬ, НАВІЮВАНІСТЬ
ВНУШЕНИЕ, СУГЕСТИЯ	СУГЕСТИЯ
ВОЕННАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ	ВІЙСЬКОВА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ
ВОМИТОФОБИЯ	ВОМІТОФОБИЯ
ВОСПРИЯТИЕ ВРЕМЕНИ	СПРИЙНЯТТЯ ЧАСУ
ВОСПРИЯТИЯ ВРЕМЕНИ НАРУШЕНИЯ	СПРИЙНЯТТЯ ЧАСУ ПОРУШЕННЯ
ВПЕЧАТЛИТЕЛЬНОСТЬ	ВРАЗЛИВІСТЬ
ВЫМЕЩЕНИЕ	ЗІГНАННЯ

ВЫЖИВАНИЕ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ЧРЕЗВЫЧАЙ- НЫХ СИТУАЦИЙ	ВИЖИВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ВЫТЕСНЕНИЕ	ВИТІСНЕННЯ
ВЫУЧЕННАЯ БЕСПОМО- ЩНОСТЬ	ВИВЧЕНА БЕЗПОРАДНІСТЬ
Г	
ГАДЕФОБИЯ	ГАДЕФОБИЯ
ГАЛЛЮЦИНАЦИЯ	ГАЛЮЦИНАЦІЯ
ГАПТОФОБИЯ	ГАПТОФОБИЯ
ГАРПАКСОФОБИЯ	ГАРПАКСОФОБИЯ
ГЕДОНОФОБИЯ	ГЕДОНОФОБИЯ
ГЕЛИОФОБИЯ	ГЕЛІОФОБИЯ
ГЕЛЛЕНОЛОГОФОБИЯ	ГЕЛЕНОЛОГОФОБИЯ
ГЕМОФОБИЯ	ГЕМОФОБИЯ
ГЕНОФОБИЯ	ГЕНОФОБИЯ
ГЕРОНТОФОБИЯ	ГЕРОНТОФОБИЯ
ГЕТЕРОФОБИЯ	ГЕТЕРОФОБИЯ
ГЕФИРОФОБИЯ	ГЕФІРОФОБИЯ
ГИГИЕНА КАТАСТРОФ	ГІГІЕНА КАТАСТРОФ
ГИГИЕНИЧЕСКИЙ ДИАГНОЗ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ГІГІЄНІЧНИЙ ДІАГНОЗ У НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ
ГИДРОДИНАМИЧЕСКАЯ АВАРИЯ	ГІДРОДИНАМІЧНА АВАРІЯ
ГИДРОЗОФОБИЯ	ГІДРОЗОФОБИЯ
ГИДРОФОБИЯ	ГІДРОФОБИЯ
ГИЛОФОБИЯ	ГІЛОФОБИЯ
ГИМНОФОБИЯ	ГІМНОФОБИЯ
ГИНЕКОФОБИЯ	ГІНЕКОФОБИЯ
ГИПЕНГИОФОБИЯ	ГІПЕНГІОФОБИЯ
ГИПЕРЭСТЕЗИЯ	ГІПЕРЕСТЕЗИЯ
ГИПНОФОБИЯ	ГІПНОФОБИЯ
ГИПОФОБИЯ	ГІПОФОБИЯ
ГИППОФОБИЯ	ГІППОФОБИЯ
ГИПОКИНЕЗИЯ	ГІПОКІНЕЗИЯ
ГИСОФОБИЯ	ГІСОФОБИЯ
ГЛЕНОФОБИЯ	ГЛЕНОФОБИЯ
ГЛОССОФОБИЯ	ГЛОСОФОБИЯ
ГНОЗИОФОБИЯ	ГНОЗІОФОБИЯ
ГОБОФОБИЯ	ГОБОФОБИЯ
ГОДОФОБИЯ	ГОДОФОБИЯ
ГОЛОВОКРУЖЕНИЕ	ЗАПАМОРОЧЕННЯ
ГОМИЛОФОБИЯ	ГОМІЛОФОБИЯ

ГОМИХЛОФОБИЯ	ГОМІХЛОФОБІЯ
ГОРМЕФОБИЯ	ГОРМЕФОБІЯ
ГОТОВНОСТЬ К ЭКСТРЕННЫМ ДЕЙСТВИЯМ	ГОТОВНІСТЬ ДО ЕКСТРЕНИХ ДІЙ
ГЛОБАЛЬНАЯ (НАЦИОНАЛЬНАЯ) ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ	ГЛОБАЛЬНА (НАЦІОНАЛЬНА) НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ
ГЛОБАЛЬНЫЕ РИСКИ И УГРОЗЫ ЧЕЛОВЕКУ	ГЛОБАЛЬНІ РИЗИКИ Й ЗАГРОЗИ ДЛЯ ЛЮДИНИ
ГНЕВ	ГНІВ
ГОРЕ	ГОРЕ
ГРАФОФОБИЯ	ГРАФОФОБІЯ
ГРУППОВАЯ ДИНАМИКА	ГРУПОВА ДИНАМІКА
ГРУППОВАЯ ДИСКУССИЯ	ГРУПОВА ДИСКУСІЯ
ГРУППОВАЯ ИЗОЛЯЦИЯ	ГРУПОВА ІЗОЛЯЦІЯ
ГРУППЫ ВСТРЕЧ	ГРУПИ ЗУСТРІЧЕЙ
ГУМАНИТАРНАЯ КАТАСТРОФА	ГУМАНІТАРНА КАТАСТРОФА
Д	
ДВИГАТЕЛЬНАЯ ТЕРАПИЯ	РУХОВА ТЕРАПІЯ
ДЕЗИНФОРМАЦИЯ	ДЕЗІНФОРМАЦІЯ
ДЕЙПНОФОБИЯ	ДЕЙПНОФОБІЯ
ДЕКОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЯ	ДЕКОНТЕКСТУАЛІЗАЦІЯ
ДЕЛИРИЙ	ДЕЛІРІЙ
ДЕКСТРОФОБИЯ	ДЕКСТРОФОБІЯ
ДЕЛИРИИ	ДЕЛІРІЇ
ДЕМЕНТОФОБИЯ	ДЕМЕНТОФОБІЯ
ДЕМЕНЦИЯ	ДЕМЕНЦІЯ
ДЕМОНОФОБИЯ	ДЕМОНОФОБІЯ
ДЕМОФОБИЯ	ДЕМОФОБІЯ
ДЕНДРОФОБИЯ	ДЕНДРОФОБІЯ
ДЕПЕРСОНАЛИЗАЦИЯ	ДЕПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ
ДЕРЕАЛИЗАЦИЯ	ДЕРЕАЛІЗАЦІЯ
ДЕПРЕССИЯ	ДЕПРЕСІЯ
ДЕСТРУКЦИЯ	ДЕСТРУКЦІЯ
ДЕРМАТОЗИОФОБИЯ	ДЕРМАТОЗІОФОБІЯ
ДЕРМАТОПАТОФОБИЯ	ДЕРМАТОПАТОФОБІЯ
ДЕЦИДОФОБИЯ	ДЕЦИДОФОБІЯ
ДЕФЛЕКСИЯ	ДЕФЛЕКСІЯ
ДИАГНОЗ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ	ДІАГНОЗ ПСИХОЛОГІЧНИЙ
ДИНОФОБИЯ	ДИНОФОБІЯ
ДИПСОФОБИЯ	ДИПСОФОБІЯ

ДИСАБИЛЛОФОБИЯ	ДИСАБИЛОФОБИЯ
ДИСМОРФОФОБИЯ	ДИСМОРФОФОБИЯ
ДИССИМУЛЯЦИЯ	ДИССИМУЛЯЦІЯ
ДИСТИХИФОБИЯ	ДИСТИХІФОБИЯ
ДИСТРЕСС	ДИСТРЕС
ДОКСОФОБИЯ	ДОКСОФОБИЯ
ДОМАТОФОБИЯ	ДОМАТОФОБИЯ
ДОРАФОБИЯ	ДОРАФОБИЯ
ДОРОФОБИЯ	ДОРОФОБИЯ
ДЫХАТЕЛЬНАЯ ТЕРАПИЯ ПО МИДДЕНДОРФ	ДИХАЛЬНА ТЕРАПІЯ ЗА МИДДЕНДОРФ
Е	
ЕВПОФОБИЯ	ЄВПОФОБИЯ
ЕРЕСИФОБИЯ	ЄРЕСИФОБИЯ
Ж	
ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТЬ	ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ
ЖИЗНЬ	ЖИТТЯ
ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙ- НЫХ СИТУАЦИЯХ	ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙ- НИХ СИТУАЦІЯХ
З	
ЗАВИСТЬ	ЗАЗДРІСТЬ
ЗАГРЯЗНЕНИЕ	ЗАБРУДНЕННЯ
ЗАИКАНИЕ	ЗАЇКУВАТІСТЬ
ЗАПРЕТ	ЗАБОРОНА
ЗАМЕСТИТЕЛЬ	ЗАСТУПНИК
ЗАМЕЩЕНИЕ	ЗАМІЩЕННЯ
ЗАПРЕТНАЯ ЗОНА	ЗАБОРОННА ЗОНА
ЗАРАЖЕНИЕ	ЗАРАЖЕННЯ
ЗАХОРОНЕНИЕ ТРУПОВ	ПОХОВАННЯ ТРУПІВ
ЗАЩИТА	ЗАХИСТ
ЗАЩИТНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПСИХИЧЕСКИЕ	ЗАХИСНІ МЕХАНІЗМИ ПСИХІЧНІ
ЗАЩИТА ПСИХОЛОГИЧЕ- СКАЯ	ЗАХИСТ ПСИХОЛОГІЧНИЙ
ЗАЩИЩЕННОСТЬ	ЗАХИЩЕНІСТЬ
ЗАЩИЩЕННОСТЬ ПСИХО- ЛОГИЧЕСКАЯ	ЗАХИЩЕНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧ- НА
ЗАЩИТА НАСЕЛЕНИЯ И ТЕРРИТОРИЙ ОТ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ Й ТЕРРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

ТЕХНОГЕННОГО И ЕСТЕСТВЕННОГО ХАРАКТЕРА	ТЕХНОГЕННОГО ТА ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ
ЗАЩИТА ОТ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ (АВАРИЙ, КАТАСТРОФ)	ЗАХИСТ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (АВАРИЙ, КАТАСТРОФ)
ЗАЩИТА НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
ЗАХВАТ ЗАЛОЖНИКОВ	ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ
ЗДОРОВЬЕ	ЗДОРОВ'Я
ЗДРАВЫЙ СМЫСЛ	ЗДОРОВИЙ ГЛУЗД
ЗЕММИФОБИЯ	ЗЕМІФОБІЯ
ЗЛОСТЬ	ЗЛІСТЬ
ЗОНА БЕДСТВИЯ	ЗОНА ЛИХА
ЗОНА ВЕРОЯТНОЙ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ЗОНА ЙМОВІРНОЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ЗОНА ВОЗМОЖНОГО ПОРАЖЕНИЯ	ЗОНА МОЖЛИВОГО УРАЖЕНИЯ
ЗОНА ВРЕМЕННОГО ОТСЕЛЕНИЯ	ЗОНА ТИМЧАСОВОГО ВІДСЕЛЕННЯ
ЗОНА ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ЗОНА НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ЗООФОБИЯ	ЗООФОБІЯ
И	
ИДЕАЛИЗАЦИЯ	ІДЕАЛІЗАЦІЯ
ИДЕНТИФИКАЦИЯ	ІДЕНТИФІКАЦІЯ
ИДЕНТИЧНОСТЬ	ІДЕНТИЧНІСТЬ
ИДЕОФОБИЯ	ІДЕОФОБІЯ
ИДИОСИНКРАЗΙΑ	ІДІОСИНКРАЗІЯ
ИЕРОФОБИЯ	ІЄРОФОБІЯ
ИЗОЛЯЦИЯ	ІЗОЛЯЦІЯ
ИЗОЛОФОБИЯ	ІЗОЛОФОБІЯ
ИЛЛИНГОФОБИЯ	ІЛІНГОФОБІЯ
ИЛЛЮЗИЯ (иллюзия восприятия)	ІЛЮЗІЯ (ілюзія сприйняття)
ИМПУЛЬСИВНОСТЬ	ІМПУЛЬСИВНІСТЬ
ИМПУНИТИВНОСТЬ	ІМПУНІТИВНІСТЬ
ИНГИБИЦИЯ	ІНГІБІЦІЯ
ИНГИБИЦИЯ СОЦИАЛЬНАЯ	ІНГІБІЦІЯ СОЦІАЛЬНА
ИНСАЙТ	ІНСАЙТ
ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗАЦИЯ	ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ
ИНТЕРАКЦИЯ	ІНТЕРАКЦІЯ
ИНТРАПУНИТИВНОСТЬ	ІНТРАПУНІТИВНІСТЬ

ИНТЕРЕС	ІНТЕРЕС
ИНТУИЦИЯ	ІНТУЇЦІЯ
ИОФОБИЯ	ІОФОБІЯ
ИПОХОНДРИЯ	ІПОХОНДРІЯ
ИРРИТАЦИЯ	ІРИТАЦІЯ
ИСПУГ	ПЕРЕЛЯК
ИСТЕРИКА	ІСТЕРИКА
ИСТЕРИЯ	ІСТЕРІЯ
ИХТИОФОБИЯ	ІХТІОФОБІЯ
Й	
ЙЕРКСА – ДОДСОНА ЗАКОНЫ	ЙЕРКСА – ДОДСОНА ЗАКОНИ
К	
КАЙНОФОБИЯ	КАЙНОФОБІЯ
КАЙРОФОБИЯ	КАЙРОФОБІЯ
КАКОРРАФИОФОБИЯ	КАКОРАФІОФОБІЯ
КАЛИГИНЕФОБИЯ	КАЛІГІНЕФОБІЯ
КАНЦЕРОФОБИЯ	КАНЦЕРОФОБІЯ
КАРДИОФОБИЯ	КАРДІОФОБІЯ
КАРНОФОБИЯ	КАРНОФОБІЯ
КАТАГЕЛОФОБИЯ	КАТАГЕЛОФОБІЯ
КАТАКЛИЗМ	КАТАКЛІЗМ
КАТАЛЕПСИЯ	КАТАЛЕПСІЯ
КАТАРСИС	КАТАРСИС
КАТАСТРОФА	КАТАСТРОФА
КАТАТОНИЯ	КАТАТОНІЯ
КАТИСОФОБИЯ	КАТІСОФОБІЯ
КАТОПТРОФОБИЯ	КАТОПТРОФОБІЯ
КАЭТОФОБИЯ	КАЕТОФОБІЯ
КЕНОФОБИЯ	КЕНОФОБІЯ
КЕРАУНОФОБИЯ	КЕРАУНОФОБІЯ
КИБЕРФОБИЯ	КІБЕРФОБІЯ
КИДНАП	КІДНАП
КИНЕТОФОБИЯ	КІНЕТОФОБІЯ
КИНОФОБИЯ	КІНОФОБІЯ
КИПРИДОФОБИЯ	КІПРИДОФОБІЯ
КЛАКА	КЛАКА
КЛАРИФИКАЦИЯ	КЛАРИФІКАЦІЯ
КЛАССИФИКАЦИЯ ЧРЕЗ- ВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	КЛАСИФІКАЦІЯ НАДЗВИЧАЙ- НИХ СИТУАЦІЙ
КЛАУСТРОФОБИЯ	КЛАУСТРОФОБІЯ
КЛЕВЕТА	НАКЛЕП

КЛЕПТОМАНИЯ	КЛЕПТОМАНИЯ
КЛИНИЧЕСКАЯ СМЕРТЬ	КЛІНІЧНА СМЕРТЬ
КЛИЕНТ	КЛІЄНТ
КЛИМАКОФОБИЯ	КЛІМАКОФОБИЯ
КЛИНОФОБИЯ	КЛИНОФОБИЯ
КЛЕПТОФОБИЯ	КЛЕПТОФОБИЯ
КЛИКА	КЛІКА
КОГНИТИВНЫЙ ДИССОНАНС	КОГНІТИВНИЙ ДИСОНАНС
КОИНОФОБИЯ	КОІНОФОБИЯ
КОЙМЕТРОФОБИЯ	КОЙМЕТРОФОБИЯ
КОЙНОНИФОБИЯ	КОЙНОНІФОБИЯ
КОМА	КОМА
КОММУНИКАЦИЯ	КОМУНІКАЦІЯ
КОМПЕНСАЦИЯ	КОМПЕНСАЦІЯ
КОНГРУЭНТНОСТЬ	КОНГРУЕНТНІСТЬ
КОННОТАЦИЯ	КОНОТАЦІЯ
КОНТРОЛЬ ДЫХАНИЯ	КОНТРОЛЬ ДИХАННЯ
КОНТРСУГГЕСТИЯ	КОНТРСУГЕСТІЯ
КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ	КОНСУЛЬТУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНЕ
КОНТРАФОБИЯ	КОНТРАФОБИЯ
КОНФАБУЛЯЦИЯ	КОНФАБУЛЯЦІЯ
КОНФОРМНОСТЬ	КОНФОРМНІСТЬ
КСЕНОФОБИЯ	КСЕНОФОБИЯ
КИФОФОБИЯ	КІФОФОБИЯ
КОПОФОБИЯ	КОПОФОБИЯ
КОУЛРОФОБИЯ	КОУЛРОФОБИЯ
КРЕМНОФОБИЯ	КРЕМНОФОБИЯ
КРИЗИСНАЯ ИНТЕРВЕНЦИЯ	КРИЗОВА ІНТЕРВЕНЦІЯ
КРИЗИС	КРИЗА
КРИЗИСНАЯ ПСИХОЛОГИЯ	КРИЗОВА ПСИХОЛОГІЯ
КРИЗИСНОЕ СОСТОЯНИЕ	КРИЗОВИЙ СТАН
КРИОФОБИЯ	КРІОФОБИЯ
КРИСТАЛЛОФОБИЯ	КРИСТАЛОФОБИЯ
КСАНТОФОБИЯ	КСАНТОФОБИЯ
КСЕРОФОБИЯ	КСЕРОФОБИЯ
КСИРОФОБИЯ	КСИРОФОБИЯ
Л	
ЛАЛИОФОБИЯ	ЛАЛІОФОБИЯ
ЛАЛОФОБИЯ	ЛАЛОФОБИЯ
ЛАТА	ЛАТА
ЛАТЕРОФОБИЯ	ЛАТЕРОФОБИЯ

ЛАХАНОФОБИЯ	ЛАХАНОФОБИЯ
ЛЕВОФОБИЯ	ЛЕВОФОБИЯ
ЛЕЙКОФОБИЯ	ЛЕЙКОФОБИЯ
ЛЕПРОФОБИЯ	ЛЕПРОФОБИЯ
ЛИГИРОФОБИЯ	ЛІГІРОФОБИЯ
ЛИГРОФОБИЯ	ЛІГРОФОБИЯ
ЛИКВИДАЦИЯ ПОСЛЕДСТ- ВЫЙ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	ЛІКВІДАЦІЯ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛИКВИДАЦИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙ- НОЙ СИТУАЦИИ	ЛІКВІДАЦІЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ЛИЛАПСОФОБИЯ	ЛІЛАПСОФОБИЯ
ЛИМНОФОБИЯ	ЛІМНОФОБИЯ
ЛИТИКАФОБИЯ	ЛІТІКАФОБИЯ
ЛОГОФОБИЯ	ЛОГОФОБИЯ
ЛОЖЬ	БРЕХНЯ
ЛОКАЛИЗАЦИЯ ЗОНЫ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ЛОКАЛІЗАЦІЯ ЗОНИ НАДЗВИ- ЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ЛОКАЛИЗАЦИЯ ИСТОЧНИКА ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ЛОКАЛІЗАЦІЯ ДЖЕРЕЛА НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ЛОКАЛЬНАЯ (ЧАСТНАЯ) ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ	ЛОКАЛЬНА (ПРИВАТНА) НАД- ЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ
ЛЮТРАФОБИЯ	ЛЮТРАФОБИЯ
М	
МАКРОФОБИЯ	МАКРОФОБИЯ
МАЛЕВЗИОФОБИЯ	МАЛЕВЗИОФОБИЯ
МАНИАКАЛЬНО - ДЕ- ПРЕССИВНЫЙ ПСИХОЗ	МАНІАКАЛЬНО - ДЕПРЕСИВ- НИЙ ПСИХОЗ
МАНИОФОБИЯ	МАНІОФОБИЯ
МАНИПУЛЯЦИЯ	МАНІПУЛЯЦІЯ
МАНИЯ	МАНІЯ
МАРАФОН	МАРАФОН
МАРШРУТЫ ЭВАКУАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ	МАРШРУТИ ЕВАКУАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ
МАССОВАЯ КОММУ- НИКАЦИЯ	МАСОВА КОМУНІКАЦІЯ
МАССОВИДНЫЕ ЯВЛЕНИЯ	МАСОВИДНІ ЯВИЩА
МАССОВОЕ КРУЖЕНИЕ	МАСОВЕ КРУЖЛЯННЯ, КРУЖІННЯ
МАСТИГОФОБИЯ	МАСТИГОФОБИЯ
МЕГАЛОФОБИЯ	МЕГАЛОФОБИЯ
МЕДИЦИНА КАТАСТРОФ	МЕДИЦИНА КАТАСТРОФ

МЕРОПРИЯТИЯ ПО ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	ЗАХОДИ ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
МЕРОПРИЯТИЯ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	ЗАХОДИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
МЕЛАНОФОБИЯ	МЕЛАНОФОБИЯ
МЕЛАНХОЛИЯ	МЕЛАНХОЛИЯ
МЕЛИССОФОБИЯ	МЕЛІСОФОБИЯ
МЕЛОФОБИЯ	МЕЛОФОБИЯ
МЕНИНГИТОФОБИЯ	МЕНІНГІТОФОБИЯ
МЕРИНТОФОБИЯ	МЕРИНТОФОБИЯ
МЕРЫ БЕЗОПАСНОСТИ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫХ И ДРУГИХ НЕОТЛОЖНЫХ РАБОТ	ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРОВЕДЕННЯ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ І ІНШИХ НЕВІДКЛАДНИХ РОБІТ
МЕРЫ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	ЗАХОДИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
МЕСТНАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ	МІСЦЕВА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ
МЕТАЛЛОФОБИЯ	МЕТАЛОФОБИЯ
МЕТЕОРОФОБИЯ	МЕТЕОРОФОБИЯ
МЕТИЛОФОБИЯ	МЕТИЛОФОБИЯ
МЕТРОФОБИЯ	МЕТРОФОБИЯ
МЕХАНИЗМ ИДЕНТИФИКАЦИИ	МЕХАНІЗМ ІДЕНТИФІКАЦІЇ
МЕХАНОФОБИЯ	МЕХАНОФОБИЯ
МИЗОФОБИЯ	МІЗОФОБИЯ
МИКОФОБИЯ	МІКОФОБИЯ
МИКРОФОБИЯ	МІКРОФОБИЯ
МИРМЕКОФОБИЯ	МІРМЕКОФОБИЯ
МИСТИФИКАЦИЯ	МІСТИФІКАЦІЯ
МИФОФОБИЯ	МІФОФОБИЯ
МНЕМОФОБИЯ	МНЕМОФОБИЯ
МОЛИЗМОФОБИЯ	МОЛІЗМОФОБИЯ
МОНОПАТОФОБИЯ	МОНОПАТОФОБИЯ
МОНОФОБИЯ	МОНОФОБИЯ
МОБИЛЬНЫЙ КОМПЛЕКС ПЕРВООЧЕРЕДНОГО ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	МОБІЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ПЕРШОЧЕРГОВОГО ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

МОБИЛЬНАЯ ОПЕРАТИВНАЯ ГРУППА	МОБІЛЬНА ОПЕРАТИВНА ГРУПА
МОБИЛЬНЫЙ ОТРЯД	МОБІЛЬНИЙ ЗАГІН
МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА НАСЕЛЕНИЯ	МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА НАСЕЛЕННЯ
МОРАЛЬНЫЙ ВРЕД	МОРАЛЬНА ШКОДА
МОРГ	МОРГ
МОТОРОФОБИЯ	МОТОРОФОБИЯ
МОТТЕФОБИЯ	МОТЕФОБИЯ
МУЗОФОБИЯ	МУЗОФОБИЯ
МУЗЫКОТЕРАПИЯ	МУЗИКОТЕРАПІЯ
Н	
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ЛАБОРАТОРИЯ ЭКСТРЕМАЛЬНОЙ И КРИЗИСНОЙ ПСИХОЛОГИИ НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА ГРАЖДАНСКОЙ ЗАЩИТЫ УКРАИНЫ	НАУКОВО-ДОСЛІДНА ЛАБОРАТОРІЯ ЕКСТРЕМАЛЬНОЇ Й КРИЗОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
НАВЯЗЧИВЫЕ СОСТОЯНИЯ	НАВ'ЯЗЛИВІ СТАНИ
НАДЕЖДА	НАДІЯ
НАПРЯЖЕННОСТЬ ПСИХИЧЕСКАЯ	НАПРУЖЕНІСТЬ ПСИХІЧНА
НАСИЛИЕ	НАСИЛЬСТВО
НАСТРОЕНИЕ	НАСТРІЙ
НАСТРОЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЕ	НАСТРІЙ СУСПІЛЬНИЙ
НЕВРАСТЕНИЯ	НЕВРАСТЕНІЯ
НЕВРОЗЫ	НЕВРОЗИ
НЕВРОТИЗМ	НЕВРОТИЗМ
НЕГАТИВИЗМ	НЕГАТИВІЗМ
НЕЕСТЕСТВЕННАЯ СМЕРТЬ	НЕПРИРОДНА СМЕРТЬ
НЕКРОФОБИЯ	НЕКРОФОБИЯ
НЕМЕДЛЕННОЕ РЕАГИРОВАНИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЕ СИТУАЦИИ	НЕГАЙНЕ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ
НЕНАВИСТЬ	НЕНАВИСТЬ
НЕОПОЗНАННЫЙ ТРУП	НЕВПІЗНАНИЙ ТРУП
НЕОТЛОЖНЫЕ РАБОТЫ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	НЕВІДКЛАДНІ РОБОТИ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ
НЕОТЛОЖНЫЕ РАБОТЫ ПРИ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	НЕВІДКЛАДНІ РОБОТИ ПІД ЧАС ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

НЕОФАРМОФОБИЯ	НЕОФАРМОФОБИЯ
НЕОФОБИЯ	НЕОФОБИЯ
НЕРВНО-МЫШЕЧНАЯ РЕЛАКСАЦИЯ	НЕРВОВО-М'ЯЗОВА РЕЛАКСАЦІЯ
НЕФОФОБИЯ	НЕФОФОБИЯ
НИКТОГИЛОФОБИЯ	НІКТОГІЛОФОБИЯ
НИКТОФОБИЯ	НІКТОФОБИЯ
НОЗОКОМЕФОБИЯ	НОЗОКОМЕФОБИЯ
НОЗОФОБИЯ	НОЗОФОБИЯ
НОМАТОФОБИЯ	НОМАТОФОБИЯ
НОНКОНФОРМИЗМ	НОНКОНФОРМІЗМ
НОСТОФОБИЯ	НОСТОФОБИЯ
НУКЛЕОМИТУФОБИЯ	НУКЛЕОМИТУФОБИЯ
НУМЕРОФОБИЯ	НУМЕРОФОБИЯ
О	
ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
ОБЕСПЕЧЕНИЕ ВОДОЙ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОДОЮ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЖИЛЬЕМ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ У ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОММУНАЛЬНО-БЫТОВЫМИ УСЛУГАМИ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНАЛЬНО-ПОБУТОВИМИ ПОСЛУГАМИ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРЕДМЕТАМИ ПЕРВОЙ НЕОБХОДИМОСТИ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРЕДМЕТАМИ ПЕРШОЇ НЕОБХІДНОСТІ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОДУКТАМИ ПИТАНИЯ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКТАМИ ХАРЧУВАННЯ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОМЫШЛЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

ОБМАН	ОБМАН
ОБОРУДОВАНИЕ ПРИЕМНЫХ ЭВАКУАЦИОННЫХ ПУНКТОВ	УСТАТКУВАННЯ ПРИЙМА-ЛЕНЬ ЕВАКУАЦІНИХ ПУНКТІВ
ОБОРУДОВАНИЕ ПРОМЕЖУТОЧНЫХ ПУНКТОВ ЭВАКУАЦИИ	УСТАТКУВАННЯ ПРОМІЖНИХ ПУНКТІВ ЕВАКУАЦІЇ
ОБСЕССИЯ (ананказм)	ОБСЕСІЯ (ананказм)
ОБУЧЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ ДЕЙСТВИЯМ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	НАВЧАННЯ НАСЕЛЕННЯ ДІЯМ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
ОБЩЕНИЕ	СПІЛКУВАННЯ
ОБЪЕКТ ПОВЫШЕННОЙ ОПАСНОСТИ	ОБ'ЄКТ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ
ОГЛУШЕНИЕ	ОГЛУШЕННЯ
ОДИНОЧЕСТВО	САМОТНІСТЬ
ОЖИДАНИЕ	ОЧІКУВАННЯ
ОЙКОФОБИЯ	ОЙКОФОБИЯ
ОКСИФОБИЯ	ОКСИФОБИЯ
ОКТОФОБИЯ	ОКТОФОБИЯ
ОЛЬФАКТОФОБИЯ	ОЛЬФАКТОФОБИЯ
ОМБРОФОБИЯ	ОМБРОФОБИЯ
ОНЕЙРОГМОФОБИЯ	ОНЕЙРОГМОФОБИЯ
ОНЕЙРОИД	ОНЕЙРОЇД
ОНЕЙРОФОБИЯ	ОНЕЙРОФОБИЯ
ОПАСНОСТЬ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	НЕБЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ
ОПАСНОСТЬ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	НЕБЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
ОПЕРАТИВНОЕ РЕАГИРОВАНИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ	ОПЕРАТИВНЕ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ
ОПИОФОБИЯ	ОПОФОБИЯ
ОПОВЕЩЕНИЕ О ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	С(О)ПОВІЩЕННЯ ПРО НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ
ОПОЗНАНИЕ	УПІЗНАННЯ
ОПЫТ	ДОСВІД
ОРГАНИЗАЦИЯ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ОРНИТОФОБИЯ	ОРНІТОФОБИЯ
ОСМОФОБИЯ	ОСМОФОБИЯ
ОТРЕАГИРОВАНИЕ	ВІДРЕАГУВАННЯ

ОТРИЦАНИЕ РЕАЛЬНОСТИ	ЗАПЕРЕЧЕННЯ РЕАЛЬНОСТІ
ОХРАНА ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ОХОРОНА ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ОЦЕНКА РИСКА	ОЦІНКА РИЗИКУ
ОЦЕНКА РИСКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ОЦІНКА РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ОЧИСТКА САНИТАРНОЙ ТЕРРИТОРИИ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ОЧИЩЕННЯ САНИТАРНОЇ ТЕРИТОРІЇ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
ОТЧУЖДЕНИЕ	ВІДЧУЖЕННЯ
ОФИДИОФОБИЯ	ОФІДІОФОБИЯ
ОХЛОФОБИЯ	ОХЛОФОБИЯ
II	
ПАНИКА	ПАНІКА
ПАНИКА МАССОВАЯ	ПАНІКА МАСОВА
ПАРАМНЕЗИЯ	ПАРАМНЕЗИЯ
ПАРОКСИЗМ	ПАРОКСИЗМ
ПАТОЛОГИЧЕСКИЕ СОМНЕНИЯ	ПАТОЛОГІЧНІ СУМНІВИ
ПЕРЕЖИВАНИЕ	ПЕРЕЖИВАННЯ
ПЕРЕЖИВАНИЕ ВЫТЕСНЕННОЕ	ПЕРЕЖИВАННЯ ВИТИСНУТЕ
ПЕРЕЖИВАНИЕ ПАТОГЕННОЕ	ПЕРЕЖИВАННЯ ПАТОГЕННЕ
ПЕРСЕВЕРАЦИЯ	ПЕРСЕВЕРАЦІЯ
ПОБУЖДЕНИЕ	СПОНУКАННЯ
ПОВЕДЕНИЕ АГРЕССИВНОЕ	ПОВЕДІНКА АГРЕСИВНА
ПОВЕДЕНЧЕСКИЙ ТРЕНИНГ	ПОВЕДІНКОВИЙ ТРЕНІНГ
ПОВТОРЕНИЕ НАВЯЗЧИВОЕ	ПОВТОРЕННЯ НАВ'ЯЗЛИВЕ
ПОГРАНИЧНЫЕ СИТУАЦИИ	ГРАНИЧНІ СИТУАЦІЇ
ПОГРАНИЧНЫЕ СОСТОЯНИЯ	ГРАНИЧНІ СТАНИ
ПОДАВЛЕНИЕ	ПРИДУШЕННЯ
ПОИСКОВО-СПАСАТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ	ПОШУКОВО-РЯТУВАЛЬНІ РОБОТИ
ПОМРАЧЕНИЕ СОЗНАНИЯ СУМЕРЕЧНОЕ	ПОТЬМАРЕННЯ СВІДОМОСТІ ПАМОРОЧНИЙ СТАН
ПОНИМАНИЕ	РОЗУМІННЯ
ПОТЕРПЕВШИЙ	ПОТЕРПІЛИЙ
ПОТЕРПЕВШИЙ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ПОТЕРПІЛИЙ У НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

ПРЕДУБЕЖДЕНИЕ	УПЕРЕДЖЕННЯ
ПРИВЯЗАННОСТЬ	ПРИХИЛЬНІСТЬ
ПРОГРЕССИРУЮЩАЯ МЫШЕЧНАЯ РЕЛАКСАЦИЯ ДЖЕКОБСОНА	ПРОГРЕСУЮЧА М'ЯЗОВА РЕ- ЛАКСАЦІЯ ДЖЕКОБСОНА
ПРОЕКЦИЯ	ПРОЕКЦІЯ
ПСЕВДОНЕВРОЗ	ПСЕВДОНЕВРОЗ
ПСИХАСТЕНИЯ	ПСИХАСТЕНІЯ
ПСИХИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ	ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я
ПСИХОГЕНИИ	ПСИХОГЕНІЇ
ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИЕ СИТУАЦИИ	ПСИХОДІАГНОСТИЧНІ СИТУ- АЦІЇ
ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИЙ МЕТОД	ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ МЕ- ТОД
ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКОЕ ОБСЛЕДОВАНИЕ	ПСИХОДІАГНОСТИЧНЕ ОБ- СТЕЖЕННЯ
ПСИХОЗ	ПСИХОЗ
ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗО- ПАСНОСТЬ	ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА
ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ЗАЩИТА	ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ
ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ РЕ- АБИЛИТАЦИЯ	ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТА- ЦІЯ
ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ТЕСТИРОВАНИЕ	ПСИХОЛОГІЧНЕ ТЕСТУВАННЯ
ПСИХОНЕВРОЗ	ПСИХОНЕВРОЗ
Р	
РАБДОФОБИЯ	РАБДОФОБИЯ
РАДИОФОБИЯ	РАДІОФОБИЯ
РАДОСТЬ	РАДІСТЬ
РАЗВЕДКА В ЗОНЕ ЧРЕЗ- ВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	РОЗВІДКА В ЗОНІ НАДЗВИ- ЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
РАЗРЯДКА (разрядка напряже- ния)	РОЗРЯДКА (розрядка напруження)
РАССЕЯННОСТЬ	НЕУВАЖНІСТЬ
РАСКАЯНИЕ	КАЯТТЯ
РАЦИОНАЛИЗАЦИЯ	РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ
РАЦИОНАЛЬНОЕ РАЗМЕЩЕ- НИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ СИЛ И НАСЕЛЕННЫХ ПУНК- ТОВ НА ТЕРРИТОРИИ	РАЦІОНАЛЬНЕ РОЗМІЩЕННЯ ВИРОБНИЧИХ СИЛ І НАСЕЛЕ- НИХ ПУНКТИВ НА ТЕРРИТОРІЇ
РЕАБИЛИТАЦИЯ УЧАСТНИ- КОВ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗ-	РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ

ВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	СИТУАЦІЇ
РЕАГИРОВАНИЕ ОПЕРАТИВНОЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ	РЕАГУВАННЯ ОПЕРАТИВНЕ НА НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ
РЕАГИРОВАНИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЕ СИТУАЦИИ ТЕХНОГЕННОГО И ЕСТЕСТВЕННОГО ХАРАКТЕРА	РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТЕХНОГЕННОГО Й ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ
РЕАГИРОВАНИЕ ЭКСТРЕННОЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ	РЕАГУВАННЯ ЕКСТРЕНЕ НА НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ
РЕАКТИВНЫЕ СОСТОЯНИЯ	РЕАКТИВНІ СТАНИ
РЕАЛИСТИЧЕСКАЯ ТРЕВОГА	РЕАЛІСТИЧНА ТРИВОГА
РЕГРЕССИЯ	РЕГРЕСІЯ
РЕГРЕССИЯ ПОВЕДЕНИЯ	РЕГРЕСІЯ ПОВЕДІНКИ
РЕЗЕРВ МАТЕРИАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ ДЛЯ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	РЕЗЕРВ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
РЕЗЕРВ МАТЕРИАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ ДЛЯ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	РЕЗЕРВ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
РЕКТОФОБИЯ	РЕКТОФОБИЯ
РЕЛАКСАЦИЯ	РЕЛАКСАЦІЯ
РЕСТАВРАЦИЯ ТРУПА	РЕСТАВРАЦІЯ ТРУПА
РЕТРОФЛЕКСИЯ	РЕТРОФЛЕКСІЯ
РЕФЛЕКСИЯ	РЕФЛЕКСІЯ
РЕШЕНИЕ	РІШЕННЯ
РЕШИТЕЛЬНОСТЬ	РІШУЧІСТЬ
РИПОФОБИЯ	РИПОФОБИЯ
РИСК	РИЗИК
РИСК ВОЗНИКНОВЕНИЯ ИСТОЧНИКОВ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	РИЗИК ВИНИКНЕННЯ ДЖЕРЕЛ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
РИСК ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	РИЗИК ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
РИТИФОБИЯ	РИТИФОБИЯ
РИТУАЛЬНЫЕ УСЛУГИ	РИТУАЛЬНІ ПОСЛУГИ
С	

САМОАНАЛИЗ	САМОАНАЛІЗ
САМООБЛАДАНИЕ	САМОВЛАДАННЯ
САМОВНУШЕНИЕ (аутосуггестия)	САМОНАВНЮВАННЯ (аутосуггестія)
САМОКОНТРОЛЬ	САМОКОНТРОЛЬ
САМОУБИЙСТВО	САМОГУБСТВО
САМОЧУВСТВИЕ	САМОПОЧУТТЯ
САМОПОМОЩЬ	САМОДОПОМОГА
САНИТАРНАЯ ОЧИСТКА ТЕРРИТОРИИ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	САНИТАРНЕ ОЧИЩЕННЯ ТЕРИТОРІЇ В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
САНИТАРНО-ГИГИЕНИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	САНИТАРНО-ГІГІЄНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ
САНИТАРНО-ПРОТИВОЭПИДЕМИЧЕСКОЕ (ПРОТИВОЭПИДЕМИЧЕСКОЕ) ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	САНИТАРНО-ПРОТИЕПІДЕМІЧНЕ (ПРОТИЕПІДЕМІЧНЕ) ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ
САНИТАРНЫЕ ПОТЕРИ	САНИТАРНІ ВТРАТИ
САНТИМЕНТ	САНТИМЕНТ
САТАНОФОБИЯ	САТАНОФОБИЯ
СЕЛАФОБИЯ	СЕЛАФОБИЯ
СЕЛАХОФОБИЯ	СЕЛАХОФОБИЯ
СЕЛЕНОФОБИЯ	СЕЛЕНОФОБИЯ
СЕНЗИТИВНОСТЬ	СЕНЗИТИВНІСТЬ
СЕПЛОФОБИЯ	СЕПЛОФОБИЯ
СИГНАЛ ОПОВЕЩЕНИЯ О ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	СИГНАЛ СПОВІЩЕННЯ ПРО НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ
СИДЕРОДРОМОФОБИЯ	СИДЕРОДРОМОФОБИЯ
СИЛЫ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	СИЛИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
СИЛЫ И СРЕДСТВА ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	СИЛИ І ЗАСОБИ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
СИЛЫ СЛУЖБЫ ЭКСТРЕННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	СИЛИ СЛУЖБИ ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
СИМБОЛОФОБИЯ	СИМБОЛОФОБИЯ

СИММЕТРОФОБИЯ	СИММЕТРОФОБИЯ
СИМУЛЯЦИЯ	СИМУЛЯЦІЯ
СИНГЕНЕЗОФОБИЯ	СИНГЕНЕЗОФОБИЯ
СИНДРОМ АДАПТАЦИОННЫЙ	СИНДРОМ АДАПТАЦІЙНИЙ
СИНДРОМ ОТЧУЖДЕНИЯ	СИНДРОМ ВІДЧУЖЕННЯ
СИНДРОМ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СГОРАНИЯ	СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ЗГОРАННЯ
СИСТЕМА ОПОВЕЩЕНИЯ	СИСТЕМА СПОВІЩЕННЯ
СИТОФОБИЯ	СИТОФОБИЯ
СИТУАЦИЯ	СИТУАЦІЯ
СИТУАЦИЯ ПРОБЛЕМНАЯ	СИТУАЦІЯ ПРОБЛЕМНА
СИФИЛОФОБИЯ	СИФІЛОФОБИЯ
СКАБИОФОБИЯ	СКАБІОФОБИЯ
СКОЛЕЦИФОБИЯ	СКОЛЕЦІФОБИЯ
СКОЛИНОФОБИЯ	СКОЛІНОФОБИЯ
СКОПОФОБИЯ	СКОПОФОБИЯ
СКОПТОФОБИЯ	СКОПТОФОБИЯ
СКОТОМОФОБИЯ	СКОТОМОФОБИЯ
СКОТОФОБИЯ	СКОТОФОБИЯ
СЛУЖБА ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	СЛУЖБА ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
СЛУЖБА ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ	СЛУЖБА ПСИХОЛОГІЧНА
СЛУХИ	ЧУТКИ
СМЕРТЬ	СМЕРТЬ
СМЫСЛОВОЙ БАРЬЕР	СМИСЛОВИЙ БАР'ЄР
СМЯГЧЕНИЕ ПОСЛЕДСТВИЙ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	ПОМ'ЯКШЕННЯ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
СНИЖЕНИЕ РИСКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ПРИРОДНЫХ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ ПРИРОДНИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
СНИЖЕНИЕ РИСКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
СОМНИФОБИЯ	СОМНИФОБИЯ
СОПЕРЕЖИВАНИЕ	СПІВПЕРЕЖИВАННЯ
СОТЕРИОФОБИЯ	СОТЕРІОФОБИЯ
СОФОФОБИЯ	СОФОФОБИЯ
СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ТРЕНИНГ	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ
СОЦИОФОБИЯ	СОЦІОФОБІЯ
СПАСАТЕЛЬ	РЯТУВАЛЬНИК
СПАСАТЕЛЬНАЯ ОПЕРАЦИЯ	РЯТУВАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ
СПАСАТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ	РЯТУВАЛЬНІ РОБОТИ
СПАЦЕФОБИЯ	СПАЦЕФОБІЯ
СПЕКТРОФОБИЯ	СПЕКТРОФОБІЯ
СРЕДСТВА ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	ЗАСОБИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
СТАЗОБАЗОФОБИЯ	СТАЗОБАЗОФОБІЯ
СТАУРОФОБИЯ	СТАУРОФОБІЯ
СТЕНИЧНОСТЬ	СТЕНИЧНІСТЬ
СТЕНИЧЕСКИЕ ЧУВСТВА	СТЕНИЧНІ ПОЧУТТЯ
СТЕНОФОБИЯ	СТЕНОФОБІЯ
СТОКГОЛЬМСКИЙ СИНДРОМ	СТОКГОЛЬМСЬКИЙ СИНДРОМ
СТРАДАНИЕ	СТРАЖДАННЯ
СТРАХ	СТРАХ
СТРЕСС	СТРЕС
СТРЕССОР	СТРЕСОР
СТУПОР	СТУПОР
СТЫД	СОРОМ
СУБЛИМАЦИЯ	СУБЛІМАЦІЯ
СУГГЕСТИЯ	СУГЕСТІЯ
СУИЦИД	СУЇЦИД
СЦЕЛЕРОФОБИЯ	СЦЕЛЕРОФОБІЯ
СЦИОПОФОБИЯ	СЦИОПОФОБІЯ
Т	
ТАБОФОБИЯ	ТАБОФОБІЯ
ТАЛАССОФОБИЯ	ТАЛАСОФОБІЯ
ТАНАТОФОБИЯ	ТАНАТОФОБІЯ
ТАУРОФОБИЯ	ТАУРОФОБІЯ
ТАФЕФОБИЯ	ТАФЕФОБІЯ
ТЕАТРОФОБИЯ	ТЕАТРОФОБІЯ
ТЕКСТОФОБИЯ	ТЕКСТОФОБІЯ
ТЕЛЕОФОБИЯ	ТЕЛЕОФОБІЯ
ТЕЛЕФОНОФОБИЯ	ТЕЛЕФОНОФОБІЯ
ТЕНИОФОБИЯ	ТЕНІОФОБІЯ
ТЕОЛОГИКОФОБИЯ	ТЕОЛОГІКОФОБІЯ
ТЕОФОБИЯ	ТЕОФОБІЯ
ТЕПЕОФОБИЯ	ТЕПЕОФОБІЯ

ТЕРАТОФОБИЯ	ТЕРАТОФОБИЯ
ТЕРМОФОБИЯ	ТЕРМОФОБИЯ
ТЕРРОРИЗМ	ТЕРОРИЗМ
ТЕРРОРИСТ	ТЕРОРИСТ
ТЕРРОРИСТИЧЕСКАЯ АКЦИЯ	ТЕРОРИСТИЧНА АКЦІЯ
ТЕРРОРИСТИЧЕСКАЯ ГРУППА	ТЕРОРИСТИЧНА ГРУПА
ТЕХНОГЕННАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ	ТЕХНОГЕННА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ
ТЕХНОЛОГИИ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	ТЕХНОЛОГІЇ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ТОКОФОБИЯ	ТОКОФОБИЯ
ТОКСИКОФОБИЯ	ТОКСИКОФОБИЯ
ТОЛЕРАНТНОСТЬ	ТОЛЕРАНТНІСТЬ
ТОЛПА	НАТОВП
ТОСКА	ТУГА
ТОМОФОБИЯ	ТОМОФОБИЯ
ТОПОФОБИЯ	ТОПОФОБИЯ
ТРАВМА	ТРАВМА
ТРАВМА ПСИХИЧЕСКАЯ (ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ)	ТРАВМА ПСИХІЧНА (ПСИХОЛОГІЧНА)
ТРАВМА ФИКСАЦИЯ (фиксация на травме)	ТРАВМА ФІКСАЦІЯ (фіксація на травмі)
ТРАНС	ТРАНС
ТРАНСГРАНИЧНАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ	ТРАНСКОРДОННА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ
ТРЕВОГА	ТРІВОГА
ТРЕВОЖНОГО РЯДА ЯВЛЕНИЯ	ТРІВОЖНОГО РЯДУ ЯВИЩА
ТРЕВОЖНОСТЬ	ТРІВОЖНІСТЬ
ТРЕДЕКАФОБИЯ	ТРЕДЕКАФОБИЯ
ТРЕМОР	ТРЕМОР
ТРЕМОФОБИЯ	ТРЕМОФОБИЯ
ТРЕНИНГ	ТРЕНІНГ
ТРЕНИНГ ПОВЫШЕНИЯ ЧУВСТВА УВЕРЕННОСТИ В СЕБЕ	ТРЕНІНГ ПІДВИЩЕННЯ ПОЧУТТЯ ВПЕВНЕНОСТІ В СОБІ
ТРЕНИНГ САМОУТВЕРЖДЕНИЯ	ТРЕНІНГ САМОСТВЕРДЖЕННЯ
ТРЕНИНГ СЕНСИТИВНОСТИ	ТРЕНІНГ СЕНСИТИВНОСТІ
ТРИПАНОФОБИЯ	ТРИПАНОФОБИЯ
ТРИХОФОБИЯ	ТРИХОФОБИЯ
ТРОПОФОБИЯ	ТРОПОФОБИЯ
ТУБЕРКУЛЕЗОФОБИЯ	ТУБЕРКУЛЬОЗОФОБИЯ
ТУННЕЛЕФОБИЯ	ТУНЕЛЕФОБИЯ

У	
УБЕЖДЕНИЕ	ПЕРЕКОНАННЯ
УБЕЖДЕННОСТЬ	ПЕРЕКОНАНІСТЬ
УВЕРЕННОСТЬ В СЕБЕ	УПЕВНЕНІСТЬ В СОБІ
УГРОЗА	ЗАГРОЗА (ПОГРОЗА)
УДИВЛЕНИЕ	ПОДИВ
УГРОЗА БЕЗОПАСНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	ЗАГРОЗА БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
УКРЫТИЕ НАСЕЛЕНИЯ В СРЕДСТВАХ КОЛЛЕКТИВНОЙ ЗАЩИТЫ	УКРИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В ЗАСОБАХ КОЛЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ
УНИЧТОЖЕНИЕ	ЗНИЩЕННЯ
УПРАВЛЕНИЕ В КРИЗИСНОЙ СИТУАЦИИ	КЕРУВАННЯ В КРИЗОВІЙ СИТУАЦІЇ
УПРАВЛЕНИЕ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЕМ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	КЕРУВАННЯ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
УПРАВЛЕНИЕ ПРОЦЕССОМ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРИРОДНЫХ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	КЕРУВАННЯ ПРОЦЕССОМ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
УПРАВЛЕНИЕ ТЕХНОГЕННЫМ И ПРИРОДНЫМ РИСКОМ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	КЕРУВАННЯ ТЕХНОГЕННИМ І ПРИРОДНИМ РИЗИКОМ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
УПРЯМСТВО	УПЕРТІСТЬ
УРАВНОВЕШЕННОСТЬ	УРІВНОВАЖЕНІСТЬ
УРАНОФОБИЯ	УРАНОФОБИЯ
УРОФОБИЯ	УРОФОБИЯ
УСТАЛОСТЬ	УТОМА
УСТОЙЧИВОСТЬ СИСТЕМЫ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	СТІЙКІСТЬ СИСТЕМИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
УСТОЙЧИВОСТЬ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТЕРРИТОРИИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ	СТІЙКІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
УСТРАНЕНИЕ ПОСЛЕДСТВИЙ КАТАСТРОФ	УСУНЕННЯ НАСЛІДКІВ КАТАСТРОФ
УТОМЛЕНИЕ	СТОМЛЕННЯ
УСТУПЧИВОСТЬ	ПОСТУПЛИВІСТЬ

УЩЕРБ	ЗБИТОК
Ф	
ФАГОФОБИЯ	ФАГОФОБИЯ
ФАЗМОФОБИЯ	ФАЗМОФОБИЯ
ФАКТОР ОПАСНОСТИ	ФАКТОР НЕБЕЗПЕКИ
ФАКТОР РИСКА	ФАКТОР РИЗИКУ
ФАЛЬШЬ	ФАЛЬШ
ФАНТОМНЫЕ НАРУШЕНИЯ	ФАНТОМНІ ПОРУШЕННЯ
ФАРМАКОФОБИЯ	ФАРМАКОФОБИЯ
ФАСМОФОБИЯ	ФАСМОФОБИЯ
ФАСЦИНАЦИЯ	ФАСЦИНАЦІЯ
ФАТАЛИЗМ	ФАТАЛІЗМ
ФЕБРИФОБИЯ	ФЕБРИФОБИЯ
ФЕНГОФОБИЯ	ФЕНГОФОБИЯ
ФЕНОМЕН «ВЫГОРАНИЯ»	ФЕНОМЕН «ВИГОРЯ ННЯ»
ФЛЕГМА	ФЛЕГМА
ФОБИИ	ФОБІЇ
ФОБИОФОБИЯ	ФОБІОФОБИЯ
ФОБОФОБИЯ	ФОБОФОБИЯ
ФОНОФОБИЯ	ФОНОФОБИЯ
ФОРМИРОВАНИЕ ВОДНО-СПАСАТЕЛЬНОЕ	ФОРМУВАННЯ ВОДНО-РЯТУВАЛЬНЕ
ФОТОАУГЛИАФОБИЯ	ФОТОАУГЛИАФОБИЯ
ФОТОФОБИЯ	ФОТОФОБИЯ
ФРОНЕМОФОБИЯ	ФРОНЕМОФОБИЯ
ФРУСТРАЦИЯ	ФРУСТРАЦІЯ
ФТИЗИОФОБИЯ	ФТИЗИОФОБИЯ
ФТИРИОФОБИЯ	ФТИРИОФОБИЯ
ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ НАПРЯЖЕННОСТЬ	ФУНКЦІОНАЛЬНА НАПРУЖЕ-НІСТЬ
ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ НАПРЯЖЕНИЕ	ФУНКЦІОНАЛЬНА НАПРУГА
Х	
ХАЙРОФОБИЯ	ХАЙРОФОБИЯ
ХАЭТОФОБИЯ	ХАЕТОФОБИЯ
ХЕПЕНГИОФОБИЯ	ХЕПЕНГІОФОБИЯ
ХЕРОФОБИЯ	ХЕРОФОБИЯ
ХИЛОФОБИЯ	ХІЛОФОБИЯ
ХИМИЧЕСКАЯ РАЗВЕДКА В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ	ХІМІЧНА РОЗВІДКА В ЗОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

ХИОНОФОБИЯ	ХІОНОФОБІЯ
ХИРОФОБИЯ	ХІРОФОБІЯ
ХОЛОТРОПНАЯ ТЕРАПИЯ	ХОЛОТРОПНА ТЕРАПІЯ
ХРЕМАТОФОБИЯ	ХРЕМАТОФОБІЯ
ХРОМАТОФОБИЯ	ХРОМАТОФОБІЯ
ХРОМЕТОФОБИЯ	ХРОМЕТОФОБІЯ
ХРОМАТОПСИЯ	ХРОМАТОПСІЯ
ХРОМОФОБИЯ	ХРОМОФОБІЯ
ХРОНОФОБИЯ	ХРОНОФОБІЯ
Ц	
ЦЕННОСТИ	ЦІННОСТІ
ЦЕНОФОБИЯ	ЦЕНОФОБІЯ
ЦИБОФОБИЯ	ЦИБОФОБІЯ
ЦИКЛОФОБИЯ	ЦИКЛОФОБІЯ
ЦИНИЗМ	ЦИНІЗМ
Ч	
ЧЕСТОЛЮБИЕ	ЧЕСТОЛЮБСТВО
ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ ЛЕСОПОЖАРНАЯ СИТУАЦИЯ	НАДЗВИЧАЙНА ЛІСОПОЖЕЖНА СИТУАЦІЯ
ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ	НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ
ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ НА АКВАТОРИИ	НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ НА АКВАТОРІЇ
ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА	НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ
ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ	НАДЗВИЧАЙНИЙ СТАН
ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ	НАДЗВИЧАЙНА ПОДІЯ
ЧУВСТВА	ПОЧУТТЯ
ЧУВСТВО ВИНЫ	ПОЧУТТЯ ПРОВІНИ
ЧУВСТВО ЮМОРА	ПОЧУТТЯ ГУМОРУ
Ш	
ШОК	ШОК
Э	
ЭВАКОМЕРОПРИЯТИЯ	ЕВАКОЗАХОДИ
ЭВАКУАЦИОННЫЕ ОРГАНЫ	ЕВАКУАЦІЙНІ ОРГАНИ
ЭВАКУАЦИОННЫЕ СРЕДСТВА	ЕВАКУАЦІЙНІ ЗАСОБИ
ЭВАКУАЦИОННЫЙ ПУНКТ	ЕВАКУАЦІЙНИЙ ПУНКТ
ЭВАКУАЦИОННЫЙ ПУНКТ ПРОМЕЖУТОЧНЫЙ	ЕВАКУАЦІЙНИЙ ПУНКТ ПРОМІЖНИЙ

ЭВАКУАЦИЯ	ЕВАКУАЦІЯ
ЭВАКУАЦИЯ ЛЮДЕЙ ВО ВРЕМЯ ПОЖАРА	ЕВАКУАЦІЯ ЛЮДЕЙ ПІД ЧАС ПОЖЕЖІ
ЭВАКУАЦИЯ НАСЕЛЕНИЯ	ЕВАКУАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ
ЭВАКУАЦИЯ ПОРАЖЕННЫХ	ЕВАКУАЦІЯ УРАЖЕНИХ
ЭВТАНАЗИЯ	ЕВТАНАЗІЯ
ЭЙДЖИЗМ	ЕЙДЖИЗМ
ЭЙКОФОБИЯ	ЕЙКОФОБІЯ
ЭЙСОПТРОФОБИЯ	ЕЙСОПТРОФОБІЯ
ЭЙФОРΙΑ	ЕЙФОРІЯ
ЭЙХОФОБИЯ	ЕЙХОФОБІЯ
ЭКЗАЛЬТАЦИЯ	ЕКЗАЛЬТАЦІЯ
ЭККЛЕЗИОФОБИЯ	ЭКЛЕЗИОФОБІЯ
ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ	ЕКОЛОГІЧНА НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ
ЭКОФОБИЯ	ЕКОФОБІЯ
ЭКСГУМАЦИЯ	ЕКСГУМАЦІЯ
ЭКСПРЕССИЯ	ЕКСПРЕСІЯ
ЭКСТРАПУНИТИВНОСТЬ	ЕКСТРАПУНІТИВНІСТЬ
ЭКСТРЕМАЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ	ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ
ЭКСТРЕМАЛЬНАЯ СИТУАЦИЯ	ЕКСТРЕМАЛЬНА СИТУАЦІЯ
ЭКСТРЕННАЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОМОЩЬ	ЕКСТРЕНА ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА
ЭКСТРЕННОЕ РЕАГИРОВАНИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ	ЕКСТРЕНЕ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНУ СИТУАЦІЮ
ЭЛЕВТЕРОФОБИЯ	ЕЛЕВТЕРОФОБІЯ
ЭЛЕКТРОФОБИЯ	ЕЛЕКТРОФОБІЯ
ЭМОЦИИ	ЕМОЦІЇ
ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ ДЕЗАДАПТАЦИЯ	ЕМОЦІЙНА ДЕЗАДАПТАЦІЯ
ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ ДОСТУПНОСТЬ	ЕМОЦІЙНА ДОСТУПНІСТЬ
ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ ОТСТАНЕННОСТЬ	ЕМОЦІЙНА ВІДСТАНЕНІСТЬ
ЭМОЦИОНАЛЬНОЕ ЗАРАЖЕНИЕ	ЕМОЦІЙНЕ ЗАРАЖЕННЯ
ЭМОЦИОНАЛЬНОСТЬ	ЕМОЦІЙНІСТЬ
ЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ СОСТОЯНИЯ	ЕМОЦІЙНІ СТАНИ
ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ СТУПОР	ЕМОЦІЙНИЙ СТУПОР

ЭМПАТИЯ	ЕМПАТІЯ
ЭНЕТОФОБИЯ	ЕНЕТОФОБІЯ
ЭНИССОФОБИЯ	ЕНІСОФОБІЯ
ЭНОЗИОФОБИЯ	ЕНОЗІОФОБІЯ
ЭОЗОФОБИЯ	ЕОЗОФОБІЯ
ЭПИЛЕПСИЯ	ЕПІЛЕПСІЯ
ЭПИСТАКСОФОБИЯ	ЕПІСТАКСОФОБІЯ
ЭРГАЗИОФОБИЯ	ЕРГАЗІОФОБІЯ
ЭРГОФОБИЯ	ЕРГОФОБІЯ
ЭРЕЙТОФОБИЯ	ЕРЕЙТОФОБІЯ
ЭРЕМОФОБИЯ	ЕРЕМОФОБІЯ
ЭРЕСИФОБИЯ	ЕРЕСІФОБІЯ
ЭРЕТИЗМ	ЕРЕТИЗМ
ЭРИТРОФОБИЯ	ЕРИТРОФОБІЯ
ЭТИКА ПСИХОЛОГА ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ	ЕТИКА ПСИХОЛОГА ПРОФЕСІЙНА
ЭФЕБИФОБИЯ	ЕФЕБІФОБІЯ
ЭФФЕКТ БУМЕРАНГА	ЕФЕКТ БУМЕРАНГА
ЭФФЕКТ ДЕЗИНФОРМАЦИИ	ЕФЕКТ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ
ЭФФЕКТ ЛОЖНОГО КОНСЕНСУСА	ЕФЕКТ ПОМИЛКОВОГО КОНСЕНСУСУ
ЭФФЕКТ НЕДОСТАТОЧНОГО ОПРАВДАНИЯ	ЕФЕКТ НЕДОСТАТНЬОГО ВИПРАВДАННЯ
ЭФФЕКТ ОЧЕВИДЦА	ЕФЕКТ ОЧЕВИДЦЯ
ЭФФЕКТ ОРЕОЛА	ЕФЕКТ ОРЕОЛУ
ЭФФЕКТ ПЕРВИЧНОСТИ	ЕФЕКТ ПЕРВИННОСТІ
ЭФФЕКТ СПЯЩЕГО	ЕФЕКТ СПЛЯЧОГО
ЭФФЕКТ ССЫЛКИ НА СЕБЯ	ЕФЕКТ ПОСИЛАННЯ НА СЕБЕ
Ю	
ЮВЕНАЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ	ЮВЕНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ
ЮВЕНИЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА	ЮВЕНІЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ЮМОР	ГУМОР
Я	
ЯВЛЕНИЕ МАССОВИДНОЕ (массовидные явления психики)	ЯВИЩЕ МАСОВИДНЕ (масовидні явища психіки)
ЯВЛЕНИЕ ТРЕВОЖНОЕ (явления тревожного ряда)	ЯВИЩЕ ТРИВОЖНЕ (явища тривожного ряду)
ЯТРОГЕНИЯ	ЯТРОГЕНІЯ

А

АБАЗИЯ – нарушение способности ходить при сохранении способности выполнения движений, составляющих ходьбу: индивид может совершать соответствующие действия – в нужном объеме и с достаточной силой – лежа. Чаще всего встречается при истерии, при двигательных расстройствах нижних конечностей и расстройстве равновесия. Часто сопровождается астазией. Согласно З. Фрейду – специальное нарушение одной конкретной функции моторного аппарата.

АБЛЮТОФОБИЯ (абультофобия) – навязчивый страх плавания; мытья и водных процедур.

АБСАНС – кратковременное затемнение, блокировка сознания.

АБУЛИЯ – патологическое нарушение психической регуляции действий. Проявляется в отсутствии побуждений к деятельности, в неспособности принять решение и осуществить нужное действие, хотя необходимость его осознается. А. следует отличать от слабоволия как черты характера, вызванной неправильным воспитанием и устранимой направленной тренировкой.

АВАРИЙНАЯ СИТУАЦИЯ – 1. Сочетание условий и обстоятельств, создающих аварийную обстановку, положение. 2. Состояние потенциально опасного объекта, который характеризуется нарушением границ и/или условий безопасной эксплуатации, но не перешел в аварию.

АВАРИЙНО–ВОССТАНОВИТЕЛЬНОЕ ФОРМИРОВАНИЕ – структурное подразделение, предназначенное для выполнения неотложных работ относительно восстановления (построения) первоочередных объектов жизнеобеспечения в зоне чрезвычайной ситуации и в которое входят специалисты строительных и монтажных организаций с соответствующей техникой и оборудованием.

АВАРИЙНО–СПАСАТЕЛЬНОЕ ФОРМИРОВАНИЕ – структурный подраздел аварийно-спасательной службы, предназначенный для проведения аварийно-спасательных работ.

АВАРИЙНО-ВОССТАНОВИТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – первоочередные работы в зоне чрезвычайной ситуации по локализации отдельных очагов разрушений и повышенной опасности, по устранению аварий и повреждений на сетях и линиях коммунальных и производственных коммуникаций, созданию минимально необходимых

условий для жизнеобеспечения населения, а также работы по санитарной очистке и обеззараживанию территории.

АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНАЯ СЛУЖБА – совокупность организационно объединенных органов управления, сил и средств, предназначенных для решения задач по предотвращению и ликвидации чрезвычайных ситуаций техногенного и природного характера и отдельных их последствий, проведение поисковых, аварийно-спасательных и других неотложных работ.

АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫЕ И ПРОЧИЕ НЕОТЛОЖНЫЕ РАБОТЫ – действия по спасению людей, материальных и культурных ценностей, защиты окружающей среды в зоне чрезвычайных ситуаций и подавление или доведение к минимально возможному уровню характерных для них опасных факторов.

АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ – работы, направленные на поиск, спасение и защиту людей (включая предоставление им неотложной помощи), защита материальных и культурных ценностей и окружающей среды во время ликвидации последствий чрезвычайных ситуаций с привлечением работников, которые имеют специальную подготовку, средства индивидуальной защиты и оснащение. АСР включают также локализацию зоны влияния опасных факторов, которые возникают в случае аварий, катастроф и стихийных бедствий.

АВАРИЯ – 1. Разрушение сооружений и/или технических устройств, применяемых на опасном производственном объекте; неконтролируемый взрыв и/или выброс опасных веществ. 2. Опасное событие техногенного характера, которое создает на объекте или отдельной территории угрозу жизни и здоровью людей и приводит к разрушению зданий, сооружений, оборудования и транспортных средств, нарушению производственного или транспортного процесса или наносит ущерб окружающей среде. Крупная авария (как правило, с человеческими жертвами) является катастрофой.

АВИАФОБИЯ – 1. Навязчивый страх перед птицами. 2. Невротический страх перед путешествием в самолете.

АВТОИДЕНТИФИКАЦИЯ, АУТОИДЕНТИФИКАЦИЯ – самоопределение, идентификация (отождествление) себя с другим или другими (группой). В последнем случае синонимически используется термин «групповая идентификация» (или «социальная идентификация»). Следует различать процессы формирования А., сформированные процессы (и механизмы) А. и их результаты в самосознании и «Я-концепции»; для результа-

тов А. можно рекомендовать использование термина «идентичность». В более узком смысле А. означает лишь те процессы личностной идентификации, которые являются продуктом сознательных стремлений и усилий личности, а не побочным продуктом стихийных процессов подражания, заражения, психологической защиты или результатом внешнего внушения и воспитания.

АВТОМАТИЗАЦИЯ – переход обрабатываемого действия на уровень неосознаваемого контроля, когда основная роль переходит к восприятиям и ощущениям, особенно кинестетическим. Если изменение условий деятельности вызывает существенные затруднения в выполнении действия, то может происходить деавтоматизация навыка, при которой снова основным регулятором становится сознательный контроль, выполняемый посредством мышления и речи. Физиологической основой автоматизация движений принято считать образование динамических стереотипов.

АВТОМАТИЗМ (автоматизм неосознаваемый) – действия, реализуемые без непосредственного участия сознания – происходящие «сами собой», без сознательного контроля. Благодаря им нет надобности в стереотипных случаях ориентироваться и в самой ситуации, и в ходе выполнения соответствующих операций. Появление такой ситуации сразу запускает всю последовательность операций.

АВТОСУГГЕСТИЯ (то же, что и аутосуггестия) – суггестия, внушение, производимое человеком самому себе.

АВТОФИЛИЯ – самолюбование.

АГА-ПЕРЕЖИВАНИЕ – эмоциональное переживание, связанное с внезапно найденным решением и пониманием проблемы; эмоциональный компонент инсайта (ага-реакции). Термин предложен К. Бюлером (1922). Синоним чувству озарения.

АГГРАВАЦИЯ – преувеличение тяжести симптомов реально существующего заболевания или болезненности состояния. К А. склонны люди с истероидной акцентуацией, страдающие психопатическими заболеваниями, а также лица пожилого возраста, имеющие выраженные изменения психики. А. следует отличать от симуляции, при которой из корыстных побуждений демонстрируются признаки на самом деле отсутствующего заболевания.

АГИОФОБИЯ – навязчивый страх священных предметов.

АГИРОФОБИЯ – навязчивый страх пересекать улицу.

АГОРАФОБИЯ – навязчивый страх открытого пространства, площадей и пр.

АГРЕССИВНОЕ ПОВЕДЕНИЕ – одна из форм реагирования на различные неблагоприятные в физическом и психическом отношении жизненные ситуации, вызывающие стресс, фрустрацию и т. п. состояния. Психологически А. выступает одним из основных способов решения проблем, связанных с сохранением индивидуальности и тождественности, с защитой и ростом чувства собственной ценности, самооценки, уровня притязаний, а также сохранением и усилением контроля над существенным для субъекта окружением. Агрессивные действия выступают в качестве: 1) средства достижения значимой цели; 2) способа психологической разрядки; 3) способа удовлетворения потребности в самореализации и самоутверждении.

АГРЕССИВНОСТЬ – устойчивая черта личности – готовность к поведению агрессивному. Уровни агрессивности определяются как научением в процессе социализации, так и ориентацией на культурно-социальные нормы, важнейшими из которых выступают нормы социальной ответственности и нормы возмездия за акты А.

АГРЕССИЯ – индивидуальное или коллективное поведение, действие, направленное на нанесение физического или психологического вреда, ущерба либо на уничтожение другого человека или группы людей.

АГРЕССИЯ ВЕРБАЛЬНАЯ – форма поведения агрессивного, в которой используется отреагирование своих отрицательных эмоций как посредством соответственных интонаций и других невербальных компонент речи, так и посредством угрожающего содержания высказываний.

АГРЕССИЯ ВРАЖДЕБНАЯ – форма поведения агрессивного, характеризующаяся целенаправленно-осознанным намерением нанесения вреда другому.

АГРЕССИЯ ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ – форма поведения агрессивного, в котором агрессивные действия не являются выражением состояний эмоциональных: цель действий субъекта, проявляющего агрессию, нейтральна, и агрессия применяется лишь как средство достижения этой цели.

АГРЕССИЯ КОСВЕННАЯ – форма поведения агрессивного, направленность которого против некоего лица или предмета самим субъектом агрессии скрывается или не осознается.

АГРЕССИЯ ПРЯМАЯ – форма поведения агрессивного намеренного характера, цель коего не скрывается.

АГРЕССИЯ РЕАКТИВНАЯ – форма поведения агрессивного возникает как реакции субъекта на фрустрацию и сопровождается эмоциональными состояниями гнева, враждебности, ненависти и пр. Выделяют: 1) агрессия аффективная; 2) агрессия импульсивная; 3) агрессия экспрессивная.

АГРЕССИЯ ФИЗИЧЕСКАЯ – форма поведения агрессивного с использованием физической силы, направленное против другого субъекта или объекта.

АДАПТАЦИЯ – приспособление органа или организма (физиологическая адаптация), или личности (психологическая адаптация) к изменению условий среды. Если речь идет о новых межличностных отношениях, говорят о социально–психологической адаптации. Адаптационные реакции организма на неблагоприятные воздействия значительной интенсивности имеют ряд общих черт и называются адаптационным синдромом. Иногда выделяют различные фазы процессов А. к необычным экстремальным условиям (например, фазу первоначальной декомпенсации и последующие фазы частичной, а затем и полной компенсации). Изменения, сопровождающие А., затрагивают все уровни организма: от молекулярного до психологической регуляции деятельности. Решающую роль в успешности А. к экстремальным условиям играют процессы тренировки, функциональное, психическое и моральное состояние индивида.

АЖИТАЦИЯ – аффективная реакция человека, проявляющаяся в ответ на угрозу для жизни, аварийную ситуацию и др. психогенные факторы. А. проявляется в форме сильного беспокойства, тревоги, потери целенаправленности в действиях. Движения человека становятся суетливыми, он способен выполнять только простые автоматизированные действия. У него появляется ощущение пустоты и отсутствия мыслей, нарушается возможность рассуждать, устанавливать сложные причинные связи между явлениями. Все это сопровождается бледностью, учащенным дыханием, сердцебиением, потливостью, дрожанием рук и т. п. А. оценивается как патологическое состояние в границах психологической нормы.

АЙХМОФОБИЯ – навязчивый страх перед острыми предметами (иголки, колючие предметы), их прикосновением к телу.

АКАРОФОБИЯ – навязчивый страх заразиться чесоткой; страх насекомых, кожного зуда.

АКЛЮРОФОБИЯ – навязчивый страх кошек.

АКНЕФОБИЯ – навязчивый страх перед появлением на коже угрей.

АКРИБОФОБИЯ – навязчивый страх, опасение не понять смысл прочитанного.

АКРОФОБИЯ – навязчивый страх высоты.

АЛАРМИСТ – индивид, склонный к панике, распространяющий непроверенные, необоснованные слухи, вызывающие тревожные настроения.

АЛГОРИТМ – предписание, задающее на базе системы правил последовательность операций, точное выполнение которых позволяет решать задачи определенного класса. Включает указание на необходимые для решения задачи исходные данные и критерий или правило, по которому процесс нахождения результата признается законченным. Умение решить задачу в общем виде – владение некими общими приемами решения задач определенного класса – означает владение неким алгоритмом.

АЛГОФОБИЯ – навязчивый страх перед болью.

АЛЕКСИТИМИЯ – неспособность субъекта называть эмоции, переживаемые им самим или другими, то есть переводить их в вербальный план. Явление описано Р. Е. Сифнеосом в 1967 г. и рассматривалось им как предпосылка развития заболеваний психосоматических.

АЛЕКТОРОФОБИЯ – навязчивый страх кур.

АЛЛОДОКСАФОБИЯ – навязчивый страх мнений.

АМАКСОФОБИЯ – навязчивый страх вести машину.

АМАТОФОБИЯ – навязчивый страх, боязнь пыли.

АМБИВАЛЕНТНОСТЬ (двойственность, двусмысленность) – двойственность, двусмысленность, иногда противоречивость. В психологии чувств означает двойственное переживание, совместное присутствие в душе двух противоположных, как будто несовместимых стремлений касательно одного объекта – например, симпатии и антипатии.

АМБИВАЛЕНТНОСТЬ ЧУВСТВ – несогласованность, противоречивость нескольких одновременно испытываемых эмоциональных отношений к некоторому объекту. В типичном случае А.Ч. обуславливается тем, что отде-

льные особенности сложного объекта по-разному влияют на потребности и ценности человека (так, можно уважать кого-то за трудолюбие и осуждать за вспыльчивость). Особый случай А.Ч. представляет собой противоречие между устойчивыми чувствами к предмету и развивающимися из них ситуативными эмоциями (например, обида, если эмоционально - положительно оцениваемые человеком люди проявляют к нему невнимательность) .

АМБИЦИЯ НАРУШЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОЗНАНИЯ – состояние бессвязности, – характерное: 1) полной утратой ориентировки во внешнем мире – когда утрачивается осознание самого себя и нарушается запоминание новой информации; 2) двигательным возбуждением; 3) галлюцинациями; 4) отсутствием воспоминаний об этом состоянии, когда оно проходит.

АМБУЛОФОБИЯ – навязчивый страх ходить.

АМЕНЦИЯ – вид помрачения сознания (бессвязность мышления, фрагментарность восприятия, беспорядочное возбуждение с последующей амнезией).

АМИХОФОБИЯ – навязчивый страх повреждения кожи.

АМНЕЗИФОБИЯ – навязчивый страх потери памяти.

АМНЕЗИЯ – нарушение памяти, возникающее при различных локальных поражениях мозга. Различают две основные формы А. – ретроградная и антероградная. Ретроградная А. проявляется в виде нарушения памяти на события, предшествующие заболеванию (например, травме), когда забываются события, происходившие в течение нескольких часов, дней, а иногда и лет до заболевания. Антероградная А. – нарушение памяти на события, происходившие после начала заболевания. Она может охватывать различные по длительности периоды. Выделяются также формы А., соответствующие функциональным нарушениям памяти (например, постгипнотическая А. – забывание событий, происходивших в течение гипнотического сеанса; защитная А. – забывание (вытеснение) неприятного, травмирующего прошлого опыта).

АМОК – этноспецифический термин, означающий синдром психопатологический, характерный внезапным возникновением панического состояния (См. Паника) с изменением сознания по типу сумеречного (См. Помрачение сознания сумеречное) и неконтролируемым стремлением двигаться в одном направлении, круша и ломая все, что стоит на пути, и убивая тех, кто этому мешает. Продолжается, пока индивида не остановят или пока он не упадет от бессилия. В психологической картине приступа отмечается регрессия поведения, когда на первый план всплывают инфантильные агрессивные реакции, проявляемые в виде автоматизмов.

АНАЛИЗ – процесс расчленения целого предмета или явления на составные части – в плане мысленных представлений или материального моделирования. У человека развилась способность выполнять анализ на уровне оперирования понятиями. Считается, что анализ включен во все акты практического и познавательного взаимодействия организма со средой и является необходимым этапом познания; он – одна из основных операций, из коих складывается реальный процесс мышления; с него начинается любое научное исследование. Анализ неразрывно связан с синтезом.

АНАЛЬГЕЗИЯ – снижение или полное устранение болевой чувствительности. Достигается с помощью лекарств-анальгетиков или путем концентрации внимания на объектах, не связанных с источником болевого воздействия (музыка, белый шум и пр.), а также с помощью внушения, самовнушения или гипноза. Может достигаться применением массажа, общего или точечного, и воздействием тепла или холода на определенные точки тела.

АНГЕДОНИЯ – психическое состояние, которое характеризуется общим отсутствием интереса к жизни, утратой способности наслаждаться, радоваться. Рассматривается как четкий признак депрессии. А. может быть следствием соматических заболеваний.

АНГИНОФОБИЯ – навязчивый страх ангины, стенокардических приступов.

АНГРОФОБИЯ – навязчивый страх гнева.

АНДРОФОБИЯ – навязчивый страх мужчин.

АНЕМОФОБИЯ – навязчивый страх, боязнь быть застигнутым ветром, бурей.

АНКРАОФОБИЯ – навязчивый страх ветра.

АНОМИЯ – понятие, введенное Э. Дюркгеймом для объяснения отклоняющегося поведения: самоубийств, апатии, разочарования и пр. Выражает собой исторически обусловленный процесс разрушения базовых элементов культуры – прежде всего в плане норм этических – при достаточно резкой смене общественных идеалов и морали. Определенные группы социальные перестают чувствовать свою причастность к данному обществу, отчуждаются; членами этих групп отвергаются и прежние, и новые социальные нормы и ценности, в том числе – социально декларируемые образцы поведения. Вместо конвенциональных средств достижения целей – индивидуальных или общественных – выдвигаются собственные средства, в частности про-

тивоправные. Проявления аномии, затрагивая при социальных потрясениях все слои населения, особенно сильно действуют среди молодежи.

АНТЛОФОБИЯ – навязчивый страх наводнения.

АНТРОПОФОБИЯ – навязчивый страх, характерный патологической боязнью людей и толпы.

АНТРОФОБИЯ – навязчивый страх цветов.

АНЭСТЕТИЧНЫЙ – лишенный чувственности.

АПАТИЯ – состояние, характеризующееся эмоциональной пассивностью, безразличием, упрощением чувств, равнодушием к событиям окружающей действительности и ослаблением побуждений и интересов. А. протекает на фоне сниженной физической и психологической активности. А. может быть кратковременной или долговременной. А. формируется в результате длительно протекающего расстройства психики. Это состояние иногда возникает при некоторых органических поражениях головного мозга. А. может наблюдаться при слабоумии, а также являться следствием продолжительного соматического заболевания

АПИФОБИЯ – навязчивый страх перед пчелами и осами.

АПНОЭ – более или менее продолжительное подавление дыхания.

АПОПАТОФОБИЯ – навязчивый страх заходить в уборные.

АПРАКСИЯ – нарушение произвольных целенаправленных движений и действий, не являющееся следствием элементарных расстройств движений (парезов, параличей и т. п.), а относящееся к расстройствам высшего уровня организации двигательных актов. Форма А. зависит от мозговой локализации поражения. Выделяют следующие основные формы А.: 1) кинестетическая А.–распад нужного набора движений (особенно при отсутствии зрительной опоры) ввиду нарушения кинестетического (т. е. связанного с ощущением положения и движения своего тела) анализа и синтеза; 2) пространственная (конструктивная) А. – нарушение зрительно-пространственной организации двигательного акта (максимальное затруднение движений, осуществляемых в разных пространственных плоскостях, решения различных конструктивных задач); 3) кинетическая (динамическая) А. – затруднения в выполнении серии последовательных двигательных актов, лежащих в основе различных двигательных навыков, появление двига-

тельных персевераций; 4) «лобная» регуляторная А. – нарушение подчинения движений заданной программе, расстройство речевой регуляции произвольных движений и действий, появление сложных системных персевераций, эхололий, эхопраксий; 5) апрактоагнозия – сочетание зрительных пространственных нарушений двигательных расстройств в виде пространственной формы А.; 6) оральная А. – нарушение кинестетической основы речевого аппарата; часто сочетается с афферентной моторной афазией.

АРАХНЕФОБИЯ – навязчивый страх пауков.

АРТТЕРАПИЯ – лечение пластическим изобразительным творчеством с целью воздействия на психоэмоциональное состояние человека. В А. индивидам предлагаются разнообразные занятия изобразительного и художественно-прикладного характера (рисунок, графика, живопись, скульптура, дизайн, мелкая пластика, резьба, выжигание, чеканка, батик, гобелен, мозаика, фреска, витраж, всевозможные поделки из меха, кожи, тканей и др.), которые направлены на активизацию общения с психотерапевтом или в группе в целом для более ясного, тонкого выражения своих переживаний, проблем, внутренних противоречий, с одной стороны, а также творческого самовыражения – с другой. В настоящее время в А. включаются и такие формы творчества, как видео-арт, инсталляция, перформанс, компьютерное творчество, где визуальный канал коммуникации играет ведущую роль.

АСИММЕТРИФОБИЯ – навязчивый страх асимметричных вещей.

АССЕРТИВНЫЙ ТРЕНИНГ – непосредственной целью А.Т. является тренинг уверенного поведения, способствующего формированию уверенности в себе (ассертивности). Основные цели А.Т. реализуются через определенные социальные ситуации, при которых люди тренируются в ролевой игре или в реальных условиях. Эти ситуации охватывают 4 основные категории самоосознаваемого поведения: 1) выдвигать требования; 2) говорить «нет» и критиковать; 3) устанавливать контакт; 4) открыто обращать внимание на себя, собственные цели и интересы и позволять себе ошибки. К методам А.т. относятся: поведенческие упражнения и ролевая игра, оперантное обусловливание, видеообратная связь, последовательное (ступенчатое) приближение, инструкции и самоинструкции, научение (лист обучения), научение по моделям и др. В литературе наряду с термином «ассертивный тренинг» используются также термины «тренинг уверенности в себе», «тренинг повышения чувства уверенности в себе», «тренинг уверенного поведения», «тренинг самоутверждения», «тренинг умения настоять на своем» и др.

АСТАЗИЯ – нарушение способности стоять, вызванное нарушением координации мышц тела при обширных поражениях долей лобных и тела мозолистого мозга головного.

АСТЕНИЯ – нервно-психическая слабость, проявляющаяся в повышенной утомляемости и истощаемости, сниженном пороге чувствительности, крайней неустойчивости настроения, нарушении сна. Возникает в результате различных заболеваний, а также при чрезмерных умственных и физических перенапряжениях, длительных отрицательных переживаниях и конфликтах.

АСТЕНОФОБИЯ – навязчивый страх обморока или слабости.

АСТРООФОБИЯ – навязчивый страх (боязнь) звезд в небе.

АТАЗАГОРАФОБИЯ – навязчивый страх забыть что-то или быть забытым, быть незамеченным.

АТАКСИОФОБИЯ – навязчивый страх нарушения координации движений.

АТЕЛОФОБИЯ – навязчивый страх несовершенства.

АТЕФОБИЯ – навязчивый страх развалин.

АТИХИФОБИЯ – навязчивый страх неудачи.

АТОМОСОФОБИЯ – навязчивый страх атомного взрыва.

АТРИБУЦИЯ – приписывание социальным объектам (человеку, группе, социальной общности) характеристик, не представленных в поле восприятия. Необходимость А. обусловлена тем, что информация, которую может дать человеку наблюдение, недостаточна для адекватного взаимодействия с социальным окружением и нуждается в «дистраивании». Основным способом такого «дистраивания» непосредственно воспринимаемой информации и является А.

АТРИБУЦИЯ КАУЗАЛЬНАЯ – интерпретация субъектом межличностного восприятия причин и мотивов поведения других людей. Изучение А.К. исходит из следующих положений: 1) люди, познавая друг друга, не ограничиваются получением внешне наблюдаемых сведений, но стремятся к выяснению причин поведения и выводам, касающимся соответствующих личностных качеств субъекта; 2) поскольку информация о человеке, получаемая в результате наблюдения, чаще всего недостаточна для надежных выводов,

наблюдатель находит вероятные причины поведения и черты личности и приписывает их наблюдаемому субъекту; 3) эта причинная интерпретация существенно влияет на поведение наблюдателя. Основными областями изучения А.К. являются межличностное восприятие, самовосприятие и восприятие широкого класса других социальных объектов.

АТРОФИЯ – дегенерация органической структуры. В психологии употребляется в смысле дегенерации некоей функции психической от неблагоприятных, травмирующих воздействий – продолжительного стресса, конфликтов, фрустрации, наркотиков, интоксикации и пр.

АУТЕНТИЧНОСТЬ – это способность человека в общении отказываться от различных социальных ролей (психотерапевта, профессионала, педагога, руководителя и т. п.), позволяя проявляться подлинным, свойственным только данной личности мыслям, эмоциям и поведению. Психологический смысл А. можно определить как согласованное, целостное, взаимосвязанное проявление основных психологических процессов и механизмов, обуславливающих личностное функционирование. Проявление или не проявление А. с этой точки зрения наблюдается при столкновении личностных мотивов и интересов с социальными нормами, доминирующими тенденциями общественного сознания.

АУТИЗМ – крайняя форма психологического отчуждения, выражающаяся в уходе индивида от контактов с окружающей действительностью и погружении в мир собственных переживаний. Термин «А.» введен Е. Блейлером для обозначения психических нарушений, связанных со сниженными возможностями больного произвольно управлять своим мышлением, отключаться от мучительных мыслей, сосредоточенных вокруг ограниченных тем и желаний, и проявляющихся в попытке избежать любых контактов, отсутствии потребности в совместной предметной деятельности.

АУТОАГРЕССИЯ – агрессия, направленная на себя, которая может проявляться в самообвинениях, самоунижении, нанесении себе телесных повреждений, поведении суицидном и др.

АУТОГЕННАЯ ТРЕНИРОВКА – активный метод психотерапии, психопрофилактики и психогигиены, направленный на восстановление динамического равновесия системы гомеостатических саморегулирующих механизмов организма человека, нарушенного в результате стрессового воздействия. Основными элементами методики являются тренировка мышечной релаксации, самовнушение и самовоспитание (аутодидактика).

АУТОМИЗОФОБИЯ – навязчивый страх загрязнения, заставляющий человека беспрестанно мыться, мыть руки.

АУТОФОБИЯ – навязчивый страх одиночества, боязнь самого себя.

АФЕНФОСМОФОБИЯ – навязчивый страх прикосновения.

АФФЕКТ – сильное и относительно кратковременное нервно-психическое возбуждение – эмоциональное состояние, связанное с резким изменением важных для субъекта жизненных обстоятельств. Сопровождается резко выраженными двигательными проявлениями и изменениями в функциях внутренних органов, утратой волевого контроля и бурным выражением эмоциональных переживаний. Возникает в ответ на уже произошедшее событие. В его основе лежит переживаемое состояние внутреннего конфликта, порождаемого противоречиями между влечениями, стремлениями и желаниями, или же противоречиями между требованиями, предъявляемыми человеку (также самому себе), и возможностями их выполнить. Аффект развивается в критических условиях при неспособности субъекта найти адекватный выход из опасных, чаще всего неожиданных ситуаций. Обладая свойствами доминанты, он тормозит не связанные с ним процессы психические и навязывает некий стереотипный способ «аварийного» разрешения ситуации (оцепенение, бегство, агрессия), сложившийся в ходе эволюции и потому оправданный лишь в типичных условиях. Для состояния аффекта характерно сужение сознания, при коем внимание целиком поглощается породившими аффект обстоятельствами и навязанными им действиями. Нарушения сознания могут привести к неспособности впоследствии вспомнить отдельные эпизоды вызвавшего аффект события, а в случае исключительно сильного аффекта могут завершиться потерей сознания и полной амнезией. Устойчивость к вовлечению в состояние аффекта зависит от уровня развития моральной мотивации личности.

АФФЕКТ НЕАДЕКВАТНОСТИ – отрицательное эмоциональное состояние, возникающее в ответ на неуспех, неудачу. Характерно или отрицанием самого факта неуспеха, или переложением ответственности за него на других. Может проявляться в повышенной обидчивости, недоверчивости, подозрительности, агрессивности и негативизме. Это состояние связано с нежеланием установить адекватный контакт с окружающими и является реакцией защитной, позволяющей сохранить завышенный уровень притязаний и избежать осознания своей несостоятельности.

АФФЕКТ: АККУМУЛЯЦИЯ – процесс продолжительного накопления отрицательных эмоций небольшой силы с последующей разрядкой в виде бурного и мало управляемого аффектного взрыва, наступающего без видимых причин.

АФФЕКТАЦИЯ – необычное, чрезмерное возбуждение, проявляющееся в неестественных жестах, позах, речевых оборотах и интонациях.

АФФЕКТИВНАЯ ИСТОЩАЕМОСТЬ – кратковременность ярких эмоциональных проявлений (гнева, горя, радости), вслед за которыми наступают безразличие и слабость.

АФФИЛИАЦИЯ – стремление человека быть в обществе других людей. Тенденции к А. возрастают при вовлечении субъекта в потенциально опасную стрессовую ситуацию. При этом общество других людей позволяет ему проверить избранный способ поведения и характер реакций на сложную и опасную обстановку. В известных пределах близость других приводит и к прямому снижению тревожности, смягчая последствия как физиологического, так и психологического стресса. Блокирование А. вызывает чувство одиночества, отчужденности, порождает фрустрацию.

АЭРОАКРОФОБИЯ – навязчивый страх высоты.

АЭРОФОБИЯ – навязчивая боязнь сквозняков, вредных паров, боязнь движений воздуха.

Б

БАЗАЛЬНАЯ ТРЕВОГА – всепроникающее чувство одиночества и изоляции во враждебном мире.

БАЗАЛЬНОЕ ДОВЕРИЕ – внутреннее ощущение того, что социальный мир – это безопасное и стабильное место, а опекающие люди заботливы и надежны.

БАЗОФОБИЯ – навязчивый страх ходьбы.

БАКТЕРИОФОБИЯ – навязчивый страх заразиться бактериями от инфицированных предметов.

БАЛЛИСТОФОБИЯ – навязчивый страх пули.

БАНК ДАННЫХ ПО ЧРЕЗВЫЧАЙНЫМ СИТУАЦИЯМ – информационно-справочная система, содержащая накопленную, постоянно пополняемую и поддерживаемую в рабочем состоянии совокупность сведений об имевших место, возможных или происходящих чрезвычайных ситуациях.

БАРОФОБИЯ – навязчивый страх подъема тяжестей, боязнь земного притяжения.

БАРЬЕРЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ – психическое состояние, проявляемое как неадекватная пассивность, препятствующая выполнению тех или иных действий, – внутреннее препятствие психологической природы: нежелание, боязнь, неуверенность и пр. Часто проявляется в деловых и личных взаимоотношениях, мешая установлению открытых и доверительных отношений. Эмоциональный механизм Б.п. состоит в усилении отрицательных переживаний и установок, ассоциированных с задачей, – стыда, чувства вины, страха, тревоги, низкой самооценки (например, «страх сцены»). В социальном поведении Б.п. представлены барьерами коммуникативными (барьерами общения), проявляющимися в отсутствии эмпатии, в жесткости межличностных установок социальных и прочем; а также барьерами смысловыми.

БАРЬЕР СМЫСЛОВОЙ – взаимонепонимание между людьми, являющееся следствием того, что одно и то же явление имеет для них разный смысл. Несовпадение смыслов высказывания, просьб, приказов и т. д. создает у партнеров препятствие для развития их взаимодействия.

БАТЕОФОБИЯ – навязчивый страх высоты.

БАТОФОБИЯ – навязчивый страх высоких зданий.

БАТРАХОФОБИЯ – навязчивый страх лягушек.

БЕДСТВИЕ – обстановка на определенной территории, которая сложилась вследствие аварии, опасного естественного явления, естественной или техногенной катастрофы, которые могут нанести или нанесли значительный ущерб окружающей среде и населению в физическом, социальном, экономическом и культурном аспектах.

БЕЖЕНЦЫ – лица, добровольно или по распоряжению властей покинувшие свою страну в результате военных действий, насилия, преследований, др. чрезвычайных обстоятельств. В обыденности таких лиц называют вынужденными переселенцами.

БЕЗВОЗВРАТНЫЕ ПОТЕРИ – люди, погибшие в момент возникновения чрезвычайной ситуации, умершие до поступления на первый этап медицинской эвакуации (в медицинское учреждение) и пропавшие без вести.

БЕЗОПАСНОСТЬ – состояние защищенности жизненно важных интересов личности, общества и государства от внутренних и внешних угроз. Безопасность является важнейшей потребностью человека наряду с его потребностью в пище, воде, одежде, жилище, информации. Эта общенаучная категория выступает интегральной формой выражения жизнеспособности и жизнестойкости различных объектов конкретного мира во внутренней и внешней политике, обороне, экономике, экологии, социальной политике, здоровье народа, информатике, технологии и т.п.

БЕЗОПАСНОСТЬ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – состояние защищенности населения, объектов экономики и окружающей природной среды от опасностей в чрезвычайной ситуации. Различают безопасность по видам (промышленная, радиационная, химическая, сейсмическая, пожарная, биологическая, экологическая), по объектам (население, объект экономики и окружающая природная среда) и основным источникам чрезвычайной ситуации.

БЕЗОПАСНОСТЬ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ – 1) благоприятное, нормальное состояние окружающей среды человека – условий труда и учебы, питания и отдыха, при которых снижена возможность возникновения опасных факторов, угрожающих его здоровью, жизни, имуществу, законным интересам; 2) учебная дисциплина, дающая знания, навыки и умения обеспечения собственной безопасности и выживания в неблагоприятных или угрожающих условиях.

БЕЗОПАСНОСТЬ ИНФОРМАЦИИ – состояние защищенности информации от случайного или преднамеренного доступа лиц, не имеющих на это права, ее получения, раскрытия, модификации или разрушения.

БЕЗОПАСНОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – состояние защищенности жизни и здоровья людей, их имущества и среды обитания от опасностей в чрезвычайной ситуации.

БЕЗОПАСНОСТЬ ТЕРРИТОРИИ – обеспечение безопасного и устойчивого развития территории, жизни и здоровья населения, проживающего на ней в условиях возможных внешних и внутренних угроз. Достигается комплексом правовых, организационных, технологических, инженерно-технических и иных мер в зависимости от возможных конкретных угроз.

БЕЗОПАСНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА – состояние защищенности человека как индивида и члена общества, его права на жизнь и здоровье.

БЕЗОПАСНЫЕ УСЛОВИЯ ДЛЯ ЧЕЛОВЕКА – состояние среды обитания, при котором отсутствует опасность вредного воздействия ее факторов на человека.

БЕЛЕНОФОБИЯ – навязчивый страх острых предметов, уколоться, проглотить иглу.

БЕРЕМЕННОСТЬ – физиологический процесс, связанный с оплодотворением и развитием плода.

БЕСЕДА – метод получения информации на основе вербальной (словесной) коммуникации. Широко применяется в различных сферах психологии (социальной, медицинской, детской и др.), являясь основным способом введения испытуемого в ситуацию психологического экспериментирования – от строгой инструкции в психофизическом эксперименте до свободного общения в психотерапии. В качестве специфических видов Б. можно выделить следующие: «введение в эксперимент» – привлечение к сотрудничеству; «экспериментальная беседа», в ходе которой проверяются рабочие гипотезы; интервью.

БЕССОЗНАТЕЛЬНОЕ – 1) совокупность психических процессов, актов и состояний, обусловленных явлениями действительности, во влиянии которых субъект не отдает себе отчета; 2) форма психического отражения, в которой образ действительности и отношение к ней субъекта не выступают как предмет специальной рефлексии, составляя нерасчлененное целое. Б. отличается от сознания тем, что отражаемая им реальность сливается с переживаниями субъекта, его отношениями к миру, поэтому в Б. невозможны произвольный контроль осуществляемых субъектом действий и оценка их результатов. В Б. действительность переживается субъектом через такие формы уподобления, отождествления себя с другими людьми и явлениями, как: непосредственное эмоциональное вчувствование, идентификация, эмоциональное заражение, объединение различных явлений в один ряд через сопричастие, а не через выявление логических противоречий и различий между объектами по тем или иным существенным признакам. В Б. зачастую прошлое, настоящее и будущее сосуществуют, объединяясь в каком-либо одном психическом акте (например, в сновидении). Б. находит свое выражение в интуиции, аффектах, панике, гипнозе, сновидениях, привычных действиях, подпороговом восприятии, непроизвольном запоминании и т. д., а также в стремлениях, чувствах и поступках, причины которых не осознаются личностью. Выделяются четыре класса проявлений Б.: надсознательные явления; неосознаваемые побудители; неосознаваемые регуляторы способов выполнения деятельности; проявления субсенсорного восприятия.

БИБЛИОТЕРАПИЯ – лечебное воздействие на психику больного человека при помощи чтения книг. Лечение чтением (так называемая Б.) входит как одно из звеньев в систему психотерапии. Методика Б. представляет собой сложное сочетание книговедения, психологии и психотерапии. Б. может применяться в индивидуальной и групповой форме.

БИОЛОГО-СОЦИАЛЬНАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ – состояние, при котором в результате возникновения источника биолого-социальной чрезвычайной ситуации на определенной территории нарушаются нормальные условия жизни и деятельности людей, существования сельскохозяйственных животных и произрастания растений, возникает угроза жизни и здоровью людей, широкого распространения инфекционных болезней, потерь сельскохозяйственных животных и растений.

БИОЦЕНОЗ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – совокупность животных и микроорганизмов, населяющих данный участок суши или водоема в условиях воздействия поражающих факторов источников чрезвычайной ситуации.

БИОФИЛИЯ – один из видов всеобщего, основополагающего ориентирования, определяющий образ жизни и проявляющийся во влечении к жизни и всему живому, в стремлении любить, творить добро и созидать. Б. противоположна и альтернативна некрофилии и деструктивности.

БЛЕННОФОБИЯ – боязнь слизи.

БОВАРИЗМ – термин, означающий клиническое состояние, характерное потерей способности проводить четкую грань между действительностью и фантазией, склонность подменять реальное воображаемым. При этом воображаемый мир может иметь как положительную валентность («грезы желаний»), так и отрицательную («фантазии страхов»).

БОДРСТВОВАНИЕ (иначе – активное состояние). В психологии западной традиционно рассматривается как состояние активации всего организма, позволяющей ему улавливать, отбирать и интерпретировать сигналы внешнего мира, отправлять некоторые из них в память или же реагировать на них адекватным или неадекватным поведением – в зависимости от предшествующего опыта и навыков. Итак, это – состояние, в котором можно приспособиваться к внешней действительности. Оно периодически сменяется сном, образуя цикл: «бодрствование» – «сон».

БОЛЬ – психическое состояние, возникающее в результате сверхсильных или разрушительных воздействий на организм при угрозе его существованию или целостности. С точки зрения эмоционального переживания болевое ощущение имеет гнетущий тягостный характер, подчас характер страдания, служит стимулом для разнообразных оборонительных реакций, направленных на устранение внешних или внутренних раздражителей, обусловивших возникновение этого ощущения. Болевые ощущения формируются в центральной нервной системе в результате объединения процессов, начинающихся в рецепторных образованиях, заложенных в коже или внутренних органах, импульсы от которых по специальным проводящим путям попадают в подкорковые системы мозга, вступающие в динамическое взаимодействие с процессами коры его больших полушарий. Болевая реакция представляет собой наиболее инертную и сильную безусловную реакцию. Болевое ощущение в известной мере поддается влиянию со стороны высших психических процессов, связанных с деятельностью коры и зависящих от таких личностных особенностей, как направленность, убеждения, ценностные ориентации и др.

БОТАНОФОБИЯ – навязчивый страх растений.

БОЯЗНЬ – состояние ожидания опасности и подготовки к ней.

БРЕД – не соответствующие реальности представления и умозаключения, в ошибочности которых патологически убежденного в их правильности субъекта невозможно разуверить. Б. выступает симптомом многих психических заболеваний, при этом его содержание может быть самым разнообразным: Б. преследования, отравления, ревности, величия и т. д. Различают Б. двух видов: при первом нарушается когнитивная сфера – человек подкрепляет свое искаженное суждение рядом субъективных доказательств, объединенных в «логическую» систему, при втором нарушается и сенсорная сфера – Б. больного носит образный характер с преобладанием грез и фантазий. В некоторых случаях Б. сопровождается аффективными проявлениями страха, безотчетной тревоги, ощущением неясной опасности (например, параноидный Б. преследования, при котором больной каждый жест и поступок окружающих истолковывает как «сговор, подачу знаков» и т. д. и потому стремится убежать, скрыться и пр.). Б. необходимо отличать от сверхценных идей, при которых та или иная реальная жизненная проблема приобретает в сознании психически здорового субъекта чрезмерно большую (сверхценную) значимость.

БРОМГИДРОФОБИЯ – навязчивый страх того, что окружающие могут заметить дурной запах тела, потливость индивида.

БРОНТОФОБИЯ – навязчивый страх грома и молнии.

БУФОНОФОБИЯ – навязчивый страх жаб.

В

ВАКЦИНОФОБИЯ – навязчивый страх прививок.

ВЕНЕРОФОБИЯ – навязчивый страх заразиться венерической болезнью.

ВЕРА – 1) особое состояние психики, заключающееся в полном и безоговорочном принятии человеком каких-либо сведений, текстов, явлений, событий или собственных представлений и умозаключений, которые могут выступать в дальнейшем основой его «Я», определять некоторые из его поступков, суждений, норм поведения и отношений; 2) признание чего-либо истинным с такой решительностью, которая превышает силу внешних фактических и формально-логических доказательств.

ВЕРБАЛЬНЫЕ И НЕВЕРБАЛЬНЫЕ МЕТОДЫ ГРУППОВОЙ ПСИХОТЕРАПИИ – вербальные методы базируются на вербальной коммуникации и направлены преимущественно на анализ вербального материала. Невербальные методы опираются на невербальную активность, невербальную коммуникацию и концентрируются на анализе невербальной продукции. К вербальным методам групповой психотерапии обычно относят групповую дискуссию и психодраму, к невербальным – психогимнастику, проективный рисунок, музыкотерапию, хореотерапию и др.

ВЕРМИНОФОБИЯ – навязчивый страх бактерий и микробов.

ВЕРМИФОБИЯ – навязчивый страх червей и связанных с ними болезней, иногда бывает связана с танатофобией.

ВЕРТИГОФОБИЯ – навязчивый страх головокружения.

ВЕСТИФОБИЯ – навязчивый страх одеваться.

ВЗРЫВ – быстропротекающий процесс физических и химических превращений веществ, сопровождающийся освобождением значительного количества энергии в ограниченном объеме, в результате которого в окружающем пространстве образуется и распространяется ударная волна, способная привести или приводящая к возникновению техногенной чрезвычайной ситуации.

ВЗРЫВНАЯ ТРАВМА – травма, возникающая при поражающем воздействии взрыва на людей, как правило, характеризующаяся кровоизлияниями, в том числе во внутренние органы человека, разрывами барабанных перепонок, переломами костей, ожогами кожи и внутренних дыхательных органов, удушьем и отравлением или контузией.

ВЗРЫВОУСТОЙЧИВОСТЬ – свойства оборудования, строительных конструкций, транспортных средств, энергетических систем и линий связи противостоят поражающему воздействию взрыва благодаря запасу прочности и целесообразному его расположению.

ВИДЫ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ЧЕЛОВЕКА В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – механические травмы (переломы, раны, вывихи, синдром длительного сдавливания); радиационное воздействие (внешнее облучение, инкорпорация радионуклидов); термическое воздействие (ожоги и отморожения); психологическая травма; воздействие токсических веществ (химические отравления, химические ожоги); воздействия электрического тока.

ВИДЫ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – сгруппированные по функциональному назначению и сходным свойствам услуги и соответствующие материально-технические средства, предназначенные для удовлетворения физиологических, материальных и духовных потребностей населения (медицинское обеспечение, обеспечение водой, продуктами питания, жильем, коммунально-бытовыми услугами и предметами первой необходимости).

ВИККАФОБИЯ – навязчивый страх колдунов и колдуний.

ВИРГИНИТИФОБИЯ – навязчивый страх изнасилования.

ВЛИЯНИЕ – процесс и результат изменения одним индивидом поведения другого индивида, его установок, намерений, представлений, оценок и т.п. в ходе взаимодействия с ним. Различают направленное и ненаправленное В. Механизмом первого являются убеждение и внушение. В этом случае субъект ставит перед собой задачу добиться определенного результата от объекта В. В отличие от направленного В., ненаправленное В. подобной специальной задачи не имеет, хотя эффект воздействия возникает, проявляясь нередко в действии механизмов заражения и подражания. Различают также прямое В., когда субъект открыто предъявляет объекту воздействия свои притязания и требования, и косвенное В., непосредственно направленное не на объект, а на окружающую его среду.

ВНУШАЕМОСТЬ – индивидуальная некритическая податливость, готовность подчиниться внушающим воздействиям окружающих, книг, рекламы и пр., принять их идеи как свои собственные. Внушаемые люди относительно легко подчиняются указаниям и советам, даже если эти советы противоречат их собственным убеждениям и интересам, легко заражаются чужими настроениями и привычками. В. может проявляться в склонности к подражанию или самовнушению определенных состояний. Степень В. зависит от многих личностных и ситуативных факторов. Свойственная субъекту степень В. может быть повышена действием ситуативных факторов: утомления, стресса, дефицита времени, недостатка компетентности, группового давления и пр. Повышенная В. имеет место у детей (особенно дошкольного возраста) и у взрослых при утомлении, разнообразных заболеваниях, в условиях неопределенности и в некоторых др. социально-психологических ситуациях, а также под влиянием гипноза.

ВНУШЕНИЕ – вид целенаправленного коммуникативного влияния на поведение и сознание человека (или группы людей), в результате которого человек (группа людей) вопреки имеющейся фактической информации (воспринимаемой, извлекаемой из памяти) признает существование того, что в действительности не существует, либо что-то делает вопреки своим намерениям или привычкам. Иначе говоря, В. изменяет свойственные человеку способы анализа информации и способы поведения. Эффект В. обусловлен снижением самоконтроля и самокритики в отношении содержания В.

ВОЕННАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ – обстановка на определенной территории, акватории, сложившаяся в результате воздействия средств вооруженной борьбы сторон, при которой нарушаются нормальные условия жизнедеятельности людей, возникает угроза их жизни и здоровью, наносится ущерб имуществу и окружающей природной среде.

ВОМИТОФОБИЯ – навязчивый страх рвоты.

ВОСПРИЯТИЕ ВРЕМЕНИ — отражение объективной длительности, скорости и последовательности явлений действительности. В основе восприятия времени лежит ритмическая смена возбуждения и торможения в больших полушариях головного мозга. В В.В. участвуют различные анализаторы, наиболее точную дифференцировку промежутков времени дают кинестезические и слуховые ощущения. Субъективное восприятие продолжительных периодов времени в значительной степени определяется характером переживаний, которыми они были заполнены, и эмоциональным состоянием субъекта. Время, заполненное интересной, глубоко мотивированной деятельностью, кажется короче, чем время, проведенное в бездействии. Однако в ретроспективном отчете соотношение может быть обратным: время, про-

веденное в безделье и скуке, кажется короче, когда о нем вспоминают спустя некоторое время. Положительные эмоции дают иллюзию быстрого течения времени, отрицательные – субъективно несколько растягивают временные интервалы.

ВОСПРИЯТИЯ ВРЕМЕНИ НАРУШЕНИЯ – утрата или снижение способности ориентироваться в коротких (с, мин, ч) и длинных (дни, месяцы, годы.) промежутках времени; проявляются в 2 основных формах. 1) В.В.Н., связанные с нарушением сознания и проявляющиеся в виде общей дезориентировки во времени. Подобные нарушения возникают как при локальных поражениях мозга (лобных долей, глубоких структур правого полушария и др.), так и при психических заболеваниях (в синдромах различных нарушений сознания). 2) В.В.Н., имеющие более частный характер и проявляющиеся как невозможность правильно оценить относительно короткие интервалы времени (с, мин). Эта форма нарушений возникает при поражении височных отделов мозга (преимущественно правого полушария) в синдроме др. расстройств в работе слухового анализатора. В.В.Н. возможны при различных экстремальных состояниях: при стрессе, длительной сенсорной депривации, алкогольном опьянении и др.

ВПЕЧАТЛИТЕЛЬНОСТЬ – способность иметь представления, различные по яркости и по связи с внешним миром, с различной степенью выраженности в них чувств. Это качество личности производно от представлений.

ВЫМЕЩЕНИЕ – специфическая форма проекции – бессознательная реориентация импульса или чувства на более доступный объект.

ВЫЖИВАНИЕ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – удовлетворение потребностей населения в жизнеобеспечении (медицинское обслуживание, вода, продукты питания, жилье, предметы первой необходимости) на минимально необходимом для жизнедеятельности уровне в условиях чрезвычайной ситуации.

ВЫТЕСНЕНИЕ – один из видов психологической защиты – процесс, в результате которого неприемлемые для индивида мысли, воспоминания, переживания изгоняются из сознания и переводятся в сферу бессознательного, продолжая влиять на поведение индивида и переживаясь им как тревоги, страхи и пр. По З. Фрейду, процесс и механизм, сущность которых – удаление и отстранение от сознания какого-либо содержания, а также недопущение влечения до осознания. Вытеснение считается самым примитивным и неэффективным средством защиты, ибо вытесненное содержание психики все же прорывается в сознание и к тому же неразрешенный конфликт проявляется как высокий уровень тревожности и чувство дискомфорта.

ВЫУЧЕННАЯ БЕСПОМОЩНОСТЬ – состояние, возникающее у человека и животных после более или менее длительного аверсивного воздействия, избежать которого не удастся. В.Б. проявляется эмоциональными расстройствами (депрессия или невротическая тревога); на этом фоне возможно возникновение психосоматических расстройств. Основной характеристикой В.б. является ее тенденция к генерализации – будучи выработанной в одной конкретной ситуации, она, как правило, распространяется на многие другие, так что субъект перестает предпринимать попытки справиться даже с теми задачами, которые поддаются решению.

Г

ГАДЕФОБИЯ – навязчивый страх ада.

ГАЛЛЮЦИНАЦИЯ – восприятия, переживаемые при отсутствии какой бы то ни было внешней стимуляции; восприятие реально отсутствующих предметов, субъективно признаваемое реальными. Патологическое нарушение перцептивной деятельности, состоящее в восприятии объектов, которые в данный момент не воздействуют на соответственные органы чувств. Возникает обычно при различных психических расстройствах, в стрессовых ситуациях, а также во время длительной сенсорной изоляции.

ГАПТОФОБИЯ – навязчивый страх прикосновения окружающих людей.

ГАРПАКСОФОБИЯ – навязчивый страх грабителей.

ГЕДОНОФОБИЯ – навязчивый страх радости, наслаждения.

ГЕЛИОФОБИЯ – навязчивый страх солнца; пребывания на солнце, боязнь инсоляции.

ГЕЛЛЕНОЛОГОФОБИЯ – навязчивый страх сложной научной терминологии.

ГЕМОФОБИЯ – навязчивый страх крови.

ГЕНОФОБИЯ – навязчивый страх, характерный патологической боязнью коленей.

ГЕРОНТОФОБИЯ – 1) навязчивый страх общения со стариками; 2) боязнь старости, старения.

ГЕТЕРОФОБИЯ – навязчивый страх представителей противоположного пола.

ГЕФИРОФОБИЯ – навязчивый страх, характерный патологической боязнью мостов.

ГИГИЕНА КАТАСТРОФ – научное направление и область практической деятельности, изучающие санитарно-гигиенические последствия чрезвычайной ситуации, разрабатывающие принципы и организацию санитарно-гигиенического обеспечения при их ликвидации.

ГИГИЕНИЧЕСКИЙ ДИАГНОЗ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – заключение о санитарно-гигиеническом состоянии зоны чрезвычайной ситуации, являющееся основанием для организации и проведения мероприятий по сохранению здоровья и работоспособности населения и участников аварийно-спасательных работ при ликвидации чрезвычайной ситуации.

ГИДРОДИНАМИЧЕСКАЯ АВАРИЯ – авария на гидротехническом сооружении, связанная с распространением с большой скоростью воды и создающая угрозу возникновения техногенной чрезвычайной ситуации.

ГИДРОЗОФОБИЯ – навязчивый страх вспотеть и простудиться, или стать источником неприятного запаха.

ГИДРОФОБИЯ – навязчивый страх воды; возникновения судорог при попытке сделать глоток воды, появляется лишь при одном виде воды или упоминании о ней.

ГИЛОФОБИЯ – навязчивый страх лесов.

ГИМНОФОБИЯ – навязчивый страх наготы.

ГИНЕКОФОБИЯ (гинофобия) – навязчивый страх женщин.

ГИПЕНГИОФОБИЯ – навязчивый страх ответственности.

ГИПЕРЭСТЕЗИЯ – повышение чувствительности к действующим на органы чувств физическим стимулам, проявляемое в появлении излишне сильных субъективных ощущений без изменения их модальности.

ГИПНОФОБИЯ – навязчивый страх быть загипнотизированным; заснуть, мотивируемая опасением умереть во сне.

ГИПОФОБИЯ – недостаточное чувство страха, появляющееся при некоторых психических расстройствах, алкогольном опьянении.

ГИППОФОБИЯ – навязчивый страх лошадей.

ГИПОКИНЕЗИЯ – естественное или искусственное снижение двигательной активности.

ГИСОФОБИЯ – навязчивый страх высоты.

ГЛЕНОФОБИЯ – навязчивый страх взгляда куклы.

ГЛОССОФОБИЯ – навязчивый страх публично выступать.

ГНОЗИОФОБИЯ – навязчивый страх знания.

ГОБОФОБИЯ – навязчивый страх нищих и попрошайек.

ГОДОФОБИЯ – навязчивый страх путешествовать.

ГОЛОВОКРУЖЕНИЕ – иллюзия вращения видимых окружающих предметов (объективное вертиго) и/или самого наблюдателя (субъективное вертиго); нередко сопровождается такими дискомфортными ощущениями, как дурнота (тошнота), помутнение поля зрения, неустойчивость.

ГОМИЛОФОБИЯ – навязчивый страх общения с окружающими из-за опасения проявить свою несостоятельность, показаться им смешным или подозрительным, привлечь к себе внимание.

ГОМИХЛОФОБИЯ – навязчивый страх тумана.

ГОРМЕФОБИЯ – навязчивый страх шока.

ГОТОВНОСТЬ К ЭКСТРЕННЫМ ДЕЙСТВИЯМ – способность быстрого действенного реагирования на экстренно возникающие непредвиденные ситуации: способность быстрого включения в нестандартные ситуации, а также произвольного изменения своего состояния в соответствии с их требованиями.

ГЛОБАЛЬНАЯ (НАЦИОНАЛЬНАЯ) ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ – чрезвычайная ситуация, поражающее действие которой может повлечь или повлекло за собой человеческие жертвы, ущерб здоровью людей и окружающей природной среде, материальные потери и нарушение условий жизнедеятельности людей на такой по населенности и/или занимаемой площади

территории, что ликвидация ее последствий требует согласованных усилий мирового сообщества.

ГЛОБАЛЬНЫЕ РИСКИ И УГРОЗЫ ЧЕЛОВЕКУ – потенциальные опасности природного характера в планетарном масштабе: изменение параметров окружающей среды, генная деградация, воздействие космических объектов.

ГНЕВ – состояние сильного возмущения, негодования.

ГОРЕ – состояние глубокой скорби, печали.

ГРАФОФОБИЯ – навязчивый страх писать, брать в руки письменные принадлежности.

ГРУППОВАЯ ДИНАМИКА – совокупность внутригрупповых социально-психологических процессов и явлений, характеризующих весь цикл жизнедеятельности малой группы и его этапы – образование, функционирование, развитие, стагнацию, регресс, распад, – называется Г.Д. Иначе говоря, это учение о силах, структуре и процессах, которые действуют в группе. К характеристикам Г.Д. относятся: цели и задачи группы; нормы группы; структура группы, групповые роли и проблема лидерства; групповая сплоченность; напряжение в группе; актуализация прежнего эмоционального опыта (проекция); формирование подгрупп, фазы развития психотерапевтической группы.

ГРУППОВАЯ ДИСКУССИЯ – традиционно Г.Д. относят к вербальным методам групповой психотерапии, так как основным средством взаимодействия здесь является вербальная коммуникация, а в центре анализа находится преимущественно вербальный материал. Подобное деление также условно, так как анализ невербального поведения, согласованности или противоречивости вербальной и невербальной коммуникации составляет существенный аспект Г.Д. Принятая в литературе классификация предполагает выделение в качестве предмета Г.Д. биографию индивида, определенные темы и интеракции (межличностное взаимодействие в группе), т.е. различают биографическую, тематическую и интеракционную ориентации Г.Д.

ГРУППОВАЯ ИЗОЛЯЦИЯ (психологический аспект) – вынужденное длительное пребывание группы людей в условиях ограниченного пространства, скудости сенсорных раздражителей и постоянного общения с одними и теми же людьми. С течением времени в условиях Г.И. во взаимоотношениях людей на этапе неустойчивой психической деятельности начинают проявляться эмоциональная напряженность, возникать конфликты, которые в ряде

случаев могут заканчиваться трагически. В основе нарушения общения лежит астенизация нервной системы, вызываемая целым рядом психогенных факторов, которая не позволяет адекватно воспринимать партнера по общению, оценивать события, затормаживать импульсивные действия. К специфическим психогенным факторам Г.И. относятся постоянная «публичность» и информационная истощаемость партнеров по общению. Эмоциональная напряженность, обуславливаемая необходимостью в течение длительного времени удерживать себя в определенной ролевой функции, стремление скрыть от окружающих свои мысли и переживания актуализируют потребность в уединении. При невозможности удовлетворения этой потребности человек перестает скрывать свои чувства и мысли («психологический стриптиз»), что является одной из форм защитной реакции. В отличие от одиночной изоляции переживания «физической обнаженности», «открытости мыслей» на этапе неустойчивой психической деятельности, возникающие под влиянием фактора «публичности», четко персонифицируются, т. е. приписываются действиям конкретных партнеров, провоцируя конфликтность и вызывая аутизацию. Типичной для Г.И. особенностью по сравнению с другими формами измененных условий существования является комплексность психических состояний, единство, трудность отделения одного симптома от другого внутри общей «психопатоподобной» картины поведения.

ГРУППЫ ВСТРЕЧ – члены группы в процессе общения свободно выражают свои чувства и принимают чувства других, сфокусированы на поиске аутентичности и открытости во взаимоотношениях с окружающими. Лидер пытается создать атмосферу безопасности и доверия, помогает ее поддержанию с целью поощрения свободы выражения интимных мыслей и чувств членами группы, избегает проведения запланированных процедур; ориентирует на безусловное позитивное принятие другой личности для преодоления сопротивления участников раскрытию личностных установок и включения в групповой процесс всех членов группы. Другая разновидность Г.В. связана с концепцией «открытой встречи». Центральным здесь является понятие о единстве тела и сознания; любое психологическое воздействие, игнорирующее телесные ощущения, будет неполным. Как правило, Г.В. расцениваются как отличные от традиционных психотерапевтических групп и по методам, и по целям.

ГУМАНИТАРНАЯ КАТАСТРОФА – событие с трагическими последствиями для жизнедеятельности и существования населения в определенном районе, регионе, стране.

Д

ДВИГАТЕЛЬНАЯ ТЕРАПИЯ – исходной теоретической предпосылкой Д.Т. является тезис о том, что движение тела является основой всех жизненных проявлений, включая когнитивные и эмоциональные. Можно выделить три основные формы Д.Т. К функциональным методам относятся лечебная гимнастика, физиотерапия, дыхательная терапия, методы релаксации, массаж и хореотерапия. Функциональные методы имеют целью стимуляцию и оптимизацию психофизических функций – восприятия схемы тела, отношения к нему, чувствительности, экспрессивности и способности к мышечной релаксации. Этот метод является, по существу, одной из модификаций психоаналитической психотерапии.

ДЕЗИНФОРМАЦИЯ—заведомо неверная, ложная информация, введение в заблуждение ложной информацией.

ДЕЙПНОФОБИЯ – навязчивый страх обеда и обеденных разговоров.

ДЕКОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЯ – 1) один из защитных механизмов, состоящий в том, что человек избегает ситуаций и объектов, которые в прошлом опыте вызывали неприятные переживания и ничего хорошего не сулят в будущем; такое поведение называют также «уходом» или, что понятнее, «избеганием». 2) Интерпретация значения чего-либо (текста, сновидения, ситуации, поведения) без учета (вне) контекста; др. словами, буквальная и ограниченная интерпретация. В частности, Д. приводит к фундаментальной ошибке атрибуции. 3) Исторический и/или онтогенетический процесс обобщения значений и умений (семиотических действий), процесс превращения их в более абстрактные и независимые от конкретных условий действия.

ДЕЛИРИЙ — расстройство сознания, которое характеризуется наличием галлюцинаций, сильным двигательным возбуждением, нарушением ориентировки во времени и пространстве. Д. может прерываться периодами ясного сознания с критическим отношением к болезненным переживаниям. Бывает при инфекционных заболеваниях, алкоголизме (белая горячка), некоторых психических заболеваниях.

ДЕКСТРОФОБИЯ – навязчивый страх всего, что с правой стороны тела.

ДЕЛИРИИ – нарушение сознания, искаженное отражение действительности, сопровождающееся галлюцинациями, бредом, двигательным возбуждением. Возникает чаще всего на высшей стадии некоторых инфекционных заболеваний и после травм, вызывающих органическое поражение головного мозга.

ДЕМЕНТОФОБИЯ – навязчивый страх безумия.

ДЕМЕНЦИЯ – приобретенное слабоумие, которое проявляется в ослаблении познавательной способности, обеднении чувств, изменении поведения, крайнем затруднении при использовании знаний, прошлого опыта. Д. может быть глобальной или очаговой. Глобальная Д. охватывает все виды психической деятельности, включая и память. Человек перестает относиться к событиям и к себе критически, деградирует как личность. При очаговой Д. личность в основном не меняется, практическое отношение к действительности сохраняется. Наблюдаются частичные дефекты: снижается сообразительность, память.

ДЕМОНОФОБИЯ – навязчивая боязнь дьявола, демонов, злого духа, нечистой силы.

ДЕМОФОБИЯ – навязчивая боязнь скопления людей, толпы.

ДЕНДРОФОБИЯ – боязнь деревьев.

ДЕПЕРСОНАЛИЗАЦИЯ – 1) изменение самосознания, для которого характерно ощущение потери своего «Я» и мучительное переживание отсутствия эмоциональной вовлеченности в отношении к близким, к работе. Д. возможна при психических заболеваниях и пограничных состояниях. В легкой форме Д. наблюдается у психически здоровых людей при эмоциональных перегрузках, соматических болезнях и т. д.; 2) выраженная в большей или меньшей степени объективная утрата индивидом возможности быть идеально представленным в жизнедеятельности других людей, обнаружить способность быть личностью.

ДЕРЕАЛИЗАЦИЯ – нарушение восприятия, при котором окружающее представляется нереальным. Часто внешний мир воспринимается отдаленным, бесцветным. Д. сопровождается нарушениями памяти. Нередко возникает состояние «уже виденного», когда незнакомые явления воспринимаются как ранее встречавшиеся. В др. случаях хорошо знакомая обстановка кажется незнакомой, впервые увиденной. Это состояние называется «никогда не виденное». Существенной чертой Д. является переживание воспринимаемого как неясного, лишённого характера реальности. Д. может возникать как при поражениях мозга (особенно глубинных отделов височной области), так и в просоночных состояниях или при некоторых психических заболеваниях.

ДЕПРЕССИЯ – аффективное состояние, характеризующееся отрицательным эмоциональным фоном, изменением мотивационной сферы, когнитивных (связанных с познанием) представлений и общей пассивностью поведения. Субъективно человек в состоянии Д. испытывает прежде всего тяжелые, мучительные эмоции и переживания — подавленность, тоску, отча-

яние. Влечения, мотивы, волевая активность резко снижены. Характерными являются мысли о собственной ответственности за разнообразные неприятные, тяжелые события, происшедшие в жизни человека или его близких. Чувство вины за события прошлого и ощущение беспомощности перед лицом жизненных трудностей сочетаются с чувством бесперспективности. Самооценка резко снижена. Измененным оказывается восприятие времени, которое течет мучительно долго. Для поведения в состоянии Д. характерны замедленность, безынициативность, быстрая утомляемость; все это приводит к резкому падению продуктивности. В тяжелых, длительных состояниях Д. возможны попытки к самоубийству. Различаются функциональные состояния Д., возможные у здоровых людей в рамках нормального психического функционирования, и патологическая Д., являющаяся одним из основных психиатрических синдромов.

ДЕСТРУКЦИЯ – разрушение, нарушение нормальной структуры чего-либо, уничтожение.

ДЕРМАТОЗИОФОБИЯ – навязчивый страх кожных заболеваний.

ДЕРМАТОПАТОФОБИЯ – навязчивая боязнь заболеть кожной болезнью.

ДЕЦИДОФОБИЯ – навязчивый страх принимать решения.

ДЕФЛЕКСИЯ – один из выделяемых защитных механизмов. Суть его заключается в том, что человек избегает прямого, непосредственного контакта с др. человеком путем ухода в общении из ситуации «здесь и теперь». Он может пускаться в долгие рассуждения ни о чем, рассуждения на банальные темы, не относящиеся к актуальной ситуации, избегать живого эмоционального включения в настоящее, уходить в прошлое, игнорировать важность того, о чем ему говорят, и т. п. Уходить от контакта подобным образом может и инициатор общения, и его партнер. В 1-м случае инициатор быстро начинает ощущать бесплодность и бесполезность подобного общения, во 2-м случае его партнер, прикрываясь неким «щитом» также начинает испытывать дискомфорт, смущение, неловкость, он ощущает себя нелюбимым, неважным, незначительным. Следует отметить, что способность к уходу от контакта может оказаться полезной в определенных ситуациях, когда накал страстей слишком велик и может привести к разрушительным последствиям. Однако если Д. становится стилем общения, человек вообще теряет контакт с окружающими и оказывается не способным к полноценному взаимодействию с ними. Человек, в результате, не получает от общения с др. людьми того, что ожидает. Даже если такой человек внешне владеет навыками общения, он не вступает в подлинный контакт с миром другого, не чувствует его.

ДИАГНОЗ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ – конечный результат деятельности психолога, направленный на выяснение сущности индивидуально-психологических особенностей личности с целью оценки их актуального состояния, прогноза дальнейшего развития и разработки рекомендаций, определяемых задачами психодиагностического обследования. Предмет Д.П. – установление индивидуально-психологических различий в норме и в патологии. Важнейшим элементом Д.П. является выяснение в каждом отдельном случае того, почему данные проявления обнаруживаются в поведении обследуемого, каковы их причины и следствия. По мере обогащения психологического знания элемент в Д.П., вероятно, не будет иметь столь существенного значения, как в настоящее время, во всяком случае в текущей, практической работе. Симптоматический диагноз ограничивается констатацией определенных особенностей или симптомов, на основании которых непосредственно строятся практические выводы. Этиологический диагноз учитывает не только наличие определенных особенностей (симптомов), но и причины их возникновения. Высший уровень - типологический диагноз, заключающийся в определении места и значения полученных данных в целостной, динамической картине личности.

Диагноз неразрывно связан с прогнозом. По Л. С. Выготскому, содержание прогноза и диагноза совпадает, но прогноз строится на умении настолько понять самодвижения процесса развития, что на основе прошлого и настоящего намечает путь развития. Рекомендуется разбивать прогноз на отдельные периоды и прибегать к длительным повторным наблюдениям.

ДИНОФОБИЯ – навязчивый страх головокружения, тошноты.

ДИПСОФОБИЯ – навязчивый страх пить.

ДИСАБИЛЛОФОБИЯ – навязчивая боязнь раздеться при людях.

ДИСМОРФОФОБИЯ – навязчивый страх выглядеть уродом.

ДИССИМУЛЯЦИЯ – сознательное стремление человека скрыть свои болезненные расстройства, чаще всего симптомы психических заболеваний.

ДИСТИХИФОБИЯ – навязчивая боязнь несчастного случая.

ДИСТРЕСС – отрицательное влияние стрессов и стрессовых ситуаций на деятельность вплоть до ее полного разрушения.

ДОКСОФОБИЯ – навязчивый страх высказать свое мнение.

ДОМАТОФОБИЯ – навязчивая боязнь дома.

ДОРАФОБИЯ – навязчивый страх меха и кожи животных.

ДОРОФОБИЯ – навязчивая боязнь получать или делать подарки.

ДЫХАТЕЛЬНАЯ ТЕРАПИЯ ПО МИДДЕНДОРФ – техника дыхательной терапии и дыхательной педагогики. Как учение о дыхании имеет также название «познаваемое дыхание». В основу метода положена тесная связь жизни и дыхания. Без дыхания жизнь затухает спустя всего несколько минут. Само же дыхание, непосредственно связанный с жизнью феномен, является самой неотъемлемой частью соматических процессов у человека. По Миддендорф, различают 3 вида дыхания: неосознанное (бессознательное) дыхание, желаемое дыхание и познаваемое дыхание. Дыхательная терапия тем не менее лечит не «болезни», а человека во всех его проявлениях. Дыхание также стабилизирует и гармонизирует так называемого «здорового» человека на психическом и физическом уровне, увеличивая способность сопротивляться болезням.

Е

ЕВПОФОБИЯ – навязчивая боязнь услышать хорошую новость.

ЕРЕСИФОБИЯ – навязчивый страх идей, отличающихся от общепринятых.

Ж

ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТЬ – совокупность видов активности, объединяемых понятием жизни, и свойственная живым существам.

ЖИЗНЬ – 1) Совокупность явлений, происходящих в организмах. С позиций материализма – особая форма существования и движения материи, самопроизвольно возникшая на определенной стадии ее развития. 2) Физиологическое существование живого организма. 3) Деятельность субъекта или общества в некоторых проявлениях.

ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – совокупность взаимосвязанных по времени, ресурсам и месту проведения силами и средствами МЧС мероприятий, направленных на создание и поддержание условий, минимально необходимых для сохранения жизни и поддержания здоровья людей в зонах чрезвычайной ситуации, на маршрутах их эвакуации и в местах размещения эвакуированных по нормам и нормативам для условий чрезвычайной ситуации.

З

ЗАВИСТЬ — чувство досады, вызванное благополучием, успехом другого; в крайнем выражении З. доходит до ненависти (злобы) по отношению к удаче др. и жажды его падения. Б. Спиноза определял З. следующим образом: «З. есть ненависть, поскольку она действует на человека таким образом, что он чувствует неудовольствие при виде чужого счастья, и наоборот — находит удовольствие в чужом несчастье».

ЗАГРЯЗНЕНИЕ – все, что выводит природные системы и объекты из естественного для природы состояния равновесия и отличается от обычно наблюдаемой нормы.

ЗАИКАНИЕ – нарушение речи устной, при которой она становится прерывистой, происходит произвольное членение слова на слоги или зву-

ки, возникают судорогоподобное напряжение мышц лица, что приводит к затруднению общения с другими людьми.

ЗАПРЕТ – установление, предписывающее отказ в удовлетворении влечения.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ – душевный импульс, направленный из бессознательного в сознание и являющий собой новую форму старой вытесненной идеи, связанной с несовместимым желанием.

ЗАМЕЩЕНИЕ – защитный механизм, имеющий две различные формы проявления. В психоанализе выделены защита путем замещения объекта и защита путем замещения потребности. При З. объекта те чувства и действия, которые должны были направляться на объект, вызвавший тревогу, переносятся на иррелевантный объект (не имеющий отношения к ситуации и причине конфликта). З. объекта происходит при невозможности выразить чувства или осуществить действия по отношению к нужному объекту вследствие социальных или физических причин. Другое проявление защиты по типу З. состоит в изменении на противоположное чувства при сохранении неизменным объекта (любовь, не нашедшая ответа, превращается в ненависть, сексуальная потребность – в агрессию). В психодинамических теориях считается, что защитные эффекты при З. достигаются за счет разрядки энергии, сопровождаемого катарсисом.

ЗАПРЕТНАЯ ЗОНА –1) Участок (район) местности (акватории или воздушного пространства), в пределах которого нахождение и передвижение населения, транспортных средств, войск (плавание кораблей, судов и полеты летательных аппаратов) запрещены. Запретные зоны устанавливаются и объявляются: в мирное время – органами государственной власти, а на землях, выделенных Вооруженным Силам, – уполномоченными военного командования; в военное время - военным командованием; 2) Территория, непосредственно примыкающая к территории охраняемого объекта (арсенала, базы, склада военной техники и др. военного имущества). Запретные зоны и районы устанавливаются в целях обеспечения безопасности хранения вооружения, военной техники и др. военного имущества, защиты населения и объектов, а также окружающей среды при техногенных и природных чрезвычайных ситуациях. Ширина З.З. от внешнего ограждения территории военного склада устанавливается: для военных складов ракет, боеприпасов, взрывчатых веществ, легковоспламеняющихся и горючих жидкостей – до 400 м; для военных складов вооружения и военного имущества – до 100 м.

ЗАРАЖЕНИЕ – проникновение в организм человека или животного патогенных микроорганизмов (бактерий, вирусов, риккетсий, грибов, простейших или др.).

ЗАРАЖЕНИЕ (заражение эмоциональное) — процесс передачи эмоционального состояния от одного индивида к другому на психофизиологическом уровне контакта — помимо собственно смыслового воздействия или дополнительно к нему. Бывает в различной степени произвольным. При наличии связи обратной заражение способно нарастать в силу взаимной индукции, обретая вид циркулярной реакции.

ЗАХОРОНЕНИЕ ТРУПОВ – предание трупов земле. По действующим правилам допускается не ранее, чем через 48 часов после наступления клинической смерти. Меньший срок допускается при безусловно установленной смерти и явных признаках посмертных изменений трупа.

ЗАЩИТА (защита психическая) — совокупность бессознательных процессов психических, обеспечивающих охрану психики и личности от опасных негативных и деструктивных действий внутриспсихических и внешних импульсов. Особые формы бессознательной психической активности, позволяющие хотя бы временно облегчить конфликт и снять напряжение, а в конкретных ситуациях так исказить смысл событий и переживаний, чтобы не нанести ущерба представлениям о самом себе как соответствующему некоему идеалу.

ЗАЩИТНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПСИХИЧЕСКИЕ — неосознанные реакции, защищающие индивидуума от таких неприятных эмоций как тревога и чувство вины; эго-защитные тенденции, искажающие или скрывающие угрожающие импульсы от человека.

ЗАЩИТА ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ — система регуляторных механизмов в психике, которые направлены на устранение или сведение к минимуму негативных, травмирующих личность переживаний, сопряженных с внутренними или внешними конфликтами, состояниями тревоги и дискомфорта. Ситуации, требующие З.П., характеризуются реальной или кажущейся угрозой целостности личности, ее идентичности и самооценке. Эта субъективная угроза может порождаться конфликтом противоречивых тенденций внутри личности или несоответствием между поступающей извне информации сложившемуся у личности образу мира и образу «Я». З.п. направлена, в конечном счете, на сохранение стабильности самооценки личности, ее образа «Я» и образа мира. З.п. достигается: 1) устранением из сознания источников конфликтных переживаний или же 2) их трансформацией таким образом, чтобы предупредить возникновение конфликта; 3) к механизмам З. п. относятся также специфические формы реагирования (поведения), снижающие остроту переживания угрозы или внутриличностного конфликта. Всего описано более 20 видов механизмов З. п. Основные из них: 1) **вытеснение** — устранение из сознания неприемлемых влечений и переживаний; 2) **реактив-**

ное образование (инверсия) — трансформация в сознании эмоционального отношения к объекту на прямо противоположное; 3) **регрессия** — возврат к более примитивным формам поведения и мышления; 4) **идентификация** — бессознательное уподобление угрожающему объекту; 5) **рационализация** — рациональное объяснение человеком своих желаний и действий, истинные причины которых коренятся в иррациональных социально или лично неприемлемых влечениях; 6) **сублимация** — преобразование энергии сексуального влечения в социально приемлемые формы активности; 7) **проекция** — приписывание другим людям собственных вытесненных мотивов, переживаний и черт характера; 8) **изоляция** — блокирование отрицательных эмоций, вытеснение из сознания связей между эмоциональными переживаниями и их источником.

ЗАЩИЩЕННОСТЬ – это совокупность объективных и субъективных факторов, определяющих безопасность субъекта в данной среде пребывания. Общий уровень защищенности состоит из 3-х составляющих: психофизической, социальной и информационной.

ЗАЩИЩЕННОСТЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ — относительно устойчивое положительное эмоциональное переживание и осознание индивидом возможности удовлетворения своих основных потребностей и обеспеченности собственных прав в любой, даже неблагоприятной ситуации, при возникновении обстоятельств, которые могут блокировать или затруднять их реализацию. Одним из важнейших механизмов, обеспечивающих З.П., является психологическая защита — необходимое условие формирования адекватного чувства З.П.; в противном случае закономерно возникновение чувства психологической незащищенности.

ЗАЩИТА НАСЕЛЕНИЯ И ТЕРРИТОРИЙ ОТ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ ТЕХНОГЕННОГО И ЕСТЕСТВЕННОГО ХАРАКТЕРА — система организационных, технических, медико-биологических, финансово-экономических и других мероприятий по предотвращению и реагированию на чрезвычайные ситуации техногенного и естественного характера и ликвидации их последствий, которые реализуются центральными и местными органами исполнительной власти, органами местного самоуправления, соответствующими силами и средствами предприятий, учреждений и организаций независимо от форм собственности и хозяйствования, добровольными формированиями и направленными на защиту населения и территорий, а также материальных и культурных ценностей и окружающей среды.

ЗАЩИТА ОТ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ (АВАРИЙ, КАТАСТРОФ) – комплекс правовых, организационных, экономических, инженерно-

технических, природоохранных и специальных мероприятий, направленных на предупреждение возникновения источников опасностей, подготовку и преодоление последствий чрезвычайных ситуаций с целью сохранения жизни и здоровья людей, снижения ущерба на объектах и в среде обитания и жизнедеятельности.

ЗАЩИТА НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – совокупность взаимосвязанных относительно времени, ресурсов и места осуществления мероприятий, направленных на предотвращение и уменьшение угрозы жизни и здоровью населения от разрушительных факторов и (или) действия источников опасности.

ЗАХВАТ ЗАЛОЖНИКОВ – любое лицо, которое захватывает или удерживает другое лицо и грозитя убить, нанести повреждение или продолжает удерживать другое лицо (далее называется заложник) для того, чтобы принудить третью сторону, а именно: государство, международную межправительственную организацию, любое физическое, юридическое лицо или группу лиц, осуществить или удержаться от осуществления любого акта как прямого, так и опосредствованного условия для освобождения заложника.

ЗДОРОВЬЕ – объективное состояние и субъективное чувство полного физического, психологического (психического) и социального комфорта.

ЗДРАВЫЙ СМЫСЛ – совокупность общепринятых, часто неосознанных способов объяснения и оценки наблюдаемых явлений внешнего и внутреннего мира. З.С. суммирует значимые, необходимые каждому человеку в его повседневной жизни фрагменты исторически доступного опыта. Наряду с информацией о природе и общественных отношениях весьма значительную роль в З.С. играют представления, касающиеся межличностных взаимодействий.

ЗЕММИФОБИЯ – навязчивый страх крыс.

ЗЛОСТЬ – раздраженно-враждебное состояние.

ЗОНА БЕДСТВИЯ – часть территории или отдельная местность в зоне чрезвычайной ситуации, сильно пострадавшая и требующая дополнительной и немедленно предоставляемой помощи и материальных ресурсов для ликвидации чрезвычайной ситуации.

ЗОНА ВЕРОЯТНОЙ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – территория или акватория, на которой существует либо не исключена опасность возникновения чрезвычайной ситуации.

ЗОНА ВОЗМОЖНОГО ПОРАЖЕНИЯ — отдельная территория, на которой вследствие возникновения чрезвычайной ситуации техногенного и природного характера возникает угроза жизни или здоровью людей и причинения материальных потерь.

ЗОНА ВРЕМЕННОГО ОТСЕЛЕНИЯ – территория, откуда при угрозе или во время возникновения чрезвычайной ситуации эвакуируется или временно выселяется проживающее на ней население с целью обеспечения его безопасности.

ЗОНА ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – отдельная территория, где сложилась чрезвычайная ситуация техногенного и естественного характера.

ЗООФОБИЯ – навязчивая боязнь животных, чаще определенного вида (кошек, куриц и других).

И

ИДЕАЛИЗАЦИЯ – согласно З. Фрейду – стремление, создающее ошибочное суждение, проявляемое в феномене сексуальной переоценки объекта ввиду того, что избранный объект до некоей степени не подвергается критике и все его качества оцениваются выше, чем качества нелюбимых людей, или же чем качества того же самого объекта, пока он еще не был любим. Благодаря идеализации объект, не изменяясь в сущности, становится более значимым и оценивается выше. Она возможна как в отношении «Я»-либидо, так и «объект»-либидо.

ИДЕНТИФИКАЦИЯ – 1) Ситуативное уподобление (как правило, неосознанное) себя значимому другому (напр., родителю) как образцу на основании эмоциональной связи с ним. Посредством механизма И. с раннего детства у ребенка начинают формироваться многие черты личности и поведенческие стереотипы, половая идентичность и ценностные ориентации. Ситуативная И. часто имеет место во время детской ролевой игры. 2) Устойчивое отождествление себя со значимым другим, стремление быть похожим на него. Различают первичную и вторичную И. Первичная И. – это идентификация ребенка (младенца) сначала с матерью, затем с родителем, пол которого ребенок признает своим (половая И.). Вторичная И. – это идентификация в более позднем возрасте с людьми, не являющимися родителями. 3) Отождествление себя с персонажем художественного произведения, благодаря чему происходит проникновение в смысловое содержание произведения, его эстетическое переживание. 4) Механизм психологической защиты, заключающейся в бессознательном уподоблении объекту, вызывающему

страх или тревогу. 5) И. групповая – устойчивое отождествление себя с (большой или малой) социальной группой или общностью, принятие ее целей и системы, осознание себя членом этой группы или общности. Синоним автоидентификация, самоидентификация.

ИДЕНТИЧНОСТЬ (идентичность «Я») — согласно Э. Эриксону, — чувство самотождественности, собственной истинности, полноценности, сопричастности к миру и другим людям. Чувство обретения, адекватности и стабильного владения личностью собственным «Я» независимо от изменений последнего и ситуации; способность личности к полноценному решению задач, встающих перед ней на каждом этапе развития.

ИДЕОФОБИЯ – навязчивый страх идей.

ИДИОСИНКРАЗΙΑ – необычная субъективная реакция отвращения по отношению к некоторым стимулам (например, непереносимость запаха некоторых цветов, отвращение к определенному роду пищи). Измененная реактивность человеческого организма к некоторым пищевым продуктам (рыба, молоко, земляника), медикаментам (йод, бром, хинин) и др.; проявляется, например, сыпью на коже и общим недомоганием.

ИЕРОФОБИЯ – навязчивая боязнь встречи с предметами религиозного культа, священниками.

ИЗОЛЯЦИЯ – 1) Исключение индивида из обычных отношений, что может наблюдаться при особых условиях работы, или в клинике нервных и душевных болезней (при поражениях анализаторов, при заболеваниях психических). В подобных условиях проявляются побочные следствия изоляции – в виде появления состояний дремоты, апатии, раздражительности; происходит потеря временной ориентировки; нарушаются способности к мышлению и воспоминаниям. Могут развиваться иллюзии или галлюцинации. 2) В психологии личности – форма защиты психологической, характерная тем, что при ее действии происходит блокирование отрицательных эмоций за счет устранения из сознания связи между ними и их источником. 3) В психоанализе – согласно А. Фрейду, механизм защитный, отстраняющий ассоциативные связи, когда угроза опасности осознается. Отделение аффекта от интеллекта. Неприятные эмоции блокируются, так что связь между каким-то событием или мыслительным содержанием и его эмоциональной окраской не осознается. Своей феноменологией этот вид защиты напоминает синдром отчуждения.

ИЗОЛОФОБИЯ – навязчивая боязнь остаться в одиночестве, одиночества в жизни.

ИЛЛИНГОФОБИЯ – навязчивый страх головокружения при взгляде вниз.

ИЛЛЮЗИЯ (иллюзия восприятия) – неадекватное отражение воспринимаемого предмета и его свойств; искажение восприятия частных признаков некоторых предметов или изображений. Иногда так называют сами конфигурации раздражителей, вызывающие подобное восприятие. Самыми изученными являются иллюзорные эффекты, наблюдаемые при зрительном восприятии двумерных контурных изображений. Эти иллюзии оптико-геометрические заключаются в кажущемся искажении метрических соотношений между фрагментами изображений. К другому классу иллюзий относится феномен контраста яркости; так, серая полоска на светлом фоне кажется темнее, чем на черном. Известно много иллюзий видимого движения: 1) движение автокинетическое — хаотические перемещения объективно неподвижного источника света, наблюдаемого в полной темноте; 2) движение стробоскопическое — впечатление движения объекта при быстром последовательном предъявлении двух неподвижных стимулов в близком соседстве; 3) движение индуцированное — кажущееся движение неподвижного объекта в сторону, противоположную движению внешнего фона. Существуют иллюзии восприятия незрительной природы, установочные иллюзии. Трансформация образов объективной действительности происходит под влиянием целостных образований личности: установок, смысловых образований, картины мира. По изменению особенностей восприятия иллюзий можно определить глобальные характеристики и качества человека — его состояние (усталость, активность), характер и тип личности, статус и самооценку, патологические изменения, подверженность внушению.

ИМПУЛЬСИВНОСТЬ — особенность поведения человека (в устойчивых формах — черта характера), заключающаяся в склонности действовать по первому побуждению, под влиянием внешних обстоятельств или эмоций. Импульсивный человек не обдумывает свои поступки, не взвешивает все «за» и «против», он быстро и непосредственно реагирует и нередко столь же быстро раскаивается в своих действиях.

ИМПУНИТИВНОСТЬ — склонность приписывать ответственность за неудачи.

ИНГИБИЦИЯ — процесс и результат угнетения, замедления или даже прекращения некоторых реакций, процессов, некоей деятельности или активности.

ИНГИБИЦИЯ СОЦИАЛЬНАЯ — понижение (подавление), ухудшение продуктивности, выполняемой индивидом деятельности, ее скорости и качества в присутствии посторонних людей или наблюдателей, реальных или

воображаемых (без вмешательства в его действия), выступающих в качестве соперника или наблюдателя за его действиями.

ИНСАЙТ — внезапное понимание, «схватывание» отношений и структуры проблемной, ситуации, нахождение решения задачи.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗАЦИЯ – защитный механизм, действие которого проявляется в специфическом способе анализа стоящих перед личностью проблем, характеризующемся чрезмерным преувеличением роли мыслительного, рассудочного компонента при полном игнорировании эмоциональных, аффективных, чувственных составляющих анализа. При функционировании механизма И. жизненно важные события и факты становятся объектом «спокойного и хладнокровного» рассмотрения и обсуждения, что вызывает удивление и непонимание окружающих (например, раковый больной высчитывает вероятность выживания, мать детально и «равнодушно» рассказывает о гибели ребенка). Однако И. не ведет к полному преодолению негативных переживаний. Эмоциональный компонент, теряя свое предметное содержание, «отщепляясь» от травмирующего личность события, остается в сознании в виде генерализованного чувства тревоги, беспокойства, страха.

ИНТЕРАКЦИЯ — взаимодействие, воздействие друг на друга.

ИНТРАПУНИТИВНОСТЬ — склонность постоянно обвинять за все неудачи самого себя.

ИНТЕРЕС — форма проявления познавательной потребности, обеспечивающая направленность личности на осознание целей деятельности и тем самым способствующая ориентировке, ознакомлению с новыми фактами, более полному и глубокому отражению действительности. Субъективно И. обнаруживается в эмоциональном тоне, который приобретает процесс познания, во внимании к объекту И. Удовлетворение И. не ведет к его угасанию, а вызывает новые И., отвечающие более высокому уровню познавательной деятельности. И. в динамике своего развития может превращаться в склонность как проявление потребности в осуществлении деятельности, вызывающей И. Различают непосредственный И., вызываемый привлекательностью объекта, и опосредствованный И. к объекту как средству достижения целей деятельности. Устойчивость И. выражается в длительности его сохранения и в его интенсивности. Об устойчивости И. свидетельствует преодоление трудностей в осуществлении деятельности, которая сама по себе И. не вызывает, но выполнение которой является условием осуществления интересующей человека деятельности.

ИНТУИЦИЯ – мыслительный процесс, состоящий в нахождении решения задачи на основе ориентиров поиска, не связанных логически или недостаточных для получения логического вывода. Для И. характерна быстрота (иногда моментальность) формулирования гипотез и принятия решения, а также недостаточная осознанность его логических оснований. И. проявляется в условиях субъективно и/или объективно неполной информации и органически входит в присущую мышлению человека способность экстраполяции (пополнения имеющейся и предвосхищения еще неизвестной информации).

ИОФОБИЯ – навязчивая боязнь ядов, возможности случайного отравления.

ИПОХОНДРИЯ – состояние чрезмерного внимания к своему здоровью, страх перед неизлечимыми болезнями (например, канцерофобия, кардиофобия и т. п.). При И. человек переоценивает тяжесть менее серьезного заболевания или убежден в том, что он страдает тяжелым недугом. В соответствии со степенью выраженности проявлений (от мнительности до бредовой убежденности) выделяют различные виды И. (обсессивная, депрессивная и бредовая).

ИРРИТАЦИЯ – возбуждение, волнение, раздражение.

ИСПУГ – состояние в ситуации внезапной, неожиданной опасности. Согласно З. Фрейду, испуг подчеркивает действие опасности, когда не было готовности к страху.

ИСТЕРИКА — нервный припадок, выражающийся в неожиданных переходах от смеха к слезам и т.п.

ИСТЕРИЯ – патологическое состояние психики человека, характеризующееся повышенной внушаемостью, слабостью сознательной регуляции поведения. Для И. характерно несоответствие между малой глубиной переживаний и яркостью, гипертрофированностью их внешних выражений: громкие крики, плач, мнимые обмороки, выразительные жесты по поводу незначительных, в действительности мало волнующих истерика событий. Стремление любым способом привлечь к себе внимание, театральность и манерность поведения, «игра в переживания» – типичные проявления И.

ИХТИОФОБИЯ – навязчивый страх рыб.

Й

ЙЕРКСА-ДОДСОНА ЗАКОНЫ – установление зависимости качества (продуктивности) выполняемой деятельности от интенсивности (уровня) мотивации. Первый Й-Д.З. утверждает, что по мере увеличения интенсивности мотивации качество деятельности изменяется по колоколообразной кривой: сначала повышается, затем, после перехода через точку наиболее высоких показателей успешности деятельности, постепенно понижается. Уровень мотивации, при котором деятельность выполняется максимально успешно, называется оптимумом мотивации. Согласно второму Й-Д.З., чем сложнее для субъекта выполняемая деятельность, тем более низкий уровень мотивации является для нее оптимальным.

К

КАЙНОФОБИЯ — навязчивый страх (боязнь) по отношению к новым объектам, ситуациям, знакомствам.

КАЙРОФОБИЯ – навязчивая боязнь новых ситуаций, связанных с переменой места, появлением незнакомых людей, к обстановке, требующей повышенного внимания, предъявляющей повышенные требования.

КАКОРРАФИОФОБИЯ – навязчивый страх поражения.

КАЛИГИНЕФОБИЯ – навязчивый страх красивых женщин.

КАНЦЕРОФОБИЯ – навязчивый страх заболеть злокачественной опухолью.

КАРДИОФОБИЯ – приступообразно возникающее чувство навязчивого страха, относящееся к деятельности сердца, навязчивый страх инфаркта.

КАРНОФОБИЯ – навязчивый страх мяса.

КАТАГЕЛОФОБИЯ – навязчивый страх быть осмеянным.

КАТАКЛИЗМ – 1) разрушительное событие, явление; 2) переворот; 3) катастрофа.

КАТАЛЕПСИЯ – сноподобное состояние, характеризующееся понижением чувствительности к внешним и внутренним стимулам, «восковой гибкостью», проявляющейся в произвольном, без усилий сохранении позы. К. может возникать в гипнотическом сне, а также при некоторых психических заболеваниях (шизофрения, истерия и др.).

КАТАРСИС – эмоциональное потрясение, испытываемое человеком под воздействием вторичного переживания личных патогенных и (или) стрессогенных аффектов, послуживших источником психической травмы, и в последующем адекватном отреагировании, т. е. освобождении от болезнетворных симптомов.

КАТАСТРОФА – крупная авария, повлекшая за собой человеческие жертвы, ущерб здоровью людей, разрушение либо уничтожение объектов, материальных ценностей в значительных размерах, а также приведшая к серьезному ущербу окружающей природной среды.

КАТАТОНИЯ – нервно-психическое расстройство, характеризующееся мышечными спазмами, нарушением произвольных движений, либо возбуждением, проявляющимся в пении, танце с выражением восторга на лице, в различных неожиданных поступках и т.п.

КАТИСОФОБИЯ – навязчивый страх сидеть.

КАТОПТРОФОБИЯ – навязчивый страх зеркал.

КАЭТОФОБИЯ – боязнь волос.

КЕНОФОБИЯ – навязчивая боязнь больших незаполненных пространств, например пустого здания или безлюдной площади.

КЕРАУНОФОБИЯ – навязчивый страх грома и молнии.

КИБЕРФОБИЯ – навязчивый страх работать за компьютером, компьютеров вообще.

КИДНАП — похищение людей, детей, с целью вымогательства выкупа.

КИНЕТОФОБИЯ – навязчивый страх двигаться.

КИНОФОБИЯ – навязчивый страх собак, боязнь заразиться от них бешенством.

КИПРИДОФОБИЯ – навязчивый страх заразиться венерическим заболеванием, навязчивый страх проституток.

КЛАКА — группа людей, нанятых для создания успеха (шумными аплодисментами, овациями) или провала (свистом, криком) артиста (артистов).

КЛАРИФИКАЦИЯ – просветление, прояснение. Психоаналитический термин, обозначающий возникновение сильного чувства, внутренней уверенности в том, что со всей многозначностью или противоречивостью покончено и человек твердо знает, что именно он должен делать дальше.

КЛАССИФИКАЦИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – систематизация различных видов чрезвычайных ситуаций по каким-либо признакам: по характеру источника – природные, техногенные, военные, социально-экономические и другие; по масштабам потерь и ущерба: локальные, местные, территориальные, региональные, федеральные и трансграничные.

КЛАУСТРОФОБИЯ — навязчивый страх перед пребыванием в замкнутом пространстве, закрытом помещении.

КЛЕВЕТА – распространение заведомо ложных сведений, порочащих честь и достоинство другого лица или подрывающих его репутацию.

КЛЕПТОМАНИЯ — навязчивое (патологическое, непреодолимое) стремление к воровству (без корыстной цели).

КЛИНИЧЕСКАЯ СМЕРТЬ – состояние организма, при котором отсутствуют видимые признаки жизни (сердечная деятельность и дыхание), снижаются функции центральной нервной системы, но сохраняются обменные процессы в тканях.

КЛИЕНТ — человек, обратившийся за психологической помощью. Этот термин предпочтительнее термина «пациент», подчеркивающего состояние болезни.

КЛИМАКОФОБИЯ – навязчивая боязнь ходьбы по лестнице.

КЛИНОФОБИЯ – боязнь отхода ко сну.

КЛЕПТОФОБИЯ – навязчивый страх украсть.

КЛИКА – 1) Группа людей, стремящихся любыми средствами достичь корыстных, неблагоприятных целей. 2) Группа сверстников численностью примерно 3-9 человек, изолированная или в составе компании.

КОГНИТИВНЫЙ ДИССОНАНС – переживание дискомфорта, возникающее из-за действий, идущих вразрез с собственными убеждениями (ат-

титюдями). Внутренняя проблема, внутриличностный конфликт может разрешиться, если изменить убеждения или интерпретацию ситуации.

КОИНОФОБИЯ – навязчивая боязнь заходить в помещение, где собиралось много людей.

КОЙМЕТРОФОБИЯ – навязчивый страх кладбищ.

КОЙНОНИФОБИЯ – навязчивый страх комнат вообще.

КОМА — нарушение деятельности сознания, характерное отсутствием реагирования на внешние воздействия, включая раздражители болевые. При этом зрачки расширены, реакция на свет не фиксируется. Часто возникают патологические рефлексy.

КОММУНИКАЦИЯ – Вербальная К. — целенаправленный процесс передачи при помощи языка (языкового кода) некоторого мысленного содержания. Существует и **невербальная К.**, которая, с одной стороны, может дублировать и поддерживать вербальную К., с др. — обеспечивать нецеленаправленную передачу всякого психического содержания (не только внутренне-вербального, но и образного, эмоционального, мотивационного).

КОМПЕНСАЦИЯ — Согласно З. Фрейду — реакция организма и психики, противодействующая травматическим возбуждениям путем изъятия активной энергии у всех психических систем и созданием соответственного энергетического заполнения вокруг травмированных элементов. Согласно А. Адлеру — повышенное, компенсаторное развитие физических, психических и личностных компонент, возмещающее некий недостаток, реальный или мнимый. Чрезмерная компенсация переходит в сверхкомпенсацию. Та и другая выступают как механизмы и средства нейтрализации и преодоления комплекса неполноценности.

КОНГРУЭНТНОСТЬ — подлинность, открытость, честность. К. — это процесс безоценочного принятия и осознания человеком своих собственных реальных и актуальных ощущений, переживаний и проблем с их последующим точным озвучиванием в языке и выражением в поведении способами, не травмирующими др. людей (иначе говоря, при соблюдении человеком условия «как если бы» это озвучивание и выражение было адресовано ему самому). К. — это такое динамическое состояние, в котором человек наиболее свободен и аутентичен в качестве самого себя, не испытывая при этом потребности в использовании психологических защит, в том, чтобы предьявлять фасад, прятать себя. К. наблюдается в тех случаях, когда наши внутренние чувства и переживания точно отражаются нашим сознанием и

точно выражаются в нашем поведении, когда нас можно воспринимать и видеть теми, кто мы есть на самом деле.

КОННОТАЦИЯ – эмоции и ассоциации, вызываемые тем или иным словом.

КОНТРОЛЬ ДЫХАНИЯ – метод снятия эмоционального напряжения. Существуют три основных типа дыхания, имеющих значение при обучении произвольной регуляции дыхания: ключичное, грудное и диафрагмальное. Ключичное дыхание является самым коротким и поверхностным. Его можно определить как легкое поднятие ключиц кверху, сопровождаемое небольшим расширением грудной клетки на вдохе. Грудное дыхание представляет собой более глубокое дыхание, так как вдыхается большее количество воздуха. Это наиболее часто встречающийся тип дыхания. Наконец, диафрагмальное дыхание является самым глубоким, так как впервые наполняются воздухом нижние отделы легких. Специфические механизмы, ответственные за снижение напряжения при регуляции дыхания, могут различаться в зависимости от конкретной методики, однако их общим терапевтическим действием считается способность диафрагмального дыхания вызывать временное трофотропное состояние. Произвольная регуляция дыхания – наиболее гибкий из всех способов снятия чрезмерного напряжения. Его можно использовать в самых разнообразных обстоятельствах, вызванных как условиями окружающей среды, так и поведенческими факторами.

КОНТРСУГГЕСТИЯ — способность противостоять прямому внушению и заражению чужими чувствами и мыслями, критически оценивая те и др. Снижена в толпе и в состоянии гипноза.

КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ — форма оказания практической психологической помощи в виде советов и рекомендаций — на базе предварительного изучения проблем, беспокоящих клиентов, а также изучения самих клиентов и их взаимоотношений с окружающими людьми.

КОНТРАФОБИЯ – навязчивое стремление к противостоянию с ситуацией, вызывающей страх, цель которого – обретение возможности получить определенные, обычно острые, переживания, не испытывая при этом чувства страха.

КАНЦЕРОФОБИЯ — вид невроза, характерный патологической боязнью заболевания раком (См. Фобия).

КОНФАБУЛЯЦИЯ – ложные воспоминания о вымышленных или реальных (но не имевших места в указанное человеком время) событиях, фактах.

Синоним галлюцинации воспоминания. Иначе говоря, К. — нарушение памяти (типа **парамнезии**), при котором пробелы памяти заполняются выдумками. Индивиды (будучи в ясном сознании) сообщают о событиях, в действительности не имевших места в период, о котором идет речь. Подобные фальсификации м. б. иногда объяснены как защитный механизм, иногда — внушениями. Наблюдаются при прогрессирующих расстройствах памяти и некоторых формах бреда.

КОНФОРМНОСТЬ – 1) Процесс изменения аттитюдов, мнений, восприятия, поведения индивида в сторону согласия с группой в ответ на реальное или воображаемое групповое давление в ситуациях, когда нет прямого требования соглашаться с группой. «Давление» на индивида обычно выражается в самом факте манифестации консолидированной позиции др. членов группы и необходимости после этого публично выразить собственную позицию. 2) Свойство личности, выражающееся в склонности к К. в предыдущем смысле.

КСЕНОФОБИЯ – 1) Навязчивый страх перед незнакомыми лицами, страх пустых комнат (См. Навязчивые состояния). 2) Негативное отношение, в частности недоверие и даже ненависть к иностранцам, иностранному, чужому.

КИФОФОБИЯ – боязнь сутулости.

КОПОФОБИЯ – навязчивая боязнь переутомления, усталости.

КОУЛРОФОБИЯ – навязчивый страх клоунов.

КРЕМНОФОБИЯ – навязчивый страх пропастей.

КРИЗИСНАЯ ИНТЕРВЕНЦИЯ – скорая медико-психологическая помощь лицам, находящимся в состоянии кризиса.

КРИЗИС — состояние душевного расстройства с критическим обострением противоречий, негативных явлений и тенденций, вызванное длительной неудовлетворенностью собой и/или взаимоотношениями с внешним миром.

КРИЗИСНАЯ ПСИХОЛОГИЯ – отрасль прикладной психологии, изучающая закономерности этапов выхода индивида из кризисного состояния.

КРИЗИСНОЕ СОСТОЯНИЕ – психическое (психологическое) состояние человека, внезапно пережившего субъективно значимую и тяжело переносимую психическую травму (вследствие резкого изменения образа жизни,

внутриличностной картины мира) или находящегося под угрозой возникновения психотравмирующей ситуации. Характеризуется чувством беспокойства, тревоги различной интенсивности; фиксацией на психотравмирующей ситуации; переживаниями собственной несостоятельности, беспомощности, безнадежности, пессимистической оценкой собственной личности, актуальной ситуации и будущего; выраженными затруднениями в планировании деятельности. Является одним из основных и непосредственных условий суицидогенеза. Выделяют следующие стадии кризисного состояния (Амбрумова А.Г., Полеев А. М., 1986): – "психического шока": период дезорганизации психической деятельности длительностью до трех суток с момента получения психотравмы; – дезорганизации: период "проживания" психотравмы длительностью от суток до двух недель; – демобилизации: период полного осознания создавшейся ситуации, ее безысходности (невозможности восполнения потери и т. д.) что часто служит триггером формирования депрессивных расстройств длительностью от нескольких суток до нескольких недель; – адаптации ("принятия" создавшейся ситуации): период рационализации психотравмы, включения ее (или ее последствий) во внутриличностную картину мира, а также разрешения психотравмирующей ситуации длительностью в несколько недель; –восстановления: период нормализации психической деятельности длительностью до нескольких месяцев. Наиболее суицидоопасными являются стадии дезорганизации и демобилизации.

КРИОФОБИЯ – навязчивая боязнь холода, льда и мороза.

КРИСТАЛЛОФОБИЯ – навязчивый страх хрусталя и стекла, навязчивая боязнь прикосновения к стеклянным предметам.

КСАНТОФОБИЯ – навязчивый страх желтого цвета.

КСЕРОФОБИЯ – навязчивый страх засухи.

КСИРОФОБИЯ – навязчивый страх бритвы.

Л

ЛАЛИОФОБИЯ – боязнь говорить.

ЛАЛОФОБИЯ – боязнь говорить из-за возникновения заикания.

ЛАТА — этноспецифический термин, означающий синдром, характерный нарушением поведения в экстремальных ситуациях: оно разворачивается по

схеме повторения действий, фраз и жестов других людей (эхолалия, эхопраксия), автоматического выполнения приказов, стереотипного повторения отдельных фраз. Это происходит на фоне резкого возрастания возбуждения, вызывающего появление галлюцинаций.

ЛАТЕРОФОБИЯ – боязнь лежать на одном боку, чаще – на левом (при кардиофобии).

ЛАХАНОФОБИЯ – боязнь овощей.

ЛЕВОФОБИЯ – боязнь всего, что с левой стороны тела.

ЛЕЙКОФОБИЯ – боязнь белого цвета.

ЛЕПРОФОБИЯ – навязчивый страх проказы, заразиться лепрой (проказой).

ЛИГИРОФОБИЯ – навязчивый страх громкого шума.

ЛИГРОФОБИЯ – навязчивый страх темных мест.

ЛИКВИДАЦИЯ ПОСЛЕДСТВИЙ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – проведение комплекса мероприятий, которые включают аварийно-спасательные и другие неотложные работы, которые осуществляются в случае возникновения чрезвычайных ситуаций техногенного, естественного и военного характера, и направленные на прекращения действия опасных факторов, спасение жизни и сохранение здоровья людей, а также на локализацию зон чрезвычайных ситуаций.

ЛИКВИДАЦИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – аварийно-спасательные и другие неотложные работы, проводимые при возникновении чрезвычайных ситуаций и направленные на спасение жизни и сохранение здоровья людей, снижение размера ущерба окружающей природной среде и материальных потерь, а также на локализацию зон чрезвычайных ситуаций, прекращение действия характерных для них опасных факторов.

ЛИЛАПСОФОБИЯ – навязчивый страх ураганов.

ЛИМНОФОБИЯ – навязчивый страх озер.

ЛИТИКАФОБИЯ – навязчивая боязнь судебных процессов.

ЛОГОФОБИЯ – навязчивая боязнь нарушения способности к экспрессивной речи, произнесения слов.

ЛОЖЬ — феномен общения, состоящий в намеренном искажении действительного положения вещей. Л. чаще всего находит выражение в содержании речевых сообщений, немедленная проверка которых затруднительна или невозможна. Л. представляет собой осознанный продукт речевой деятельности, имеющий целью ввести реципиентов в заблуждение. Как правило, Л. вызвана стремлением добиться личных или социальных преимуществ в конкретных ситуациях. Характерно, что индивид неосознанно расценивает свою Л. как нечто неустойчивое и временное; отсюда интенция первоначально измышлять ей новые подтверждения, а позже — полностью замалчивать.

ЛОКАЛИЗАЦИЯ ЗОНЫ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – комплекс заблаговременных и оперативных мероприятий, направленных на ограничение расширения территории, на которой сложилась чрезвычайная ситуация.

ЛОКАЛИЗАЦИЯ ИСТОЧНИКА ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – действия, направленные на ограничение или предотвращение возможности, дальнейшего распространения опасных природных явлений, аварий или опасных техногенных происшествий, инфекционных болезней людей, сельскохозяйственных животных и растений.

ЛОКАЛЬНАЯ (ЧАСТНАЯ) ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ – чрезвычайная ситуация, в результате которой пострадало не более 10 человек, либо нарушены условия жизнедеятельности не более 100 человек, либо материальный ущерб составляет не более 1 тысячи минимальных размеров оплаты труда на день возникновения чрезвычайной ситуации и зона чрезвычайной ситуации не выходит за пределы территории объекта производственного или социального назначения. Л.(Ч.)Ч.С. ликвидируется силами и средствами организации, предприятия, объекта.

ЛЮТРАФОБИЯ – навязчивый страх выдр.

М

МАКРОФОБИЯ – навязчивая боязнь долго ждать.

МАЛЕВЗИОФОБИЯ – навязчивый страх рожать.

МАНИАКАЛЬНО-ДЕПРЕССИВНЫЙ ПСИХОЗ — психическое заболевание (психоз) с периодически возникающими расстройствами настроения в

виде сменяющих друг друга приступов маниакальности (возбуждение, неоправданная веселость) и депрессии (угнетенность, неоправданная тоскливость, заторможенность).

МАНИОФОБИЯ – навязчивый страх заболеть психически.

МАНИПУЛЯЦИЯ — вид психологического воздействия, искусное исполнение которого ведет к скрытому возбуждению у другого человека намерений, не совпадающих с его актуально существующими желаниями.

МАНИЯ – 1) Психическое расстройство, характеризующееся двигательным возбуждением, беспорядочным мышлением, говорливостью; 2) Патологическое стремление, влечение, страсть (например, графомания); 3) Синоним слова "бред" (например, М. преследования).

МАРАФОН – групповое занятие продолжительностью от нескольких часов (более 5) до нескольких дней, используемое для тренинга профессионалов, психопрофилактики здоровых пациентов и значительно реже — для психотерапии.

МАРШРУТЫ ЭВАКУАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ – пути следования на транспорте или пешком порядком населения, эвакуируемого из мест, находящихся под угрозой воздействия противника, природных или техногенных чрезвычайных ситуаций.

МАССОВАЯ КОММУНИКАЦИЯ – систематическое распространение (с помощью технических средств тиражирования) специально подготовленных сообщений, представляющих социальную значимость, среди численно больших, анонимных, рассредоточенных аудиторий с целью оказания влияния на установки, оценки, мнения и поведение людей. Комплексы технических устройств, обеспечивающих быструю передачу и массовое тиражирование словесной, образной, музыкальной информации (печать, радио, телевидение, кино, звукозапись, видеозапись), собирательно называются средствами М.К. или средствами массовой информации.

МАССОВИДНЫЕ ЯВЛЕНИЯ – совпадающие оценки и установки, принятые стереотипы, и внушенные образцы поведения, связанные с более или менее одновременно переживаемыми психическими состояниями людей, как результат коммуникаций в больших группах. К М.Я. относят многообразные виды поведения толпы, массовую истерию и массовую панику, слухи, моды, а также социально-психологические особенности народов, общественные настроения, общественное мнение и т. п.

МАССОВОЕ КРУЖЕНИЕ – основанный на эмоциональном заражении бессознательный процесс передачи массовых настроений от индивида к индивиду.

МАСТИГОФОБИЯ – навязчивый страх порки.

МЕГАЛОФОБИЯ – навязчивый страх больших предметов.

МЕДИЦИНА КАТАСТРОФ – отрасль медицины и службы здравоохранения, изучающая медико-санитарные последствия природных, техногенных и антропогенных аварий и катастроф, разрабатывающая принципы и организацию их ликвидации, организующая и непосредственно участвующая в выполнении комплекса лечебно-эвакуационных, санитарно-гигиенических и противоэпидемических мероприятий, а также в обеспечении медико-санитарным имуществом в районе чрезвычайных ситуаций.

МЕРОПРИЯТИЯ ПО ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – действия, направленные на снижение рисков и смягчение последствий чрезвычайных ситуаций.

МЕРОПРИЯТИЯ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – совокупность мероприятий, проводимых заблаговременно и направленных на максимально возможное уменьшение риска возникновения чрезвычайных ситуаций, а также на сохранение жизни и здоровья людей, снижение размеров ущерба окружающей природной среде и материальных потерь в случае их возникновения.

МЕЛАНОФОБИЯ – навязчивый страх черного цвета.

МЕЛАНХОЛИЯ — 1) Болезненное состояние, проявляющееся в угнетенном настроении, замедленности движений и затрудненном течении мыслей. Самая тяжелая форма постоянной депрессии. 2) Устаревшее название депрессии, происхождение которой древние греки объясняли отравлением «черной желчью».

МЕЛИССОФФОБИЯ – навязчивый страх пчел и ос.

МЕЛОФОБИЯ – навязчивый страх музыки.

МЕНИНГИТОФОБИЯ – навязчивый страх заболеваний мозга.

МЕРИНТОФОБИЯ – навязчивый страх оказаться связанным.

МЕРЫ БЕЗОПАСНОСТИ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫХ И ДРУГИХ НЕОТЛОЖНЫХ РАБОТ – комплекс специальных правил, приемов и способов выполнения работ, направленных на создание условий для эффективного ведения аварийно-спасательных и других неотложных работ в зоне чрезвычайных ситуаций и обеспечение безопасности личного состава формирований, пострадавших и населения.

МЕРЫ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – действия по выявлению и устранению причин возникновения чрезвычайных ситуаций.

МЕСТНАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ – чрезвычайная ситуация, в результате которой пострадало свыше 10, но не более 50 чел., либо нарушены условия жизнедеятельности свыше 100, но не более 300 чел., либо материальный ущерб составляет свыше 1 тыс., но не более 5 тыс. минимальных размеров оплаты труда на день возникновения чрезвычайной ситуации, и зона чрезвычайной ситуации не выходит за пределы населенного пункта, города, района. Ликвидация местной чрезвычайной ситуации организуется органами местного самоуправления и осуществляется, как правило, местными силами и средствами.

МЕТАЛЛОФОБИЯ – навязчивая боязнь металлов и металлических предметов.

МЕТЕОРОФОБИЯ – навязчивая боязнь метеоров, метеоритов.

МЕТИЛОФОБИЯ – навязчивый страх алкоголя.

МЕТРОФОБИЯ – навязчивая боязнь поэзии.

МЕХАНИЗМ ИДЕНТИФИКАЦИИ — обеспечивает передачу «личностного» опыта косвенно — через личный пример, «заражение», подражание. Характерная особенность процесса идентификации — в том, что он проходит, особенно на первых порах, независимо от сознания ребенка, а также не контролируется в полной мере родителями. На более поздних возрастных стадиях чрезвычайно расширяется круг лиц, из коих выбирается образец-объект идентификации. Среди таковых могут быть не только реальные люди, знакомые или незнакомые, но и литературные герои. Но обычно раньше или позже наступает время, когда «образец» теряет притягательность и субъективную значимость, и это естественно: личность восприняла от образца нечто важное и нужное, но у нее — свой путь.

МЕХАНОФОБИЯ – навязчивый страх машин.

МИЗОФОБИЯ – боязнь загрязнения, стремление избежать прикосновения к окружающим предметам.

МИКОФОБИЯ – навязчивый страх грибов.

МИКРОФОБИЯ – навязчивый страх маленьких предметов.

МИРМЕКОФОБИЯ – навязчивая боязнь муравьев.

МИСТИФИКАЦИЯ — обман, намеренное введение кого-либо в заблуждение.

МИФОФОБИЯ – навязчивый страх мифов и сказок.

МНЕМОФОБИЯ – навязчивый страх воспоминаний.

МОЛИЗМОФОБИЯ – навязчивый страх заразиться инфекцией.

МОНОПАТОФОБИЯ – навязчивый страх определенной болезни.

МОНОФОБИЯ – навязчивая боязнь остаться в одиночестве; единственный вид страха, не сочетающийся с другими.

МОБИЛЬНЫЙ КОМПЛЕКС ПЕРВООЧЕРЕДНОГО ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – совокупность автономных технических средств и запасов материальных ресурсов, приспособленных для самостоятельного передвижения или транспортирования в зоны чрезвычайных ситуаций на различных видах транспорта, предназначенных для снабжения пострадавшего населения первоочередными жизненно важными материальными средствами и/или коммунально-бытовыми услугами, предметами первой необходимости, а также медицинским обеспечением.

МОБИЛЬНАЯ ОПЕРАТИВНАЯ ГРУППА – личный состав органа управления, подраздела, который осуществляет дежурство на мобильной технике и обеспеченный средствами связи и оповещения, техническими средствами, специальной одеждой и снаряжением для осуществления организационно-управленческих функций относительно реагирования на чрезвычайные ситуации непосредственно на месте их возникновения, с учетом особенностей организации службы, установленными нормативными актами МЧС.

МОБИЛЬНЫЙ ОТРЯД – нештатное формирование, создаваемое с целью выполнения конкретных задач по ликвидации последствий чрезвычайных

ситуаций, оснащенное соответствующими техническими средствами и способное быстро перемещаться в район чрезвычайной ситуации.

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА НАСЕЛЕНИЯ - процесс формирования у населения психологической устойчивости к возникновению чрезвычайных ситуаций, опасных для жизни и здоровья человека и оказывающих дезорганизующее воздействие на его психику, а также психологической готовности к выживанию и активным действиям в чрезвычайных ситуациях.

МОРАЛЬНЫЙ ВРЕД – вред, который причинен личным немущественным правам субъектов внешнеэкономической деятельности и который привел или может привести к убытку, который имеет материальное выражение.

МОРГ – специальное помещение при больницах, судебно-медицинских учреждениях для хранения, опознания, вскрытия и выдачи трупов для захоронения.

МОТОРОФОБИЯ – навязчивый страх автомобилей.

МОТТЕФОБИЯ – навязчивая боязнь моли.

МУЗОФОБИЯ – навязчивый страх мышей.

МУЗЫКОТЕРАПИЯ – психотерапевтический метод, использующий музыку в качестве лечебного средства. Выделяют 4 основных направления лечебного действия М.: эмоциональное активирование в ходе вербальной психотерапии; развитие навыков межличностного общения (коммуникативных функций и способностей); регулирующее влияние на психовегетативные процессы; повышение эстетических потребностей.

Н

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ЛАБОРАТОРИЯ ЭКСТРЕМАЛЬНОЙ И КРИЗИСНОЙ ПСИХОЛОГИИ НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА ГРАЖДАНСКОЙ ЗАЩИТЫ УКРАИНЫ – научное подразделение, которое решает задачи проведения научных исследований в области экстремальной и кризисной психологии, а также апробации и внедрения в деятельность службы психологического обеспечения МЧС Украины современных психотехнологий. Создана в 2006 году, приказ МЧС Украины № 379 от 20 июня 2006 года.

НАВЯЗЧИВЫЕ СОСТОЯНИЯ – непроизвольные, внезапно появляющиеся в сознании тягостные мысли, представления или побуждения к действию, воспринимаемые человеком как чуждые, эмоционально-неприятные.

НАДЕЖДА – эмоциональное переживание, возникающее при ожидании субъектом некоторого желаемого события и отражающее предвосхищаемую вероятность его реального осуществления. Н. формируется вследствие познания объективных причин, от которых зависят ожидаемые события или на основе субъективного эмоционального опыта (переживаний радости, неуспеха и т.п.), накопленного в похожих ситуациях в прошлом. Предсказывая возможное развитие событий в сложившихся обстоятельствах, Н. играет роль внутреннего регулятора деятельности, помогающего субъекту определять ее последствия и целесообразность. В случае сильной мотивации Н. может сохраниться и при отсутствии обосновывающих ее условий.

НАПРЯЖЕННОСТЬ ПСИХИЧЕСКАЯ – психическое состояние, обусловленное предвосхищением неблагоприятного для субъекта развития событий. Н.П. сопровождается ощущением общего дискомфорта, тревоги, иногда страха, однако, в отличие от тревоги, включает в себя готовность овладеть ситуацией, действовать в ней определенным образом. Степень Н.П. определяется многими факторами, важнейшими из которых являются сила мотивации, значимость ситуации, наличие опыта подобных переживаний, ригидность (негибкость) психических функциональных структур, вовлеченных в тот или иной вид деятельности. Среди факторов, порождающих Н.П., наибольшее значение имеют фрустрации и конфликты в сфере значимых отношений личности и ее социального окружения. Когда Н.П. не может быть разрешена в реальной деятельности, она активирует механизмы психологической защиты. По характеру влияния на эффективность деятельности выделяют состояния операциональной и эмоциональной Н.П.

НАСИЛИЕ – физическое или психическое воздействие одного человека на другого, нарушающее гарантированное Конституцией право граждан на личную неприкосновенность. Физическое Н. выражается в непосредственном воздействии на организм человека: побои, телесные повреждения, истязания различными способами (в т.ч. с применением каких-либо предметов и веществ) и т.д. Психическое Н. заключается в воздействии на психику человека путем запугивания, угроз (в частности, угроз физической расправой), чтобы сломить волю потерпевшего к сопротивлению. Н. может быть отягчающим обстоятельством (при совершении преступления с особой жестокостью или издевательством над потерпевшим), способом совершения преступления (например, убийства, угона воздушного судна) либо конститутивным (квалифицирующим) признаком состава преступления (например, при изнасиловании).

НАСТРОЕНИЕ – сравнительно продолжительные, устойчивые психические состояния умеренной или слабой интенсивности, проявляющиеся в качестве положительного или отрицательного эмоционального фона психической жизни индивида. В отличие от ситуативных эмоций и аффектов, Н. является эмоциональной реакцией не на непосредственные последствия тех или иных событий, а на их значение для человека в контексте его общих жизненных планов, интересов и ожиданий. Сформировавшиеся Н., в свою очередь, способны влиять на непосредственные эмоциональные реакции по поводу происходящих событий, меняя, соответственно, направление мыслей, восприятие и поведение человека. В зависимости от степени осознанности причин, вызвавших то или иное Н., оно переживается либо в качестве нерасчлененного общего эмоционального фона («приподнятое», «подавленное» Н. и т. д.), либо как четко идентифицируемое состояние (скука, печаль, тоска, страх или, напротив, увлеченность, радость, ликование, восторг и т. д.). Умение контролировать свое Н., находить и усваивать способы его сознательной коррекции выступает важной задачей воспитания и самовоспитания. Беспричинные колебания Н. могут иметь патологическое происхождение, обуславливаясь такими свойствами индивида, как повышенная тревожность, неустойчивость, эмоциональность и т. д.

НАСТРОЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЕ – преобладающее состояние чувств и умов тех или иных социальных групп в определенный период времени. Н.О. представляет собой не только самое массовидное явление социальной психологии, но и одну из наиболее значительных сил, побуждающих людей к деятельности, накладывающих отпечаток на поведение различных коллективов, групп, слоев общества, а также классов, наций и даже народов. Н.О. характеризуется определенной предметной направленностью (политическое, эстетическое, религиозное настроение и т. д.), а также характером и уровнем эмоционального накала (апатия, депрессия - подъем, энтузиазм). Наряду с глобальными проявлениями (массовые настроения, настроения слоев, классов и народов) Н.О. может носить и локальный характер, проявляясь в социально-психологическом климате микросреды.

НЕВРАСТЕНИЯ — функциональное заболевание нервной системы, астения, развившаяся вследствие длительного умственного или эмоционального перенапряжения и физиологических лишений (например, ограничение или лишение сна) наряду с травмирующими психику факторами.

НЕВРОЗЫ – группа наиболее распространенных нервно-психических расстройств, психогенных по своей природе, в основе которых лежит непродуктивно и нерационально разрешаемое противоречие между личностью и значимыми для нее сторонами действительности, сопровождаемое возни-

кновением болезненно-тягостных переживаний неудачи, неудовлетворения потребностей, недостижимости жизненных целей, невосполнимости потери и т. д. При Н. на первый план выступают расстройства эмоциональной сферы. Затруднение с поиском выхода из переживаний влечет за собой психическую и физиологическую дезорганизацию личности, формирование симптомов Н. Психогенный характер Н. означает, что они обусловлены действием преимущественно психологических факторов (переживание невротического конфликта) и связаны с активизацией симптомов расстройства в психотравмирующих ситуациях. Клинически выделяются три основные формы Н.: неврастения, истерия, невроз навязчивых состояний. Основными симптомами Н, возникающей преимущественно при длительно действующих психотравмирующих факторах, являются раздражительная слабость (возбудимость в сочетании с легкой истощаемостью), лабильность эмоций, неустойчивое настроение, часто пониженное. В некоторых случаях появляются тревога или страх, нетерпеливость, расстройства сна, разнообразные нарушения вегетативной нервной системы.

НЕВРОТИЗМ – состояние, характеризующееся эмоциональной неустойчивостью, тревогой, низким самоуважением, вегетативными расстройствами. Н. не следует отождествлять с неврозом, так как невротические симптомы может обнаруживать и здоровый человек.

НЕГАТИВИЗМ – немотивированное поведение субъекта, проявляющееся в действиях, намеренно противоположных требованиям и ожиданиям других индивидов или социальных групп. Н. как ситуативная реакция или как личностная черта (за исключением клинических случаев бессмысленного сопротивления) обусловлен потребностью субъекта в самоутверждении, в защите своего «Я», а также является следствием сформированного эгоизма субъекта и его отчуждения от нужд и интересов других людей. Психологической основой Н. является установка субъекта на несогласие, отрицание определенных требований, форм общения, ожиданий членов той или иной социальной группы, на протест по отношению к данной группе и отвержение той или иной личности как таковой. устранить Н. как форму поведения.

НЕЕСТЕСТВЕННАЯ СМЕРТЬ – смерть в результате убийства, самоубийства или несчастного случая. Смерть, последовавшая после операции, рассматривается как естественная, если нет указаний на умышленную ошибку или на виновное поведение медперсонала.

НЕКРОФОБИЯ – навязчивая боязнь трупов и похоронных принадлежностей.

НЕМЕДЛЕННОЕ РЕАГИРОВАНИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЕ СИТУАЦИИ – выполнение взаимосогласованных действий органов государственного управления относительно немедленного получения информации о возникновении чрезвычайной ситуации, своевременное сообщение населению, заинтересованных министерств, ведомств и организаций, уточнение и анализ обстановки, принятие решений и организация действий сил и средств относительно ликвидации чрезвычайных ситуаций.

НЕНАВИСТЬ – стойкое активное отрицательное чувство человека, направленное на явления, противоречащие его потребностям, убеждениям, ценностям. Н. способна вызвать не только соответствующую оценку своего предмета, но и активную деятельность, направленную против него. Формированию Н. обычно предшествует острое недовольство, вызываемое нежелательным развитием событий, или систематическое накопление более слабых воздействий источника отрицательных переживаний; предметом Н. в таких случаях становится реальная или воображаемая причина этих событий.

НЕОПОЗНАННЫЙ ТРУП – в криминалистике труп или его части, которые не могут быть сразу идентифицированы.

НЕОТЛОЖНЫЕ РАБОТЫ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – аварийно-спасательные и аварийно-восстановительные работы, оказание экстренной медицинской помощи, проведение санитарно-эпидемиологических мероприятий и охрана общественного порядка в зоне чрезвычайной ситуации.

НЕОТЛОЖНЫЕ РАБОТЫ ПРИ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – деятельность по всестороннему обеспечению аварийно-спасательных работ, оказанию населению, пострадавшему в чрезвычайных ситуациях, медицинской и других видов помощи, созданию условий, минимально необходимых для сохранения жизни и здоровья людей, поддержания их работоспособности.

НЕОФАРМОФОБИЯ – навязчивая боязнь новых лекарств.

НЕОФОБИЯ – навязчивый страх всего нового (смены работы, окружающей обстановки).

НЕРВНО-МЫШЕЧНАЯ РЕЛАКСАЦИЯ – процесс выполнения индивидом ряда упражнений, которые могут снизить нервную активность (нервно-) и сократительное напряжение поперечно-полосатой скелетной мускулатуры (мышечная). Этот процесс обычно включает изотонические и/или изометрические сокращения мышц, выполняемые индивидом согласно исходным инструкциям психолога.

НЕФОФОБИЯ – навязчивая боязнь облаков.

НИКТОГИЛОФОБИЯ – навязчивая боязнь лесов, темных зарослей.

НИКТОФОБИЯ – боязнь наступления ночи – из-за темноты, предчувствия мучительной бессонницы, кошмарных сновидений.

НОЗОКОМЕФОБИЯ – навязчивая боязнь больниц.

НОЗОФОБИЯ – навязчивая боязнь заболеть какой-нибудь болезнью.

НОМАТОФОБИЯ – навязчивая боязнь имен.

НОНКОНФОРМИЗМ – стремление во что бы то ни стало перечить мнению большинства и поступать противоположным образом, не считаясь ни с чем. Н. – синоним понятия «негативизм», антоним конформности.

НОСТОФОБИЯ – навязчивый страх возвращаться домой.

НУКЛЕОМИТУФОБИЯ – навязчивый страх ядерного оружия.

НУМЕРОФОБИЯ – навязчивая боязнь чисел вообще.

О

ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – принятие и соблюдение правовых норм, выполнение экологозащитных отраслевых или ведомственных требований и правил, а также проведение комплекса организационных, экономических, экологозащитных, санитарно-гигиенических, санитарно-эпидемиологических и специальных мероприятий, направленных на обеспечение защиты населения, объектов экономики и инфраструктуры, окружающей природной среды от опасностей в чрезвычайных ситуациях.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – соблюдение правовых норм, выполнение экологозащитных, отраслевых или ведомственных требований и правил, а также проведение комплекса правовых, организационных экологозащитных, санитарно-гигиенических, санитарно-эпидемиологических и специальных мероприятий, направленных на предотвращение или предельное снижение угрозы жизни и здоровью людей, потери их имущества и нарушения условий жизнедеятельности в случае возникновения чрезвычайных ситуаций.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ВОДОЙ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – добыча, очистка, хранение, восполнение запасов, транспортирование и распределение воды для удовлетворения потребностей населения в зоне чрезвычайных ситуаций.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЖИЛЬЕМ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – развертывание и сооружение временных жилищ, а также использование сохранившегося жилого фонда для размещения лишившегося крова населения в зоне чрезвычайных ситуаций.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОММУНАЛЬНО-БЫТОВЫМИ УСЛУГАМИ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – удовлетворение минимальных потребностей населения в тепле, освещении, банно-прачечных услугах, удалении нечистот и бытовых отходов на жилой территории в зоне чрезвычайных ситуаций.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРЕДМЕТАМИ ПЕРВОЙ НЕОБХОДИМОСТИ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – удовлетворение потребностей населения в одежде, обуви, постельных принадлежностях, простейшей бытовой посуде, моющих средствах в зоне чрезвычайных ситуаций.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОДУКТАМИ ПИТАНИЯ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – производство, транспортирование, хранение и распределение продуктов питания для удовлетворения потребностей населения в зоне чрезвычайных ситуаций.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОМЫШЛЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – принятие и соблюдение правовых норм, выполнение экологозащитных, отраслевых или ведомственных требований и правил, а также проведение комплекса организационных, технологических и инженерно-технических мероприятий, направленных на предотвращение промышленных аварий и катастроф в зонах чрезвычайных ситуаций.

ОБМАН – термин, употребляемый в качестве синонима понятий «ложь», «сознательное, умышленное введение в заблуждение». Главное, что роднит обман с ложью — это сознательное стремление субъекта исказить истину. Обман, ложь можно рассматривать в качестве составной части лжесвидетельства. О. может быть выражен не только вербальными средствами, но и в виде совершения тех или иных действий. Кроме того, обман может быть выражен и в виде бездействия. Обман как лжесвидетельство можно рассматривать как волеизъявление, направленное на сознательное создание ложного представления о тех или иных обстоятельствах у других лиц.

ОБОРУДОВАНИЕ ПРИЕМНЫХ ЭВАКУАЦИОННЫХ ПУНКТОВ – комплекс заблаговременно выполняемых мероприятий по выбору мест развертывания приемных эвакуационных пунктов в местах размещения эвакуируемого населения, обеспечивающих размещение администрации приемных эвакуационных пунктов, временное — до отправки в места последующего размещения – содержание прибывшего эвакуируемого населения и создание условий для его первоочередного жизнеобеспечения.

ОБОРУДОВАНИЕ ПРОМЕЖУТОЧНЫХ ПУНКТОВ ЭВАКУАЦИИ – комплекс мероприятий, обеспечивающих своевременное развертывание на внешних границах зон чрезвычайных ситуаций промежуточных пунктов эвакуации. В промежуточных пунктах эвакуации предусматривается размещение обслуживающего персонала, постов дозиметрического (химического) контроля, пунктов санитарной обработки и специальной обработки загрязненной (зараженной) одежды и обуви. В особых случаях на промежуточных пунктах эвакуации производится замена одежды и обуви и предусматривается пересадка эвакуируемых с транспортных средств, работавших в зоне ЧС, на «чистые» средства для их последующей перевозки по незагрязненной (незараженной) территории.

ОБСЕССИЯ (ананказм) — разновидность состояний навязчивых, выявляющихся в переживаниях и действиях, не требующих для появления определенных ситуаций (например, навязчивое мытье рук; страх перед числом 3 (три), потому что в слове рак три буквы; страх наступить на черту, и пр.). Обсессия наблюдаются у многих людей, которым характерны скрупулезность, педантизм, склонность к формализму — наряду с душевной инертностью, тревожной неуверенностью в себе.

ОБУЧЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ ДЕЙСТВИЯМ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – совокупность организационных и учебно-методических мероприятий по повышению населения теоретических и практических знаний, обретение и закрепление практических привычек, необходимых для сохранности жизни и здоровья людей в условиях чрезвычайной и при защите от опасностей, вызванных авариями, катастрофами, стихийными бедствиями, эпидемиями, эпизоотиями либо воздействием современных средств поражения, а также при участии в проведении аварийно-спасательных и других неотложных работ в зонах чрезвычайной ситуации.

ОБЩЕНИЕ — осуществляемое знаковыми средствами (мимикой, символами, образами и т.п.) взаимодействие субъектов, вызванное потребностями их совместной деятельности и направленное на значимое изменение в состоянии, поведении и личностно-смысловых образованиях партнера.

ОБЪЕКТ ПОВЫШЕННОЙ ОПАСНОСТИ — объект, который согласно закону считается таким, на котором есть реальная угроза возникновения аварии и/или чрезвычайной ситуации техногенного и естественного характера.

ОГЛУШЕНИЕ — нарушение деятельности сознания, характерное резким повышением порога восприятия для всех внешних воздействий; при этом восприятие затруднено, а действия заторможены.

ОДИНОЧЕСТВО — один из психогенных факторов, влияющих на эмоциональное состояние человека, находящегося в измененных (непривычных) условиях изоляции от других людей. При попадании людей в условия одиночества, обусловленного экспериментальной, географической, социальной или тюремной изоляцией, все непосредственные, «живые» связи с другими людьми прерываются, и это вызывает появление острых реакций эмоциональных. В ряде случаев возникает шок психологический, характерный тревожностью, депрессией и сопровождающийся выраженными вегетативными реакциями. В меру продолжительности пребывания в условиях одиночества актуализируется потребность в общении. В ответ на невозможность ее удовлетворения люди персонифицируют предметы, животных (от пауков до лошадей), создают воображаемых партнеров (иногда — в форме ярких эйдетических образов, спроецированных во сне), разговаривают с ними вслух. Эти экстериоризационные реакции оцениваются как защитные (компенсаторные) и рассматриваются в границах психологической нормы. Также появляются доминирующие идеи и отмечаются случаи, когда испытуемые путают сновидения с реальностью (реализованные сновидения). По мере увеличения продолжительности жестких условий одиночества, на этапе глубоких психических изменений появляются идеи сверхценные, идеи отношения, деперсонализационные переживания (раздвоение личности) и галлюцинации реактивные.

ОЖИДАНИЕ — понятие, выражающее способность предвосхищения субъектом будущих событий.

ОЙКОФОБИЯ — боязнь возвращения домой, в семью после выписки из психиатрической больницы.

ОКСИФОБИЯ — навязчивая боязнь острых предметов.

ОКТОФОБИЯ — навязчивая боязнь числа 8 (восемь).

ОЛЬФАКТОФОБИЯ — навязчивая боязнь запахов.

ОМБРОФОБИЯ – навязчивая боязнь дождя.

ОНЕЙРОГМОФОБИЯ – навязчивая боязнь ночной эякуляции.

ОНЕЙРОИД — расстройство сознания, характеризующееся причудливой смесью фрагментов отражения реального мира и обильно всплывающими в сознании ярких фантастических представлений подобно тому, как бывает во сне; характерно для шизофрении и других острых психозов.

ОНЕЙРОФОБИЯ – навязчивая боязнь снов.

ОПАСНОСТЬ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – состояние, при котором создалась или вероятна угроза возникновения поражающих факторов и воздействий источника чрезвычайной ситуации на население, сельскохозяйственных животных и растения, объекты народного хозяйства и окружающую природную среду в зоне чрезвычайной ситуации.

ОПАСНОСТЬ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – состояние, при котором существует имеющаяся или вероятная угроза возникновения поражающих факторов и их влияние (действие) на население, объекты экономики и окружающую среду.

ОПЕРАТИВНОЕ РЕАГИРОВАНИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ – осуществление взаимосвязанных действий органов руководства и повседневного управления по незамедлительному получению информации о факте возникновения чрезвычайных ситуаций, своевременному оповещению населения и заинтересованных организаций, а также уточнению и анализу обстановки, принятию решений и организации ликвидации чрезвычайных ситуаций соответствующими силами и средствами.

ОПИОФОБИЯ – навязчивая боязнь лечиться у врачей.

ОПОВЕЩЕНИЕ О ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ - доведение сигналов и сообщений органов управления об угрозе и возникновении чрезвычайных ситуаций техногенного и естественного характера, аварий, катастроф, эпидемий, пожаров и т.п. к центральным и местным органам исполнительной власти, предприятий, учреждений, организаций и населения.

ОПОЗНАНИЕ – 1) Процесс отнесения предъявляемого объекта к одному из нескольких заранее фиксированных классов или категорий. Важнейшим моментом этих процессов является результат сравнения перцептивного опи-

сания объекта с хранящимися в памяти эталонами описания соответствующих (релевантных) классов или категорий. 2) В уголовном процессе следственное действие, состоящее в предъявлении в ходе дознания или предварительного следствия свидетелю (потерпевшему, подозреваемому, обвиняемому) в установленном законом порядке человека или какого-либо объекта с целью установить их тождество или различие с тем, что опознающий наблюдал в связи с расследуемым событием и о чем он ранее дал показания.

ОПЫТ — 1) Совокупность практически усвоенных знаний, навыков или умений. 2) Получение в результате активного практического взаимодействия с внешним миром отражение в сознании законов этого мира и общественной практики. 3) Примерно то же, что эксперимент: воспроизведение некоего явления, создание чего-либо нового в определенных условиях с целью испытания, исследования. 4) Попытка выполнить нечто, пробное осуществление чего-либо.

ОРГАНИЗАЦИЯ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – комплекс мероприятий по подготовке и проведению в зоне чрезвычайной ситуации аварийно- спасательных и других неотложных работ, направленных на спасение жизни и сохранение здоровья, а также жизнеобеспечение пострадавшего населения.

ОРНИТОФОБИЯ – навязчивая боязнь птиц.

ОСМОФОБИЯ – навязчивая боязнь телесных запахов.

ОТРЕАГИРОВАНИЕ — процесс проявления переживания вовне, сопровождающийся резко окрашенной эмоцией; эмоциональная разрядка, связанная с травмировавшим событием.

ОТРИЦАНИЕ РЕАЛЬНОСТИ — согласно А. Фрейду — механизм защитный, отрицающий существование угрожающих внешних факторов. Частный случай вытеснения: «Я» отвергает существование ситуаций, несущих тревогу, или же компенсаторно заменяет их на воображаемые — например, бегством в грезы.

ОХРАНА ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – действия сил охраны общественного порядка в зоне чрезвычайной ситуации по организации и регулированию движения всех видов транспорта, охране материальных ценностей независимо от форм собственности и личного имущества пострадавших, а также по обеспечению режима чрезвычайного положения, порядка въезда и выезда граждан и транспортных средств.

ОЦЕНКА РИСКА – идентификация опасности и возможных ее источников, исследование механизма их возникновения, оценка вероятности возникновения идентифицированных опасных событий и их последствий.

ОЦЕНКА РИСКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – процедура определения вероятности (частоты) возникновения источника чрезвычайной ситуации, а также оценки индивидуального и социального риска возникновения чрезвычайной ситуации на конкретном предприятии (организации), территории, населенном пункте.

ОЧИСТКА САНИТАРНОЙ ТЕРРИТОРИИ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – действия специальных подразделений сил и средств ликвидации чрезвычайной ситуации по поиску и сбору представляющих опасность предметов и продуктов органического и неорганического происхождения, образовавшихся в результате возникновения чрезвычайной ситуации, и их захоронению в специально отведенных для этого местах, а также по обеззараживанию мест их нахождения.

ОТЧУЖДЕНИЕ – проявление таких жизненных отношений субъекта с миром, при которых продукты его деятельности, он сам, а также другие индивиды и социальные группы, являясь носителями определенных норм, установок и ценностей, осознаются как противоположные ему самому (от несходства до неприятия и враждебности). Это выражается в соответствующих переживаниях субъекта: чувствах обособленности, одиночества, отвержения, потери «Я» и пр. В современной социальной психологии О. используется при характеристике межличностных отношений, при которых индивид противопоставляется другим индивидам, группе, обществу в целом, испытывая ту или иную степень своей изолированности. Подобные конфликтные отношения в группе связаны с нарушением опосредствованности ценностным содержанием совместной деятельности, с утратой чувства солидарности, когда индивид в группе воспринимает остальных как чуждых и враждебных себе, отвергая при этом нормы группы, законы и предписания.

ОФИДИОФОБИЯ – навязчивая боязнь змей.

ОХЛОФОБИЯ – навязчивая боязнь оказаться в толпе.

II

ПАНИКА — в отличие от паники массовой (как явления тревожного или явления массовидного), рассматривается как явление индивидуальное, но сходное по проявлениям. Выражается в чувствах беспокойства, страха, в ха-

отичных движениях и непродуманных действиях. В патологических случаях появляется без реальных причин.

ПАНИКА МАССОВАЯ — явление массовидное, один из видов поведения толпы. Психологически характерен появлением одновременно у многих людей, находящихся в контакте, чувств беспокойства, хаотичных движений и непродуманных действий, состоянием массового страха перед реальной или воображаемой опасностью, который нарастает в ходе взаимного заражения и блокирует способность рациональной оценки обстановки, мобилизации воли и организации совместного противодействия. Группа людей тем легче вырождается в паническую толпу, чем менее ясны или субъективно значимы общие цели, чем ниже сплоченность группы и авторитет ее лидеров. Выделяются: 1) социально-ситуативные условия появления паники массовой, связанные с общей обстановкой напряженности психической, вызывающей состояние тревоги, ожидание тяжелых событий; 2) общепсихологические условия — неожиданность, испуг, связанный с недостатком сведений о конкретном источнике опасности, времени ее появления и способах противодействия; 3) физиологические условия — усталость, голод, опьянение и пр.

ПАРАМНЕЗИЯ — обманы памяти, «ложные воспоминания». Чаще всего под П. понимают расстройства памяти, при которых происходящее в данный момент кажется знакомым, уже пережитым когда-то. В возникновении П. в норме важную роль играют эмоции и аффекты, типичным является, в частности, переоценка влияния собственной личности на исход некоторых, имевших место в прошлом событий. В современной медицинской психологии установлена связь П. с пограничными состояниями (стресс, острое и хроническое утомление), психастенией и другими изменениями функционирования центральной нервной системы.

ПАРОКСИЗМ — 1) Обострение, усиление какого-либо болезненного процесса, иногда принимающего форму припадка, наступающего внезапно; 2) Острая форма переживания какой-либо эмоции (например, отчаяния, ярости, ужаса и т. п.).

ПАТОЛОГИЧЕСКИЕ СОМНЕНИЯ — неадекватные тягостно-тревожные переживания нравственно-этического, ипохондрического (забота о здоровье) и другого содержания, не соответствующие реальной и возможной неприятности или беде. Например, малейшее неприятное ощущение в желудке или безобидные нарушения кожных покровов порождают у такого субъекта тревожные раздумья о возможной их злокачественности. Способствуют им также мнительность, склонность к анализу и другие особенности характера.

ПЕРЕЖИВАНИЕ — 1) Любое испытываемое субъектом эмоционально окрашенное состояние и явление действительности, непосредственно представленное в его сознании и выступающее для него как событие его собственной жизни; 2) Наличие стремлений, желаний и хотений, представляющих в индивидуальном сознании процесс выбора субъектом мотивов и целей его деятельности и тем самым способствующих осознанию отношения личности к происходящим в ее жизни событиям; 3) Форма активности, возникающая при невозможности достижения субъектом ведущих мотивов его жизни, при крушении идеалов и ценностей, и проявляющаяся в преобразовании его психологического мира, направленном на переосмысление своего существования.

ПЕРЕЖИВАНИЕ ВЫТЕСНЕННОЕ — удаленные из сознания переживания, комплексы, «ущемленные аффекты», которые из области бессознательного разнообразно влияют на жизнедеятельность и поведение; могут становиться источниками творческих стремлений, нервно-психических заболеваний и пр.

ПЕРЕЖИВАНИЕ ПАТОГЕННОЕ — переживания, приносящие страдания.

ПЕРСЕВЕРАЦИЯ — циклическое повторение или настойчивое воспроизведение, часто вопреки сознательному намерению, какому-либо действию, мысли или переживанию. Различают П. в двигательной, эмоциональной, сенсорно-перцептивной и интеллектуальной сферах. Тенденция к П. часто наблюдается в клинике локальных поражений мозга, при речевых, двигательных и эмоциональных расстройствах; П. возможны также при отвлечении внимания или состояниях острого переутомления (См. Утомление). Предполагают, что в основе П. лежат процессы циклического возбуждения нейронных структур, связанные с запаздыванием сигнала о прекращении действия.

ПОБУЖДЕНИЕ — желание, намерение действовать.

ПОВЕДЕНИЕ АГРЕССИВНОЕ - специфическая форма действий человека, характеризующихся демонстрацией превосходства в силе или применением силы по отношению к другому человеку или группе лиц, которым субъект стремится причинить ущерб. П. А. может варьироваться по степени интенсивности и форме проявления: от демонстрации неприязни и недоброжелательства до словесных оскорблений («вербальная агрессия») и применения грубой физической силы («физическая агрессия»).

ПОВЕДЕНЧЕСКИЙ ТРЕНИНГ – целью его является обучение приспособительным умениям, необходимым при столкновении со сложными жизненными ситуациями. Подбор индивидов в группы нередко осуществляется

на основе сходных проблем и четких задач. Человек на определенных жизненных этапах приобретает конкретные умения, необходимые для преодоления критических ситуаций и для продолжения развития. Группы П.Т. наиболее эффективны при обучении такому важному умению, как уверенность в себе. Разный жизненный опыт членов группы является благоприятной почвой для создания и отработки уверенных, неуверенных и агрессивных ответов и для обеспечения обратной связи.

ПОВТОРЕНИЕ НАВЯЗЧИВОЕ — бессознательная склонность к повторению в настоящем ранее пережитых травматических моментов и ситуаций.

ПОГРАНИЧНЫЕ СИТУАЦИИ — ситуации индивидуального существования (личного бытия), в которых самосознание личности обостряется и человек непроизвольно познает себя. Согласно К. Ясперсу, пограничные ситуации возникают перед лицом смерти, вины, испытаний с непредсказуемым исходом. П.С. побуждают человека опираться на свои сущностные силы и служат источником рефлексии. П.С. — важные моменты саморазвития личности, стимулы деятельности; в то же время они способны вызвать чрезмерное напряжение (См. Стресс), могут послужить причиной невротизации и психических травм.

ПОГРАНИЧНЫЕ СОСТОЯНИЯ — обозначение слабых, стертых форм нервно-психических расстройств, находящихся вблизи условной границы между психическим здоровьем и выраженной патологией. Круг таких расстройств очень широк. Выделяются П.С. в узком смысле — это психогении без острых психотических расстройств (реактивные состояния, неврозы), психопатии, психические нарушения в экстремальных условиях деятельности. П.С. в широком, лечебно-практическом смысле — это медленно начинающиеся вялотекущие формы шизофрении, мягкие формы циркулярного психоза (циклотимия), психосоматические расстройства, хронический алкоголизм (без выраженной деградации личности) и т. д., когда индивиды не обнаруживают глубоких изменений психики. В целом для П.С. характерно наличие конкретных психосоциальных факторов, оказывающих доминирующее влияние на их формирование, и преходящее нарушение адаптивных возможностей и интегрированности личности.

ПОДАВЛЕНИЕ — своеобразное состояние и процесс, характерные особыми психическими условиями, в силу которых часть душевных переживаний сновидений не может быть осознана (См. Вытеснение).

ПОИСКОВО-СПАСАТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ — работы, направленные на поиск, спасание и защиту людей (в том числе предоставления им неотлож-

ной медпомощи), которые нуждаются в привлечении работников, имеющих специальную подготовку и средства индивидуальной защиты и оснащение.

ПОМРАЧЕНИЕ СОЗНАНИЯ СУМЕРЕЧНОЕ — нарушение деятельности сознания, характерное глубокой дезориентированностью во внешнем мире при относительной сохранности логической последовательности действий. Сопровождается яркими и устрашающими галлюцинациями. Возникают сильные эффекты страха, злобы и тоски; проявляется склонность к агрессивным действиям.

ПОНИМАНИЕ — 1) Способность постичь смысл и значение чего-либо и достигнутый благодаря этому результат; 2) Вызванное внешними или внутренними воздействиями специфическое состояние сознания, фиксируемое субъектом как уверенность в адекватности воссозданных представлений и содержания воздействий. Без П. как особого состояния субъекта невозможно продолжение общения, координация действий и какие-либо другие осмысленные действия и воздействия. Для П. характерно ощущение ясной внутренней связанности, организованности рассматриваемых явлений. Это может быть логическая упорядоченность, ясное «видение» причинно-следственных связей, когда ранее механически перечисляемые факты объединяются в единую логическую систему. Возможно ясное ощущение субъектом связанности и осмысленности явлений и без усмотрения их логического каркаса. В этом случае явление выступает как направленное на некоторую цель, сопоставимую с целями данного субъекта: человек понимает поведение другого человека, его мысли, *мотивы* и т. д.; подобным же образом возможно и П. социо-культурных, в том числе исторических, событий, письменных памятников; на этой же основе может происходить П. поведения животных и явлений природы, связанное с их антропоморфизацией, приписыванием им аналогий с поведением людей. Возможно, наконец, П. на основе сопереживания, идентификации (П. эмоций другого человека; нерасчленимое «П. человека»; П. этических и эстетических явлений и т. д.). К психологическим механизмам П. человека относятся идентификация, проекция, социальная перцепция, эмпатия, инсайт, интуиция, каузальная атрибуция (См. Атрибуция каузальная).

ПОТЕРПЕВШИЙ – лицо, которому административным правонарушением, преступлением причинено моральный, физический или имущественный вред.

ПОТЕРПЕВШИЙ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ - человек, который испытал нанесение материального и (или) морального ущерба вследствие чрезвычайной ситуации.

ПРЕДУБЕЖДЕНИЕ – установка, препятствующая адекватному восприятию сообщения или действия. Как правило, человек не осознает или не желает осознать, что он предубежден, и рассматривает свое отношение к объекту П. как следствие объективной и самостоятельной оценки каких-то фактов. П. может быть следствием поспешных и необоснованных выводов, базирующихся на личном опыте, а также результатом некритического усвоения стандартизированных суждений, принятых в определенной общественной группе (предрассудок).

ПРИВЯЗАННОСТЬ — чувство близости, основанное на преданности, симпатии к кому-либо или чему-либо.

ПРОГРЕССИРУЮЩАЯ МЫШЕЧНАЯ РЕЛАКСАЦИЯ ДЖЕКОБСОНА – относится к группе поведенческих методик. Методика Джекобсона согласуется с представлением о том, что мышечная релаксация является антифобическим фактором. В ходе ее выполнения с помощью концентрации внимания сначала формируется способность улавливать напряжение в мышцах и чувство мышечного расслабления; затем отрабатывается навык овладения произвольным расслаблением напряженных мышечных групп.

ПРОЕКЦИЯ — 1) Процесс и результат постижения и порождения значений, заключающийся в осознанном или бессознательном перенесении субъектом собственных свойств или состояний на внешние объекты. Механизм защитный, впервые рассмотренный З. Фрейдом. Заключается в приписывании собственных — обычно вытесненных — побуждений и чувств другим людям. Бессознательное наделение других людей собственными чувствами, неосознанное приписывание им своих, зачастую «постыдных» бессознательных устремлений. Различаются несколько видов проекции: а) проекция классическая, или защитная; б) проекция атрибутивная; в) проекция аутистическая. 2) Под проекцией нередко понимается не только средство защиты психологической, но и обусловленность процессов восприятия следами памяти всех прошлых восприятий. Согласно Фрейду, проекцией называются два существенно различных явления, которые объединяются неосознаваемостью трансформаций, которым подвергаются исходные влечения, — в сознании же выступает лишь продукт этих трансформаций.

ПСЕВДОНЕВРОЗ (синдром неврозоподобный) — невротические состояния, возникающие при различных соматических, органических инфекционно-токсических и подобных им заболеваниях (См. Невроз).

ПСИХАСТЕНИЯ — болезненное расстройство психики, характерное крайней нерешительностью, боязливостью, мнительностью, склонностью к идеям навязчивым.

ПСИХИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ — состояние душевного благополучия, характеризующееся отсутствием болезненных психических проявлений и обеспечивающее адекватную условиям окружающей действительности регуляцию поведения, деятельности. К основным критериям П.З. следует отнести: соответствие субъективных образов отражаемым объектам действительности и характера реакций — внешним раздражителям, значению жизненных событий; адекватный возрасту уровень зрелости эмоционально-волевой и познавательной сфер личности; адаптивность в микросоциальных отношениях; способность самоуправления поведением, разумного планирования жизненных целей и поддержания активности в их достижении и др. Определение критериев П.З. относится к числу сложных комплексных проблем философии, социологии, психологии, медицины.

ПСИХОГЕНИИ – расстройства психики, возникающие под влиянием психических травм. П. возникают в связи с одномоментной, интенсивно воздействующей психо-травмирующей ситуацией или могут быть результатом относительно слабого, но продолжительного травмирования. В возникновении П. существенную роль играет определенная готовность к «психическому срыву», развивающаяся на фоне ослабленности организма после перенесенного заболевания, длительного нервного напряжения, специфических особенностей нервной системы и личностных черт. В клинике психических болезней П. разделяются на две различные по своему составу группы: реактивные состояния (психогенные или реактивные психозы) и неврозы. К П. относятся ятрогении — психогенные реакции, вызванные неправильным, непродуманным обращением врача с больным.

ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИЕ СИТУАЦИИ – ситуации, в которых осуществляется совместная деятельность экспериментатора и обследуемого, целью которой является получение каких-либо данных о личности с помощью психологических тестов.

ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИЙ МЕТОД – исследовательский метод психологической науки. П.М. имеет определенную специфику по отношению к традиционным исследовательским методам психологии, неэкспериментальному (описательному) и экспериментальному. Основной особенностью П.М. является его измерительно-испытательная направленность, за счет которой достигается количественная (и качественная) оценка изучаемого явления. Это становится возможным в результате выполнения определенных требований. Одно из важнейших требований - стандартизация инструмента измерения, в основе которой лежит понятие нормы, поскольку индивидуальная оценка, напр. успешность выполнения того или иного задания, может быть получена только путем сопоставления с результатами других обследуемых. Не менее существенны для П.М. требования к надежности и валидности инструмента измерения, а также жесткая регламентация процедуры обследо-

вания (точное соблюдение инструкции, строго определенные способы представления стимульного материала, невмешательство исследователя в деятельность обследуемого и др.). Задача, стоящая перед П.М., не ограничивается квалификацией изучаемого явления, обязательным является его интерпретация (См. Диагноз психологический).

ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКОЕ ОБСЛЕДОВАНИЕ – деятельность психолога, конечным результатом которой является диагноз психологический. Выделяют три основных этапа П.О.: сбор данных в соответствии с задачей исследования; переработка и интерпретация полученных данных; вынесение решения (диагноз или прогноз).

ПСИХОЗ — глубокое расстройство психики, проявляющееся в нарушении отражения реального мира, возможности его познания, изменении поведения и отношения к окружающему. Проявления П. разнообразны и могут сопровождаться бредом, помрачением сознания, грубыми нарушениями памяти, мышления, изменениями эмоциональной сферы, бессмысленными и бесконтрольными поступками и проч. Помимо первичного поражения головного мозга П. могут возникать вследствие вторичного его поражения в результате инфекций, отравлений, внутренних болезней. П. также могут являться следствием конституциональной и наследственной предрасположенности человека. Развитие П. возможно после психической травмы. Изучение и лечение П. входит в область т. наз. «большой психиатрии». П. классифицируются по признаку причины их возникновения. Различают инфекционные, травматические, интоксикационные, возникающие при органических поражениях головного мозга, при внутренних заболеваниях, психогенные и др. П.

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ - это состояние защищенности психики человека, который характеризуется отсутствием опасности, как для психики, так и со стороны психики человека. Она включает совокупность специально-применяемых мероприятий, направленных на устранение такой опасности.

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ЗАЩИТА - предотвращение или уменьшение степени отрицательного психологического влияния на население и своевременное предоставление эффективной психологической помощи. Психологическая защита обеспечивается путем осуществления таких мероприятий: планирование деятельности и использование существующих сил и средств подразделений психологического обеспечения специально уполномоченного центрального органа исполнительной власти по вопросам гражданской защиты; своевременное применение психопрофилактических методов; выявление с помощью психологических и социологических методов факторов, которые оказывают содействие возникновению социально-психологического

напряжения; использование современных технологий психологического влияния для нейтрализации отрицательного влияния на население.

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ РЕАБИЛИТАЦИЯ - это комплекс медико-психологических мероприятий, направленных на восстановление, коррекцию и компенсацию нарушенных психических функций, состояний, личностного и социального статуса лиц, пострадавших в чрезвычайной ситуации.

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ТЕСТИРОВАНИЕ - 1) Процесс обследования с помощью психологического теста (тестов); 2) Направление исследований, связанных с разработкой и использованием тестов как инструментов измерения индивидуально-психологических различий.

ПСИХОНЕВРОЗ — неврозы, причина которых – чисто психические факторы, в отличие от неврозов, возникающих от органических причин.

Р

РАБДОФОБИЯ – навязчивая боязнь физического или морального наказания.

РАДИОФОБИЯ – навязчивая боязнь радиации.

РАДОСТЬ – состояние большого душевного удовлетворения по поводу сбывшихся желаний.

РАЗВЕДКА В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – сбор и передача органам повседневного управления и силам МЧС достоверных данных об обстановке в зоне чрезвычайной ситуации, необходимых для эффективного проведения неотложных работ и организации.

РАЗРЯДКА (разрядка напряжения) – процесс и механизм восстановления психического равновесия, обеспечивающий понижение уровня внутрипсихической напряженности через внешнее реагирование. Может реализоваться, например, через смех, плач, брань, движения, сновидения, невротические симптомы и пр.

РАССЕЯННОСТЬ – функциональное или органическое нарушение способности к сосредоточенной, целенаправленной деятельности. Иногда Р. возникает при напряженной умственной работе как результат односторонней сосредоточенности. В качестве дефекта произвольного внимания Р. может быть обусловлена разнообразными факторами: от утомления и отсутствия

соответствующей мотивации до тех или иных клинических расстройств, зачастую связанных с нарушениями мышления.

РАСКАЯНИЕ — чувство вины, возникающее после совершения проступка или преступления.

РАЦИОНАЛИЗАЦИЯ – защитный механизм, функцией которого является маскировка, сокрытие от сознания самого субъекта истинных мотивов его действий, мыслей и чувств для обеспечения состояния внутреннего комфорта, связанного с желанием сохранить чувство собственного достоинства, самоуважение, соответствие «образу идеального Я», предотвратить переживания вины или стыда. Р. направлена на блокирование осознания тех мотивов, которые выступают как социально неприемлемые или неодобряемые (например, имеют эгоистическую или инстинктивную природу), а также индивидуально нежелательные, вследствие расхождения с «Я-концепцией», жизненными планами и конкретными целями деятельности. У взрослого человека активное использование процессов Р. ведет к неадекватному контролю поведения, отсутствию правильного понимания себя и окружающего мира.

РАЦИОНАЛЬНОЕ РАЗМЕЩЕНИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ СИЛ И НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТОВ НА ТЕРРИТОРИИ – комплекс заблаговременно проводимых мероприятий по размещению потенциально опасных объектов экономики и населенных пунктов на территории региона с учетом риска возникновения на ней источников природных и техногенных чрезвычайных ситуаций.

РЕАБИЛИТАЦИЯ УЧАСТНИКОВ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – система медицинских, психологических и профессиональных мероприятий, направленных на предупреждение развития патологических процессов, приводящих к утрате трудоспособности; на эффективное и раннее возвращение участников ликвидации чрезвычайной ситуации к профессиональной деятельности. Различают следующие виды Р.: медицинская, психологическая, профессиональная, экстренная. *Медицинская реабилитация*, система медицинских мероприятий, направленных на предупреждение снижения и утраты трудоспособности, скорейшее восстановление нарушенных функций, профилактику осложнений и рецидивов заболеваний, раннее возвращение к профессиональной деятельности. *Психологическая реабилитация*, мероприятия по своевременной профилактике и лечению психических нарушений; формированию у лиц, принимающих участие в ликвидации последствий чрезвычайной ситуации, сознательного и активного участия в реабилитационном процессе. *Профессиональная реабилитация*, комплекс мероприятий, направленных на восстановление профессиональных навыков или переобучение участников ликвидации ЧС, решение вопросов их трудоустройства. *Экст-*

ренная реабилитация, комплекс мероприятий по своевременному предупреждению и скорейшему восстановлению нарушенных психосоматических функций, направленных на поддержание работоспособности, должной надежности деятельности лиц, принимающих участие в ликвидации чрезвычайной ситуации, и профилактику у них различных заболеваний.

РЕАГИРОВАНИЕ ОПЕРАТИВНОЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ – осуществление в кратчайшие сроки взаимосвязанных действий органов руководства и повседневного управления силами МЧС по незамедлительному получению информации о факте возникновения чрезвычайной ситуации, своевременному оповещению населения и заинтересованных организаций, а также уточнению к анализу обстановки, принятию решений и организации ликвидации чрезвычайной ситуации соответствующими силами и средствами.

РЕАГИРОВАНИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЕ СИТУАЦИИ ТЕХНОГЕННОГО И ЕСТЕСТВЕННОГО ХАРАКТЕРА – скоординированные действия подразделов единой государственной системы относительно реализации планов локализации и ликвидации аварии (катастрофы), уточненных в условиях конкретного вида и уровня чрезвычайной ситуации техногенного и естественного характера, с целью предоставления неотложной помощи потерпевшим, устранение угрозы жизни и здоровью людей, а также спасателям в случае необходимости.

РЕАГИРОВАНИЕ ЭКСТРЕННОЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ – осуществление взаимосвязанных действий органов руководства и повседневного управления силами МЧС по незамедлительному получению информации о факте возникновения чрезвычайной ситуации, своевременному оповещению об этом населения и заинтересованных организаций, а также уточнению и анализу обстановки, принятию решений и организации действий сил и средств ликвидации.

РЕАКТИВНЫЕ СОСТОЯНИЯ – особые психические состояния (психогении), в клинической картине которых отражается содержание психической травмы. Выделяют следующие виды Р.С.: 1) реактивные депрессии, когда в результате психотравмы человек находится в угнетенном состоянии, проявляющемся в заторможенности, обедненной мимике (человек малоподвижен, на вопросы отвечает односложно, невыразительным голосом), мысли его постоянно сосредоточены на происшедшем, к-рое патологически переживается; 2) аффективно-шоковые реакции, возникающие обычно в ответ на какие-либо массовые катастрофы, аварии и проявляющиеся в сужении сознания, панике, беспорядочной двигательной активности или, напротив, полной заторможенности (психогенный ступор). У лиц психопатического скла-

да в ответ на болезнь или тяжелую психотравму могут развиваться реактивные психозы в форме реактивного бреда, сумеречного состояния сознания и пр.

РЕАЛИСТИЧЕСКАЯ ТРЕВОГА — эмоциональный ответ, вызванный угрозой или восприятием реальных опасностей во внешнем окружении.

РЕГРЕССИЯ — 1) Защитный механизм, заключающийся в том, что индивидуум отступает на более раннюю стадию развития, более безопасную и приятную. Согласно З. Фрейду, выделяют два типа регрессии: возвращение к объектам инцестуозного характера, которые первыми были захвачены либидо; возвращение общей психосексуальной организации к пройденным ступеням развития. Оба вида встречаются при неврозах перенесения. 2) Некоторое движение вспять в явлениях сновидений, невроза и пр.

РЕГРЕССИЯ ПОВЕДЕНИЯ – форма психологической защиты, состоящая в возвращении к ранним, связанным с детством типам поведения, переходе на предшествующие уровни психического развития и актуализации успешных в прошлом способов реагирования. Р.П. проявляется в стрессогенных ситуациях, адекватное поведение в которых оказывается невозможным для индивида в силу их высокой значимости, новизны, сложности или психофизиологического состояния самого индивида (усталость, болезнь, регрессия возраста в гипнозе).

РЕЗЕРВ МАТЕРИАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ ДЛЯ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – запасы материальных средств, заблаговременно накапливаемые для жизнеобеспечения населения в чрезвычайной ситуации.

РЕЗЕРВ МАТЕРИАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ ДЛЯ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – запасы материальных средств заблаговременно накапливаемые для обеспечения ликвидации чрезвычайной ситуации.

РЕКТОФОБИЯ – боязнь не иметь физиологического стула.

РЕЛАКСАЦИЯ — произвольное или произвольное состояние покоя, расслабленности, возникающее вследствие снятия напряжения, после сильных переживаний или физических усилий. Бывает произвольной (расслабленность при отходе ко сну) и произвольной, вызываемой путем принятия спокойной позы, представления состояний, обычно соответствующих покою, расслабления мышц, вовлеченных в различные виды активности.

РЕСТАВРАЦИЯ ТРУПА – в криминалистике придание трупу прижизненного вида для возможности опознания. Производится обычно при обнаружении трупов неизвестных лиц, обезображенной головы, расчлененного трупа и трупов, обезображенных до неузнаваемости в результате аварий или других несчастных случаев.

РЕТРОФЛЕКСИЯ – один из основных защитных механизмов, выделяемых в гештальт-терапии наряду с интроекцией, проекцией и слиянием. Буквально слово «Р.» означает «обращение назад на себя». Смысл этого механизма состоит в том, что человек вместо активного изменения среды и обстоятельств направляет энергию на изменение самого себя. При Р. человек делает для себя то, что он хотел бы сделать другому или то, что он хотел бы получить от другого. При этом происходит разделение себя на объект, который подвергается изменению, и субъект, который, собственно, изменяет. Возникновение Р. связывается, в частности, с недостаточным вниманием окружающих к ребенку, в результате чего у него формируется интроективное убеждение: «Никто не способен позаботиться обо мне. Следовательно, я должен сделать это сам». Точно так же происходит «разворот» на себя негативных эмоций, испытываемых по отношению к окружающим. В лучшем случае Р. может выполнять функцию жесткой самокоррекции, однако при частом повторении этот механизм превращается в тиски, сковывающие человека в статичном состоянии, когда он оказывается не способен повлиять на внешний мир, сосредоточивая всю свою энергию на самом себе.

РЕФЛЕКСИЯ – процесс самопознания субъектом внутренних психических актов и состояний. Р. – это не просто знание или понимание субъектом самого себя, но и выяснение того, как другие знают и понимают «рефлектирующего», его личностные особенности, эмоциональные реакции и когнитивные (связанные с познанием) представления. Р. – это процесс удвоенного, зеркального взаимоотображения субъектами друг друга, содержанием которого выступает воспроизведение, воссоздание особенностей друг друга. Для более глубокого понимания Р. ее необходимо рассматривать не на диаде, а на более сложно организованных реальных социальных группах, объединенных значимой совместной деятельностью.

РЕШЕНИЕ – формирование мыслительных операций, снижающих исходную неопределенность проблемной ситуации. В процессе Р. выделяют стадии поиска, принятия и реализации Р. Конкретизация понятия Р. зависит от уровня исследования (системный, функциональный, личностный, деятельностный), области исследования (познавательное, творческое, оперативное, управленческое Р.), психологических механизмов Р. (волевое, интеллектуальное, эмоциональное, вероятностное Р. и др.).

РЕШИТЕЛЬНОСТЬ — способность самостоятельно принимать ответственные решения и неуклонно реализовать их в деятельности. Особенно ярко проявляется в сложных ситуациях, когда поступок связан с известным риском и необходимостью выбора из нескольких альтернатив. Решительность — это также способность смело брать на себя ответственность за принятое решение, своевременность действия, умение быстро его исполнять или задерживать. Нравственная оценка решительных поступков зависит от их конкретного социального содержания.

РИПОФОБИЯ – боязнь грязи, нечистот.

РИПОФОБИЯ – навязчивая боязнь испачкаться.

РИСК – ситуативная характеристика деятельности, состоящая в неопределенности ее исхода и возможных неблагоприятных последствиях в случае неуспеха. В психологии термину «Р.» соответствуют три основных взаимосвязанных значения: 1) Р. как мера ожидаемого неблагоприятия при неуспехе в деятельности, определяемая сочетанием вероятности неуспеха и степени неблагоприятных последствий в этом случае; 2) Р. как действие, в том или ином отношении грозящее субъекту потерей (проигрышем, травмой, ущербом). Экспериментально различаются Р. мотивированный, рассчитанный на ситуативные преимущества в деятельности, и немотивированный. Кроме того, исходя из соотношения ожидаемого выигрыша и ожидаемого проигрыша при реализации соответствующего действия, выделяют оправданный и неоправданный Р.; 3) Р. как ситуация выбора между двумя возможными вариантами действия: менее привлекательным, однако более надежным, и более привлекательным, но менее надежным (исход которого проблематичен и связан с возможными неблагоприятными последствиями).

РИСК ВОЗНИКНОВЕНИЯ ИСТОЧНИКОВ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – вероятность (частота) возникновения в течение определенного промежутка времени источника чрезвычайной ситуации с фиксированными параметрами поражающего фактора.

РИСК ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – вероятность или частота возникновения источника чрезвычайной ситуации, определяемая соответствующими показателями риска. Выделяются три вида риска возникновения чрезвычайной ситуации: риск индивидуальный, риск природный и риск социальный.

РИТИФОБИЯ – навязчивая боязнь морщин.

РИТУАЛЬНЫЕ УСЛУГИ – услуги, связанные с погребением граждан, в т.ч. организация похорон, бальзамирование, санитарная и косметическая обработка трупов; захоронение и перезахоронение; услуги крематориев; уход за могилой; изготовление гробов.

С

САМОАНАЛИЗ – анализ индивидом собственных суждений, переживаний, потребностей и поступков. Понятие С. в большей степени концентрирует внимание на процессуальном аспекте собственной психики, отличается целенаправленностью и произвольностью процесса этого анализа.

САМООБЛАДАНИЕ – способность человека осуществлять деятельность в дезорганизующих ее ситуациях, влияющих на эмоциональную сферу. В С. проявляется сознательно-волевая организация психических процессов, регулирующих эту деятельность. С. — показатель эмоциональной и социальной зрелости личности.

САМОВНУШЕНИЕ (аутосуггестия) – процесс внушения, адресованный самому себе, при котором субъект и объект внушающего воздействия совпадают. С. Ведет к повышению уровня саморегуляции, что позволяет субъекту вызывать у себя те или иные ощущения, восприятия, управлять процессами внимания, памяти, эмоциональными и соматическими реакциями. Произвольное С. достигается посредством вербальных (словесных) самоинструкций или мысленного воспроизведения определенных ситуаций, однозначно связанных с требуемым изменением психического или физического состояния. Эффективному произвольному С. способствуют психическая релаксация, богатое воображение. Непроизвольное С. характеризуется не критическим отношением субъекта к собственным идеям, концепциям, оценкам, отсутствием сомнений в их правильности и достоверности, снижением контролирующих функций сознания. Следствием этого иногда оказывается ригидность (отсутствие гибкости) психической деятельности. С. может проявляться в нарушениях функционирования различных систем организма в результате субъективного ожидания определенного расстройства и уверенности, что оно обязательно наступит или уже наступило.

САМОКОНТРОЛЬ — осознание и оценка субъектом собственных действий, психических процессов и состояний. Формирование произвольной саморегуляции предполагает возможность человека осознавать и контролировать ситуацию, процесс. С. предполагает наличие эталона и возможности получения сведений о контролируемых действиях и состояниях. Волевая регуляция основана на самоконтроле как компоненте саморегуляции; но и С. может быть объектом волевой регуляции, например в стрессовых ситуациях.

САМОУБИЙСТВО – намеренное лишение себя жизни (См. Суицид).

САМОЧУВСТВИЕ — ощущение физиологической и психологической комфортности внутреннего состояния. Может быть представлено в виде: 1) некоторой обобщающей характеристики — С. хорошее, плохое, бодрость, недомогание и пр.; 2) локализованных по отношению к определенным органам, системам и функциям переживаний — ощущения дискомфорта в различных частях тела, трудности выполнения определенных моторных и когнитивных актов и пр. Характерные симптомы изменений С. отчетливо проявляются при разных состояниях индивида — например, утомлении, напряженности, стрессе. Этим обусловлено традиционное использование симптоматики самочувствия как основной группы признаков в субъективных методиках оценки психического состояния.

САМОПОМОЩЬ – первая медицинская помощь, которая оказывается на месте происшествия пострадавшим самому себе.

САНИТАРНАЯ ОЧИСТКА ТЕРРИТОРИИ В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – действия специальных подразделений сил и средств ликвидации чрезвычайной ситуации по поиску и сбору представляющих опасность предметов и продуктов органического и неорганического происхождения, образовавшихся в результате возникновения чрезвычайной ситуации, и их захоронению в специально отведенных для этого местах, а также по обеззараживанию мест их нахождения.

САНИТАРНО-ГИГИЕНИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ В ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – комплекс мероприятий, проводимых в зоне (районе) чрезвычайной ситуации с целью сохранения здоровья населения и личного состава, участвующего в ликвидации чрезвычайной ситуации, путем: медицинского контроля за состоянием их здоровья; санитарного надзора за условиями размещения (вне мест постоянного жительства), питанием, водоснабжением, санитарным состоянием территории, удалением нечистот, захоронением трупов погибших людей и животных; оценки санитарно-гигиенического состояния зоны (района) чрезвычайной ситуации; прогнозирования влияния неблагоприятных факторов на состояние здоровья населения и личного состава, участвующего в ликвидации чрезвычайной ситуации, и разработки предложений по улучшению этого влияния; гигиенического воспитания.

САНИТАРНО-ПРОТИВОЭПИДЕМИЧЕСКОЕ (ПРОТИВОЭПИДЕМИЧЕСКОЕ) ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – комплекс организационных, правовых, медицинских и противоэпидемических мероприятий, направленных на предупреждение возникновения и ликвидацию инфекционных заболеваний, а также соблюдение санитарных правил и норм при

резком ухудшении санитарно-эпидемиологического состояния в зоне чрезвычайной ситуации. Включает: мероприятия по предупреждению заноса инфекционных заболеваний в зону чрезвычайной ситуации; активное раннее выявление, изоляцию инфекционных больных и их эвакуацию в инфекционные больницы; выявление лиц с хроническими формами инфекционных заболеваний и бактерионосителей; соблюдение противоэпидемического режима на этапах медицинской эвакуации; выявление лиц, подвергшихся риску заражения, и организацию за ними наблюдения; изоляционно-ограничительные мероприятия; дезинфекцию, дезинсекцию, дератизацию; специфическую и экстренную профилактику; санитарно-просветительскую работу.

САНИТАРНЫЕ ПОТЕРИ – пораженные (оставшиеся в живых) и заболевшие в результате чрезвычайной ситуации.

САНТИМЕНТ — излишняя чувствительность, проявляющаяся в словах, поступках.

САТАНОФОБИЯ – навязчивый страх сатаны.

СЕЛАФОБИЯ – навязчивый страх вспышек света.

СЕЛАХОФОБИЯ – навязчивый страх акул.

СЕЛЕНОФОБИЯ – навязчивая боязнь Луны.

СЕНЗИТИВНОСТЬ – характерологическая особенность человека, проявляющаяся в повышенной чувствительности к происходящим с ним событиям, обычно сопровождается повышенной тревожностью, боязнью новых ситуаций, людей, всякого рода испытаний и т. п. Сензитивным людям свойственны робость, застенчивость, впечатлительность, склонность к продолжительному переживанию прошедших или предстоящих событий, чувство собственной недостаточности, тенденция к развитию повышенной моральной требовательности к себе и заниженного уровня притязаний. С возрастом С. может сглаживаться, в частности вследствие формирования в процессе воспитания и самовоспитания умения справляться с вызывающими тревогу ситуациями.

СЕПЛОФОБИЯ – навязчивый страх гниения и распада.

СИГНАЛ ОПОВЕЩЕНИЯ О ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – сообщение, передаваемое в системе оповещения сил МЧС на определенной территории или на объекте народного хозяйства, являющееся предупрежде-

нием о возникновении чрезвычайной ситуации и командой для проведения мероприятий или действий органов повседневного управления, сил и средств ликвидации чрезвычайной ситуации, а также для использования населением средств и способов защиты от поражающих факторов и воздействий источника чрезвычайной ситуации или для немедленного включения населением радиотехнических средств массовой информации.

СИДЕРОДРОМОФОБИЯ – боязнь езды в железнодорожном транспорте, особенно при ускоренном движении; навязчивый страх ездить на поезде.

СИЛЫ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – подразделения и формирования, осуществляющие предоставление населению различных видов жизнеобеспечения в зонах чрезвычайной ситуации.

СИЛЫ И СРЕДСТВА ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – силы и средства территориальных, функциональных и отраслевых подсистем, предназначенные или привлекаемые для проведения аварийно-спасательных, аварийно-восстановительных и других работ в зонах чрезвычайной ситуации и очагах поражения.

СИЛЫ СЛУЖБЫ ЭКСТРЕННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – медицинские формирования различного назначения, создаваемые для действий в зонах чрезвычайной ситуации на клинических базах, станциях скорой помощи, экстренной и планово-консультативной медицинской помощи, в лечебно-профилактических, санитарно-эпидемиологических и других учреждениях здравоохранения.

СИМБОЛОФОБИЯ – навязчивый страх, боязнь предметов, событий, явлений, сновидений, которые носят особый, скрытый, смысл и воспринимаются как знак неблагоприятных предзнаменований; навязчивая боязнь символов.

СИММЕТРОФОБИЯ – навязчивый страх перед симметрией.

СИМУЛЯЦИЯ – поведение, направленное на имитацию болезни или ее отдельных симптомов с целью ввести в обман. Мотивами С. могут быть: достижение определенных льгот, уклонение от обязанностей, стремление обратить на себя внимание, потребность в помощи, опеке и т. д. Личностный смысл, цели С. могут быть как осознанными, так и неосознанными. Среди вариантов С. можно выделить умышленную С., совершаемую заинтересованным лицом с определенной целью, преувеличение (агравация) имеющихся отдельных симптомов заболевания или продление имевшихся ранее симптомов (метасимуляция).

СИНГЕНЕЗОФОБИЯ – навязчивый страх родственников.

СИНДРОМ АДАПТАЦИОННЫЙ (синдром адаптации) — совокупность адаптационных реакций организма человека и животных общего защитного характера. Возникает в ответ на значительные по силе и продолжительности неблагоприятные воздействия — стрессоры. В развитии синдрома адаптационного выделяют три стадии: стадию тревоги, продолжающуюся от нескольких часов до двух суток и включающую в себя фазы шока и противошока; на последней происходит мобилизация защитных реакций организма; стадию сопротивляемости, характеризующуюся повышением устойчивости организма к различным воздействиям; стадию стабилизации состояния и последующего выздоровления либо стадию истощения, которая может закончиться гибелью (См. также Адаптация).

СИНДРОМ ОТЧУЖДЕНИЯ — для него характерно чувство утраты эмоциональной связи с другими людьми, ранее значимыми событиями или с собственными переживаниями, хотя их реальность осознается.

СИНДРОМ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СГОРАНИЯ – специфический вид профессиональной деформации лиц, работающих в тесном эмоциональном контакте с клиентами и пациентами, при оказании профессиональной помощи. С.Э.С. — это выработанный личностью механизм психологической защиты в форме полного или частичного исключения эмоций (понижения их энергетики) в ответ на определенные психотравмирующие воздействия.

СИСТЕМА ОПОВЕЩЕНИЯ – комплекс организационно-технических мероприятий, аппаратуры и технических средств оповещения, средств и каналов связи, предназначенных для своевременного доведения сигналов и информации о возникновении чрезвычайных ситуаций техногенного и естественного характера к центральным и местным органам исполнительной власти, предприятий, учреждений, организаций и населения.

СИТОФОБИЯ – 1) Боязнь приема пищи; 2) боязнь приема пищи при заболеваниях органов пищевого аппарата.

СИТУАЦИЯ — система внешних по отношению к субъекту условий, побуждающих и опосредующих его активность. Здесь внешнее положение по отношению к субъекту означает: в пространственном отношении — внеположенность ему; во временном отношении — предшествование действию субъекта; в функциональном отношении — независимость от него соответствующих условий в момент действия. К элементам ситуации могут относиться и состояния самого субъекта в предшествующий момент времени, если они обуславливают его последующее поведение. Реализация требований ситуа-

ции создает предпосылки ее преобразования или преодоления. Выход за пределы ситуации происходит в той мере, в какой у субъекта — при значимости для него этой ситуации — складываются и начинают реализоваться новые требования к себе, избыточные по отношению к первоначальным.

СИТУАЦИЯ ПРОБЛЕМНАЯ — содержащее противоречие и не имеющее однозначного решения соотношение обстоятельств и условий, в которых разворачивается деятельность индивида или группы. С.П. характеризует взаимодействие субъекта и его окружения, а также психическое состояние познающей личности, включенной в объективную и противоречивую по содержанию среду.

СИФИЛОФОБИЯ – навязчивая боязнь заразиться сифилисом.

СКАБИОФОБИЯ – навязчивая боязнь заболеть чесоткой.

СКОЛЕЦИФОБИЯ – навязчивая боязнь червей.

СКОЛИНОФОБИЯ – навязчивая боязнь школы.

СКОПОФОБИЯ – боязнь показаться смешным, привлечь к себе внимание.

СКОПТОФОБИЯ – навязчивая боязнь пристального разглядывания другими.

СКОТОМОФОБИЯ – навязчивый страх ослепнуть.

СКОТОФОБИЯ – навязчивая боязнь темноты.

СЛУЖБА ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – функционально-организационная структура системы жизнеобеспечения населения в чрезвычайной ситуации, предназначенная для организации и проведения в рамках своей компетенции мероприятий по жизнеобеспечению населения в чрезвычайной ситуации.

СЛУЖБА ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ – система практического использования психологии для решения комплексных задач психологической диагностики, экспертизы, консультации в различных сферах производства, культуры, образования, медицины, правоохранительной деятельности общества и др. В организационном отношении С.П. оформляется наиболее часто как служба профессионального консультирования, консультации по вопросам семьи и брака, медико-психологические лаборатории и консультации и т.п. Развитие и укрепление С.П., широкое внедрение методов психологической

диагностики в общественную практику, повышение эффективности психологического диагноза и прогноза – насущная задача как теоретической психодиагностики, так и прикладных отраслей психологии (социальной, промышленной, медицинской, педагогической, спортивной и т. д.).

СЛУХИ – специфический вид межличностной коммуникации, в процессе которой сюжет, до известной степени отражающий некоторые реальные или вымышленные события, становится достоянием обширной диффузной аудитории. Наряду с описываемым событием С. отражают также общественное мнение и настроение, более общие социальные стереотипы и установки аудитории и, наконец, информационную ситуацию в регионе. С. относятся к числу стихийных массовидных социально-психологических явлений, часто предшествующих развитию агрессивного поведения толпы и паники. Слухи относят к маловероятной информации или информации, вовсе лишенной оснований. Она, как правило, критически не оценивается и воспринимается «на веру». С. обычно рождаются и распространяются тогда, когда нет официальной информации или когда она не удовлетворяет людей, оказываясь неубедительной, сомнительной. Важно, что слухи служат для удовлетворения потребностей людей, не связанных с получением и распространением информации. С. можно классифицировать по ряду оснований: 1) по адекватности событиям различают С. абсолютно недостоверные, недостоверные с элементами правдоподобия, правдоподобные, достоверные с элементами неправдоподобия; 2) по позиции распространителя — слух-«желание», слух-«пугало», разоблачающие слухи, агрессивные слухи; 3) по происхождению — стихийные и умышленно фабрикуемые С.; 4) по силе влияния на сознание людей — будоражающие общественное сознание, вызывающие асоциальное поведение определенной части людей, разрушающие социальные связи между людьми и выливающиеся в массовые беспорядки и бесчинства толпы, паническое поведение масс людей.

СМЕРТЬ – представляет собой ступенчатый процесс, простирающийся от жизни до биологической С. (необратимого прекращения жизнедеятельности организма). В настоящее время медицина признает С. человека момент необратимой гибели головного мозга. Соответственно заключение о смерти дается на основе констатации этого факта.

СМЫСЛОВОЙ БАРЬЕР – непонимание, возникающее при общении. Обусловлено тем, что участники общения приписывают одним и тем же событиям разный смысл.

СМЯГЧЕНИЕ ПОСЛЕДСТВИЙ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – комплекс мероприятий, проводимых заблаговременно и в ходе ликвидации чрезвычайной ситуации с целью снижения масштабов и уровня воздействия

аварий и катастроф природного и техногенного характера на человека, общество и окружающую природную среду.

СНИЖЕНИЕ РИСКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ПРИРОДНЫХ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – снижение вероятности возникновения природных чрезвычайной ситуации путем проведения комплекса организационных, инженерно-технических, природоохранных, санитарно-гигиенических, санитарно-эпидемиологических и специальных мероприятий, направленных на организацию наблюдения и контроля за состоянием окружающей природной среды, прогнозирование и подготовку к чрезвычайной ситуации.

СНИЖЕНИЕ РИСКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – комплекс мероприятий, направленных на уменьшение индивидуального и социального риска до или ниже предельно допустимого уровня, установленного соответствующим органом исполнительной власти с учетом экономических и специальных факторов.

СОМНИФОБИЯ – навязчивая боязнь спать.

СОПЕРЕЖИВАНИЕ – уподобление эмоционального состояния субъекта состоянию другой личности (или социальной группы); при этом в индивидуальном сознании субъекта отражается отношение другого человека (или социальной группы) к происходящим с ним (или с ней) событиям. Различают два класса С.: 1) С., возникающие вследствие неосознаваемого непрямозвольного эмоционального заражения и охватывающие субъекта при непосредственном, как правило, случайном контакте с испытывающими те или иные эмоции людьми (например, мгновенно распространяющиеся во внешне связанной группе людей страх или радость). Такого рода С. иногда называют непосредственными ответными эмоциями; 2) С., которые представляют в индивидуальном сознании субъекта соответствующий уровень межличностных отношений, опосредствованных совместной деятельностью, общими целями, нормами и ценностями социальной группы (например, радость по поводу успеха и сострадание неудаче по отношению к члену коллектива). В их основе лежит эмоциональная идентификация, когда индивид как бы ставит себя на место другого в совместной деятельности.

СОТЕРИОФОБИЯ – навязчивая боязнь зависимости от других.

СОФОФОБИЯ – навязчивый страх учиться.

СОЦИАЛЬНО ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ – способность индивида эффективно взаимодействовать с окружающими его людьми в системе межличностных отношений. В состав С.П.К. входит умение ориентироваться в социальных ситуациях, правильно определять личностные особенности и эмоциональные состояния других людей, выбирать адекватные способы обращения с ними и реализовывать эти способы в процессе взаимодействия. Особую роль здесь играет умение поставить себя на место другого. С.П.К. формируется в ходе освоения индивидом систем общения и включения в совместную деятельность.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ТРЕНИНГ – один из методов активного обучения и психологического воздействия, осуществляемого в процессе интенсивного группового взаимодействия и направленного на повышение компетентности в сфере общения. Общая цель СП.Т. — повышение компетентности в сфере общения — конкретизируется различными решаемыми в его процессе задачами. В зависимости от приоритета задач, на которые направлен СП.Т., он может приобретать различные формы. Все многообразие этих форм условно можно разделить на 2 больших класса: 1) ориентированные на приобретение и развитие специальных навыков, например умение вести деловую беседу, разрешать межличностные конфликты и др.; 2) нацеленные на углубление опыта анализа ситуаций общения, например коррекция, формирование и развитие установок, необходимых для успешного общения, развитие способности адекватно воспринимать себя и других людей, анализировать ситуации группового взаимодействия.

СОЦИОФОБИЯ – навязчивый страх контактов, социальных ситуаций, оценки окружающими.

СОЦИОФОБИЯ – страх публичности, боязнь публичных выступлений.

СПАСАТЕЛЬ – гражданин, подготовленный и аттестованный на проведение аварийно-спасательных работ.

СПАСАТЕЛЬНАЯ ОПЕРАЦИЯ – совокупность согласованных и взаимосвязанных по цели, месту и времени действий, проводимых по поиску и спасанию людей, оказанию пораженным первой медицинской помощи и их эвакуации из зоны чрезвычайной ситуации.

СПАСАТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ – система мероприятий, осуществляемых специальными подразделениями и направленных на спасение людей, материальных и культурных ценностей, защиту природной среды в зоне чрезвычайной ситуации, локализацию чрезвычайной ситуации и подавление

или доведение до минимально возможного уровня опасных воздействий, угрожающих жизни и здоровью людей. С.Р. включают: разведку зоны чрезвычайной ситуации, поиск и деблокирование пострадавших, оказание им первой медицинской помощи, эвакуацию из зоны поражения (заражения) и их жизнеобеспечение.

СПАЦЕФОБИЯ – навязчивая боязнь пустого пространства.

СПЕКТРОФОБИЯ – навязчивая боязнь зеркал.

СРЕДСТВА ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – коммунально-бытовые и производственные объекты, сооружения и технические средства, производимая ими продукция и оказываемые услуги, резервы материальных ресурсов, используемые для жизнеобеспечения населения в чрезвычайной ситуации.

СТАЗОБАЗОФОБИЯ – боязнь стояния и ходьбы.

СТАУРОФОБИЯ – навязчивая боязнь крестов и распятий.

СТЕНИЧНОСТЬ – характеристика высокой работоспособности индивида, устойчивости к различным помехам, способности к длительной непрерывной деятельности, даже при лишении сна в течение нескольких суток. Противоположностью С. является астения.

СТЕНИЧЕСКИЕ ЧУВСТВА – положительные эмоциональные состояния, связанные с повышением уровня жизнедеятельности и характеризующиеся возникновением ощущений возбуждения, радостного волнения, подъема, бодрости. При этом дыхание становится более частым, глубоким и легким, активизируется работа сердца, в целом организм в физиологическом плане подготавливается к большим затратам энергии. Противоположны астеническим чувствам.

СТЕНОФОБИЯ – навязчивая боязнь узких коридоров.

СТОКГОЛЬМСКИЙ СИНДРОМ – состояние жертвы преступления, при котором наблюдается неоправданно хорошее отношение жертвы к преступнику. Может привести к преднамеренному искажению жертвой информации о преступлении и преступнике.

СТРАДАНИЕ — 1) Физическая или нравственная боль, мучение. Состояние боли, болезни, горя, печали, страха, тоски, тревоги. 2) Претерпевание, противоположность деятельности.

СТРАХ – эмоция, возникающая в ситуациях угрозы биологическому или социальному существованию индивида и направленная на источник действительной или воображаемой опасности. В отличие от боли и других видов страдания, вызываемых реальным действием опасных для существования факторов, С. возникает при их предвосхищении. В зависимости от характера угрозы интенсивность и специфика переживания С. варьирует в достаточно широком диапазоне оттенков (опасение, боязнь, испуг, ужас). В случае, когда С. достигает силы аффекта (панический страх, ужас), он способен навязать стереотипы поведения (бегство, оцепенение, защитная агрессия).

СТРЕСС – термин, используемый для обозначения обширного круга состояний человека, возникающих в ответ на разнообразные экстремальные воздействия (стрессоры). Первоначально понятие «С.» возникло в физиологии для обозначения неспецифической реакции организма («общего адаптационного синдрома») в ответ на любое неблагоприятное воздействие (Г. Селье). Позднее стало использоваться для описания состояний индивида в экстремальных условиях на физиологическом, психологическом и поведенческом уровнях. В зависимости от вида стрессора и характера его влияния выделяют различные виды С., в наиболее общей классификации – физиологический С. и психологический С. Последний подразделяется на информационный и эмоциональный С. С. может оказывать как положительное, мобилизующее, так и отрицательное влияние на деятельность (дистресс), вплоть до ее полной дезорганизации. Поэтому оптимизация любого вида деятельности должна включать комплекс мер, предупреждающих причины возникновения С.

СТРЕССОР – фактор, вызывающий состояние стресса. Различают физиологические С. - чрезмерная физическая нагрузка, высокая и низкая температура, болевые стимулы, затруднение дыхания и т. д. И психологические С. – факторы, действующие своим сигнальным значением: угрозой, опасностью, обидой, информационной перегрузкой и пр.

СТУПОР – одна из самых сильных защитных реакций организма. Происходит после сильнейших нервных потрясений (землетрясение, взрыв, нападение, жестокое насилие), когда человек затратил столько энергии на выживание, что сил на контакт с окружающим миром уже нет. Ступор характеризуется угнетенностью, выражаемой в полной неподвижности, молчаливости и может длиться от нескольких минут до нескольких часов. По своей природе ступор может быть кататоническим, депрессивным, психогенным и истеричным.

СТЫД – эмоция, возникающая в результате осознания человеком реального или мнимого несоответствия его поступков или тех или иных индивидуальных проявлений, принятых в данном обществе и разделяемых им самим с нормами, требованиями морали. С. может быть связан с поведением или

проявлением личностных черт других, как правило, близких людей (С. за другого). С. переживается как неудовлетворенность собой, осуждение или обвинение себя. С. - полностью социально обусловленная эмоция, формирующаяся в онтогенезе в ходе сознательного усвоения этических норм и правил поведения конкретного общественного строя, конкретной культуры.

СУБЛИМАЦИЯ – один из механизмов психологической защиты, снимающий напряжение в ситуации конфликта путем трансформации инстинктивных форм психики в более приемлемые для индивида и общества. Частным случаем С., согласно З. Фрейду, является переключение энергии либидо на процесс творчества, а также шутки, проявления остроумия и прочие действия, мгновенно вызывающие разрядку напряжения в форме, санкционированной обществом.

СУГГЕСТИЯ – скрытое информационное воздействие на любую информационную систему человека. Иногда используется как синоним термина "внушение". При суггестивном воздействии у человека снижена сознательность, логичность и критичность при восприятии внушаемого содержания. Содержанию сознания, усвоенному при помощи С., в дальнейшем присущ навязчивый характер; оно с трудом поддается осмыслению и коррекции, представляя собой совокупность «внушенных установок». С. достигается вербальными (слова, интонация) и невербальными (мимика, жесты, действия другого человека, окружающая обстановка) средствами.

СУИЦИД – акт самоубийства, совершаемый человеком в состоянии сильного душевного расстройства либо под влиянием психического заболевания; осознанный акт устранения из жизни под воздействием острых психотравмирующих ситуаций, при которых собственная жизнь как высшая ценность теряет для данного человека смысл. Причины С. многообразны и коренятся не только в личностных деформациях субъекта и психотравмирующей обстановке, окружающей его, но и в социально-экономической и нравственной организации общества.

СЦЕЛЕРОФОБИЯ – навязчивая боязнь воров.

СЦИОПОФОБИЯ – навязчивая боязнь теней.

Т

ТАБОФОБИЯ – боязнь заболеть спинной сухоткой (встречается крайне редко).

ТАЛАССОФОБИЯ – навязчивая боязнь морей и океанов.

ТАНАТОФОБИЯ – навязчивая боязнь смерти и умирания.

ТАУРОФОБИЯ – навязчивая боязнь быков.

ТАФЕФОБИЯ – 1) Боязнь быть погребенным заживо; 2) Боязнь похорон и связанного с ним ритуала.

ТЕАТРОФОБИЯ – навязчивая боязнь театров.

ТЕКСТОФОБИЯ – навязчивая боязнь тканей.

ТЕЛЕОФОБИЯ – страх религиозных ритуалов.

ТЕЛЕФОНОФОБИЯ – боязнь пользоваться телефоном, чаще – ожидаемое от телефонного звонка неприятного известия.

ТЕНИОФОБИЯ – боязнь заразиться глистами.

ТЕОЛОГИКОФОБИЯ – навязчивая боязнь теологии.

ТЕОФОБИЯ – боязнь бога, божьей кары, божьего вмешательства в судьбу.

ТЕПЕОФОБИЯ – навязчивая боязнь религиозных церемоний.

ТЕРАТОФОБИЯ – навязчивая боязнь уродов.

ТЕРМОФОБИЯ – боязнь жары, нагретых помещений.

ТЕРРОРИЗМ – 1) В широком смысле политика и практика террора, вид насильственной преступности; 2) Насилие в отношении физических лиц или организаций, или угроза его применить, а также уничтожение (повреждение) или угроза уничтожения (повреждения) имущества и других материальных объектов, создающие опасность гибели людей либо значительного имущественного ущерба, а также наступления иных общественно опасных последствий, если перечисленные действия осуществляются с целью нарушить общественную безопасность, устрашить население, или оказать воздействие на принятие органами власти решений, выгодных террористам, или удовлетворить их неправомерные имущественные и (или) иные интересы; посягательство на жизнь государственного или общественного деятеля, совершенное с целью прекратить его деятельность либо из мести за такую деятельность; нападение на представителя иностранного государства или сотрудника международной организации, пользующихся международ-

ной защитой, а равно на служебные помещения либо транспортные средства лиц, пользующихся международной защитой, если это деяние совершено в целях провокации войны или осложнения международных отношений; 3) В уголовном праве - преступление против общественной безопасности.

ТЕРРОРИСТ – лицо, участвующее в осуществлении террористической деятельности.

ТЕРРОРИСТИЧЕСКАЯ АКЦИЯ – непосредственное совершение преступной акции террористического характера в форме: взрыва, поджога, применения или угрозы применения ядерных взрывных устройств, радиоактивных, химических, биологических, взрывчатых, токсических, отравляющих, сильнодействующих, ядовитых веществ; уничтожения, повреждения или захвата транспортных средств или других объектов; посягательства на жизнь государственного или общественного деятеля, представителя национальных, этнических, религиозных или иных групп населения; захвата заложников, похищения человека; создания условий для аварий и катастроф техногенного характера; распространения угроз в любой форме и любыми средствами; иных действий, создающих опасность гибели людей, причинения значительного имущественного ущерба либо наступления иных общественно опасных последствий.

ТЕРРОРИСТИЧЕСКАЯ ГРУППА – группа лиц, объединившихся в целях осуществления террористической деятельности.

ТЕХНОГЕННАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ – состояние, при котором в результате возникновения источника техногенной чрезвычайной ситуации на объекте, определенной территории или акватории нарушаются нормальные условия жизни и деятельности людей, возникает угроза их жизни и здоровью, наносится ущерб имуществу населения, народному хозяйству и окружающей природной среде. Различают техногенные чрезвычайные ситуации по месту их возникновения и по характеру основных поражающих факторов источника чрезвычайной ситуации.

ТЕХНОЛОГИИ ЛИКВИДАЦИИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – совокупность процессов, способов и приемов проведения работ по ликвидации чрезвычайной ситуации, используемых профессионально подготовленными специалистами; повышающих эффективность аварийно-спасательных, аварийно-восстановительных и других работ и безопасность спасателей.

ТОКОФОБИЯ – боязнь родов.

ТОКСИКОФОБИЯ – навязчивая боязнь отравления.

ТОЛЕРАНТНОСТЬ — отсутствие или ослабление реагирования на какой-либо неблагоприятный фактор в результате снижения чувствительности к его воздействию. Например, Т. к тревоге проявляется в повышении порога эмоционального реагирования на угрожающую ситуацию, а внешне — в выдержке, самообладании, способности длительно выносить неблагоприятные воздействия без снижения адаптивных возможностей.

ТОЛПА – бесструктурное скопление людей, лишенных ясно осознаваемой общности целей, но связанных между собой сходством эмоционального состояния и общим объектом внимания. Основными механизмами формирования Т. и развития ее специфических качеств считаются циркулярная реакция (нарастающее обоюдонаправленное эмоциональное заражение), а также слухи. Выделяются четыре основных вида Т.: 1) окказиональная Т., связанная любопытством к неожиданно возникшему происшествию (например, дорожная авария и т. д.); 2) конвенциональная Т., связанная интересом к какому-либо заранее объявленному массовому развлечению (например, некоторые виды спортивных состязаний и т. д.) и готовая, часто лишь временно, следовать достаточно диффузным нормам поведения; 3) экспрессивная Т., совместно выражающая общее отношение к какому-либо событию (радость, энтузиазм, возмущение, протест и т. д.), ее крайнюю форму представляет экстатическая Т., достигающая вследствие взаимного ритмически нарастающего заражения состояния общего экстаза (как на некоторых массовых религиозных ритуалах, карнавалах, концертах рок-музыки и т. д.); 4) действующая Т., которая, в свою очередь, включает следующие подвиды: а) агрессивная Т., объединенная слепой ненавистью к некоторому объекту (избиение религиозных, политических противников и т. д.); б) паническая Т., стихийно спасающаяся от реального или воображаемого источника опасности; в) стяжательная Т., вступающая в неупорядоченный непосредственный конфликт за обладание какими-либо ценностями (деньгами, местами в отходящем транспорте и т. д.); г) повстанческая Т.

ТОСКА – состояние душевной тревоги, соединенное с грустью.

ТОМОФОБИЯ – навязчивая боязнь хирургической операции.

ТОПОФОБИЯ – боязнь остаться одному в помещении. Страх, что не удастся спастись, если наступит пожар или землетрясение, или что некому будет оказать помощь.

ТРАВМА – это нарушение анатомической целостности или физиологических функций тканей или органов человека, вызванное внезапным внешним влиянием. Обычно бывает следствием внезапного влияния на человека опасного производственного фактора. Согласно виду влияния подразделяются

на механические (переломы, раны и др.), тепловые (ожоги, обморожение, тепловые удары), химические (химические ожоги, острое отравление), электрические, комбинированные и др. По степени тяжести могут быть легкими, трудными и смертельными.

ТРАВМА ПСИХИЧЕСКАЯ (ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ) – психологический след в памяти неординарных экстремальных и гиперэкстремальных ситуаций, пережитых человеком, проявляющийся в его трудных психических состояниях, неблагоприятно отражающихся на поведении и содержащих угрозу возникновения болезненных психических расстройств. Травма психическая (психологическая) — не только продукт воздействия ситуаций, но и результат их огромной психологической значимости для человека, его недостаточной психологической подготовленности к ним, его слабой психофизиологической устойчивости. Психотравмирующими могут быть ситуации смертельного риска, массовой гибели людей, смерть близкого человека, тяжелые события в семье, лишение жизни другого человека, увечье, контузия, попадание в катастрофу и т.п. Реакция на психотравмирующее событие проходит три фазы. Первая фаза — психологического шока — характеризуется психологической оглушенностью, заторможенностью, нарушением ориентировки в окружающей обстановке, дезорганизацией осуществляемой деятельности. В норме эта фаза достаточно кратковременна. Вторая фаза — «воздействие» — проявляется в выраженных эмоциональных реакциях на событие и его последствия. Это могут быть сильный страх, ужас, тревога, гнев, плач, обвинение — эмоции, отличающиеся непосредственностью проявления и крайней интенсивностью. Постепенно они сменяются реакцией критики или сомнения в себе, которая протекает по типу «что было бы, если бы...» и сопровождается болезненным осознанием неотвратимости происшедшего, признанием собственного бессилия и самобичеванием. Характерный пример — описанное в литературе чувство «вины за выживание». Вторая фаза является критической в том отношении, что после нее начинается либо процесс восстановления (отреагирование, принятие реальности, адаптация к вновь возникшим обстоятельствам), либо третья фаза — нормального реагирования, либо происходит фиксация на травме и, в последующем, весьма вероятным становится возникновение дезадаптивного посттравматического стрессового состояния. Немалую роль в предупреждении негативных последствий психической травматизации, наступления ее третьей фазы, играет своевременная (желательно неотложная) психологическая помощь, меры по психологической реабилитации.

ТРАВМА ФИКСАЦИЯ (фиксация на травме) — закрепление жизненной установки на каком-то определенном отрезке или событии собственного прошлого, в силу чего настоящее и будущее остаются для человека в той

или иной степени чуждыми. Общая и практически очень значимая черта всякого невроза.

ТРАНС – расстройство сознания, проявляющееся автоматическим выполнением сложных актов поведения на протяжении нескольких минут или более длительного времени, без осознания окружающей ситуации и целей своих поступков.

ТРАНСГРАНИЧНАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ – чрезвычайная ситуация, поражающие факторы которой выходят за пределы страны, либо чрезвычайная ситуация, которая произошла за рубежом и затрагивает территорию страны.

ТРЕВОГА – эмоциональное состояние, возникающее в ситуациях неопределенной опасности и проявляющееся в ожидании неблагоприятного развития событий. В отличие от страха как реакции на конкретную угрозу Т. представляет собой генерализованный, диффузный или беспредметный страх. Функционально Т. не только предупреждает субъекта о возможной опасности, но и побуждает к поиску и конкретизации этой опасности, к активному исследованию окружающей действительности с установкой определить угрожающий предмет. Она может проявляться как ощущение беспомощности, неуверенности в себе, бессилия перед внешними факторами, преувеличение их могущества и угрожающего характера. Поведенческие проявления Т. заключаются в общей дезорганизации деятельности, нарушающей ее направленность и продуктивность.

ТРЕВОЖНОГО РЯДА ЯВЛЕНИЯ – понятие, введенное Ф. Б. Березиным (1967) — эмоциональные состояния, закономерно сменяющие друг друга по мере возрастания и нарастания состояния тревоги. Наименьшую интенсивность тревоги выражает ощущение внутренней напряженности, являющееся 1-ым членом (уровнем) Т.Р.Я. Выражается в переживаниях напряженности, настороженности, дискомфорта. Это ощущение не несет в себе признака угрозы, а служит сигналом приближения более выраженных тревожных явлений. Данный уровень тревоги имеет наибольшее адаптивное значение. На 2-ом уровне гиперстезические реакции сменяют ощущение внутренней напряженности или присоединяются к нему. Ранее нейтральные стимулы приобретают значимость, а при усилении — отрицательную эмоциональную окраску. На этом основывается недифференцированное реагирование, определяемое как раздражительность. 3-й уровень — собственно тревога — проявляется в переживании неопределенной угрозы, чувстве неясной опасности. 4-й уровень — страх — возникает при нарастании тревоги и проявляется в опредмечивании, конкретизации неопределенной опасности. При этом объекты, с которыми связывается страх, не обязательно отражают реальную

причину тревоги, действительную угрозу. 5-й уровень — ощущение неотвратимости надвигающейся катастрофы — возникает в результате продолжающегося нарастания тревоги и выражается в переживании невозможности избежать опасности, неминуемой катастрофы, ужасе. При этом данное переживание связано не с содержанием страха, а лишь с нарастанием тревоги. Подобные переживания может вызывать и неопределенная, но очень сильная тревога. 6-й уровень — наиболее высокий: тревожно-боязливое возбуждение выражается в потребности двигательной разрядки, паническом поиске помощи. Дезорганизация поведения и деятельности, вызываемая тревогой, достигает при этом своего максимума.

ТРЕВОЖНОСТЬ (готовность к страху) — состояние целесообразного подготовительного повышения сенсорного внимания и моторного напряжения в ситуации возможной опасности, обеспечивающее соответствующую реакцию на страх. В целом тревожность — это субъективное проявление неблагополучия личности. Она обычно повышена: 1) при заболеваниях нервно-психических и тяжелых соматических; 2) у здоровых людей, переживающих последствия психической травмы; 3) у многих групп людей с отклоняющимся поведением. Исследования тревожности направлены на различение: 1) тревожности ситуативной — связанной с конкретной внешней ситуацией; 2) тревожности личностной — стабильного свойства личности. Также разрабатываются методы анализа тревожности как результата взаимодействий личности и ее окружения.

ТРЕДЕКАФОБИЯ – боязнь числа тринадцать.

ТРЕМОР – произвольные ритмические мышечные сокращения, вызывающие колебательные движения конечностей, туловища. Выделяется физиологический Т., постоянно сопровождающий произвольные движения и поддержание статической позы тела. Амплитуда и частота Т. в норме зависят от направления движений и мышечных усилий. Т. усиливается при утомлении, переживании сильных эмоций. Патологический Т. возникает при хронических отравлениях (например, при алкоголизме), некоторых других нервных и психических заболеваниях. Наиболее часто наблюдается Т. пальцев рук, кистей, головы, век.

ТРЕМОФОБИЯ – боязнь дрожания.

ТРЕНИНГ – это совокупность психотерапевтических, психокоррекционных и обучающих методов, направленных на развитие навыков самопознания и саморегуляции, общения и межперсонального взаимодействия, коммуникативных и профессиональных умений.

ТРЕНИНГ ПОВЫШЕНИЯ ЧУВСТВА УВЕРЕННОСТИ В СЕБЕ – один из психотерапевтических методов. Тренинг, способствующий повышению чувства уверенности в себе, основывается на 2 предпосылках: 1) то, что вы делаете, служит основанием для развития вашей «Я»-концепции, ваше самоутверждение определяет ваше самоуважение; 2) поведение состоит не из изолированных событий, а из взаимодействующих между собой и образующих паттерны психологической организации. Цели тренинга: 1) повышение осведомленности о правах личности; 2) умение различать неуверенность, уверенность и агрессивность; 3) обучение вербальным и невербальным навыкам.

ТРЕНИНГ САМОУТВЕРЖДЕНИЯ – один из методов поведенческой психотерапии, близкий к тренингу уверенности в себе. Т. С. разделяется на 2 ступени: первая охватывает работу в среде (просьба-требование, отказ при столкновении со сложными ситуациями на улице, в магазине и т.д.); вторая — умение защищать себя (уверенное «да», «нет» авторитетному лицу, отстаивание собственной точки зрения, критика своего начальника). Заключительный этап тренинга – обучение защите от агрессии других. Уверенное поведение ведет к повышению самооценки, уверенные ответы составляют один из вариантов коммуникации, который помогает участникам в достижении «взрослого» поведения и самоактуализации.

ТРЕНИНГ СЕНСИТИВНОСТИ – одна из форм группового динамического тренинга. В качестве основной задачи Т.С. большинство авторов рассматривают и совершенствование способности человека понимать других людей. В самом общем виде цели Т.С. могут быть определены как обострение чувствительности к групповым процессам, к собственной личности и другим людям. Повышение восприимчивости к групповым процессам, к собственной внутренней жизни и внутренней жизни других людей, к своим и чужим ролям, позициям и установкам, воспитание открытости, искренности и спонтанности осуществляется при Т.С. за счет использования межличностного взаимодействия и межличностных взаимоотношений, анализа группового процесса, таких феноменов, как групповые цели и нормы, роли, групповая структура, проблемы руководства и лидерства, групповые конфликты и групповое напряжение и т. д.

ТРИПАНОФОБИЯ – навязчивая боязнь ранения.

ТРИХОФОБИЯ – боязнь попадания волос в пищу, на одежду, на поверхность тела.

ТРОПОФОБИЯ – страх перемен, боязнь переезда.

ТУБЕРКУЛЕЗОФОБИЯ – боязнь заболеть туберкулезом.

ТУННЕЛЕФОБИЯ – боязнь следования на транспорте или пешком через туннель.

У

УБЕЖДЕНИЕ — 1) Осознанная потребность личности, побуждающая ее действовать согласно своим ценностным ориентациям. Содержание потребностей, выступающих в форме убеждений, отражает определенное понимание природы и общества. Образуя упорядоченную систему взглядов, совокупность убеждений, выступает как мировоззрение. 2) Используемый в коммуникации метод воздействия на сознание личности через обращение к ее собственному критическому суждению.

УБЕЖДЕННОСТЬ – особое качество личности, определяющее общую направленность всей ее деятельности и ценностных ориентаций и выступающее регулятором ее сознания и поведения. У. выражается в субъективном отношении личности к своим поступкам и убеждениям, связанным с глубокой и обоснованной уверенностью в истинности знаний, принципов и идеалов, которыми она руководствуется. У. может принимать извращенные формы, когда личность некритически усваивает определенные представления, догматически воспринимает непререкаемость каких-либо принципов, чьего-либо авторитета.

УВЕРЕННОСТЬ В СЕБЕ — готовность субъекта решать достаточно сложные задачи, причем уровень притязаний не снижается из-за одних опасений неудачи. Если уровень способностей значительно ниже требуемого для намеченного действия, то имеет место самоуверенность.

УГРОЗА – 1) Непосредственная опасность причинения ущерба объекту. 2) Потенциальная возможность реализации опасности. Возникает в результате действия отдельных факторов или их совокупности.

УДИВЛЕНИЕ – это кратковременная, быстро проходящая реакция на внезапное, неожиданное событие. Существовавшая до того активность резко обрывается. Выражение лица приобретает характерные черты: широко раскрытые глаза, поднятые брови, наморщенный лоб и полуоткрытый круглый рот. При крайней степени У., особенно при испуге, наблюдаются моргание глаз и постуральные реакции. Это одна из наиболее легко распознаваемых и универсальных эмоций.

УГРОЗА БЕЗОПАСНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – состояние, при котором создается опасность для жизни и здо-

ровья человека или группы людей, а также для его или их собственности в чрезвычайной ситуации.

УКРЫТИЕ НАСЕЛЕНИЯ В СРЕДСТВАХ КОЛЛЕКТИВНОЙ ЗАЩИТЫ – сбор, размещение и жизнеобеспечение населения в средствах коллективной защиты с целью сохранения жизни и здоровья людей при возникновении чрезвычайной ситуации.

УНИЧТОЖЕНИЕ — согласно З. Фрейда — механизм защитный, ликвидирующий предшествующий акт последующим актом.

УПРАВЛЕНИЕ В КРИЗИСНОЙ СИТУАЦИИ – деятельность руководящего состава и органов управления силами МЧС по обеспечению безопасности населения и ликвидации кризисной ситуации, направленная на непрерывное добывание, сбор и анализ данных об обстановке, принятие решений на проведение спасательных операций и работ, доведение задач до подчиненных сил, подготовку сил и непосредственное руководство ими, организацию и поддержание взаимодействия, всестороннее обеспечение мероприятий по ликвидации кризисной ситуации.

УПРАВЛЕНИЕ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЕМ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – осуществление исполнительной властью и органами местного самоуправления всех уровней, специально уполномоченными на решение задач в области защиты населения и территорий от чрезвычайной ситуации, заблаговременной подготовки системы и подсистем жизнеобеспечения населения в чрезвычайной ситуации к функционированию в чрезвычайной ситуации, а также оперативное управление процессом жизнеобеспечения населения в чрезвычайной ситуации непосредственно после появления угрозы или факта возникновения источника чрезвычайной ситуации.

УПРАВЛЕНИЕ ПРОЦЕССОМ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРИРОДНЫХ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – деятельность органов управления соответствующих уровней власти по планированию и реализации мероприятий, направленных на снижение риска возникновения природных чрезвычайных ситуаций.

УПРАВЛЕНИЕ ТЕХНОГЕННЫМ И ПРИРОДНЫМ РИСКОМ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – разработка и реализация оптимальных программ деятельности органов представительной и исполнительной власти по снижению риска, смягчению последствий воздействия источников чрезвычайной ситуации на население, объекты экономики и окружающую природную среду.

УПРЯМСТВО — особенность поведения, а в устойчивых формах — черта характера; выступает как дефект волевой сферы индивида, выражающийся в стремлении непременно поступать по-своему, вопреки разумным доводам, просьбам, советам или указаниям других людей. Может вызываться чувствами обиды, злобы, гнева, мести. В детстве может быть формой протеста, выражающей недовольство необоснованным подавлением развивающейся самостоятельности, инициативы ребенка.

УРАВНОВЕШЕННОСТЬ — спокойствие, ровность характера, поведения.

УРАНОФОБИЯ – навязчивая боязнь смотреть в небо.

УРОФОБИЯ – навязчивая боязнь позыва на мочеиспускание в условиях, где он не может быть реализован.

УСТАЛОСТЬ — комплекс субъективных переживаний, сопутствующих развитию состояния утомления. Характеризуется слабостью, вялостью, бессилием, ощущениями физиологического дискомфорта, осознанием нарушений в протекании психических процессов, потерей интереса к работе, преобладанием мотивации на прекращение деятельности, негативными эмоциональными реакциями. У. может возникнуть также при длительном выполнении однообразной деятельности. Однако возможна и У. парадоксальная, не связанная с утомлением (как и отсутствие чувства усталости у объективно утомленного человека).

УСТОЙЧИВОСТЬ СИСТЕМЫ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – способность системы жизнеобеспечения населения стабильно удовлетворять в требуемых объемах и номенклатуре первоочередные потребности населения в чрезвычайной ситуации.

УСТОЙЧИВОСТЬ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТЕРРИТОРИИ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ – способность территориальных народнохозяйственных структур нормально функционировать в условиях риска возникновения чрезвычайной ситуации, противостоять поражающим воздействиям, предотвращать или ограничивать угрозу жизни и здоровью населения и вероятный ущерб объектам экономики, а также обеспечивать ликвидацию чрезвычайной ситуации в минимально короткие сроки на соответствующей территории.

УСТРАНЕНИЕ ПОСЛЕДСТВИЙ КАТАСТРОФ – действия по спасению жизни и сохранению здоровья людей, снижению размеров ущерба среде обитания, а также локализации поражающих воздействий.

УТОМЛЕНИЕ — временное снижение работоспособности под влиянием длительного воздействия нагрузки. Возникает в результате истощения внутренних ресурсов и рассогласования в работе систем, обеспечивающих деятельность. У. имеет разнообразные проявления на уровнях: 1) поведенческом — снижение производительности труда, уменьшение скорости и точности работы; 2) физиологическом — затруднение выработки условных связей, повышение инерционности в динамике нервных процессов; 3) психологическом — снижение чувствительности, нарушения внимания, памяти, интеллектуальных процессов, сдвиги в эмоционально-мотивационной сфере. Выделяют разные виды У.: физическое, умственное, острое, хроническое и др.

УСТУПЧИВОСТЬ — конформизм, при котором внешние действия хотя и соответствуют социальному давлению, однако присутствует личное несогласие. Феномен «нога-в-дверях». Тенденция, в соответствии с которой люди, сначала согласившиеся на необременительную просьбу, позднее уступают более серьезным требованиям. Феномен «ровни». Тенденция мужчин и женщин выбирать в качестве своего партнера того, кто является «ровней» по привлекательности и другим чертам.

УЩЕРБ — потери и издержки, которые нанесены (могут быть нанесены) обществу в результате чрезвычайной ситуации.

Ф

ФАГОФОБИЯ — 1) Навязчивая боязнь есть, глотать. 2) Навязчивая боязнь приема пищи из-за опасения подавиться ею.

ФАЗМОФОБИЯ — боязнь призраков, духов, дьяволов и других фантастических существ.

ФАКТОР ОПАСНОСТИ — приведенные в действие природные, техногенные, военные процессы и явления, способствующие нежелательным изменениям в чрезвычайной ситуации, нормальной жизнедеятельности населения, объекта, территории, страны.

ФАКТОР РИСКА — психогенный фактор измененных (непривычных) условий существования, характеризующихся наличием угрозы для жизни. Ф.Р. оказывает существенное влияние на переживание человеком экстремальной ситуации. На этапе стартового психического напряжения появляется психическая напряженность, которая объективизируется в мимике, речевой активности, глубине сна, изменениях регистрируемых физиологических функций. В генезе стартового напряжения при наличии Ф.Р. четко прослеживае-

тся,

с одной стороны, неуверенность в надежности технических систем, с другой - «проигрывание» в умственном плане вероятности возможных аварийных ситуаций. У людей, попадающих в измененные условия впервые, сразу же при преодолении психологического барьера психическая напряженность сменяется повышенным настроением, достигающим до эйфории и психомоторного возбуждения. В генезе смены эмоционального состояния лежат как психологические (снятие информационной неопределенности), так и физиологические (эмоциональное разрешение) механизмы. На этапе неустойчивой психической деятельности в условиях аварийных ситуаций могут возникать необычные психические состояния, проявляющиеся в форме агитации (чрезмерно сильного возбуждения) и кратковременного ступора (резкой угнетенности, выражающейся в неподвижности и молчании). В генезе развития аффективных состояний прослеживается неподготовленность человека к деятельности в условиях угрозы для жизни, астенизация нервной системы, а также неожиданность возникновения аварийной ситуации. На этапе глубоких психических изменений развиваются аффективные неврозы в форме фобий, выраженных двигательных возбуждений и длительного ступора, которые могут приводить к неадекватным реакциям. Следствием этого является увеличение вероятности неблагоприятного исхода, в частности катастроф и крупных аварий.

ФАЛЬШЬ — неискренность, лицемерие, обман, мошенничество.

ФАНТОМНЫЕ НАРУШЕНИЯ – ложные ощущения (боль, зуд, анемия, судороги и др.) со стороны несуществующей части тела (например, после ампутации конечности). Ф.Н. могут принимать навязчивый, тягостный характер. Отсутствующая конечность или ее часть могут ощущаться вполне реально. В некоторых случаях возможно воспроизведение характера боли, наблюдавшейся у больного до ампутации. Причиной Ф.Н. могут быть образовавшиеся в месте перерезки нервных волокон разрастания (невромы), залегающие в рубцующейся ткани, очаги воспаления, нарушения кровообращения, а также механическая травматизация измененных нервных волокон. Значительная роль в формировании Ф.Н. принадлежит представлению индивида о собственном теле, зафиксированному в процессе развития.

ФАРМАКОФОБИЯ – навязчивая боязнь принимать лекарства.

ФАСМОФОБИЯ – навязчивая боязнь привидений.

ФАСЦИНАЦИЯ – специально организованное вербальное (словесное) воздействие, предназначенное для уменьшения потерь семантически значимой информации при восприятии сообщения реципиентами, за счет чего

повышается возможность ее воздействия на их поведение. Формы Ф. могут быть различными. В зависимости от акустической организации интенсивность Ф. может варьировать от минимальной (монотонная дикторская речь) до максимальной (специально интонированная речь, декламация, пение). Важным фактором Ф. выступает ритмическая организация сообщения. Существует также семантическая Ф., когда текст сообщения при определенных условиях оказывается жизненно значимым для реципиентов, вызывая резкое изменение их поведения. Эффектом семантической Ф. обладают также слухи.

ФАТАЛИЗМ — вера в неотвратимость судьбы, предопределение, рок.

ФЕБРИФОБИЯ – навязчивая боязнь гриппа.

ФЕНГОФОБИЯ – навязчивая боязнь солнечного света.

ФЕНОМЕН «ВЫГОРАНИЯ» – разновидность острого кризисного состояния. Это неотъемлемая часть профессиональной деятельности тех специалистов, которых традиционно относят к категории «помогающих профессий» (психологи, психотерапевты, социальные работники, юристы, сотрудники правоохранительных органов и др.), которые в своей работе имеют дело с негативными переживаниями людей и оказываются лично вовлеченными в них. Феномен «выгорания» характеризуется душевной и физической усталостью, утратой веры в свои силы и, как следствие, невозможностью проводить эффективную психологическую работу. «Выгорание» приводит к потере производительности труда, интереса к работе, чувству переутомления, к текучести кадров и другим последствиям, которые могут колебаться от незначительного продолжительного раздражения (например, головная боль) до самоубийства или даже убийства. «Выгорание» включает три компонента: «деперсонализацию»; «минимизацию личных достижений» (чувства самодевальвации, безрезультатности, несостоятельности, желания «все бросить») и «эмоциональное истощение». Выделяют четыре этапа «выгорания»: 1) «идеалистический энтузиазм», 2) «застой», 3) «фрустрация», 4) «апатия» — т.е. полное «выгорание».

ФЛЕГМА — невозмутимость, граничащая с безразличием, равнодушием, хладнокровием.

ФОБИИ – навязчивые неадекватные переживания страхов конкретного содержания, охватывающих субъекта в определенной (фобической) обстановке и сопровождающихся вегетативными дисфункциями (сердцебиение, обильный пот и т. п.). Различают: нозофобии (страх заболевания - канцерофобии, кардиофобии и т. д.), социофобии (страх публичных выступлений,

страх покраснеть и т. д.), боязнь пространства (клаустрофобия - боязнь закрытых помещений, агрофобия - страх открытого пространства) и др. Если пациент не обнаруживает отчетливое критическое понимание беспочвенности, неразумности своих страхов, то чаще это не Ф., а патологические сомнения (опасения), бред. Ф. имеют определенные поведенческие проявления, цель которых - избегание предмета Ф. или уменьшение страха с помощью навязчивых, ритуализованных действий.

ФОБИОФОБИЯ – навязчивая боязнь фобий.

ФОБОФОБИЯ – боязнь появления симптомов страха.

ФОНОФОБИЯ – навязчивая боязнь говорить по телефону.

ФОРМИРОВАНИЕ ВОДНО-СПАСАТЕЛЬННОЕ – подразделение поисково-спасательной службы, состоящее из спасателей-профессионалов, находящиеся в готовности для поиска и спасания групп населения или отдельных граждан, терпящих бедствие или попавших в экстремальную обстановку на воде, а также для проведения неотложных работ в чрезвычайной ситуации на акваториях.

ФОТОАУГЛИАФОБИЯ – навязчивая боязнь яркого света.

ФОТОФОБИЯ – навязчивая боязнь света.

ФРОНЕМОФОБИЯ – навязчивая боязнь думать.

ФРУСТРАЦИЯ — психическое состояние переживания неудачи, возникающее при наличии реальных или мнимых непреодолимых препятствий на пути к некоей цели. Может рассматриваться как одна из форм психологического стресса. В связи с фрустрацией различают: 1) фрустратор — причину, вызывающую фрустрацию; 2) ситуацию фрустрационную; 3) реакцию фрустрационную. Фрустрация сопровождается гаммой в основном отрицательных эмоций: гневом, раздражением, чувством вины и др. Уровень фрустрации зависит: 1) от силы, интенсивности фрустратора; 2) от функционального состояния человека, попавшего в ситуацию фрустрационную; 3) от сложившихся при становлении личности устойчивых форм эмоционального реагирования на жизненные трудности. Важным понятием при изучении Ф. является толерантность фрустрационная — устойчивость к фрустраторам, в основе которой лежит способность к адекватной оценке ситуации фрустрационной и предвидение выхода из нее. По З. Фрейду: отсутствие удовлетворения потребности или желания со стороны материнской фигуры. Возникает также при блокировании достижения личных целей.

ФТИЗИОФОБИЯ – навязчивая боязнь туберкулеза.

ФТИРИОФОБИЯ – боязнь вшивости.

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ НАПРЯЖЕННОСТЬ — чрезмерная, неадекватная реакция организма и психики человека на рабочую нагрузку, возникающая при несоответствии уровня его функциональных возможностей требованиям деятельности.

ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ НАПРЯЖЕНИЕ — целесообразная реакция организма и психики человека, адекватная степени рабочей нагрузки, она проявляется в активизации, мобилизации функций энергетического и информационного обеспечения деятельности.

Х

ХАЙРОФОБИЯ – боязнь появления чувства радости, веселья в неподобающей обстановке, например на похоронах.

ХАЭТОФОБИЯ – навязчивая боязнь волос.

ХЕПЕНГИОФОБИЯ – боязнь ответственности.

ХЕРОФОБИЯ – навязчивая боязнь веселья.

ХИЛОФОБИЯ – боязнь леса (заблудиться, встретиться со зверями).

ХИМИЧЕСКАЯ РАЗВЕДКА В ЗОНЕ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ – сбор и передача данных о химической обстановке в зоне чрезвычайной ситуации.

ХИОНОФОБИЯ – навязчивая боязнь снега.

ХИРОФОБИЯ – 1) навязчивая боязнь рук; 2) навязчивая боязнь танцевать; 3) навязчивая боязнь холеры.

ХОЛОТРОПНАЯ ТЕРАПИЯ – данная стратегия психотерапии использует для достижения терапевтического эффекта измененные состояния сознания, вызываемые с помощью управляемого дыхания, провоцирующей музыки и других форм звукового воздействия, специфических приемов работы с те-

лом и рисования мандал в заключительной части сеанса (произвольных рисунков – отчетов о проведенных сеансах).

ХРЕМАТОФОБИЯ – боязнь прикоснуться к бумажным деньгам, монетам.

ХРОМАТОФОБИЯ – боязнь какого-либо цвета и окрашенных в него предметов.

ХРОМЕТОФОБИЯ – навязчивая боязнь денег.

ХРОМАТОПСИЯ – искажение ощущений цветовых, характерное восприятием лишь одного из основных цветов. Так, при эритропсии все воспринимается как окрашенное красным светом (например, при отравлении йодом); при ксантопсии – желтым светом (при отравлении сантонином); при цианопсии – синим светом (при отравлении грибами).

ХРОМОФОБИЯ – навязчивая боязнь цветов вообще.

ХРОНОФОБИЯ – навязчивая боязнь времени и часов.

Ц

ЦЕННОСТИ – полезные объекты, предметы, явления, способные удовлетворять какие-либо потребности человека, общества, государства, служить их интересам и целям. Ц. подразделяются на природные: необходимые естественные условия существования человека (солнечное тепло, воздух, влага и т.п.); экономические: предметы труда, орудия производства, произведенные материальные блага; социально-политические, включающие материальные и идеологические отношения (свобода, равенство, справедливость и т.д.); этические (добро, честность, верность долгу и др.); эстетические (красота); научные (истина).

ЦЕНОФОБИЯ – навязчивая боязнь пустых комнат.

ЦИБОФОБИЯ – навязчивая боязнь пищи.

ЦИКЛОФОБИЯ – навязчивая боязнь велосипедов.

ЦИНИЗМ — бесстыдство, наглость, грубая откровенность; вызывающее, презрительное отношение к общепринятым нормам нравственности и морали.

Ч

ЧЕСТОЛЮБИЕ – выраженность в личности мотивов достижения первенства, стремление к славе, к получению наград, к почетному положению в какой-либо области деятельности, сфере общественной жизни. Гипертрофированное Ч. усиливается тщеславием - высокомерным отношением к другим. Ч. как стремление к общественному признанию может играть объективно относительно положительную роль, стимулируя повышенную социальную активность человека.

ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ ЛЕСОПОЖАРНАЯ СИТУАЦИЯ – обстановка на определенной территории, сложившаяся в результате возникновения источника природной чрезвычайной ситуации — лесного пожара (лесных пожаров), который может повлечь или повлечет за собой человеческие жертвы, ущерб здоровью людей и/или окружающей природной среде, значительные материальные потери и нарушение условий жизнедеятельности людей.

ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ – нарушение нормальных условий жизни и деятельности людей на объекте или территории, вызванное аварией, катастрофой, стихийным бедствием или другими факторами, которые привели (могут привести) к гибели людей, животных и растений, значительного материального ущерба и (или) нанести ущерб окружающей среде. В зависимости от количества пострадавших людей, размера материального ущерба и границы зон распространения поражающих факторов чрезвычайной ситуации подразделяются на государственного, регионального, местного или объектного уровни.

ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ НА АКВАТОРИИ – состояние, при котором в результате возникновения источника чрезвычайной ситуации на акватории нарушаются нормальные условия жизни и деятельности людей и мореплавания, возникает угроза их жизни и здоровью, наносится ущерб имуществу населения, морским (речным) объектам, водной флоре и (или) фауне на море или внутреннем водном бассейне.

ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА – чрезвычайные ситуации, связанные с противоправными действиями террористического и антиконституционного направления - вооруженные нападения, силовое удержание важных объектов или реальная угроза осуществления таких акций; вооруженные нападения, захват и силовое удержание атомных электростанций или других объектов атомной энергетики или реальная угроза осуществления таких акций; покушение на жизнь руководителей государства и народных депутатов Украины; нападение, покушение на жизнь членов экипажа воздушного или морского (речного) судна, похищение (попытка похищения), уничтожение (попытка уничтожения) таких судов; захват заложников из числа членов экипажа или пасса-

жиров, установление взрывного устройства в многолюдных местах, учреждениях, организациях, на предприятиях, в жилом секторе, на транспорте; исчезновение или похищение оружия и опасных веществ из объектов их хранения; выявление устаревших боеприпасов, аварии на арсеналах, составах боеприпасов и других объектах военного назначения с выбрасыванием обломков, реактивных и обычных снарядов, несчастные случаи с людьми и др.

ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ – особый правовой режим деятельности органов государственной власти и управления, предприятий, учреждений и организаций, вводимый в стране или отдельных ее районах в целях защиты от внешней или внутренней опасности, поддержания общественного порядка. Предполагает ограничение прав и свобод граждан, юридических лиц, а также возложение на них дополнительных обязанностей.

ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ – неожиданное, непредвиденное событие, которое повлекло за собой уничтожение либо повреждение материальных объектов, гибель людей или другие тяжкие последствия.

ЧУВСТВА – одна из основных форм переживания человеком своего отношения к предметам и явлениям действительности, отличающаяся относительной устойчивостью. В отличие от ситуативных эмоций и аффектов, Ч. выделяют явления, имеющие стабильную мотивационную значимость. Предметами Ч. становятся прежде всего те явления и условия, от которых зависит развитие событий, значимых для личности и поэтому воспринимаемых эмоционально.

ЧУВСТВО ВИНЫ — одно из чувств психических, могущее быть понятым как разногласие между «Я» и «Сверх-Я». Согласно З. Фрейду, большая часть чувства вины нормально бывает бессознательной и являет собой топологическую разновидность страха, которая в более поздней стадии полностью совпадает со страхом перед «Сверх-Я».

ЧУВСТВО ЮМОРА — в обычном словоупотреблении — способность подмечать в явлениях комические стороны, эмоционально откликаясь на них. Неразрывно связано с умением обнаруживать противоречия в окружении — например, замечать, а иногда и утрировать противоположность положительных и отрицательных черт в каком-то человеке, чью-то кажущуюся значительность и несоответственное ей поведение и пр. По отношению к объекту юмора, как бы подвергаемому своеобразной эмоциональной критике, сохраняется дружелюбие.

III

ШОК – своеобразная реакция организма на воздействие чрезвычайных раздражителей (при травме, ожоге, инфаркте миокарда, психической травме и т.п.), проявляющаяся тяжелыми расстройствами кровообращения, дыхания, обмена веществ, обусловленными резким нарушением нервной регуляции жизненных процессов.

Э

ЭВАКОМЕРОПРИЯТИЯ – комплекс мероприятий по организованному вывозу и/или выводу населения или пораженных из зон, или вероятной чрезвычайной ситуации, а также жизнеобеспечение эвакуированных в районе размещения.

ЭВАКУАЦИОННЫЕ ОРГАНЫ – органы, на которые непосредственно возлагаются планирование, организация и проведение эвакуации населения. К эвакуационным органам относятся: эвакуационные комиссии; эвакуационные комиссии; сборные эвакуационные пункты; приемные эвакуационные пункты; промежуточные пункты эвакуации; группы управления на маршрутах пешей эвакуации; оперативные группы по вывозу (выводу) эвакуируемого населения.

ЭВАКУАЦИОННЫЕ СРЕДСТВА – 1) Средства, используемые для перемещения людей, техники и др. имущества из зон боевых действий, стихийных бедствий, заражений и др.; 2) В системе гражданской защиты - различные виды транспортных средств, привлекаемые для рассредоточения и эвакуации населения, вывоза продовольствия и материальных ценностей, эвакуации пораженных людей из очагов поражения (заражения) и районов стихийных бедствий.

ЭВАКУАЦИОННЫЙ ПУНКТ – 1) В системе гражданской защиты – место сбора рассредоточиваемого и эвакуируемого населения; 2) Совокупность медицинских учреждений, развертываемых в военное время для оказания специализированной медицинской помощи раненым и больным, а также подготовки их к эвакуации.

ЭВАКУАЦИОННЫЙ ПУНКТ ПРОМЕЖУТОЧНЫЙ – эвакуационный пункт в системе гражданской защиты, развертываемый на внешней границе зоны чрезвычайной ситуации и обеспечивающий учет, перерегистрацию, дозиметрический и химический контроль, санитарную обработку и отправку населения в места размещения в безопасных районах. На Э.П.П. осуществляется пересадка эвакуируемых с транспорта, работающего в зоне чрезвычайной ситуации на незараженные транспортные средства. При необ-

ходимости на Э.П.П. производится обмен или специальная обработка загрязненной (зараженной) одежды и обуви. Э.П.П. располагаются вблизи железных и шоссейных дорог, водных путей сообщения.

ЭВАКУАЦИЯ – комплекс мероприятий по организованному вывозу (вывод) населения из районов (мест), зон возможного влияния последствий чрезвычайных ситуаций и размещение его в безопасных районах (местах) в случае возникновения непосредственной угрозы жизни и причинение вреда здоровью людей.

ЭВАКУАЦИЯ ЛЮДЕЙ ВО ВРЕМЯ ПОЖАРА – вынужденное перемещение людей из зоны возможного влияния опасных факторов пожара.

ЭВАКУАЦИЯ НАСЕЛЕНИЯ – комплекс мероприятий по организованному выводу и/или вывозу населения из зон чрезвычайной ситуации или вероятной чрезвычайной ситуации, а также жизнеобеспечение эвакуированных в районе размещения.

ЭВАКУАЦИЯ ПОРАЖЕННЫХ – комплекс мероприятий по организованной и скорейшей доставке пораженных в безопасные места или лечебные учреждения после оказания им медицинской помощи.

ЭВТАНАЗИЯ – удовлетворение просьбы больного об ускорении его смерти действиями или средствами, в том числе прекращением искусственных мер по поддержанию жизни.

ЭЙДЖИЗМ – негативное отношение к людям пожилого возраста.

ЭЙКОФОБИЯ – навязчивая боязнь окрестностей своего дома.

ЭЙСОПТРОФОБИЯ – навязчивая боязнь собственного отражения в зеркале.

ЭЙФОРИЯ – повышенное радостное, веселое настроение, состояние благодушия и беспечности, не соответствующее объективным обстоятельствам, при котором наблюдается мимическое и общее двигательное оживление, психомоторное возбуждение.

ЭЙХОФОБИЯ – боязнь произносить или выслушивать добрые пожелания, суеверное их избегание.

ЭКЗАЛЬТАЦИЯ — восторженное, возбужденное состояние; болезненная оживленность.

ЭККЛЕЗИОФОБИЯ – навязчивая боязнь церквей.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ – экологически опасная ситуация, требующая в целях защиты жизни и здоровья граждан, а также в целях защиты окружающей природной среды обязательного принятия экстренных мер для устранения такой ситуации.

ЭКОФОБИЯ – навязчивая боязнь своего дома.

ЭКСУМАЦИЯ – извлечение уже погребенного трупа для осмотра или вскрытия, чтобы выяснить причины смерти или установить идентичность трупа. Э. может производиться и по другим основаниям, не связанным с расследованием уголовного дела (например, перезахоронение).

ЭКСПРЕССИЯ – любой показ, демонстрация, имитация с помощью движений, поз и звуков, из которых поступает информация о внутреннем состоянии субъекта.

ЭКСТРАПУНИТИВНОСТЬ — склонность перекладывать вину за неудачи на других.

ЭКСТРЕМАЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ – научно-практический раздел психологии, который изучает психологические закономерности деятельности личности при возникновении чрезвычайных обстоятельств и ситуаций, связанных с повышенным профессиональным риском, опасностью для жизни и здоровья и разрабатывает научно обоснованные мероприятия психологического обеспечения профессиональной и функциональной надежности работников экстремальных профессий при выполнении задач в условиях, которые нуждаются в предельной мобилизации физических, психологических и моральных качеств личности.

ЭКСТРЕМАЛЬНАЯ СИТУАЦИЯ – обстановка, которая возникает в природе или в процессе деятельности человека, при которой психофизические параметры могут превысить границы компенсации организма, который приводит к нарушению безопасности жизнедеятельности человека.

ЭКСТРЕННАЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОМОЩЬ – комплекс психологических краткосрочных мероприятий, проводимых в очаге чрезвычайной ситуации для защиты психики пострадавших, их родственников, очевидцев,

персонала МЧС, выполняющих задачи по ликвидации последствий чрезвычайной ситуации. Оказание Э.П.П. обычно происходит при дефиците времени, недостатке информации, воздействии негативных эмоций большой силы. Э.П.П. направлена на: 1) оказание помощи одному человеку, группе людей или большому количеству пострадавших после экстремальной или чрезвычайной ситуации; 2) регуляцию актуального психологического, психофизиологического состояния и связанных с этой ситуацией негативных эмоциональных переживаний с помощью профессиональных методов, соответствующих требованиям данной ситуации. Основная цель Э.П.П. – предотвращение патологической эволюции человека, оказавшегося в очаге чрезвычайной ситуации.

ЭКСТРЕННОЕ РЕАГИРОВАНИЕ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНУЮ СИТУАЦИЮ – осуществление взаимосвязанных действий органов руководства и повседневного управления сил МЧС по незамедлительному получению информации о факте возникновения чрезвычайной ситуации, своевременному оповещению об этом населения и заинтересованных организаций, а также уточнению и анализу обстановки, принятию решений и организации действий сил и средств ликвидации.

ЭЛЕВТЕРОФОБИЯ – навязчивая боязнь свободы.

ЭЛЕКТРОФОБИЯ – навязчивая боязнь электричества.

ЭМОЦИИ – психическое отражение в форме непосредственного пристрастного переживания жизненного смысла явлений и ситуаций, обусловленного отношением их объективных свойств к потребностям субъекта. Простейшая форма Э. - так называемый эмоциональный тон ощущений - непосредственные переживания, сопровождающие отдельные жизненно важные воздействия (например, вкусовые, температурные) и побуждающие субъекта к их сохранению или устранению. В экстремальных условиях, когда субъект не справляется с возникшей ситуацией, развиваются аффекты. Э. по происхождению представляют собой форму видового опыта: ориентируясь на них, индивид совершает необходимые действия (например, по избеганию опасности, продолжению рода), целесообразность которых остается для него скрытой. Э. важны и для приобретения индивидуального опыта. При Э. происходят изменения в деятельности органов дыхания, пищеварения, сердечно-сосудистой системы, желез внутренней секреции, скелетной и гладкой мускулатуры и др. Являясь субъективной формой выражения потребностей, Э. предшествует деятельности по их удовлетворению, побуждая и направляя ее. Сильное, абсолютно доминирующее чувство называется страстью. Э. выражают оценочное отношение к отдельным условиям, которые способствуют или препятствуют осуществлению деятельности (например,

страх, гнев), к конкретным достижениям в ней (радость, огорчение), к сложившимся или возможным ситуациям и т. п. Э. человека различаются степенью осознанности. Э. выступают в роли регуляторов человеческого общения, влияя на выбор партнеров общения и определяя его способы и средства.

ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ ДЕЗАДАПТАЦИЯ – состояние, вызванное хронической эмоциональной напряженностью и выражающееся в поведении во временном снижении практически всех психических функций (от их нормального уровня развития) в силу механизмов накопления физиологического нервного истощения и возникновения симптомов псевдоадаптивного поведения (невротических симптомов).

ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ ДОСТУПНОСТЬ – готовность оказать поддержку другому человеку, проявить понимание и одобрение, дать другому человеку свое тепло, нежность.

ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ ОТСТАНЕННОСТЬ – слабое эмоциональное реагирование на эмоциональное состояние окружающих.

ЭМОЦИОНАЛЬНОЕ ЗАРАЖЕНИЕ – это "тенденция к автоматическому подражанию и синхронизации выражений лиц, голосовых реакций, телесных поз и движений с выражениями лица, голосовыми реакциями, позами и движениями другого человека, приводящая к сближению с ним в эмоциональном отношении".

ЭМОЦИОНАЛЬНОСТЬ – свойства человека, характеризующие содержание, качество и динамику его эмоций и чувств. Содержательные аспекты Э. отражают явления и ситуации, имеющие особую значимость для субъекта. Они неразрывно связаны со стержневыми особенностями личности, ее нравственным потенциалом: направленностью мотивационной сферы, мировоззрением, ценностными ориентациями и пр.

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ СОСТОЯНИЯ – психические состояния, которые возникают в процессе жизнедеятельности субъекта и определяют не только уровень информационно-энергетического обмена (как функциональные состояния), но и направленность поведения. Основные эмоциональные состояния, выделяемые в психологии: 1) радость (удовлетворение, веселье); 2) грусть (апатия, печаль, депрессия); 3) гнев (агрессия, озлобление); 4) страх (тревога, испуг); 5) удивление (любопытство); 6) отвращение (презрение, брезгливость).

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ СТУПОР – состояние, возникающее под воздействием сильных душевных потрясений (ужас, страх, угроза жизни) и проявляющееся в виде блокировки аффективной деятельности, двигательной активности, замедлении мыслительной деятельности. Данное состояние может проходить без существенных последствий. Но может возникнуть паническое состояние со стремлением к хаотическим действиям (например, побег), а также депрессия. Возникает у солдат в бою, участников и свидетелей катастроф, у детей в ситуации, когда к ним предъявляют слишком большие требования (страх экзамена).

ЭМПАТИЯ – постижение эмоционального состояния, «проникновение» в переживания другого человека. Различают эмоциональную Э., основанную на механизмах проекции и подражания моторным и аффективным реакциям другого человека; когнитивную Э., базирующуюся на интеллектуальных процессах (сравнение, аналогия и т. п.), и предикативную Э., проявляющуюся как способность человека предсказывать аффективные реакции другого в конкретных ситуациях. В качестве особых форм Э. выделяют сопереживание - переживание субъектом тех же эмоциональных состояний, которые испытывает другой человек, через отождествление с ним, и сочувствие - переживание собственных эмоциональных состояний по поводу чувств другого.

ЭНЕТОФОБИЯ – навязчивая боязнь булавок.

ЭНИССОФОБИЯ – навязчивая боязнь критики.

ЭНОЗИОФОБИЯ – навязчивая боязнь согрешить.

ЭОЗОФОБИЯ – боязнь дневного времени суток.

ЭПИЛЕПСИЯ – заболевание неврологического происхождения, характеризующееся периодическими приступами судорог, которые сопровождаются различными психическими нарушениями, в том числе потерей сознания и изменениями личности («вязкость мышления», гневливость, злопамятность и т.п.).

ЭПИСТАКСОФОБИЯ – боязнь носового кровотечения.

ЭРГАЗИОФОБИЯ – боязнь совершения какого-либо действия, движения.

ЭРГОФОБИЯ – навязчивая боязнь работать.

ЭРЕЙТОФОБИЯ – страх, возникающий при рассматривании окрашенных в красный цвет предметов, возможно напоминающих кровь.

ЭРЕЙТОФОБИЯ – страх покраснеть в присутствии других людей.

ЭРЕМОФОБИЯ – боязнь находиться в безлюдном месте, быть в одиночестве.

ЭРЕТИЗМ – повышенная нервно-психическая возбудимость и раздражительность.

ЭРИТРОФОБИЯ – навязчивая боязнь красного цвета.

ЭТИКА ПСИХОЛОГА ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ – реализация психологом в своей деятельности специфических нравственных требований, норм поведения как во взаимоотношениях с коллегами, научным сообществом, так и с испытуемыми, респондентами, лицами, обращающимися за психологической помощью. Наряду с универсальными этическими принципами и нормами, значимыми для всех категорий ученых, ученый-психолог при проведении исследований не должен использовать методы, технику, процедуры, ущемляющие достоинство личности испытуемых, их интересы; ему следует строго соблюдать гарантии конфиденциальности - неразглашения сообщенных респондентами сведений, следует информировать испытуемых о целях проводимого исследования. В том случае, если во избежание сознательного или неосознаваемого искажения даваемых испытуемым сведений требуется скрыть от него научные цели, то о них должно быть сообщено по завершении эксперимента. Если участие в исследовании предполагает вторжение психолога в сферу личных интересов или интимных переживаний, испытуемому должна быть предоставлена безоговорочная возможность при желании отказаться от дальнейшего участия в исследовании на любом этапе его проведения. Давая рекомендации, основанные на полученных результатах, психолог не имеет морального права слагать с себя ответственность за последствия их внедрения в общественную практику.

ЭФЕБИФОБИЯ – навязчивая боязнь подростков.

ЭФФЕКТ БУМЕРАНГА – при некоторых воздействиях источника информации на аудиторию или на отдельных лиц получается результат, обратный ожидаемому. Как правило, Э.Б. возникает, если подорвано доверие к источнику информации, если передаваемая информация длительное время носит однообразный, не соответствующий изменившимся условиям характер, если субъект, передающий информацию, вызывает неприязнь к себе у воспринимающих эту информацию и т. п.

ЭФФЕКТ ДЕЗИНФОРМАЦИИ – эффект, возникающий тогда, когда человек, присутствовавший при событии, получает ложную информацию о

нем и позднее встраивает эту дезинформацию в свою память о происшедшем.

ЭФФЕКТ ЛОЖНОГО КОНСЕНСУСА – тенденция переоценивать распространенность какого-либо мнения, нежелательного или неэффективного поведения.

ЭФФЕКТ НЕДОСТАТОЧНОГО ОПРАВДАНИЯ – уменьшение диссонанса путем внутреннего оправдания своего поведения, когда внешние оправдания «недостаточны».

ЭФФЕКТ ОЧЕВИДЦА – открытие, согласно которому человек с меньшей вероятностью будет склонен оказывать кому-либо помощь, когда имеются очевидцы.

ЭФФЕКТ ОРЕОЛА – распространение в условиях дефицита информации о человеке общего оценочного впечатления о нем на восприятие его поступков и личностных качеств. При формировании и развитии первого впечатления о человеке Э.О. может выступать в форме позитивной оценочной пристрастности («положительный ореол») и негативной оценочной пристрастности («отрицательный ореол»). В основе Э.О., как и многих других явлений социальной перцепции, лежат механизмы, обеспечивающие при недостатке информации о социальных объектах, необходимой для успеха той или иной деятельности, ее категоризацию, упрощение и отбор.

ЭФФЕКТ ПЕРВИЧНОСТИ – при прочих равных условиях воздействие информации, представленной раньше, обычно сильнее.

ЭФФЕКТ СПЯЩЕГО – отсроченное влияние сообщения; имеет место, когда мы помним само сообщение, но забываем причину недоверия к нему.

ЭФФЕКТ ССЫЛКИ НА СЕБЯ – тенденция эффективно обрабатывать и хорошо запоминать информацию, относящуюся к самому себе.

Ю

ЮВЕНАЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ – раздел юридической психологии, изучающий формирование личности подростка-правонарушителя: формирование правосознания детей и подростков в социально нормативном направлении либо развитие асоциальных установок; факторы, влияющие на становление агрессивно-насильственных тенденций и диссоциального поведения у подростков; проблемы судебной экспертизы несовершеннолетних обвиняемых, свидетелей и потерпевших; профилактика правонаруше-

ний детей и подростков; воспитательные и реабилитационные меры, применяемые по отношению к тем из них, кто преступил закон. Одна из важнейших задач Ю.П. – разработка психологической интерпретации юридического понятия «интересы детей», используемого в международных правовых документах.

ЮВЕНИЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА – характеристика, присущая молодым, недавно образованным, новорождённым, развивающимся, растущим организмам.

ЮМОР – способность человека видеть, понимать и отражать в явлениях комические стороны, относиться к ним доброжелательно шутя.

Я

ЯВЛЕНИЕ МАССОВИДНОЕ (массовидные явления психики) — социально-психологические явления, возникающие в человеческих массах (группа, толпа, население, нация и пр.). Совпадающие оценки и установки, принятые стереотипы и внушенные образцы поведения, связанные с более или менее одновременно переживаемыми психическими состояниями людей, как результат коммуникаций в группах больших. Сюда относятся многообразные виды поведения толпы, истерия массовая и паника массовая, слухи, моды, подражание, заражение, внушение и пр., а также социально-психологические особенности народов, настроения общественные, мнение общественное и пр.

ЯВЛЕНИЕ ТРЕВОЖНОЕ (явления тревожного ряда) — понятие, введенное Ф. Б. Березиным для обозначения смены состояний эмоциональных при нарастании тревожности. При относительно небольшой степени тревожности возникают ощущения внутренней напряженности, настороженности, дискомфорта. После этого состояние повышенной чувствительности сменяется состоянием внутренней напряженности, раздражительности, когда ранее нейтральные стимулы становятся значимыми и окрашиваются отрицательными эмоциями. Затем развивается собственно тревога — как чувство нелокализованной опасности. На следующей стадии чувство неопределенной опасности связывается с конкретными предметами. При этом объекты, с которыми связывается страх, не обязательно отражают реальную причину тревоги, действительную угрозу. Наконец, развивается ощущение неотвратимости надвигающейся катастрофы, что порождает эмоции ужаса и панические действия (См. Паника).

ЯТРОГЕНИЯ – возникающее в результате ненамеренного внушающего воздействия врача на пациента (например, вследствие неосторожного коммен-

тирования особенностей его заболевания) неблагоприятное изменение психического состояния, способствующее возникновению неврозов. Синоним: внушенная болезнь.

Литература:

1. Большой психологический словарь [микроформа] / Под ред. Б. Мещеракова, В. Зинченко. - М. : РГБ, 2004. - 666 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л.Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. - СПб: Питер, 2007. - 685 с. – (Мастера психологии).
3. Глоссарий по политической психологии. Глоссарий составлен по работам: Ольшанский Д. В. Основы политической психологии: Учеб. пособие для вузов / Д. В. Ольшанский. - Екатеринбург : Деловая кн. , 2001. - 494 с.
4. Головин С. Ю. Словарь практического психолога / Головин С. Ю. - Минск: Харвест, 2001. - 800 с.
5. Гражданская защита: Понятийно-терминолог. слов. / М-во Рос. Федерации по делам гражд. обороны, чрезвычайн. ситуациям и ликвидации последствий стихийн. бедствий; [Александрин С. С. и др.]; Под ред. Ю. Л. Воробьева. - М.: Геополитика, 2001. - 236 с.
6. Короткий словник психологічних термінів./ Укладачі: Ю.Ю.Ільїна, Г.Г.Петренко, В.О.Росоха; За ред.. кандидата психологічних наук, доцента В.О.Росохи – Х., 2004. – 266 с.
7. Косолапов Н. А. Психология политической деятельности: Учеб. пособие / Н. А. Косолапов; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России, Каф. полит. Теории. - М.: МГИМО, 2002. - 113 с.
8. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс ; [Пер. с англ. З. Заичук]. - 7. изд. - М.: Питер, 2004. - 793 с. - (Мастера психологии).
9. Пальцев М. А. Биологическая безопасность: глоссарий / М. А. Пальцев, А. Л. Гинцбург, Н. Н. Белушкина; Федеральное агентство по здравоохранению и социальному развитию, Гос. образовательное учреждение высш. проф. образования Московская мед. акад. им. И. М. Сеченова. - Москва : Русский врач , 2006. - 446 с.
10. Политология: Словарь-справ. / М. А. Василик и др. - М. : Гардарики , 2000. - 327 с.
11. Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру: Із змінами, внесеними згідно із Законом N 1419-IV (1419-15) від 03.02.2004 / Відомості Верховної Ради. – Офіц.вид. –К., 2004. - № 19. - С.259.
12. Психологическая энциклопедия. 2-е изд. / Под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. — СПб.: Питер, 2006. — 1096 с.
13. Психотерапевтическая энциклопедия / Под ред. Б. Д. Карвасарского. - 2. доп. и перераб. изд.- СПб.: Питер, 2000. - 1019 с. - (Золотой фонд психотерапии / Рос. психотерапевт. ассоц.).
14. Современные термины и понятия терроризма и безопасности : глоссарий / Е. А. Лепехин [и др.] ; Федеральное агентство по образованию, ГОУ ВПО «Российский гос. торгово-экономический ун-т», Омский ин-т (фил.). - Омск : Омский ин-т (фил.) РГТЭУ, 2007. - 282 с.

15. Современный иллюстрированный энциклопедический словарь : более 13 000 статей, свыше 6000 иллюстраций. - Москва : АСТ : Астрель, 2009. - 1007 с.
16. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология: учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению подготовки и специальности "Психология" / Т. Г. Стефаненко. - 4-е изд., испр. и доп. - Москва : Аспект Пресс, 2008. - 367 с.
17. Фрейджер Дж. Личность: теории, эксперименты, упражнения / Роберт Фрейджер, Джеймс Фейдимен. - М.: Олма-Пресс, 2001. - 863 с.
18. Энциклопедия знаков и символов / Вовк О. В. – М.: Вече, 2006. – 528 с.
19. Юридическая психология (словарь терминов) / составители: Бандурка А.М., Венедиктов В.С., Тимченко А.В., Христенко В.Е. – Харьков, 2004. - 432 с.

Навчальне видання

**Александров Юрій Васильович
Богданова Ірина Євгенівна
Воронова Юлія Вікторівна
Гонтаренко Людмила Олександрівна
Євсюков Олександр Петрович
Куфлієвський Андрій Станіславович
Лебедева Світлана Юріївна
Микитюк Марія Василівна
Миронець Сергій Миколайович
Назаров Олег Олександрович
Овсяннікова Яніна Олександрівна
Онщенко Наталія Вікторівна
Перелигіна Ліна Анатоліївна
Поляков Ігор Олександрович
Приходько Юрій Олександрович
Садковий Володимир Петрович
Тімченко Олександр Володимирович
Тітаренко Діана Сергіївна
Фролова Олена Ігорівна
Христенко Віталій Євгенович**

ЕКСТРЕМАЛЬНА ТА КРИЗОВА ПСИХОЛОГІЯ
Термінологічний словник

Підписано до друку 14.06.10 . Формат 60x84/16.
Папір 80 г/м². Друк ризограф. Ум.друк. арк. 18,2
Тираж 500 прим. Вид. № 98/10. Зам.№ 467/10 Обл.вид арк. 16,9
Відділення редакційно-видавничої діяльності
Національного університету цивільного захисту України
61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94

Видавництво ХНАДУ, 61002, Харків-МСП, вул. Петровського, 25

*Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України
про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції,
серія № ДК № 897 від 17.04.2002 р.*

